

boş

**DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ
SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ**

**Yıl:6 / Sayı: 31 / Ocak - Şubat 2015 / ISSN 1309-601X
İki ayda bir yayımlanır.**

Sahibi

GÜNTÜLÜ EĞİTİM YAYINCILIK VE TİC. LTD. ŞTİ.

Editör

Prof. Dr. Kamil Aydın

Sayı Editörü

Prof. Dr. Vahit Türk

Yayın Kurulu

**Prof. Dr. Kamil Aydın
Prof. Dr. Mustafa Erdem
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Yaşar Kaya
Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran
Prof. Dr. Zuhal Topçu
Prof. Dr. Vahit Türk**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Nebahat Akbaş

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Net Ofset

**Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın – Hakemli Dergi
Taranılan İndeksler: ASOS İndeks**

Büro İç Hizmetler

Atakan Türkyılmaz

Adres: 1. Cad Nu.: 43/4

06520 Balgat-Ankara

Tel: +90 (312) 287 88 99

Faks: +90 (312) 285 44 99

Web: www.turkizdergisi.com.tr

e-posta: bilgi@turkizdergisi.com.tr

Fiyatı: 15 TL

Basım Yeri

Net Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

www.netmatbaacilik.net

Necatibey Cad. Lale Sok. Nu.: 21/27 Yenışehir/Ankara

Tel-Faks: 0.312.230 07 23

Basım Tarihi: Ocak 2015 – Ankara

Abonelik Ücreti (Yıllık)

Yurt içi: 90 TL

Kurumsal abonelik: 180 TL

Yurt dışı:

Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri: 75£

ABD ve diğer ülkeler: 100\$

Abonelik için: 0.312.287 88 99

Nu.lı telefondan Atakan Türkyılmaz

BİLİM, DANIŞMA VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. A.Kadir Yuvalı Erciyes Ü
 Prof. Dr. Azmi Yetim Gazi Ü
 Prof. Dr. Celalettin Yavuz Türksam
 Prof. Dr. Çetin Elmas Gazi Ü
 Prof. Dr. Enver Bozkurt Kırıkkale Ü
 Prof. Dr. Esmâ Şimşek Fırat Ü
 Prof. Dr. Hacı Duran Adıyaman Ü
 Prof. Dr. H.İbrahim Yalın Gazi Ü
 Prof. Dr. Hikmet Öksüz KTÜ
 Prof. Dr. Hüsnüye Canbay İnönü Ü
 Prof. Dr. İsmail Yakıt Akdeniz Ü.
 Prof. Dr. Kadir Arıcı Gazi Ü
 Prof. Dr. Kamil Aydın Atatürk Ü
 Prof. Dr. Kemal Üçüncü KTÜ
 Prof. Dr. Mehmet Saray Yeditepe Ü
 Prof. Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Ü
 Prof. Dr. Mevlüt Karakaya
 Prof. Dr. Musa Şaşmaz Niğde Ü
 Prof. Dr. Musa Taşdelen Sakarya Ü
 Prof. Dr. Mustafa İlbaş Gazi Ü
 Prof. Dr. Nadim Macit Ege Ü
 Prof. Dr. O.Üçler Bulduk Ankara Ü
 Prof. Dr. Recai Coşkun Sakarya Ü
 Prof. Dr. Recep Kılıç Ankara Ü
 Prof. Dr. Sabahat Deniz Marmara Ü
 Prof. Dr. Sadettin Gömeç Ankara Ü
 Prof. Dr. Suna Başak Gazi Ü
 Prof. Dr. Temel Çalık Gazi Ü
 Prof. Dr. Tevfik Gülsoy Gaziantep Ü
 Prof. Dr. Vahit Türk Kültür Ü
 Prof. Dr. Yaşar Özbay Gazi Ü
 Doç. Dr. Faruk Bilir Selçuk Ü
 Doç. Dr. Giray Saynur Derman Sakarya Ü
 Doç. Dr. Hanife Güz Gazi Ü
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar Bilkent Ü
 Doç. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Ü
 Doç. Dr. Kutluk Kağan Sümer İstanbul Ü
 Doç. Dr. Salim Gökçen Erzincan Ü
 Doç. Dr. Selçuk Duman Gazi Osman Paşa Ü
 Doç. Dr. Şeref İba Çankaya Ü
 Doç. Dr. Taner Tatar İnönü Ü
 Doç. Dr. Timuçin Kodaman S.Demirel Ü
 Doç. Dr. Toğrul İsmayıl Tobb Ü
 Doç. Dr. Yaşar Kaya İnönü Ü

Doç. Dr. Yonca Anzerlioğlu Hacettepe Ü
 Yrd. Doç.Dr. Ahmet Turgut Niğde Ü
 Yrd. Doç. Bülent Yavuz Gazi Ü
 Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı Yıldız Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Köksal Şahin Sakarya Ü

Yurtdışı Temsilciler

Doç. Dr. Abdülmecit Nuredin (Makedonya)
 Doç. Dr. Fariz Ahmadov (Azerbaycan)
 Doç. Dr. Ergin Jable (Kosova)
 Doç. Dr. Leniyara Selimova (Kırım)

Yurtiçi Temsilciler

Doç.Dr. Abdullah Temizkan Ege Ü
 Doç.Dr. Bülent Bayram Kırklareli Ü
 Doç Dr. Hasan Hüseyin Arı Van Yüzüncüyıl Ü
 Doç.Dr. İbrahim ERDAL Bozok Ü
 Doç.Dr. Mustafa Arslan Pamukkale Ü
 Doç Dr. Selahattin Bekki Ahi Evran Ü
 Doç.Dr. Talip Yıldırım Uşak Ü
 Yrd. Doç. Dr. Ahmet Atalay Artvin Çoruh Ü
 Yrd. Doç.Dr. Ahmet Dogan Osmaniye Korkut Ata Ü
 Yard.Doç.Dr. Ahmet Karaçavuş Karadeniz Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Barış Çiftçi Nevşehir Ü
 Yrd. Doç Dr. Cafer Tayyar Ateş Mustafa Kemal Ü
 Yrd. Doç Dr.t Önder Bilgili Akdeniz Ü
 Yrd Doç.Dr Rafet Aydın Mehmet Akif Ü
 Yrd. Doç Dr. Recep Özkan Niğde Ü
 Yrd. Doç. Dr. Sultan Murat Topçu Erciyes Ü
 Yrd. Doç.Dr. Şaban Doğan İzzet Baysal Ü
 Yrd. Doç. Dr. Tahsin Yıldırım Aksaray Ü
 Yrd. Doç. Dr. Tamer Üstüner, Kahramanmaraş Sütçü Ümam Ü
 Yrd. Doç.Dr Tuğrul Yürük Çukurova Ü
 Arş. Gör. Mehmet Tamer Kaya Afyon Kocatepe Ü
 Arş.Gör. Muhammed Salman Cumhuriyet Ü
 Arş. Gör. Ümit Polat Ankara Ü
 Arş.Gör. Yüksel Eroğlu Uludağ Ü
 Öğr. Gör. Salih Arslan Bilecik Şeyh Edebali Ü
 Öğr. Gör. Yunus Emre Tekinsoy Gaziosmanpaşa Ü
 Yrd. Doç. Dr. Yasin Şerifoğlu, Kastamonu Ü

İÇİNDEKİLER

Editör – Sunuş	7
Türk Tarihine, Türk Milliyetçiliğine Adanan Bir Ömür: İbrahim Kafesoğlu / Prof. Dr. Muallâ UYDU YÜCEL	9
Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Türk Milliyetçiliği / Prof. Dr. Birol EMİL	21
Necmettin Hacıeminoğlu ve Türk Aydını / Doç. Dr. Yüksel TOPALOĞLU	41
Yaşayan Türkçenin Bir Sevdalısı: Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş / Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN	65
Türk Bilim ve Kültür Adamı Olarak Mümtaz Turhan / Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ	83
Sanatkâr Tarihçi: Altan Deliorman / İsa KOCAKAPLAN	95
Arif Nihat'ta Milliyetçi Tavır / Prof. Dr. Saadettin YILDIZ	115
Küreselleşme Sürecinde Balkanlarda Türk Varlığı ve Türkçe İle Türklüğün Savunması / Doç. Dr. Ergin JABLE - Refki TAÇ - Yrd. Doç. Dr. Cevdet ŞANLI	131

boş sayfa

SUNUŞ

İçeriğin zenginliğinden dolayı bir tür antolojik çalışma görünümünde olan *Düşünce Dünyasında Türkiz* dergimizin *Türk Milliyetçileri* sayısının bu ikinci cildinde kaldığımız yerden devam etmeye çalıştık. Millî meselelere duyarlı ve alanlarında yetkin bilim insanları tarafından üretilen birbirinden değerli makaleler; hem sosyolojiden eğitime, tarih ve edebiyattan siyaset bilim ve uluslararası ilişkilere bilimsel bir seviye ortaya koymakta, hem de sorumlu entelektüel bir tavır ile Türk düşünce dünyasına önemli katkılar sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bir yandan Türk Tarih ve Milliyetçiliğine adanan ömürler olarak tanımlanan Mümtaz Turhan, İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Kaplan, Necmettin Hacıeminoğlu, Altan Deliorman ve Arif Nihat Asya gibi önemli şahsiyetler Türk Milletinin hizmetine sundukları çalışmalarını ve bu çalışmalarda ortaya koydukları kendilerine özgü tespit ve öngörülerini ele alınmakta, öte yandan evrensel araştırma yöntemleri ve kuralları ışığında bilim, sanat ve edebiyat dünyasına sağladıkları kazanımlarla okuyucuya sunulmaktadır.

Batı dünyasında genelde 18. yüzyılın sonları, yani Fransız İhtilali ile paralellik arz eden milliyetçiliğin Türklük bağlamında asırları aşan bir süreklilik göstermesinin

en önemli nedenlerinden biri; onun, Batı dünyasında olduğu gibi romantik veya popüler siyasal bir akım değil, zamanlar, olaylar, akımlar ve ekoller üstü bir duyuş, düşünce ve yaşam tarzı olarak algılanmasıdır. İşte kendine özgünlüğü ve özgünlüğü ile hayatini sürdüren Türk Milliyetçiliği ülküsü, bu sayımızın her iki cildinde inceleme konusu yapılan ve şükran, minnet ve rahmetle andığımız abide şahsiyetlerin katkılarıyla var olmaya devam edecektir. İlim, irfan ve tefekkürü ile bu sürecin devamına katkıda bulunacak yeni kutup yıldızlarının doğmasına vesile olması dileklerimizle iyi okumalar...

TÜRK TARİHİNE, TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNE ADANAN BİR ÖMÜR: İBRAHİM KAFESOĞLU

PROF. DR. MUALLÂ UYDU YÜCEL*

1985 Yılı'nın Ekim ayında İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne başladığımızda, bölümümüzde bazı dersler mecburi bazı dersler seçmeli idi. Bölümü ve hocalarımızı tanımıyorduk bizi bu bölüme getiren sadece içimizdeki derin tarih sevgisi idi. Birinci sınıf öğrencileri hangi hocanın seçmeli dersini seçeceklerini adet olduğu üzere bir önceki sınıflarda okuyan abilerine ve ablalarına sorarlardı. Biz de öyle yaptık ancak geldiğimiz yıl Tarih bölümünün koridorlarında derin bir hüznün vardı zira bir yıl önce aramızdan ayrılan merhum hocamızın ne kadar iyi bir hoca ve ilim adamı olduğu, ondan ders almanın ve dinlemenin büyük bir ayrıcalık olduğu dilden dile dolaşıyor ve hissedilen üzüntü en içten duygular ile ifade ediliyordu. Hoca'nın ders anlatırken kaynakları çok iyi kullandığı, insanı tok bir ses ve hoş bir anlatım tarzı ile anlattığı döneme götürdüğü söyleniyordu. Böyle bir hocadan istifade edemeyeceğiz diye çok üzülmüştük. Yıllar geçtikçe bölümümüzü daha iyi tanıdık ve kendimizde Genel Türk tarihinin konularına olan ilgi ve araştırma isteğinin gittikçe arttığını gördük. Bu sırada da hocamızın bizim için değerinin sadece hocalıkla kalamayacağını, gerçek bir ilim adamı ve akademisyen olduğunu eserlerini okudukça daha iyi anladık. İçimizdeki milli duyguların yerleşmesinde

* İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı Öğretim Üyesi.

Babasından mahrûm bir şekilde büyüme çağına giren Halil İbrahim, dedesinin yanında Türk aile geleneklerine uygun bir şekilde yetiştirilmiş ve bu dönemde cereyan eden hadiseler O'nun hem millî kişiliğinin oluşmasında büyük rol oynamış hem de içinde bulunduğu ortam İslam dinine bağlı bir Türk olarak yetişmesine imkân sağlamıştır.

onun düşünceleri merdivenleri çıkarken istifade ettiğimiz basamaklardan biri oldu. Dönemin zor şartları düşünüldüğünde vatani ve milleti için yaptıklarının karşılığını hiçbir zaman ödeyemeyeceğimizi çok iyi biliyoruz. Şu anda İ.Ü. Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı olarak merhum hocamıza ve ondan sonra kürsünün başkanlığını devralan ve onun fikirlerinin bayraktarlığını yapan sevgili hocam Prof.Dr. Abdülkadir Donuk'a bu bayraktarlığı bize devrettiği için şükranlarımı sunuyorum ve Yüce Rabbim'den bu yoldan bizleri ayırmamasını niyaz ediyorum.

Hayatı :

18 Ağustos 1984 Cumartesi günü 70 yaşındayken aramızdan ayrılan Türk tarih ilminin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetlerden biri olan Profesör Doktor Halil İbrahim Kafesoğlu, ömrünün tam 40 yılını Türk kültürünü ve tarihini araştırmaya ve Türk milletinin bilinçlenmesine adanmıştır. Yazdığı eserler hem Türk tarihini araştırmak isteyen genç ilim adamları için bir kaynak, hem yüce milletimiz için yol gösterici bir rehber hem de tarih bölümü öğrencileri için el kitabı olmuştur. 18 Ağustos 2014

tarihinde ölümünün 30. Sene-i devriyesinde merhûm hocamızı saygı ile anıyor, Allah'tan rahmet ve mağfiretler diliyoruz.

Tarihler Hicrî 1329 yani 1914 yılının ilk aylarını gösterdiğinde bir taraftan Birinci Dünya Savaşı en acımasız bir şekilde devam ediyor, diğer taraftan devletimiz ve milletimiz zor günler geçiriyordu. İşte tam bu günlerde Burdur ilinin Tefenni kasabasının Yokuş mahallesindeki 17 numaralı evde dönemin ağır kasketi ve sıkıntısı içerisinde büyük bir sevinç yaşanmış, hayatı boyunca anne ve babasına daima hayır duası getirecek Halil İbrahim dünyaya gelmiştir. Kasaba ahalisinin tamamına yakınınu oluşturan Kafesler ailesinin bütün fertleri seferberlik sebebiyle vatanî görevlerini ifa etmek üzere şark cephesinde görevlendirilmişlerdir ki görevlendirilenler arasında Halil İbrahim'in babası Recep Bey de vardır ve katıldığı şark (Erzurum) cephesinde şehid düşmüştür.¹ Halil İbrahim'de daha o yıllarda doğan birçok vatan evlâdı gibi henüz bir yaşını bile doldurmadan yetim kalmıştır.

Halil İbrahim babasının şehid düşmesinin ardından annesi ile birlikte annesinin babası Hacı Mehmed Ağa'nın (Mehmet Tokmaker) yanına gitmiştir. Babasından mahrum bir şekilde büyüme çağına giren Halil İbrahim, dedesinin yanında Türk aile geleneklerine uygun bir şekilde yetiştirilmiş ve bu dönemde cereyan eden hadiseler O'nun hem millî kişiliğinin oluşmasında büyük rol oynamış hem de içinde bulunduğu ortam İslâm dinine bağlı bir Türk olarak yetişmesine imkân sağlamıştır.² Millî Mücadele yıllarının en sıkıntılı günlerini dedesinin yanında geçirmiş ve ilkokulu memleketi Tefenni'de okumuştur.³ Eğitim masraflarına dedesinin yanı sıra amcası Hüseyin Bey de katkıda bulunmuştur. 1926 yılına kadar okuduğu bütün sınıflarda üstün başarı gösteren ve birincilikle geçen Halil İbrahim, o dönem öğretmenliğini yapan M. Emin Bey'in dikkatini çekmiş ve onun ısrarı ile o dönem bölgeye en yakın olan meslek lisesi konumundaki İzmir Muallim Mektebi'ne⁴ gitmiştir. Muallim Mektebi'nde genç vatansever Türkçe öğretmeni, Halil İbrahim ve diğer öğrencilerine Türk büyüklerinin adlarını öğretmiş, Ziya Gökalp'den manzûmeler okutmuş ve yaptığı konuşmalar ile genç dimağların millî benliklerini kazanmalarını sağlamıştır.

Muallim Mektebi'nde genç vatansever Türkçe öğretmeni, Halil İbrahim ve diğer öğrencilerine Türk büyüklerinin adlarını öğretmiş, Ziya Gökalp'den manzûmeler okutmuş ve yaptığı konuşmalar ile genç dimağların millî benliklerini kazanmalarını sağlamıştır.

1934 yılında çıkan soyadı kanunu kendisine içinde durduğu derin Türklük hissiyatını öne çıkarma fırsatı sunmuş ve Türk devlet teşkilatında hükümdar unvanlarından biri olan "Tanju"yu soyadı olarak seçmesini sağlamıştır. Ancak daha sonra aile üyelerinin itirazları üzerine doğduğu yerdeki nüfus kayıtları incelenmiş ve 1942 yılında mahkeme kararı ile "KAFESOĞLU" soyadını almak zorunda kalmıştır.

1934 yılında gittiği ilk askerlik görevinden dönüşünün hemen akabinde 1936 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne kaydolmuş; "Hungaroloji" bölümünü esas sertifika, Orta zaman tarihi (Ortaçağ tarihi) ile Türk

Macaristan'ın içinde bulunduğu durum dolayısıyla ülkede bulunanların can ve mal güvenliği tehlikeli bir duruma düşmüştür. Nitekim Rus kuvvetleri Macaristan'ı kontrol altına aldıktan sonra İbrahim Kafesoğlu ile o dönem orada bulunan Türk öğrenciler, günlerce ışsız bodrumlarda aç kalarak yaşam mücadelesi vermişlerdir.

dili derslerini ise yardımcı sertifika olarak seçmiştir. Esas sertifika bölümü derslerini *Prof. Dr. László Rásonyi*, Ortaçağ tarihi yardımcı sertifika derslerini *Prof. Fuad Köprülü*, Türk dili yardımcı sertifika derslerini de *Prof. Dr. Abdülkadir İnan*'dan alarak, yüksek tahsilini 29 Haziran 1940'da tamamlayarak üniversiteden mezun olmuştur.⁶

Halil İbrahim Kafesoğlu mezun olduğu yıl içerisinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde "**ilmî yardımcı**" (asistan) sıfatı ile göreve başlamıştır. Vazifeye başlamasından 6 ay sonra ikinci askerlik görevini ifa etmesi için tekrar askere çağırılmış ve millî görevini yedek Topçu Üst Teğmen olarak 24 Şubat 1941-17 Mayıs 1943 tarihleri arasında yerine getirmiştir. Bitirdiği askerlik görevi sonrasında Maarif Vekâleti'nin açmış olduğu sınavı kazanarak hocalarının da isteği üzerine Macaristan'daki Budapeşte Üniversitesi'ne, "**Asya Türk Tarihi ve Kültürü**" konularında doktora yapmak üzere 4 yıllığına gönderilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın iyice şiddetlendiği döneme rastlayan o yıllarda, Macaristan'a yapılan aralıksız hava saldırıları neticesinde İbrahim Kafesoğlu, *Prof. Dr. A. Alföldi*, *Prof. Dr. G. Németh*, *Prof. Dr. L. Ligeti* gibi ünlü Türkologlardan aldığı derslere sadece iki dönem devam edebilmiştir (1943-1944 Kışı).

Macaristan'ın içinde bulunduğu durum dolayısıyla ülkede bulunanların can ve mal güvenliği tehlikeli bir duruma düşmüştür. Nitekim Rus kuvvetleri Macaristan'ı kontrol altına aldıktan sonra İbrahim Kafesoğlu ile o dönem orada bulunan Türk öğrenciler, günlerce ışsız bodrumlarda aç kalarak yaşam mücadelesi vermişlerdir.⁷ Kafesoğlu Rus esaretinden birkaç kez kaçmayı başarmış ve nihayet 1945 Nisan ayı başında Türk elçilik mensupları ile birlikte Türkiye'ye geri dönebilmiştir.

O dönemde Türk tarihi ve kültürü konularında yaptıkları çalışmalar ile öne çıkan Macar Türkologların ilminden istifade etmek üzere Budapeşte Üniversitesi'ne araştırma yapmak üzere gönderilmek İbrahim Kafesoğlu için büyük bir fırsat olmuştur. Budapeşte Üniversitesindeki ünlü hocalardan alınan dersler ve bilgiler ile üniversite kütüphanesindeki kitaplar ve belgeler gelecekte, Kafesoğlu için Türk

tarihine ve kültürüne ışık tutulmaları açısından son derece önemli birer hazine olarak kullanılmışlardır. Ancak dönemin şartları bu hazinelerden gerektiği kadarı ile istifade etmesini engellemiş ve İkinci Dünya Savaşı bu çalışmaların yarım kalmasına sebep olmuştur. Budapeşte’de bulunduğu yıllar ve kazandığı tecrübeler onun bir taraftan ilmi hayatını sağlam temellere dayandırmasına; diğer taraftan mesleki hayatında karşılaştığı zorluklara göğüs germesine büyük katkı sağlamıştır.

Macaristan’dan dönüşünün hemen akabinde kısa bir süre Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde asistan olarak görev yapmışsa da bu sırada *Ekrem Hakkı Ayverdi*, kendisi gibi Macaristan’a giden ve Macaristan’da bulunduğu sırada tanıştığı Müzeler ve Eski Eserler Genel Müdürü *Dr. Hâmid Zübeyr Koşay* ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı *Ord. Prof. Dr. Hâmid Ongunsu*’nun da yardımlarını alarak, 1 Temmuz 1945 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ortaçağ tarihi kürsüsüne (anabilim dalı) asistan olarak tayin edilmesini sağlamıştır.

Kafesoğlu, Macaristan’a özellikle Türk tarihi ve arkeolojisi alanında bilgi edinmek ve Gök-Türk Devleti ile ilgili tez hazırlamak amacıyla gönderilmiş ve orada danışmanlığını da, Gök-Türkler konusunda uzman olan ve bu konuda elinde pek çok malzeme bulunan Gy Néméth yapmıştır. Ancak İstanbul Üniversitesi’nde Ortaçağ kürsüsünde göreve başladığında *Prof. Dr. Mükrimin Halil Yımanç*’ın danışmanlığında Türk tarihinin İslamiyet dönemine çalışmak zorunda kalmıştır. 1949 yılında hazırladığı “**Büyük Selçuklu Sultanı**

Melikşâh” adlı monografik tez ile “**Doktor**” unvanını almıştır.⁸ Hemen ardından yine adı geçen kürsüde hazırlamış olduğu “**Harzemşâhlar Devleti Tarihi**” adlı çalışması ile doçentlik sınavlarının bütün aşamalarını geçerek (o dönemde ders verme

Kafesoğlu
doçentlik tezi
için hazırladığı
Harzemşahlar
devletinin tarihini
yazarken bu
devletin en önemli
hükümdarlarından
biri olan ve Cengiz
Han ile yaptığı
mücadelede
ön plana çıkan
Celâleddîn
Harzemşah’a
karşı ayrı bir
ilgi ve sevgi
duymuştur.
Zira Cengiz
Han’ın da “Her
babanın böyle bir
oğlu olmalıdır”
diyerek övdüğü
Celâleddîn
Harzemşah’ın
ismini oğluna
vererek kendisi
de ona duyduğu
hayranlığı
göstermiştir.

yetkisi olmayanlar eylemsiz, olanlar eylemli doçent olarak adlandırılmışlardır) 8 Kasım 1952'de “**eylemsiz**”, 22 Mayıs 1953'te de “**eylemli**” Doçentliğe terfi etmiştir. Kafesoğlu doçentlik tezi için hazırladığı Harzemşahlar devletinin tarihini yazarken bu devletin en önemli hükümdarlarından biri olan ve Cengiz Han ile yaptığı mücadelede ön plana çıkan Celâleddîn Harzemşah'a karşı ayrı bir ilgi ve sevgi duymuştur. Zira Cengiz Han'ın da “Her babanın böyle bir oğlu olmalıdır” diyerek övdüğü Celâleddîn Harzemşah'ın ismini oğluna vererek kendisi de ona duyduğu hayranlığı göstermiştir.

Doç. Dr. İbrahim Kafesoğlu bundan sonra çalışmalarını sadece Selçuklu ve Harzemşahlar Devleti tarihlerine hasretmemiş aynı zamanda, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nin katkılarıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmakta olan *İslam Ansiklopedisi* ile birçok ilmi dergide makaleler, eser tanıtımları ve maddeler yazmıştır.

1958 yılında İstanbul Üniversitesinin de izni ile Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde bir yıl süre ile görevlendirilmiş ve 17 Kasım 1958 tarihinde üniversitede ilk açılış dersini vermiştir. 1958-1959 öğretim yılında Umûmî Türk tarihi alanında dersler veren Doç. Dr. İbrahim Kafesoğlu o dönem yürürlükte olan üniversiteler kanununa göre “*ek görev*” olarak adı geçen Erzurum Üniversitesine 6 Kasım 1959'da “**Profesör**” olarak atanmıştır.

Kanunen profesörlüğe terfi eden İbrahim Kafesoğlu, asıl vazifesinin devam ettiği İstanbul Üniversitesi'ne kadro yokluğu sebebi ile ancak Nisan 1962 tarihinde dönebilmiş ve bu tarihte Profesör unvanını kendi üniversitesinden alarak o sırada Umûmî Türk Tarihi kürsüsü başkanı olan *Ord. Prof. Dr. Zeki Velidî Togan* ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Kafesoğlu bundan sonraki ilmi çalışmalarını tamamıyla İslâmiyet öncesi Türk tarihine hasretmiş ve “Türk medeniyetini ve tarihini” en iyi şekilde kavramanın yolunun bu dönemin çok iyi bilinmesinden geçtiğini defaatle dile getirmiştir.⁹ 26 Temmuz 1970 tarihinde Z. V. Togan'ın vefatının ardından kürsü başkanı olmuş ve bu başkanlığını yaş haddi dolayısı ile emekliye ayrıldığı 1 Ocak 1983'e kadar sürdürmüştür. Bu dönemde İbrahim Kafesoğlu, bir taraftan Üniversitede Öğretim Üyeliğini sürdürmüş, diğer taraftan içerisindeki millete hizmet aşkı ile o dönemlerde zaman zaman Millî Eğitim Bakanlığı'na ait bazı kurum ve kuruluşlarda hiçbir ücret almadan müdürlük yapmıştır.

Türk Tarihçiliğinin mümtaz şahsiyetlerinden biri olan Kafesoğlu, araştırmalarda bulunmak üzere Avusturya, Batı Almanya, Fransa ve İngiltere'ye gitmiş, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen birçok kongre ve konferansa orijinal bildiriler sunarak iştirak etmiştir. İ. Kafesoğlu başta Macarca olmak üzere İngilizce, Almanca Arapça ve Farsça dillerine hâkim olmuştur. Engin bir bibliyografya ve kaynak bilgisine sahip olan hocamız yurt içi ve yurt dışında neşredilen tüm eserleri günü

gününe takip etmeye çalışmış ve yazdığı eserlerinde bu bunu göstermiştir.

İbrahim Kafesoğlu 1 Ocak 1983 tarihinde emekli olmuş ancak emekli olduktan sonra da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ndeki 317 numaralı odasına gelerek çalışmalarına devam etmiş ve öğrencilerine her türlü yardımda bulunmuştur. En büyük zevki çalışmak olan hocamız çalıştığı zaman kendisini çok iyi hissettiğini her daim ifade etmiştir. Ancak meşakkatli geçen bir hayat Kafesoğlu'na tam rahat edeceği bir emeklilik dönemi yaşatmamış ve hocamız maalesef emekli olduktan 1,5 yıl gibi kısa bir süre sonra 18 Ağustos 1984 tarihinde hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Merhum hocamız Cumhuriyet ve Gülnur adlarında iki kız ve Celaleddin adında bir erkek evlada sahip olmuştur.

İlmi ve Fikri Yönü

İ. Kafesoğlu'nun hayatı boyunca; 18 kitap, 208 makale, 31 ansiklopedi maddesi, 12 tane Türk Dünyası El Kitabında Bölüm ile 32 tane çeşitli gazetelerde köşe yazısı yazmış ve yine 13 tane çeşitli gazetelere röportaj vererek 5 de konuşma yapmıştır. Bunun yanı sıra pek çok yerde Türk gençliğini aydınlatmak ve millî şuuru oluşturmak için konferanslar ve seminerler vermiştir.

İ. Kafesoğlu'nu ilmi ve fikri yönden değerlendirdiğimizde her iki yönünün de birbiri ile müşterek hareket ettiğini görürüz. O, ana kaynaklarda mensubu olduğu millet hakkında yazılanları bir yoruma tabi tutarak hem eserlerinde hem de milletinin şuurlanması için kullanmıştır. Kafesoğlu'nun millî duygularında yaşadığı yoğunluğun altında yatan sebep hiç şüphesiz hayatı boyunca karşılaştığı zorluklar olmuştur. Gerek yurt dışında bulunduğu zor zamanlardaki vatan

Kafesoğlu'nun millî duygularında yaşadığı yoğunluğun altında yatan sebep hiç şüphesiz hayatı boyunca karşılaştığı zorluklar olmuştur. Gerek yurt dışında bulunduğu zor zamanlardaki vatan özlemi, gerek askerlik hizmeti sırasında yaşadıkları gerekse de vatani için şehit olmuş bir babanın yetim büyümüş oğlu olması ondaki bu duyguların yoğunlaşmasına katkı sağlamıştır. Nitekim vatan, millet ve hürriyet uğruna verilen bir can ve bu yüzden şehitlik mertebesine erişmiş bir babanın ardından duyulan acı ve bu acı ile beraber yaşama duygusu ve hayata direnme Kafesoğlu'nun hayatı yaşayarak öğrenmesini sağlamış ve bu öğrenme kalbinde ve dimağında milletine duyduğu sevgiyi kat be kat arttırmıştır.

Yapılan toplantılarda Kafesoğlu ilmini, sabır ve tevekkülle birleştirerek geç saatlere kadar kendisini dinlemeye gelen gençler ile sohbe devam etmiş ve hiçbir yüksünme göstermeksizin evde bekleyenleri olmasına rağmen, katılımcılara yararlı bilgiler vermeye gayret etmiştir. Bu Kültür Ocağı daha sonraları “Aydınlar Ocağı” olarak adlandırılmış ve ilk başkanı da İbrahim Kafesoğlu olmuştur.

özlemi, gerek askerlik hizmeti sırasında yaşadıkları gerekse de vatanı için şehit olmuş bir babanın yetim büyümüş oğlu olması ondaki bu duyguların yoğunlaşmasına katkı sağlamıştır. Nitekim vatan, millet ve hürriyet uğruna verilen bir can ve bu yüzden şehitlik mertebesine erişmiş bir babanın ardından duyulan acı ve bu acı ile beraber yaşama duygusu ve hayata direnme Kafesoğlu'nun hayatı yaşayarak öğrenmesini sağlamış ve bu öğrenme kalbinde ve dimağında milletine duyduğu sevgiyi kat be kat arttırmıştır.

İ. Kafesoğlu Türklerin iki büyük keşif yaptıklarını ve bu keşiflerin hem Türk hem de dünya tarihini değiştirdiği düşüncesini ortaya atmış, bu fikri ilmi delilleri ile ortaya koymuştur ki bunlar demirin Türkler tarafından işlenmesi ile At'ın Türkler tarafından ehilleştirilmesidir. Demir'in sağladığı silah üstünlüğü ile atın insanda hissettirdiği bağımsızlık duygusu ile her yere sahip olma isteği birleşmişler ve Türk cihan hâkimiyetinin gerçekleşmesinde birinci derecede etkili olmuşlardır.

Millî duygularının bilinçlenmesinde tarihte milletine karşı oynanan oyunları çok iyi öğrenmesi etkili olmuş ve bu yüzden de milletin daha fazla acı çekmemesi için ömrünün yarısından fazlasını “millî şuûru” Türk halkına kazandırmaya adanmışlığa lisedeki hocasından çok etkilenerek başlayan İbrahim Kafesoğlu, lisede edindiği dostları ile birlikte 1960'lı yılların ikinci yarısında “**Kültür Ocağı**”nı kurarak,

küçük toplantılar tertip etmişler ve bu sırada “**Millî Işık**” dergisini çıkarmışlardır. Bu kültür ocağının asıl ve en önemli gayelerinden birisi de yeni yetişen nesillerde Türk Milliyetçiliğini oluşturmak ve Türklük Şuurunu aktarmak olmuştur. Yapılan toplantılarda Kafesoğlu ilmini, sabır ve tevekkülle birleştirerek geç saatlere kadar kendisini dinlemeye gelen gençler ile sohbe devam etmiş ve hiçbir yüksünme göstermeksizin evde bekleyenleri olmasına rağmen, katılımcılara yararlı bilgiler vermeye gayret etmiştir. Bu Kültür Ocağı daha sonraları “**Aydınlar Ocağı**” olarak

adlandırılmış ve ilk başkanı da İbrahim Kafesoğlu olmuştur.¹⁰

Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun milliyetçilik ve Türklük anlayışı Türkiye ile sınırlı kalmamış, bugün hasret kaldığımız Türklük şuûrunu yıllar öncesinden hissederek dünyanın değişik coğrafyalarında yaşayan ve zulüm gören Türkleri de içinde barındıran ve kucaklayan bir anlayış ile ele almıştır. Kafesoğlu'nun kaleminden milliyetçiliğin özeti şöyledir: *"Milliyetçilik, en kısa ve umûmî tarifi ile insanın sevgi saygı hisleri ile milletine bağlanmasıdır. Bu bağlılık, milletin dinine, diline, ahlâkına, maddî-manevî bütün kültür değerlerine karşı derin alâka beslemek; milletin varlığını geliştirme, kudretini arttırma, ülkeyi koruma hususunda her türlü fedakârlığa katlanmak suretinde belirir... Kısaca milliyetçilik, insana millî ve beşerî üstünlük sağlayan yüksek ahlâkın ta zirvesinde yer alan bir ruh hâlidir."*¹¹ O, "efendi" ve "beylik gururu" taşıyan millet olarak yücelttiği Türklerin diğer toplumlardan ayrılmasını sağlayan faziletlerinden bazılarını da şöyle sıralamaktadır: *"Türkler âdil, koruyucu, hürriyet aşığı, saygılı, töresine ve adetlerine bağlı, misafirperver, kahraman, utangaç, öğünmekten ve öğülmekten hoşlanayan, nâmus ve iffetine düşkün, esir olmayı ve köle durumuna düşmeyi sevmeyen, yalancılıktan şiddetle nefret eden vb bir millettir..."*¹²

"Türkler âdil, koruyucu, hürriyet aşığı, saygılı, töresine ve adetlerine bağlı, misafirperver, kahraman, utangaç, öğünmekten ve öğülmekten hoşlanayan, nâmus ve iffetine düşkün, esir olmayı ve köle durumuna düşmeyi sevmeyen, yalancılıktan şiddetle nefret eden vb bir millettir..."

Milliyetçilik fikirlerinin odak noktasını genellikle Türk tarihi, dili, kültürü oluşturmuş ve bu fikirlerin oluşmasında hissiyattan arınarak, ilmi esaslar üzerinden Türk millî şuûrunun izâhını "iç-dış Türk" diye bir mesele olmadığını ifade ederek açıklamıştır.

Hayatı boyunca yaptığı tüm sosyal ve kültürel faaliyetler 6 Şubat 1982 tarihinde Aydınlar Ocağı tarafından kendisine verilen "Üstün Hizmet Armağanı" ile taçlandırılmıştır. Bu törende bir konuşma yapan Prof. Dr. Muharrem Ergin şu sözleri ile Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'na takdirlerini sunmuştur: *"İbrahim Kafesoğlu, bugüne kadar gelip geçmiş Türk bilginler arasında Türklüğü, bilhassa eski kültür ve medeniyetimizi, en iyi bilen kişilerden biridir. Milliyetçilik fikriyatını işlemek açısından ancak Ziya Gökalp ile ilmî çalışmalar bakımından da Fuad Köprülü ile karşılaştırılabilecek değerdedir."*

“Milliyetçilik, en kısa ve umûmî tarifi ile insanın sevgi saygı hisleri ile milletine bağlanmasıdır. Bu bağlılık, milletin dinine, diline, ahlâkına, maddî-manevî bütün kültür değerlerine karşı derin alâka beslemek; milletin varlığını geliştirme, kudretini arttırma, ülkeyi koruma hususunda her türlü fedakârlığa katlanmak suretinde belirir... Kısaca milliyetçilik, insana millî ve beşerî üstünlük sağlayan yüksek ahlâkın ta zirvesinde yer alan bir ruh hâlidir.”

İbrahim Kafesoğlu ilmi hayatında pek çok eser yazmıştır ancak bu eserler arasında kaleme aldığı bir eser vardır ki o bütün eserlerini geride bırakmış ve Genel Türk tarihinin tabiri caiz ise elif bası olmuştur. **Türk Millî Kültürü** adlı bu kitabı, günümüzde bütün üniversitelerin Tarih bölümlerinde okutulan bir eser olma özelliğini kazanmıştır. Hocamız bu eseriyle 25 Şubat 1984 günü Boğaziçi yayınevini düzenlediği bir toplantıda mükâfâtlandırılmış ve eser Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu'nun şu ifadesi ile: “Türk tarihine ışık tutmuş; Türk tarihinin ne kadar derinden geldiğini ve nasıl bir medeniyet getirdiğini göstermiştir” takdir edilmiştir.¹³ İbrahim Kafesoğlu bu sözlere, tarihçilikte çizdiği yolu özetleyen şu cevabı vermiştir: “Ben küçükten beri tarihe meraklı bir insan olarak biliyorum kendimi. Benim bir inancım vardı, mensûbu bulunduğum milletin gerçekten yüksek kalitede, insanlığa değer getirmiş bir cemiyet, bir topluluk olduğu inancı. Bu kanaâtimin iki büyük besleyici kaynağı olmuştur. Bunlardan biri Ziya Gökalp'tir. Çok şiirlerini ezberlemiştim vaktiyle; 'Ala Geyik' hikâyesini şimdi bile okuyabilirim. İkincisi de Gökalp'den sonra aynı izde yürüyen ve çok kuvvetli tesiriyle yıkılmaz bir nesil yetiştiren merhum Nihal Atsız'dır. O'nun da çok değerli tesiri altında kalmışım; romanlarıyla, hikâyeleriyle. Yalnız, bu iki şahsiyetin bende uyandırdığı hayranlık yanında; eksik taraflarını da sezmemiş değilim. Onu da açıkça ifade edeyim. Her ikisi de Türk milliyetçiliği, Türk vatanperverliği sahasında gerçekten erişilmez iki doruk noktasıdır. Fakat her ikisi de, bu meselenin romantik tarafını ele almış ve işlemişlerdir..... Eğer inanıyorsak ki, Türk milleti gerçekten yüksek bir medeniyetin sahibidir; bunu biz kimsenin itiraz edemeyeceği tarihî delillerle

ispatlayalım. İşte ben, bu yola saptım; onlardan farkım budur ve 25 yılımı verdim. Önce yakın olduğum için Selçuklu tarihiyle başladım ve hayranlıkla seyrettim ki, Selçuklu devri gerçekten insanlığa yeni bir çağ açan büyük bir devir. Şimdi 15 yıl kadar bu mesele üzerinde çalıştım. Fakat ikinci bir eksiklik ortaya çıktı: pekiyi bu Selçuklular nerden geldiler? Bunlar kimlerdi? Bunlara bu büyük medenî vasfı veren ataları nasıl insanlardı, neler yapıyorlardı?

Hatta o kadar teferruata indim ki, günlük hayatları neydi, sabahleyin kaçta kalkıp ne iş yapıyorlardı? Kadımları ne yapardı, erkekleri ne yapardı? ve tabii, pek çok vesika buldum. Son 25 yılımı buraya hasrettim ve gördüm ki, gerçekten gayr-ı kabil-i mukayese bir cemiyettir ve biz bu büyük cemiyetin torunlarız...”¹⁴

Hocamıza Allahtan rahmet ve mağfiret diliyoruz. Mekânı cennet olsun...

“İbrahim Kafesoğlu, bugüne kadar gelip geçmiş Türk bilginler arasında Türklüğü, bilhassa eski kültür ve medeniyetimizi, en iyi bilen kişilerden biridir. Milliyetçilik fikriyatını işlemek açısından ancak Ziya Gökalp ile ilmî çalışmalar bakımından da Fuad Köprülü ile karşılaştırılabilecek değerdedir.”

- 1 DONUK, Abdülkadir (1998), "Kafesoğlu Halil İbrahim", *DİA*, XXIV, İstanbul s.246.
- 2 YALÇIN, Süleyman (1984), "Halefim Kafesoğlu", *Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 27, (Eylül 1984), İstanbul s.9.
- 3 DONUK, Abdülkadir (1989), **Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu**, İstanbul: Acar Yayıncılık, s.7.
- 4 "Muallim Mektebi" bugün İzmir'in Konak ilçesi Karataş mevkiinde "İzmir Kız Lisesi" olarak kullanılmaktadır.
- 5 DONUK, Abdülkadir (1987), "Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı:13, İstanbul s.1.
- 6 DONUK, Abdülkadir **Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu**, s.2.
- 7 DONUK, Abdülkadir **Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu** s.2
- 8 DONUK, Abdülkadir **Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu**, s.2
- 9 DONUK, Abdülkadir **Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu**, s.3
- 10 ERİŞ, Metin (1984), "Aydınlar Ocağı'nın İlk Önderi" *Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 27, (Eylül 1984), İstanbul s.13.
- 11 KAFESOĞLU, İbrahim (1970), *Türk Milliyetçiliği'nin Meseleleri*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, s.260.
- 12 DONUK, Abdülkadir Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu s.22.
- 13 DONUK, Abdülkadir Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, s.5.
- 14 DONUK, Abdülkadir Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, s.6.

Kaynaklar

- BANGUOĞLU, Tahsin, "Kafesoğlu İçin", *Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 27, (Eylül 1984), İstanbul 1984.
- DONUK, Abdülkadir (1984), "Türk Kültürü'nün Mimârı Kafesoğlu", *Yeni Düşünce*, S. 149, (31 Ağustos 1984), İstanbul
- , "Türk'ü İslâm'a, İslâm'ı Türk'e Bağlamayı Başardı" *Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 27, (Eylül 1984), s.20, İstanbul 1984.
- , "Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.13, İstanbul 1987.
- , *Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu*, İstanbul: Acar Yay., 1989.
- , "KAFESOĞLU, Halil İbrahim", (1998), *DİA*, C.XXIV, İstanbul
- ERİŞ, Metin (1984), "Aydınlar Ocağı'nın İlk Önderi" *Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 27, (Eylül 1984), İstanbul
- KAFESOĞLU, İbrahim (1970), *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, İstanbul: Millî Eğitim basımevi.
- , *Türk Millî Kültürü*, Ötügen Yay., İstanbul 1997.
- YALÇIN, Süleyman (1984), "Halefim Kafesoğlu", *Boğaziçi Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, S. 27, (Eylül 1984), İstanbul

PROF. DR. MEHMET KAPLAN VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

PROF. DR. BİROL EMİL*

Bir gün Paris'te, Seine kıyılarında dolaşırken, bir çeşit açık sahaflar çarşısına rastlamıştım. Orayı ilk defa görüyordum. İki kitap dikkatimi çekmişti: "Le Romantisme – Romantizm" ve "Le Nationalisme – Milliyetçilik". Onları o an satın alamadım, sonradan uğradığımda ise satılmıştı. Bununla beraber, ayaküstü de olsa, önsözlerini okumuştum.

Her iki eserin önsözünde, ilk anda anlayamadığım, fakat üzerinde düşününce adeta keşfettiğim ortak bir fikir vardı: Romantizm sanatta, milliyetçilik millet hayatında ebedî olan tek duygu, hayal ve düşünce cereyanıdır. Meselâ edebiyatta kaç yüzyıl önceki klasisizmden en son edebiyat akımına (ki o zamanlar sürrealizmdi) kadar romantizm edebiyat akımlarının hepsinde vardır, hepsinin romantik bir tarafı mevcuttur. Öteki akımlar moda cereyanlar gibi bir zaman sonra geçip gittiği hâlde "Ben" in hürriyeti, duygu ve hayalin hâkimiyeti demek olan romantizm bütün akımlarda yaşamaya devam etmiştir. (Kaldı ki, milliyetçilik bile bir yönüyle "Tarihî Romantizm" şeklinde bir duygu ve fikir cereyanıdır.)

Milliyetçiliğe gelince, öğrendiğim şeydu: Tarihte ilk devletlerin kuruluşundan 20. yüzyıla kadar bütün devlet ve imparatorlukların tek bir varoluş şartı ve süreklilik prensibi vardır: Milliyetçilik... Hatta İskender'den Sezar'a, Napolyon'dan Hitler'e, Stalin'den Mussolini, Franco ve Mao'ya kadar tarihin büyük fatihleri ve diktatörleri kendi ihtirasları kadar milliyetlerini de hâkim kılmak istemişlerdir. 20. yüzyılın iki dünya savaşı, tarihî, siyasî ve ekonomik sebepler ne olursa olsun, savaşı çıkaranların

* Öğretim Üyesi.

milliyetlerini “beynelmileliyet” yapma dâvâlarından başka bir şey değildir. Bu saldırgan ve emperyalist milliyetçiliğe mukabil Amerika Birleşik Devletleri’nin emperyalizmi “barışçıl”dır ve arkasında yeni bir dünya hâkimiyeti demek olan “Amerikalılık” vardır. Fakat her emperyalizm bir gün mutlaka savaşı olur.

Önsöz’de ikinci bir fikir vardı: Milliyetçiliğin toplumsal bir heyecan ve ateşli bir cereyan olarak ortaya çıktığı zamanlar buhran dönemleridir: Ya yabancı işgal ve istilâya uğramak, yahut da içten çökme ve bölünme tehlikesi... Bu durumlarda milletlerin sarıldıkları tek bir kurtarıcı kuvvet vardır ki, bunun her ülkede adı milliyetçiliktir.

Yazık ki, yazarını hatırlamadığım bu kitabın içinde Türk tarihinden de bahis olup olmadığını bilmiyorum. Ancak bugün bildiğim bir şey var: Tarihte Roma’dan sonra en uzun ömürlü imparatorluğu kurmuş olan Türk milleti, fethettiği toprakları bile anavatan saymış, kültür ve medeniyetini oralara da taşımış, anavatanı savunur gibi oralara için de dövüşmüş, ölmüştür. Hangi Avrupa emperyalizminde bu kadar insanî, bu kadar medenî bir siyaset görülmüştür? Bütün tâbi kavimlere en geniş müsamahayı göstermiş olan Osmanlı yalnız devlete isyan edenleri affetmiyordu. İsyân edenlerin katli vâcipi.

Fransız İhtilali’nin dünyaya yaydığı fikirlerden biri de milliyetçiliktir: Bu fikir zamanla arkasında Avrupa emperyalizmi ve bir başka emperyalist milliyetçilik olan “Panslavizm – Bütün İslavlık”, en yıkıcı tesirlerini Türk – Osmanlı İmparatorluğu üzerinde göstermişti. Hatta içteki azınlık isyanlarını körükleyen de bu fikirdir. Yunan, Bulgar, Sırp, Arnavut isyanları bu fikrin kıvılcımlarıyla alevlenmiş ve Balkanlar elden gitmişti. Dünyanın hâlâ Türk’ün aleyhine kullandığı Ermeni meselesinin temelinde de bu fikir vardır.

Halbuki Osmanlı Türkiye’si yüzyıllardır uyguladığı (müsamahalireâyâ) siyasetini 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat Fermanlarıyla resmî bir devlet politikası yapmıştı. “İttihad-ı Anâsır – Osmanlı Birliği yahut Osmanlılık” asırların “millet-i hâkime”si olan Müslüman Türkleri azınlıklarla her bakımdan eşit duruma getirmişti. Şüphesiz Avrupa’nın baskısıyla... O zamanın devlet adamlarımıza göre bu haklar ve imtiyazlar Avrupa’nın müdahale bahanelerine son verecek ve Türkiye’nin çöküşünü durduracak, hatta yolunu açacaktı. Tanzimatçıların iyi niyetinden şüphe edilemez. Fakat bugünden bakınca anlıyoruz ki, bunlar beyhude ve ümitsiz çabalardı. Avrupa’nın Osmanlı Türkiye’si üzerindeki emelleri ve müdahaleleri asıl o tarihlerden sonra gitgide artmıştı. Fakat halktan ve aydınlardan tepkiler de gecikmedi. “İttihad-ı İslam – İslam Birliği” ve “Türkçülük” akımları bu tepkilerden doğdu.

Türkçülük başlangıçta Türk dili ve tarihi araştırmalarına dayanan bir kültür hareketiydi. Avrupa’daki Türkoloji araştırmalarının Türk aydınlarınca da

bilinmesinden sonra Türk kültüründe yeni bir cereyan doğdu. Ziya Gökalp buna “Türkçülük” diyordu. Hakikatte bu, Namık Kemal’de “Osmanlı” sıfatına bağlanan bir milliyetçilikti. Eğer milliyetçiliğin vazgeçilmez esasları vatan, “vatanın tamamıyet-i mülkiyyesi – toprak bütünlüğü”, devletin ve milletin istiklâli, fert olarak ve cemiyet halinde hürriyet ise, tereddütsüz söyleyelim, son çağ Türkiye’sinin ilk Türk milliyetçisi Namık Kemal’dir. Keza bu kavramları dâvâ hâline getiren, onların etrafında heyecanlı bir kamuoyu yaratan, fikir ve aksiyonuyla hayatını bunlara adayan ilk Türk aydını da odur. Hatta gurbet çekerek, hapse girerek, sürgüne giderek mücadelesini yaptığı meşrutiyet rejimi düşünülürse, Türkiye’de siyasî halkçılık hareketinin başında da Namık Kemal vardır.

Siyasî hareketler gibi fikir hareketleri de onların sistem sahibi mütefekkir liderleri olmadan başarıya ulaşamaz. Türk fikir tarihinde bunun tek örneği Ziya Gökalp’tir. Türk milliyetçiliğinin bu hakikaten büyük fikir adamı hakkında ben bir şey söylemeyeceğim. Prof. Dr. Mehmet Kaplan “Türkçülüğün Esasları”nın, kendisi tarafından sadeleştirilen metnine yazdığı “Ziya Gökalp’in Hayatı ve Eserleri Hakkında Birkaç Söz”de Ziya Gökalp’in mütefekkir şahsiyeti ve tesirine dair şu özlü değerlendirmeyi yapmıştır:

“Ziya Gökalp, son yüzyılda Türkiye’nin yetiştirdiği en büyük fikir adamlarından biri ve modern Türkiye’ye şekil veren temel düşünce ve müesseselerden birçoğunun babasıdır. Karışık unsurlardan mürekkep olan Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılarak, yerine milliyetçilik esaslarına dayanan yeni bir devlet kurulacağını çok önceden sezmiş ve genç devletin sosyal felsefesini, geniş ve derin kültürü ile o hazırlamıştır. Başta Mustafa Kemal olmak üzere, II. Meşrutiyet, İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet devri Türkiye’sinin politik, sosyal ve kültürel hayatında rol oynayan

Eğer milliyetçiliğin vazgeçilmez esasları vatan, “vatanın tamamıyet-i mülkiyyesi – toprak bütünlüğü”, devletin ve milletin istiklâli, fert olarak ve cemiyet halinde hürriyet ise, tereddütsüz söyleyelim, son çağ Türkiye’sinin ilk Türk milliyetçisi Namık Kemal’dir. Keza bu kavramları dâvâ hâline getiren, onların etrafında heyecanlı bir kamuoyu yaratan, fikir ve aksiyonuyla hayatını bunlara adayan ilk Türk aydını da odur. Hatta gurbet çekerek, hapse girerek, sürgüne giderek mücadelesini yaptığı meşrutiyet rejimi düşünülürse, Türkiye’de siyasî halkçılık hareketinin başında da Namık Kemal vardır.

“Ziya Gökalp, son yüzyılda Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük fikir adamlarından biri ve modern Türkiye'ye şekil veren temel düşünce ve müesseselerden birçoğunun babasıdır. Karışık unsurlardan mürekkep olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılarak, yerine milliyetçilik esaslarına dayanan yeni bir devlet kurulacağını çok önceden sezmiş ve genç devletin sosyal felsefesini, geniş ve derin kültürü ile o hazırlamıştır. Başta Mustafa Kemal olmak üzere, II. Meşrutiyet, İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet devri Türkiye'sinin politik, sosyal ve kültürel hayatında rol oynayan Türk aydınlarından çoğunun düşüncelerine istikamet veren en büyük fikir adamı odur...”

Türk aydınlarından çoğunun düşüncelerine istikamet veren en büyük fikir adamı odur...

... Atatürk inkılablarının temelinde Ziya Gökalp'ın fikirleri vardır. Gökalp'ın fikirleri yalnız geçmişi değil, geleceği de aydınlatacak mahiyettedir. Türkiye'de bugün yapılmak istenen siyasî reformların birçoğunu Gökalp yıllarca önce düşünmüş ve en vâzih şekilde ifade etmiştir. “İktisadî Türkçülük” bahsi üzerinde düşünenler, Gökalp'ın bugün için bile ne kadar yeni fikirleri sürdüğünü fark edeceklerdir.” (Türkçülüğün Esasları, Haz. Mehmet Kaplan, 1000 Temel Eser, İstanbul 1970, s. I.-VII.)

Ziya Gökalp'ın fikriyatında milliyetçiliğin iki temeli vardı: Tarih ve kültür... Fakat bu tarih ve bu kültür sadece Türkiye Türklüğünün İslamlaşma tarihi ile başlamamıştır. Son bin yılın oluşum ve gelişiminden ibaret değildir. İslamiyet öncesine giden binlerce yıllık bir Türk tarihi ve kültürü de vardır. İlk bakışta bu fikrin II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı tarihçilerinin adeta yok saydığı İslamiyet öncesini de hatırlayarak, Türk tarihi ve kültürünün bütünlük ve sürekliliğini kurduğu zannedilir. Fakat işte bu noktada Gökalp tarih ve medeniyet görüşünde büyük bir boşluk bırakmıştır. Son bin yıllık Türk tarih ve medeniyetini yok farz etmiş, hatta Türk medeniyetinin Arap, Acem ve Bizans'ın taklidi olduğunu ileri sürmüştür. (Aynı yanlışı o kadar milliyetçi “Genç Kalemler” de yapmış, Eski edebiyatımızı ve “çalıntı salon edebiyatı” dedikleri Servet-i Fünun'u “çalmışlar, çalmışlar, çalmışlar” diye haksızlığın ve insafsızlığın en ağır hücumuna uğratmışlardı. Eski edebiyatımız konusunda Namık Kemal de aynı hataya düşmüştü.)

Fakat böyle de olsa Ziya Gökalp, Mehmet Kaplan'ın dediği gibi, kendi zamanını ve Cumhuriyet nesillerini de kuvvetle etkileyen fikirlerin sahibidir. “Kültür millî, medeniyet evrenseldir”; “Türkçeleşmiş Türkçedir”; “Millî ruh

millî dilde mündemiçtir"; bir milletin bugününe ve geleceğine şekil veren dinamik kuvvetler olan "mefkûreler - idealler";-yüksek kültürün yerine koymak yanılığına rağmen- "Türk halk kültürü Türk kültürünün hazinesidir" fikriyle halk kültürüne dikkati çekmesi; nihayet Yeni Türkiye'nin üç sosyal dinamiği olarak "Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak" ve "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Garp medeniyetindenim" sentezini Türk tarih ve medeniyetindeki gelişme ve değişmelerin reddedilemez üç büyük hakikati olarak göstermesi, yıkılan bir imparatorluğun bu yarı mistik aydınını en büyük Türk fikir adamı yapmaya ve Türk milletinin ve yoldan çıkmamış Türk aydınlarının ona neler borçlu olduğunu anlatmaya kâfidir.

Ziya Gökalp Türkiye'de kültür milliyetçiliğinin kurucusudur. Onun bu vasfı, "millet" kavramını tarif ve izahına bağlıdır. Gökalp'e göre millet ne ırk, ne tarih, ne coğrafya, ne dil, ne din, ne kavim, ne de irade birliğine değil, kültür birliğine dayanan bir sosyal varlıktır. Bundan bugün için şu sonucu çıkarıyoruz ki, Türk milliyetçiliği, Türk milletine mensup olan bütün vatandaşları üniter Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin himayesi altında eşit vatandaşlar olarak görür. Binaenaleyh "Memleketimizde, vaktiyle dedeleri Arnavutluk'tan yahut Arabistan'dan gelmiş milletteşlerimiz vardır. Bunları Türk terbiyesiyle büyümüş ve Türk mefkûresine çalışmayı itiyat etmiş görürsek, diğer milletteşlerimizden hiç ayırmamalıyız. Yalnız saadet zamanında değil, felâket zamanında da bizden ayrılmayanları nasıl milliyetimizin dışında sayabiliriz? Hususiyile, bunlar arasında milletimize karşı fedakârlıklar yapmış, Türklüğe büyük hizmetler ifâ etmiş olanlar varsa, nasıl olur da bu fedakâr insanlara "Siz Türk değilsiniz" diyebiliriz? Gerçi atlarda şecere aramak lâzımdır; çünkü, bütün meziyetleri içgüdüye dayandığı ve bunlar irsî olduğu için, hayvanlarda ırkın büyük bir ehemmiyeti vardır. İnsanlarda ise, ırkın sosyal vasıflara hiçbir tesiri olmadığı için, şecere aramak doğru değildir. Bunun aksi bir yol tutacak olursak, memleketimizdeki aydınların ve fikir savaşıcularının birçoğunu fedâ etmek gerekecektir. Bu hâl doğru olmadıgından, "Türkümlü" diyen her ferdi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe hıyaneti görülenler varsa cezalandırmaktan başka çâre yoktur." (age, s. 23.)

175 yıllık Türk fikir edebiyatını üç döneme ayırarak düşünürsek, önümüzdeki tablo şudur: Tanzimat, vatan ve hürriyet mistiği, ilk gerçek aydın tipi Namık Kemal ile büyük tarihçi, hukukçu ve muhafazakâr medeniyetçi Cevdet Paşa'yı;

Ziya Gökalp Türkiye'de kültür milliyetçiliğinin kurucusudur. Onun bu vasfı, "millet" kavramını tarif ve izahına bağlıdır. Gökalp'e göre millet ne ırk, ne tarih, ne coğrafya, ne dil, ne din, ne kavim, ne de irade birliğine değil, kültür birliğine dayanan bir sosyal varlıktır.

Gerçi atlarda şecere aramak lâzımdır; çünkü, bütün meziyetleri içgüdüye dayandığı ve bunlar irsî olduğu için, hayvanlarda ırkın büyük bir ehemmiyeti vardır. İnsanlarda ise, ırkın sosyal vasıflara hiçbir tesiri olmadığı için, şecere aramak doğru değildir. Bunun aksi bir yol tutacak olursak, memleketimizdeki aydınların ve fikir savaşçılarının birçoğunu fedâ etmek gerekecektir. Bu hâl doğru olmadığından, “Türküm” diyen her ferdi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe hıyaneti görülenler varsa cezalandırmaktan başka çâre yoktur.”

II. Meşrutiyet, yarı mistik, milliyetçi mütefekkir Ziya Gökalp ile vatanseverliğini İslam idealiyle birleştirmiş Mehmet Akif’i; Cumhuriyet büyük ilim ve fikir adamı Mehmet Kaplan’ı yetiştirmiştir. Bu sıralamayı, onlar arasında ve başkalarıyla bir değer kıyaslamasına girişmeden yapıyorum. Namık Kemal ve Cevdet Paşa çökmeye yüz tutmuş, fakat yine de çağdaşlaşmanın eşiğinde bir imparatorluğun aydınlarıydı. Ziya Gökalp nihayet on yıl sonra yıkılacak bu imparatorluğun II. Meşrutiyet, Mütareke, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarının ve bir yıllık Türkiye Cumhuriyeti’nin (Gökalp’in ölümü 25 Ekim 1924’tür) fikir adamıydı. Mehmet Akif aynı yılları idrak etmiş, millî ve İslamî fikirlerin şairiydi. Mehmet Kaplan ise (1915-1986) Türkiye Cumhuriyeti’nin millîleşme ve demokratikleşme sancılarını ve II. Dünya Savaşı yıllarını yaşamış, iki ihtilâl görmüş bir ilim ve fikir adamıydı.

Hiçbir fikir adamı yoktur ki, kendini devrinden ve onun meselelerinden soyutlamış olsun. Aydının hayat ve cemiyet karşısındaki sorumluluğu en fazla fikir adamlarında görülür. Fakat bu mutlaka günlük meseleler veya politika ile ilgilenmek, sadece o ana ve duruma uygun düşünce ve tavırlar ortaya koymak demek değildir. Hakiki fikir adamı – Ziya Gökalp ve Mehmet Kaplan’da gördüğümüz gibi – ülkenin geçmişten gelen, “bugün” de devam eden ve geleceğe sarkan meselelerini bir ilim adamının soğukkanlı bakışı ve muhakemesi ile ele alan, tartışan, çözüm teklifleri getiren, serbest düşünmenin mahsulü olan fikirlere sahip ve bunları yaparken aktif politikanın dışında kalan aydın tipidir. (Aktif politikanın dışında

kalan, dedim. Cumhuriyet tarihimizde, dünya çapında ilim adamımız Ord. Prof. Fuat Köprülü’den günümüze kadar siyasete bulaşmış politikacı profesörlerimizin –bakan, hatta başbakan olsalar dahi– hâlleri ve âkıbetleri hakikaten ibret vericidir. Başka hiçbir demokratik ve hakiki üniversite ilminin mevcut olduğu ülkede, bizdeki kadar politikaya heves etmiş profesör yoktur. Profesörlere düşen ilmi ve hür düşüncüyü hor görerek bir siyasî partinin kalıbına girmek, onun liderine “arz-ı

ubudiyet" etmek değil, yüksek seviyede hür ve bağımsız bir fikir politikacılığı yapmaktır. Ben bu ilim ve fikir adamı tipinin kendi hayatımda ilk ve son örneğini Prof. Dr. Mehmet Kaplan'da gördüm.)

Mehmet Kaplan'ın 36 cilt kitabı ve henüz kitaplaşmamış daha yüzlerce makalesi iki sahaya aittir: ilim ve fikir... Her ikisinin ortak vasfı derin bir tahlil ve tefekkürün eseri olmasıdır. Türk edebiyatı araştırmalarına ve fikir konularına felsefeye has yüksek tefekkürü getiren Mehmet Kaplan'dır. O, bu sayede insan düşüncesinin eriştiği en yüksek tefekkür olan felsefe ile en hissî sanat olan edebiyatı birleştirmiştir. Felsefeye biraz aşına edebiyat meraklısı bir okuyucu bunu hemen fark eder. Çünkü felsefe hayata, insana, kültüre, hatta sosyal ve politik meselelere küllî (bütüncü) bir bakışla bakar. Bu bakış tarzını tek başına dil ve edebiyat veremez. Diyalektik düşünce ve spekülasyon (Ziya Gökalp bu Fransızca kelimeyi "Muâkale" olarak karşılamıştır) yalnız felsefede vardır. Felsefe münferit "vak'a"larla değil, umumî "vâkıa"larla ve onların arka planları, sebep-sonuç münasebetleriyle meşgul olur. Varılan sonuçlar "özel" değil, "genel"dir, yahut "genel"den "özel"e, "evrensel"den "ferdî" veya "millî" olana gidilir. Mehmet Kaplan'ın tefekkürü bu eksen etrafında gelişir.

Bu düşünüş ve bakış tarzı Mehmet Kaplan'ın fikir yazılarında geniş bir kültürle beslenmiş olarak kendini gösterir. Bu yazıların mühim bir kısmı "milliyetçilik" ve "Türk milliyetçiliği" ile ilgilidir. Onların ana fikri budur. Ancak bu ana fikir mutlaka milliyetçilik kavramının geçtiği yazılarda mevcut değildir. Türkiye'nin meseleleri, başka başlıklar altında ele alınmış da olsa, ana fikir budur. Bu meseleler Türk milliyetçiliği zaviyesinden görülmüştür. Mehmet Kaplan'ın fikir denemelerindeki pek çok değişik konu ve mesele bir fikir mıknaatısı gibi onları çeken milliyetçilik etrafında toplanmıştır. Bunu fark etmek için "Nesillerin Ruhu" nun, "Büyük Türkiye Rüyası"nın, "Kültür ve Dil" in "İçindekiler"ine bakmak kâfidir. Yeri gelmişken şunu da belirtmek gerekir ki; Mehmet Kaplan'ın üslûp ve kompozisyon tarzı odur ki, başkalarının ancak sayfalarca işleyeceği bir konuyu, bir fikri, o, dört beş sayfa içinde

Mehmet Kaplan'ın 36 cilt kitabı ve henüz kitaplaşmamış daha yüzlerce makalesi iki sahaya aittir: ilim ve fikir... Her ikisinin ortak vasfı derin bir tahlil ve tefekkürün eseri olmasıdır. Türk edebiyatı araştırmalarına ve fikir konularına felsefeye has yüksek tefekkürü getiren Mehmet Kaplan'dır. O, bu sayede insan düşüncesinin eriştiği en yüksek tefekkür olan felsefe ile en hissî sanat olan edebiyatı birleştirmiştir.

Böyle olmakla beraber Ziya Gökalp imparatorluk yıkılırken Türk milletine, Türk aydınlarına, kendi zamanının ve sonraki Türk nesillerine ilk defa "Tarih içinde Türklüğü ve Türk kimliğini aramak" diyebileceğimiz bir millî varlık şuuru ve bir özgüven kazandırdı.

yoğunlaştırarak, söyleyeceği her şeyi söyler. Bunun içindir ki onun bilhassa fikir denemelerini cümleler üzerinde düşünerek okumak lâzımdır.

Bir başka husus şudur: Mehmet Kaplan'ın anladığı milliyetçiliğin siyasî ve ideolojik bir yanı yoktur. Gerçi bu meseleler de -Demokrasi, hürriyet, komünizm gibi- söz konusu edilmiştir. Fakat katı bir doktrin ve sisteme göre değil. Mehmet Kaplan'ın milliyetçilik anlayışı daima "günlük" ve "geçici" olmaya mahkûm siyaset ve ideolojilerin çok üstünde ebedî bir fikir ve değer olan "kültür milliyetçiliği"dir. Mehmet Kaplan bu mânâda Türk milliyetçiliğine derin bir muhteva kazandırmıştır.

Türk düşüncesinde kültür milliyetçiliğinin kurucusu Ziya Gökalp'tir. Fakat Gökalp "kavramsal" ve muayyen bir sisteme göre düşündüğü ve Türk kültürünün ve Türk milliyetçiliğinin meselelerini böyle bir bakış tarzıyla ele aldığı için, sisteminde, bilhassa bugüne göre anlaşılması zor boşluklar ve düzeltilecek noktalar vardır. Nitekim Yahya Kemal, Ahmet Hamdi

Tanpınar ve Mehmet Kaplan bunu yaptılar. Bunlardan yukarıda bahsettim. Çok önemli olduğu için bir daha tekrarlıyorum: Bugün de kendisine çok şeyler borçlu olduğumuz bu büyük fikir adamımız son bin yıllık tarihimizi ve tarihin içinde oluşmuş kültür ve medeniyetimizi, kültür değerlerimizi yok sayıyor, onları taklit, Arap, Fars, Bizans'tan ithal ve intihal kabul ediyor, millî saymıyordu. Türklerin uzun tarihleri boyunca meydana getirdikleri ve Türk müslümanlığı içinde vücut bulmuş en yüksek, en mükemmel, en muhteşem bir kültür ve medeniyeti taklit ve sahte kabul etmenin ne tarihî, ne felsefî, ne de ilmî bir izahı vardır. Üstelik Ziya Gökalp Türk-İslam felsefesini, Batı sosyolojisini ve filozoflarını bilen bir mütefekkindi. Ayrıca, işlenmemiş folklor demek olan halk kültürünü yüksek kültürün yerine koymak ve tarih görüşü gibi, Türk kültürünün kaynaklarını da İslamiyet öncesinde aramak tarih ve kültür bütünlüğünü ve sürekliliğini ortadan kaldırmak demektir. Böyle olmakla beraber Ziya Gökalp imparatorluk yıkılırken Türk milletine, Türk aydınlarına, kendi zamanının ve sonraki Türk nesillerine ilk defa "Tarih içinde Türklüğü ve Türk kimliğini aramak" diyebileceğimiz bir millî varlık şuuru ve bir özgüven kazandırdı. Buhran devirlerinde, bu şuur ve güvenin kazanılmasında çok önemli bir etken olan "Tarihî romantizm" in ne olduğunu önce Namık Kemal, sonra Ziya Gökalp öğretti. Hatırlayalım: Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür temellerinden biri de buydu.

İsim, şahsiyet ve eserleriyle devirlerini dolduran bu iki büyük insanımızdan sonra Mehmet Kaplan'ı daha iyi anlıyoruz. Türkiye'nin dünkü, bugünkü, hatta yarınki meselelerini ilminin objektifliği, kültürünün zenginliği ve felsefenin derin tefekkürüyle geniş bir perspektiften gören, hiçbir meselesini açıkta bırakmayan Prof. Dr. Mehmet Kaplan eserleriyle bugün de karşımızda duruyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu örnek aydın tipi, Tanzimat'tan itibaren Türkiye'nin çağdaşlaşmasına önce şu üçlü teşhisi koymuştu: 1) Millîleşme (İmparatorluktan millî devlete ve millete geçiş); 2) Demokratikleşme (Saltanat ve hilâfet rejiminden demokratik parlamenter cumhuriyet rejimine geçiş); 3) Sanayileşme (Toprağa bağlı orta-çağ tarım ve üretim şeklinden makineleşmeye ve fabrikalaşmaya geçiş). 175 yıllık Türk çağdaşlaşması, fikir ve edebiyat tarihimize de

yön veren bu üç istikamette cereyan etmiştir. Bu üç sahada her devir bir öncekini tamamlayarak bugünlere gelinmiştir. Fakat hiçbirisinde süreç tamamlanmamıştır. Mehmet Kaplan'ın "Büyük Türkiye Rüyası" bu üç cereyandan birini ötekine feda etmeden, aralarındaki dengeyi muhafaza ederek, her birinde yaratıcı hamlelerle millî ve medenî bir devlet ve millet olma hayalidir. Fakat bu hayal nasıl gerçekleşecektir? Önce şu sentezi kurarak:

"Güzel olan, Batı câmiasının temel kıymet ve müesseselerini içten benimserken millî varlığımıza sınıksız bağlı kalmamızdır. Esasen bizim için millî varlık ile istiklâl ve hürriyet aynı gerçeğin çeşitli cepheleridir." (*Büyük Türkiye Rüyası*, Türkiye Kültür Enstitüsü yay., İstanbul 1969, s.10)

Çünkü

"Milliyetçilik Türk milletinin, kendi varlık şuurunun tabîi bir tecellisidir. (...) Bir milletin kendi varlığını müdafaa etmesinden daha tabîi ne olabilir?" (ages. 10)

Mehmet Kaplan'ın burada bahsettiği milliyetçilik basma-kalıp avamî düşünceler, politik ve ideolojik heyecanlı sloganlarla sokağı coşturan, yahut saldırgan ve başka milletlere hükmetme gayesi güden bir milliyetçilik değildir. Bütün kurumlarıyla, tarihin içinde oluşmuş ve olgunlaşmış kültür değerleriyle, dışarıdan aldıklarını kendi millî potası içinde yoğurmuş, asla taklitçi ve ithalci olmayan, dışa karşı bağımsız ve kendi içinde hür bir milletin yaşanan bir realitesi ve her zaman sarılacağı bir idealidir. Mehmet Kaplan'ın bu fikri işlediği yıllarda Rus komünizmi ve demokrasiyi kendi tekelinde gören Avrupa emperyalizmi Türkiye'nin başından

"Güzel olan,
Batı câmiasının
temel kıymet ve
müesseselerini
içten benimserken
millî varlığımıza
sınıksız bağlı
kalmamızdır.
Esasen bizim
için millî varlık
ile istiklâl ve
hürriyet aynı
gerçeğin çeşitli
cepheleridir."

Mehmet Kaplan'ın burada bahsettiği milliyetçilik basma-kalıp avamî düşünceler, politik ve ideolojik heyecanlı sloganlarla sokağı coşturan, yahut saldırgan ve başka milletlere hükmetme gayesi güden bir milliyetçilik değildir. Bütün kurumlarıyla, tarihin içinde oluşmuş ve olgunlaşmış kültür değerleriyle, dışarıdan aldıklarını kendi millî potası içinde yoğurmuş, asla taklitçi ve ithalci olmayan, dışa karşı bağımsız ve kendi içinde hür bir milletin yaşanan bir realitesi ve her zaman sarılacağı bir idealidir.

eksik olmayan tehditlerdi. (Sovyetler Birliği'nin çökmüş olması emperyalist güçlerin Türkiye üzerindeki emellerini azaltmış değildir.)

Türk milliyetçiliğinin bir diğer vasfı "Gerici" değil, "İlerici", "Saldırgan" değil, "Barışçı" olmasıdır:

"Türk milliyetçiliği gerici değil, ilericidir. Milliyetçilik gayesi itibariyle ilericiliği şart koşar. Türkiye eskiyen istihsal tarzını ve eski müesseselerini süratle değiştiriyor. İlerlemenin başlıca vasıtaları ilim ve tekniktir. Akif gibi muhafazakâr sayılanlar bile bunu kavramışlardı." (age,s. 10)

Bu konuda ayrıca hiçbir yorum ve ilâveye gerek duymadan "*Nesillerin Ruhu*"nun "Önsöz"ünden, uzunluğuna rağmen, şu cümleleri zikrediyorum:

"Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi, tarihi ve sosyal şartlar bana milliyetçiliği kendisinden vaz geçilmez bir fikir, hatta iman olarak gösterdi. Bilhassa İkinci Dünya Savaşından sonra, Rus Bolşevizminin Türkiye'yi tehdit etmesi bu inancı daha fazla kuvvetlendirdi. Cumhuriyetin başından beri, Türkiye'yeşekil veren ana fikirlerden biri milliyetçilik, ötekisi, parlamento ve hürriyet fikridir. Bunlar mahiyetleri icabı Rus Bolşevizmine ve bir diktatörlük rejimi olan Komünizme zıttırlar... "

"Benim anladığım Milliyetçiliğin şövenlik, taassup ve gericilikle hiçbir ilgisi yoktur. Kendi milletimi sevmem ve varlığını müdafaa etmem, başka milletleri hakir görmem için bir sebep değildir. Doğru olduğuna inanılan fikirlere bağlanma taassup olmadığı gibi. İlericiliğe gelince, memleketimin en yüksek medeniyet seviyesine ulaşmasını dileyenlerden biriyim. Beni milliyetçi olduğum ve millî kıymetlere inandığım için "gerici" diye damgalayanlar çıkmıştır. Bunlar ya milliyetçiliği gericilikle bir tutan komünistler yahut

da yazılarımı dikkatle okumayan dalgın veya kötü niyetli kişilerdir...”

“Her fikir gibi milliyetçilik de, üzerinde tekrar tekrar, yeniden düşünülmezse basmakalıp hale gelebilir. Bir fikrin basmakalıp hale gelmesi ise onun ölümü demektir. Millî olan her şey bizi yeniden düşünmeye sevk etmelidir. Bunun için bir fikir, bir hadise, bir mısra bir kelime kâfidir. Unutmayalım ki, edebî hakikatler bile, biz onları düşündüğümüz müddetçe vardılar. Milliyetçilik, onu yaşarsak ve her an yeni bir şekilde ifade edebilirsek bizi besleyen asıl ana fikir ve büyük kaynak olur.”

(Bu cümleler bana aziz hocam Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın son derecede haksızca maruz bırakıldığı, hakikatte ise o yıllar Türkiye'sinde ilericiliğin nasıl bir safсата, bir fikir sefaleti olduğunu gösteren iki olayı hatırlattı. Birincisi, 1955 yılındaki 4. Pedagoji Kongresi'nde sunduğu “Edebiyat ve Terbiye” adlı tebliği ve “Osmanlıca-Türkçe-Öztürkçe” adlı makalesinin zamâne ilericileri ve Atatürkçüler arasında kopardığı kıyametti. Mehmet Kaplan bunlarda kültürümüzün eski kaynaklarını bilmenin lüzumundan bahsediyor ve bizim kültür dilimiz olan Osmanlıcanın liselerimize bir ders olarak konmasını teklif ediyordu. İkincisi, 1958 yılında Anadolu'ya hizmet için gittiği Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde olanlardır. Hocamız Erzurum'un sert kışında bere giydiği için bu, irtica'nın hortlatılmasıydı, bere gericiliğin “simge”siydi. Ben o sıralarda Erzurum lisesinde genç bir edebiyat öğretmeniydim. Bu ideolojik skandalı yakından takip etmiştim. Ve bir ders çıkarmıştım: Fikirden, tefekkürden, kültürden, ilim ve irfandan zerrece nasipleri olmayanların ilericilik, laiklik ve Atatürkçülük namına -ve şüphesiz aleyhine-fikir ve şahsiyet olarak hakikî değerlerimizi nasıl baltaladıklarının dersini... Fransız İhtilâli sırasında idam edilen Madam Roland'ın Paris'teki heykelinin kaidesinde şu yazılıdır: “Ey hürriyet!

“Benim anladığım Milliyetçiliğin şovenlik, taassup ve gericilikle hiçbir ilgisi yoktur. Kendi milletimi sevmem ve varlığını müdafaa etmem, başka milletleri hakir görmem için bir sebep değildir. Doğru olduğuna inanılan fikirlere bağlanma taassup olmadığı gibi. İlericiliğe gelince, memleketimin en yüksek medeniyet seviyesine ulaşmasını dileyenlerden biriyim. Beni milliyetçi olduğum ve millî kıymetlere inandığım için “gerici” diye damgalayanlar çıkmıştır. Bunlar ya milliyetçiliği gericilikle bir tutan komünistler yahut da yazılarımı dikkatle okumayan dalgın veya kötü niyetli kişilerdir...”

"Millet" deyince,
aynı topraklar
üzerinde, aynı
tarihî kaderi
yaşayan ve aynı
kültürü haiz insan
topluluğunu
anlıyoruz

Senin adına ne cinayetler işleniyor." Keza Avrupalı'ya göre kültürde Eski-Yeni, İlerilik-Gerilik yoktur. En çağdaş milletler en muhafazakâr olanlardır. Ne çağdaşlık muhafazakârlığa, ne de muhafazakârlık çağdaşlığa mânidir. Çünkü Avrupalı'nın çağdaşlıktan anladığı, mevcudu muhafaza ederek ona yenilerini ilâve etmektir. Buna dair tek bir örnek vereceğim: Sorbonne Üniversitesi profesörlerinden AndréSiegfried "La CivilisationEuropéenne -Avrupa Medeniyeti" adlı eserinde, modern Avrupa medeniyetinin üç temelden yükseldiğini söyler: 1- Eski Yunan'dan gelen tenkit fikri ve matematik zekâ; 2- Roma'dan

gelen hukuk anlayışı; 3- Hristiyanlık'tan gelen "charité" duygusu, yani sevgi, şefkat, merhamet, yardımseverlik gibi insanî hasletler... Bizim ilericilerin kafasına göre, bu köklerine sıkı sıkıya bağlı olan Avrupalı'dan daha mürteci, daha gerici, daha çağdışı ve medeniyet yobazı tasavvur edilebilir mi?

Hakkın ve hakikatin o şaşmaz tecellisine bakmalı ki, 27 Mayıs 1960 ihtilâlinden sonra AtatürkçüMilli Birlik Komitesi üniversitelerde yaptığı 147'ler tasfiyesine, malum kafalarca beklenenin aksine, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı dahil etmemişti. Bu kadar da değil. 27 Mayısçılardan çok daha Atatürkçü olan 12 Eylül'ün lider ve paşaları, gün gelmiş, kendi kurdukları "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu"na Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı aslî üye yapmışlardı. Mehmet Kaplan'a vaktiyle o yaftaları reva görenlerin bugün bir teki bile hatırlanmazken, Mehmet Kaplan hatırası, tekrar tekrar basılan eserleri ve fikirleriyle hâlâ aramızda yaşıyor.

Yukarıda Mehmet Kaplan'ın Türk milliyetçiliğine derin bir muhteva kazandırdığını söyledim. Bu hükmü boşlukta bırakmamak için bu muhtevanın unsurlarını kısaca görmek lâzımdır. Bu unsurlar aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve Türk milletinin yaşamak ve ilerlemek için muhtaç olduğu sosyal dinamiklerdir. Sıralayalım: Coğrafya - tarih - kültür - demokrasi - ilim ve teknik - eğitim.

Mehmet Kaplan'ın "müsbet milliyetçilik", "realist milliyetçilik" dediği hakiki Türk milliyetçiliği, her şeyden önce üzerinde yaşadığımız ve 1071'den beri anavatan yaptığımız, son olarak "Misak-ı Milli" ile siyasî sınırları çizilmiş bugünkü coğrafyamızı esas alır:

"Millet" deyince, aynı topraklar üzerinde, aynı tarihî kaderi yaşayan ve aynı kültürü haiz insan topluluğunu anlıyoruz.Bu tarife giren "toprak" unsuru, şüphesiz, bir milletin hayatında en mühim âmili teşkil eder. Zira bir milletin iktisadî, içtimaî, hatta uzvî ve ruhî hayatı, her şeyden önce yaşadığı coğrafi şartlara bağlıdır. (*Nesillerin Ruhu*, Hareket Yay., 2. b., İstanbul, 1970,s.51)

Milletlerin karakterleri bile, büyük ölçüde, vatan tabiatının ve ikliminin eseridir. Bu vâkıa ilmî olarak tesbit edilmiştir. Ayrıca tabiat ve iklim farklılıkları dolayısıyladır ki, her milletin tarihî coğrafyası gibi “sosyal ve beşerî” coğrafyası da birbirine benzemez. Bu gerçeği kabul eden Türk milliyetçiliği, hiçbir siyasî ve ideolojik hırsa kapılmadan anavatan coğrafyasını ne genişletmek, ne de daraltmak hevesindedir. Böyle düşünenler hayalci ve tehlikeli ütöplastlerdir.

Bugünkü Türk milliyetçiliğinin ana unsurlarından olan tarih, coğrafyanın darlığına mukabil nâmütenâhi genişliktedir. Orta-Asya dağlarından ve bozkırlarından Orta-Avrupa'ya kadar 7000 yıllık bir tarihtir bu. Ancak sürekli ve yerleşik kültür ve medeniyete bağlı olarak 1071 Malazgirt zaferinden itibaren sabit bir coğrafya üzerinde yaşanan 1000 yıllık tarihimiz bize bugünü hazırlamıştır. Selçuklu, Anadolu Beylikleri, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti bu tarihin merhalelerini teşkil eder. Bu ruh ve beden gibidir. Ruh daima Türk kalmıştır, beden Selçuklu'dur, Osmanlı'dır, Cumhuriyet Türkiye'si'dir.

Vaktiyle komünistlerin, sonra ve hâlâ beynelmilecilerin, insaniyetçilerin, dünyacıların, kozmopolitlerin, Türk oldukları şüphelilerin ileri sürdükleri bir iddia vardır: Anadolu halkının karışık olduğu... İşte Mehmet Kaplan'ın buna cevabı:

“Oğuz Türkleri bu coğrafya içinde dokuz asır yaşadıkları binbir macera ile hususî karakteri haiz ayrı bir varlık vücuda getirmişlerdir ki, bugünkü Türk milleti işte bu oluşun neticesidir.”

“Oğuz Türkleri yeni milliyetçiliğin ayrı bir uzviyetini teşkil eder. Bazıları Anadolu halkının irkenkarışık olduğunu söylerler. Şüphesiz her millet gibi Anadolu Türkleri de yerli, yabancı bazı kavimlerle karışmışlardır. Fakat bu karışma hiçbir zaman asıl hamuru bozacak mahiyette olmamıştır. Esasen Osmanlı İmparatorluğu'nun sonradan

"Oğuz Türkleri bu coğrafya içinde dokuz asır yaşadıkları binbir macera ile hususî karakteri haiz ayrı bir varlık vücuda getirmişlerdir ki, bugünkü Türk milleti işte bu oluşun neticesidir."

"Oğuz Türkleri yeni milliyetçiliğin ayrı bir uzviyetini teşkil eder. Bazıları Anadolu halkının irkenkarışık olduğunu söylerler. Şüphesiz her millet gibi Anadolu Türkleri de yerli, yabancı bazı kavimlerle karışmışlardır. Fakat bu karışma hiçbir zaman asıl hamuru bozacak mahiyette olmamıştır. Esasen Osmanlı İmparatorluğu'nun sonradan kendi aleyhine dönen müsamahalı reâyâ siyaseti geniş bir karışmanın önüne geçmiştir. Hükümdar sülâlesinin karışması ise milletin karışması demek değildir."

Tarihimiz ve tarih şuuru bize bütün bunları öğretir. Mehmet Kaplan tarihi "vak'alar tarihi" olarak değil, Türk millî eğitiminin de esaslarından biri olması lâzım gelen bir şuur ve kültür değeri olarak kabul eder. Onun bu noktada ısrarla ileri sürdüğü "Tarihî perspektif" fikri bize başlangıçtan bugüne kadar bütün tarihimizi gösterir. Tarih kopmaz, parçalanmaz, kesintisiz bir akıştır. Bu başdöndürücü akış içinde milletler "bugün"ü daha iyi anlar ve "gelecek"e daha emin adımlarla yürür.

kendi aleyhine dönen müsamahalı reâyâ siyaseti geniş bir karışmanın önüne geçmiştir. Hükümdar sülâlesinin karışması ise milletin karışması demek değildir." (age, s.38)

Türkler tarihlerinin hiçbir döneminde ırkçı olmamıştır. Irka, üstün ırka, hakim olduğu kavimler üzerinde tahakküme dayanan, sömüren bir emperyalizme Türk milletinin hiçbir nisbeti yoktur. Türk milleti kendi sınırları içinde yaşayan Türk, gayriTürk; Müslim, gayriMüslim unsurlara karşı daima müsamahalı davranmıştır. Çünkü onun "İnsanî vatanperverlik"i (Hilmi Ziya Ülken), İslam inancının ve Türk olmanın hasletidaima bunu gerektirmiştir. Bu vâkıa dün de böyleydi, bugün de böyledir. Gerçi Türk milleti yüzyıllar içinde, dünya tarihini de değiştirerek, talihini ve tarihini tek başına yapmıştır. Tanzimat "millet-i hâkime" inancını yıkmıştı. Fakat II. Meşrutiyet'le uyanan Türk milliyetçiliği, arkasından Milli Mücadele ve sonunda Türkiye Cumhuriyeti Türk milletini, birleştirici ve bütünleştirici bir kuvvet olarak yeniden millî varlığına kavuşturdu. Milliyetçiliğin "Millî varlık şuurunun tecellisi" olması bu demektir. Zaman (tarih) ve mekân (coğrafya) tanımayan hiçbir ideoloji ve fikir cereyanı Türk milliyetçiliğine dâhil edilemez. Meselâ, günümüzde ne dünya Türklüğünün siyaseten birleştirilmesi, ne de Osmanlı'nın, fikren de olsa, ihyâ edilmesi düşünülemez. Bu "anakronizm"dir, tarihe aykırılıktır, tarih ve coğrafya donkişotluğudur. Geçmiş tarihimizle övüneceğiz, ondan dersler çıkaracağız, fakat "Bugün"de yaşadığımızı, bugünün Türkiye ve dünya şartlarının çok başka olduğunu da unutmayacağız. Hayal kurmak güzeldir, hayallerin mahpusu olmamak şartıyla...

Tarihimiz ve tarih şuuru bize bütün bunları öğretir. Mehmet Kaplan tarihi "vak'alar tarihi" olarak değil, Türk millî eğitiminin de esaslarından biri olması lâzım gelen bir şuur ve kültür değeri olarak kabul eder. Onun bu noktada ısrarla ileri

sürdüğü “Tarihî perspektif” fikri bize başlangıçtan bugüne kadar bütün tarihimizi gösterir. Tarih kopmaz, parçalanmaz, kesintisiz bir akıştır. Bu başdöndürücü akış içinde milletler “bugün”ü daha iyi anlar ve “gelecek”e daha emin adımlarla yürür. Bundan dolayıdır ki, tarih şuurunun boyutlarını en eskiden bugüne kadar geniş bir perspektif içinde görmek lâzımdır. Ayrıca bir milleti ayakta tutan bütün kültür değerleri tarih içinde oluşur ve gelişir. Mehmet Kaplan’a göre bugünün milliyetçiliği, aynı zamanda ve bilhassa “Kültür milliyetçiliği”dir. Tarih ve coğrafyayı da içine alan bütün millî kültür değerlerinin vücuda getirdiği bir sentez, bir terkip... Gerçi kültür milliyetçiliğinin kurucusu Ziya Gökalp’tir. Ancak Cumhuriyet döneminde daha kapsamlı bir muhteva kazandırarak ve Gökalp’ın bazı fikirlerini tashih ederek Türk milliyetçiliğini tam bir senteze kavuşturan fikir adamı Mehmet Kaplan’dır. “Sentez” dedim. Ziya Gökalp’ın fikirleri bir defa için kurulmuş sabit ve muayyen bir sistem teşkil eder. Hâlbuki modern felsefe sistemi kabul etmez. Hatta fikri dondurduğu için düşünce yıkımı kabul eder. İdeolojilerde de görüldüğü gibi, her sistem bir defa için teşekkül etmiştir, terkibine girmeyen unsurları kabul etmez, mutlak, dogmatiktir, değiştirilemez, yenilenemez, hatta tartışılmaz. Komünist ve Nazi ideolojilerinde görüldüğü üzere, ideolojiler “imal edilmiş hazır fikir kalıpları”ndan, “her şeyi önceden izah eden fikir sistemleri”nden (Mehmet Kaplan) ibarettir. Bu ise düşüncenin ölmesi demektir. Ve insanı insan yapan en önemli vasfın, düşünme melekesinin yok edilmesidir. Bu bakımdan Mehmet Kaplan’a göre, milliyetçilik ideolojik bir sistem değil, pek çok unsuru terkibine alan dinamik bir sentezdir, “yaşayan ve değişen bir duyuş ve görüş tarzı”dır. (*Büyük Türkiye Rüyası*, s. 84.), (Ahmet Hamdi Tanpınar’ın cümlesini tekrarlayarak söyleyelim) “devam ederek değişen, değişerek devam eden” bir değerler bütünüdür.

Mehmet Kaplan’a göre Avrupa’dan alınacak iki büyük ders demokrasi ile ilim ve tekniktir. Çağdaş medeniyetin bu iki değeri hem millî varlığın vazgeçilmez şartıdır, hem de medenî dünya ile bütünleşmenin tek yoludur. Kendi içine kapanmış, demokrasinin bütün icaplarını yerine getirmemiş, modern ilim ve tekniğin hem alıcısı, hem de vericisi olamamış bir Türkiye’nin çağdaş dünyada yeri yoktur ve bu liyakatsizlik en büyük tehlikedir. 1876 Birinci Meşrutiyeti’nden itibaren, düşe kalsa da olsa, girilen demokrasi tecrübeleri, 68 yıldır Türk milletinin önünde tek bir seçenek bırakmıştır: Gerçekten demokratik parlamenter Türkiye Cumhuriyeti...

Ne Cumhuriyet'le hesaplaşma dalâleti, ne yeni bir Cumhuriyet safsatası, ne geçmiş tarihimizin rüyasını gören anakronik (tarihe aykırı) zihniyetler ve ne de halkların kardeşliği, demokratik hak ve özgürlükler bahanesiyle üniter devlete ve millî birliğe kasteden düşmanlıklar Türkiye Cumhuriyeti'nin ve onun kuruluş felsefesi olan Türk milliyetçiliğinin seçenekleri olamaz.

Nelerdir bunlar? Türk dili, İslamiyet, Türk tarihi, Türk coğrafyası, yeraltı ve yerüstü servet hazineleri ve tabii güzellikleriyle işlenmiş vatan tabiatı, Türk edebiyatı, Türk mûsikîsi, Türk mimarîsi, öteki plastik ve tezyinî sanatları, millî tarihin ve coğrafyanın tabiata aksetmiş çehreleri olan Türk şehirleri, Türk milletinin tarihine ve kültürüne hizmet etmiş şahsiyetler, nihayet çağdaş Türk kültürü ve medeniyeti...

Bu son değer öteki kültür değerlerimizden daha az hayatî değildir. Çünkü Türk milletinin 200 yıllık bir çağdaşlaşma macerası vardır ve bu macera bitmemiş, daha da yığılmış meseleleriyle sarka sarka bugüne gelmiştir. Tanzimat'tan itibaren Avrupa medeniyetini örnek alan yeni bir kültür ve medeniyet kurmak demek olan Türk çağdaşlaşması, Türk tarihinde son iki yüz yılın en mühim vakiasıdır. Çünkü hür ve müstakil yaşamak isteyen bir millet, çağının medeniyetine mutlaka uymak, hatta yaratıcı hamlelerle ona katılmak zorundadır. "Biz bize yeteriz; bizim medeniyetimiz bize yeter; biz ki Altaylar'dan gelip Viyana kapılarına dayanmış bir milletiz. Avrupa'dan alacağımız hiçbir şey yoktur." narsisizmi, Türk milletinin bugününü de yok edecek bir ölüm fermanının mührüdür. Türk milliyetçiliği bu zihniyeti mutlaka yıkmak zorundadır, asıl gericilik de budur. Alman felsefesinden gelen iki kavramı kullanarak diyeceğim ki, müspet Türk milliyetçiliği "Volkgeist – Millî ruh" ve "Zeitgeist – Çağ ruhu"nu, birini ötekine tercih ve feda etmeden, bir arada yaşamak ve yaşatmak mecburiyetindedir. Bu iki ruhun birleşmesi Türk milleti için yeni bir yaratıcı kudret kaynağı ve Türk'e has çağdaş bir kültür ve medeniyet sentezi olacaktır. Türk milleti iki yüz yıldır bu sentezin peşindedir. Ziya Gökalp bunu çok iyi görmüştü. Mehmet Kaplan'ın da

ısrarla üzerinde durduğu nokta budur. Fakat bunu gerçekleştirirken unutulmaması gereken tarihî bir hakikat vardır: "Siyaset Avrupası" ile 26 Ağustos 1071 akşamüzeri başlayan, 1000 yıldır ve hâlâ devam eden tarihin en büyük hesaplaşmasında, Avrupa'nın Türk-İslam âlemi üzerindeki emelleri her zaman bilinmeli, fakat "Kültür ve Medeniyet Avrupası" bize daima bir örnek ve ders olmalıdır. Böyle yapılmadığı

takdirde Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milleti bugün “ümme-i merhûme” (Mehmet Akif) haline gelmiş olan İslam ülkelerinden daha feci bir duruma düşecektir.

Mehmet Kaplan’a göre Avrupa’dan alınacak iki büyük ders demokrasi ile ilim ve tekniktir. Çağdaş medeniyetin bu iki değeri hem millî varlığın vazgeçilmez şartıdır, hem de medenî dünya ile bütünleşmenin tek yoludur. Kendi içine kapanmış, demokrasinin bütün icaplarını yerine getirmemiş, modern ilim ve tekniğin hem alıcısı, hem de vericisi olamamış bir Türkiye’nin çağdaş dünyada yeri yoktur ve bu liyakatsızlık en büyük tehlikedir. 1876 Birinci Meşrutiyeti’nden itibaren, düşe kalka da olsa, girilen demokrasi tecrübeleri, 68 yıldır Türk milletinin önünde tek bir seçenek bırakmıştır: Gerçekten demokratik parlamenter Türkiye Cumhuriyeti... Bu rejimin bugünün ve yarının dünyasında Türk milletinin son şansı olduğu bilinmelidir. Ne Cumhuriyet’le hesaplaşma dalâleti, ne yeni bir Cumhuriyet safsatası, ne geçmiş tarihimizin rüyasını gören anakronik (tarihe aykırı) zihniyetler ve ne de halkların kardeşliği, demokratik hak ve özgürlükler bahanesiyle üniter devlete ve millî birliğe kasteden düşmanlıklar Türkiye Cumhuriyeti’nin ve onun kuruluş felsefesi olan Türk milliyetçiliğinin seçenekleri olamaz. Bunlar, Türkiye Cumhuriyeti gibi Türk milliyetçiliğine de kurulmuş tuzaklardır. Türk milliyetçiliği geçmişte olduğu gibi bugün ve yarın da bu tuzaklara düşmeyecektir. Çünkü Türk milliyetçiliğinin Türk tarihinden öğrendiği şaşmaz bir hakikat vardır: Türk milleti, buhrana düştüğü her defasında, mutlaka kendisini kurtaran şartları yaratmış, liderini, kadrolarını ve devletini yeniden bulmuştur. Sadece Osmanlı’ya bakılsın. Çöküşü ve yıkılışı bile iki yüz yıl sürmüş Osmanlı-Türk İmparatorluğu’nu Türk milleti kurmuş ve altı yüz yıl yaşatmıştır. Sonra Atatürk’ün dehası, Türk İstiklâl Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti... Bu itibarla bütün çalkantılarına rağmen Batılı bir demokrasi hedefine yürüyen Türkiye hazırlopçu ve ithalci bir zihniyetle değil, millî malı olan bir ilim ve teknikle çağdaş medenî milletler safında yer alacaktır. Halbuki gündemini sadece politika ve ekonominin işgal ettiği bir Türkiye’de bu mümkün değildir. Çünkü ne demokrasiyi, ne de ilim ve tekniği halk yapamaz; yapacak olanlar aydınlar ve ilim adamlarıdır. Devlet icra eder, kontrol eder, “hakem” ve “nâzım” rolü oynar. Kurumların “organizasyon”unu ve kurumlar arası “koordinasyon”u devlet sağlar. Bu bakımdan bilhassa aydınlar, Avrupalıların “entelektüel” dedikleri,

Demokrasilerde siyasî iktidarlar yoldan çıkabilir, halk yolunu şaşırabilir. İşte o zaman ve bilhassa buhran dönemlerinde, aydınlara düşen görev ve sorumluluk başka hiçbir sosyal sınıf veya zümrenin kaldıramayacağı kadar ağırdır. Çünkü bir milletin tarihe ve gelecek nesillere karşı hesabını halk değil, aydınlar verir.

Mehmet Akif'in bu kelimenin karşılığı olarak kullandığı "erbab-ı tefekkür", bir cemiyette ayrı bir sosyal kategori teşkil eder. Onlar düşünen zekâlardır, önce kendine karşı hür olan, fikirleri ve millet meselelerini hiçbir politik, ideolojik ve ekonomik menfaat gütmeyen ele alan, yeniden ve daima ele alan, onları yüksek düzeyde tartışan, serbest düşünceli şahsiyetlerdir ve tam şahsiyetlerdir. İktidarın gücüne bile mukavemet edecekken gücün iktidarına boyun eğenler değildir. İktidarın gücü, hukukun üstünlüğüne saygılı devlet otoritesinin her alanda tesis edilmesi; gücün iktidarı ise iktidar gücünün belli ellere geçerek kullanılması demektir. Bilelim ki, demokrasi buhranının olduğu yerde bir aydınlar buhranı, hatta aydınların ihaneti vardır. (Aydınlar sosyolojisinin başlıca konularından biri de budur.) Birincisi "Avrupa demokrasisi"nin, ikincisi ise "Şark demokrasisi"nin ayırt edici vasfıdır. Demokrasilerde siyasî iktidarlar yoldan çıkabilir, halk yolunu şaşırabilir. İşte o zaman ve bilhassa buhran dönemlerinde, aydınlara düşen görev ve sorumluluk başka hiçbir sosyal sınıf veya zümrenin kaldıramayacağı kadar ağırdır. Çünkü bir milletin tarihe ve gelecek nesillere karşı hesabını halk değil, aydınlar verir. (Mehmet Kaplan'ın "*Büyük Türkiye Rüyası*"ndaki "*Aydın Kimdir?*" makalesi ve demokrasi ile ilgili yazıları okunsun.)

Tevfik Fikret'in bir mısrası vardır:

Yükselmeyen düşer, ya terakkî, ya inhitat!

Mehmet Kaplan'ın anladığı Türk milliyetçiliğinin bir yönü de budur. Türkiye için yükselmenin, hedeflerine varmanın dinamiklerinden biri, Avrupa ilim ve tekniğinin baş döndürücü gelişmeleriyle beraber, fikirde, sanatta, felsefede, Avrupa'nın teori, metot ve doktrinlerinden azamî ölçüde faydalanmaktır. Çünkü Türk milliyetçiliği bir millî duruş olduğu kadar kendi içine kapalı olmayan, dışa açık bir fikir cereyanıdır.

Türk milliyetçiliğinin bir başka meselesi köy ve köylü meselesidir. Toprak insanı olan köylünün gittikçe gelişen ve sanayileşen Türkiye'de yeni şartları ne olacaktır? Mehmet Kaplan'ın bu konudaki düşünceleri çok kısa olarak şudur:

Bu meselenin çözümü maddî ve manevî vasıtaları bir arada kullanmakla mümkündür. Fakat önce köylerin köy monografileri şeklinde sosyolojik olarak araştırılması, bölgeler-arası farklılıklara göre planlamalar yapılması lâzımdır. Sonra: şehirler-arası yollar gibi köyler-arası ve köylerden şehirlere yollar; makineleşmiş tarım ve sanayinin köylere de taşınması; köy çocuklarını tarladan ve ormandan kurtaracak, onları ilerde şehir mesleklerine hazırlayacak, onların ruh ve zekâlarını bu yönde işleyecek ideal sahibi öğretmenlerin köylere gönderilmesi (Öğretmenler buna göre hazırlanacaktır.); köylünün taassup, batıl ve hurafeden arınmış din hayatını tanzim eden köy imamlarının yetiştirilmesi... Köylerimizin ziraî, teknik, ekonomik ve manevî kalkınması ancak bu tedbirlerle mümkündür ve köylümüzün içekapanık, durgun ve yalnız bırakılmış hayatı yine ancak bu şekilde maddî ve manevî standartlara yükseltilebilir. İşçi meselesi gibi bu meseleyi de vaktiyle sol

ve komünizm ele aldı diye onlar yok farz edilemez. Milliyetçiliğin ona zıt, hatta düşman cereyanlardan da öğrenecekleri vardır.

Türkiye'nin Tanzimat'tan beri bir türlü çözümlenemeyen, hiçbir zaman istikrar bulmayan iki temel meselesi siyaset rejim ve eğitimidir. Bununla beraber birincisi, laik ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'yle, önünde daha uzun yollar ve zamanlar olmasına rağmen, dönüşsüz bir yola girmiştir. Fakat tam demokrasinin gerçekleşmesi de doğrudan eğitime bağlıdır. Sadece öğretim değil, çağın medenî terbiyesi verilmemiş bir toplum kalkınamaz ve demokratik olamaz. Bunun aksi, başındaki köselenin peşinden gitmeyi öğreten "sürü âdâbı" dır. O hâlde laik ve demokratik, çağdaş ilim zihniyetine ve Türk milletinin kültür değerlerine dayanan bir eğitim... İstanbul Üniversitesi'nin o büyük hocası Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın yarım yüzyıla yaklaşan hocalığında yaptığı budur ve kültür milliyetçiliğinin eğitim esaslarından anladığı da budur. O, fikir denemelerinde, bu anlayışın bir yığın ayrıntısını sağlam düşüncelerle ortaya koymuştur. Bir soru cümlesiyle bu düşünceleri özetleyeyim: Kendi milletinin kültür değerleri içinde yetişmemiş, geçmişi üzerinde şuurlanmamış, bugünü üzerinde düşünmeyen ve geleceğin rüyasını görmeyen nesiller mazinin mirasına, "hal-i hazır"ın meselelerine sahip çıkabilir ve istikbalin görev ve sorumluluğunu idrak edebilir mi?

Nihayet şu husus: Bütün bunları çocuklarımıza kim kazandıracaktır? Elbette ki öğretmen... Fakat nasıl bir öğretmen tipi?

"Okullarda öğretilen, dinletilen ve gösterilen her şey, insanlık ve cemiyet tarafından hiç şüphe edilmeden doğru, iyi ve güzel kabul edilen cinsten olmalıdır. Öğrenci, ilkin kendisini insanlığa ve cemiyete bağlayan temel hakikatleri ve değerleri öğrenmelidir. Gazeteci ve siyasetçilerin çirkin, ihtiraslı, binbir münakaşaya elverişli, çürük, şüpheli, henüz herkesin müşterek malı haline gelmemiş fikir ve inançları çocuğu iyi insan ve iyi vatandaş olmaktan uzaklaştırır.

Öğrenci ancak okulda sağlam temel hakikat ve değerleri benimsedikten sonradır ki sosyal hayatın karmakarışık yollarında gideceği istikameti bizzat bulabilir. Okula siyaset sokmak, adaleti siyasete âlet etmekten daha ağır bir suçtur.

"Okullarda öğretilen, dinletilen ve gösterilen her şey, insanlık ve cemiyet tarafından hiç şüphe edilmeden doğru, iyi ve güzel kabul edilen cinsten olmalıdır. Öğrenci, ilkin kendisini insanlığa ve cemiyete bağlayan temel hakikatleri ve değerleri öğrenmelidir.

Öğretmen ebedî hakikat ve değerlerin temsilcisidir. O, bu fonksiyonunu yerine getirdiği nisbette insanlığa ve kendi cemiyetine faydalı olur."

Milliyetçiliğe düşman cereyanlar Türkiye Cumhuriyeti'ni temellerinden yıkmayı hedefliyordu. Bu yıllarda, Türk milliyetçiliğine yeni ve çağdaş bir muhteva kazandırmak, onu sağlam bir fikir mîmarisi hâlinde yeniden inşa etmek lâzımdı. Prof. Dr. Mehmet Kaplan büyük bir ilim ve fikir adamı olarak bunu yaptı.

Öğretmen ebedî hakikat ve değerlerin temsilcisidir. O, bu fonksiyonunu yerine getirdiği nisbette insanlığa ve kendi cemiyetine faydalı olur." (age, s.163)

Öğretmen aynı zamanda kalbe, ruha ve muhayyileye de hitap eden bir insan olmalıdır. Zira insanoğlu bilgi ve fikirden önce duygu ve hayale mağluptur. Bu demektir ki öğretmen yarı sanatkâr olacaktır. Zira sanatın ikna ve telkin gücü bilgiden de, fikirden de kuvvetlidir. Bu konuda ise edebiyat, ve bilhassa edebiyat, tarih ve felsefe öğretmenlerine büyük iş düşmektedir. Evet, felsefe. Çünkü öğretmenin bir görevi de öğrenciyi düşünmeyi, düşünce yoluyla hakikate varmayı öğretmektir: Filozof Alain (lise öğretmenliği de yapmıştır.) her ders yılı başında tahtaya şu cümleyi yazarmış: "Hakikati, daima hakikati arayınız. Hakikate varan en uzun yolu tercih ediniz." Çünkü düşünmek, tefekkür etmek de bir çeşit zihin macerasıdır. Hindistan'a gitmek için yola çıkan Kristof Kolomb devam ede ede Amerika'yı keşfetmiştir: Mehmet Kaplan'ın düşünce metodu da budur. Fikirleri tekrar tekrar yoklamak, defalarca üzerlerinde düşünmek, her defasında önceden bilinmeyen yeni hakikatleri keşfetmek... Mehmet Kaplan'a göre fikirler bizi vâkıalara ve hakikatlere götüren vasıtalarlardır.

Ziya Gökalp çökmek üzere olan bir imparatorluğun aydınıydı. Mehmet Kaplan millî bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin aydınıdır. İmparatorluğun son ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçülük gerekliydi. Çünkü dünya Türk milletine düşmandı. Fakat Türkiye Cumhuriyeti, yıllar içinde, imparatorluğunkinden çok değişik meseleler, tehditler ve tehlikelerle karşılaşmıştı. Milliyetçiliğe düşman cereyanlar Türkiye Cumhuriyeti'ni temellerinden yıkmayı hedefliyordu. Bu yıllarda, Türk milliyetçiliğine yeni ve çağdaş bir muhteva kazandırmak, onu sağlam bir fikir mîmarisi hâlinde yeniden inşa etmek lâzımdı. Prof. Dr. Mehmet Kaplan büyük bir ilim ve fikir adamı olarak bunu yaptı.

NECMETTİN HACİEMİNOĞLU VE TÜRK AYDINI

DOÇ. DR. YÜKSEL TOPALOĞLU

Giriş

Türk kültür, siyaset ve edebiyat dünyasının yakından tanıdığı bir şahsiyet olan Necmettin Hacıeminoğlu, aslen Malatya'nın Aşudu köyüne mensup bir ailenin çocuğu olarak babasının işi dolayısıyla gittikleri Kahramanmaraş'ta 1932 yılında dünyaya gelmiştir. Ne var ki ailenin buradaki ikameti, çok kısa süreli olacaktır. Zira ailenin reisi Mustafa Efendi, taşındıktan bir süre sonra ansızın vefat edecektir. Aileyi sarsan bu elim hadise esnasında Necmettin Hacıeminoğlu, henüz bir yaşındadır. Bunun üzerine aile, çaresiz tekrar baba ocağı olan Malatya'nın Aşudu köyüne döner ve burada dededen kalma toprakları işleyerek kendi hayatlarını kurmaya başlarlar. Ancak hemen ifade etmek gerekir ki, dönüşün ardından başlayan bu yeni hayat, her bakımdan zorlu ve acıdır. Hacıeminoğlu'nun öğrenim hayatı, bunun en somut göstergesidir.

Necmettin Hacıeminoğlu, öğrenim hayatının ilk safhasını ikamet ettiği Aşudu köyünde tamamlar. Ardından Darende ilçesinde yeni yapılan ortaokula kaydını yaptırır. İlk yılı, burada okur. Kalanını ise Osmaniye'de ikmal eder. Daha sonra parasız yatılı olarak girdiği Adana Erkek Lisesi'nden 1954 yılında mezun olur.

* Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Aynı yıl İstanbul'a gelerek Çapa Yüksek Öğretmen Okulu sınavlarına girer. Sınavı birincilikle kazanan Necmettin Hacıeminoğlu, burada okumaya başlar. Ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girer ve son derece başarılı bir öğrencilik hayatından sonra buradan 1959 yılında mezun olur.

Mezuniyetten sonra N. Hacıeminoğlu, ülkenin çeşitli illerinde bir süre edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra 1960 yılında tekrar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Türk Dili Kürsüsü'nde asistanlık kadrosunda göreve başlar ve bu tarihten sonra Doktor, Doçent ve Profesörlük unvanlarını alarak uzun süre başta İstanbul Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi olmak üzere yurt içi ve dışı üniversitelerde görev yapar.

Kuşkusuz Hacıeminoğlu'nun söz konusu üniversitelerdeki öncelikli görevi öğretim üyeliğiydi. Bu çerçevede bir yandan öğrenci yetiştiriyordu, öte yandan ise kendi uzmanlık alanında çeşitli akademik eserler hazırlıyordu. *Lehçetü'l-hakâyık* (1962), *Kutb'un Hüsrev ü Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri* (1968), *Türk Dilinde Edatlar*(1972), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller* (1984), *Karahanlı Türkçesi* (1996), *Harezmi Türkçesi ve Grameri* (1996) gibi ilmî eserlerle birlikte sayıca epey yekûn tutan makaleleri bunun açık kanıtlarıdır. Bugün saha ile iştiğal edenlerin kahir ekseriyeti bu eserlerden haberdardırlar ve onları başvuru kaynakları arasında kullanmaktadırlar. Bunlar, kuşkusuz N. Hacıeminoğlu'nu öncelikli olarak bir dil âlimi olarak temayüz etmesini ve tanınmasını sağlamıştır. Ancak o, ifade etmek gerekir ki donanım ve birikim olarak bu kimliğin çok çok ötesindeydi. Çünkü o, dünyadan elini eteğini çeken, sadece uzmanlık alanının ördüğü duvarlar arasına kendisini hapseden biri değildi. Aksine belki de enerjisinin çoğunu asıl alanı dışında sarf eden, ülkesini ve milletini her şeyin üstünde tutan ve edindiği tüm bilgi ve birikimini bu uğurda harcayan bir dava ve fikir adamıydı. Türkiye'nin en çalkantılı ve karmaşık günleri olan yetmişli ve seksenli yılları yaşayanların kolayca hatırlayacakları gibi o, bu süreçte tarafını açıkça belli ederek ülke ile ilgili çeşitli sorunları hem güncel yazılarıyla, hem de diğer yayınlarıyla takip etmiş, üzerinde durmuş, düşünmüş ve tartışmıştır. *Milliyetçi Eğitim Sistemi* (1972), *Fuzulî* (1972), *Türkçenin Karanlık Günleri* (1972), *Milliyetçilik Ülkücülük Aydınlar* (1975), *Türkiye'nin Çıkmazları* (1975) gibi kitapları ile *Babıalide Sabah*, *Hergün*, *Ortadoğu*, *Tercüman*, *Türkiye*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Hisar*, *Türk Yurdu*, *Yeni Düşünce*, *Yeni Sözcü*, *Yeni Hizmet* gibi gazete ve dergilerde yazmış olduğu beş yüzü müteceviz yazı ve makaleleri, işaret ettiğimiz hususu fazlasıyla gösterir mahiyettedir.

N. Hacıeminoğlu, söz konusu kitap ve makalelerinde ülke ile ilgili çeşitli sorunları ele aldığı gibi kendi düşünce adamlığını, aydın tavrını ve daha da önemlisi asırların 'ıflah ve ıslah' olmaz Türk aydını sorunu ile ilgili gözlem ve düşüncelerini de genişçe ele alarak ortaya koymuştur. Bu makalede söz konusu kitap ve makalelerden hareketle N. Hacıeminoğlu'nun beslenme kaynaklarını, bir aydın ve düşünce adamı olarak profilini ve daha da önemlisi onun Türk aydınına ilişkin

gözlem ve düşüncelerini irdelemeye çalışacağız. Bunları iki ara başlık altında ele almak, konunun kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

1. Kültürel Muhitve Beslendiği Kaynaklar Açısından Necmettin Hacıeminoğlu

Zihinsel yapılanma veya oluşum, kuşkusuz bir sürecin sonucudur ve bunun ilk ve en etkili başlangıç noktası ailedir. Aile, gelecek şahsiyetin ve kimliğin ortaya çıkmasında son derece belirleyicidir. N. Hacıeminoğlu da diğer bireyler gibi zihinsel açıdan önce kendi ailesinde gördükleri, duydukları ve yaşadıkları ile bütünlenmeye başlar. Bu açıdan bakınca onun ailesinin tipik bir Türk ailesi özellikleri taşıdığı söylenebilir. Meşhur Hacı Eminzadeler sülalesine dayanan Hacıeminoğlu ailesi genel Türk ailesi gibi son derece dindar, inançlı, muhafazakâr ve geleneklere bağlıdır. Daha ilk adımda aile veya sülale isminde karşımıza çıkan 'Hacıeminzadeler' veya 'Hacıeminoğlu' nitelemeleri bunu gösterir mahiyettedir. Gerek Necmettin Hacıeminoğlu'nun muhtelif yazı ve söyleşilerindeki değinmelerinden, gerekse yakın aile efradının anlatımlarından söz konusu sülalenin/ ailenin inançlı, çevresinde güvenilirliğiyle tanınan, şahsiyetli, mazbut ve yanı sıra etrafına yararı dokunan son derece cömert bir aile olduğu anlaşılmaktadır. Bu aile, sadece bu yönleriyle değil, aynı zamanda kültürel bakımdan da geleneğe bağlı ve bunun tabii bir sonucu olarak her Türk ailesinde olduğu gibi sözel ve yazılı tüm millî, geleneksel değerleribugüne ve yarına taşıyan bir ailedir. Aile, bu yönüyle adeta ilk mektep gibidir. Burada Türk'e özgü bütün değerler tüm canlılığıyla yaşamakta ve yeni bireylere aktarılmaktadır. Nitekim bu evde mevlit, Muhammediye, Ahmediye, Battal Gazi Destanı, Siyer-i Nebi, Kerbelâ Vakasını anlatan Maktel-i Hüseyin okunur; Dede Korkut, Âşık Garip, Köroğlu, Sürmeli Bey, Kerem ile Aslı hikâyeleri anlatılır ve Yunus Emre ilahileri söylenirdi. N. Hacıeminoğlu, bu dinî, millî ve manevî varlıkların tesiri altında çocukluk ve ilk gençlik yıllarını yaşar.

Bu aktarma işini yapan ikinci önemli kültürel merkez ise onun çocukluğunu ve ilk gençliğini geçirdiği muhittir. Başka bir ifadeyle söz konusu ailenin de içine düştüğü Aşudu köyü çevresidir. Necmettin Hacıeminoğlu'nun şahsiyetinin tekemmülünde bu çevre, en az ailesi kadar önemli bir yere sahiptir, denilebilir. Çünkü Aşudu köyü, sözel kültürü ve ananeyi bütün canlılığı ile devam ettiren, belli başlı simaların odakta olduğu kuvvetli bir muhittir. Bu muhitte, etrafın itibar ettiği

N. Hacıeminoğlu, söz konusu kitap ve makalelerinde ülke ile ilgili çeşitli sorunları ele aldığı gibi kendi düşünce adamlığını, aydın tavrını ve daha da önemlisi asırların 'iflah ve ıslah' olmaz Türk aydını sorunu ile ilgili gözlem ve düşüncelerini de genişçe ele alarak ortaya koymuştur.

Burada Türk'e özgü bütün değerler tüm canlılığıyla yaşamakta ve yeni bireylere aktarılmaktadır. Nitekim bu evde mevlit, Muhammediye, Ahmediye, Battal Gazi Destanı, Siyer-i Nebi, Kerbela Vakasını anlatan Maktel-i Hüseyin okunur; Dede Korkut, Âşık Garip, Köroğlu, Sürmeli Bey, Kerem ile Aslı hikâyeleri anlatılır ve Yunus Emre ilahileri söylenirdi. N. Hacıeminoğlu, bu dinî, millî ve manevî varlıkların tesiri altında çocukluk ve ilk gençlik yıllarını yaşar.

güçlü kültür taşıyıcıları ve yapıcıları yaşamaktadır. Necmettin Hacıeminoğlu, çeşitli yazıları ve söyleşilerinde onlara ilişkin hatıralarını anlatırken bu kültür taşıyıcıları ve yapıcılarının isimlerini de zikreder. Buna göre söz konusu muhitte pek çok kişi tarafından tanınan ve bilhassa çocukların uğrak yeri olan Sürmeli Hafız ve Büyük Hafız adlı hocalar yaşamaktadır.

Gerek bu çevre ve gerekse yukarıda bazı özelliklerine değinilen ailenin, Necmettin Hacıeminoğlu'nun kültürel ve zihinsel açıdan bütünlenmesinde önemli rollere sahip olduğu söylenmelidir. Onun Yüksek Öğretmen Okulu giriş sınavı esnasında anlattığı, hatta hocalarının dahi bilmediğinden dolayı şaşırarak nereden duyduğunu/öğrendiğini sordukları birçok menkıbe, peygamber kıssaları, halk hikâyesi, masal, eski yazı vb. gibi birikimleri bu aile ve muhitten edinmiştir.

Aile ve çevrenin, bireyin şahsiyetinin ve zihnî yapısının biçimlenmesinde son derece etkili olduğu su götürmez bir gerçektir; ancak bunlara öncekilere nazaran belki de daha etkili ve biçimlendirici olduğu ileri sürülebilecek olan başka bir unsur da eklemek gerekir: Eğitim/Okul. Kabul etmek gerekir ki, okul en büyük dönüştürücülerden ve yapıcılarıdır. Bu itibarla son derece zeki, mütecessis ve öğrenmeyi hayatı boyunca şiar edinmiş bir şahsiyet olan N. Hacıeminoğlu'nun şahsiyetini, fikriyatını ve dünyaya bakışını açıkça kavramak için işaret edilen sürece yani öğrenim hayatına eğilmek ve onun bu düzlemde hangi değişmeler ve dönüşmelerden geçerek asıl düşünsel kimliğine eriştiğine kısaca bakmak gerekir.

Bütün öğrencilik hayatı başarılarla dolu, derhal etrafın dikkatlerini üzerine çeken, gayretli, sürekli arayış içerisinde olan, öğrenmeyi hayat

tarzı hâline getiren N. Hacıeminoğlu'nun öğrenim sürecine, üzerinde durduğumuz konu açısından bakıldığında önemli bir tarih dikkati çeker: 1958. Bu tarihe, N.

Hacıeminoğlu'nundüşünsel açıdan kendisini, asıl kimliğini ve şahsiyetini bulduğu bir tarih nazarıyla bakılabilir. Dolayısıyla burada üzerinde durduğumuz boyutuyla N. Hacıeminoğlu'nu 1958 öncesi ve sonrası diye kabaca iki ana düzleme ayırarak inceleyebiliriz.

Bu ilk düzlemin en belirgin ve dikkat çekici özelliği, hiç kuşku yok ki çoklu kanallara açık ve onlardan beslenir olma, zihinsel karmaşa ve - tabii bir sonuç olarak da - istikametsizliktir. Başka bir ifade ile N. Hacıeminoğlu, söz konusu tarihe kadar büyük ölçüde ikilikleri ve çelişkileri bünyesinde barındıran bir kimlik veya zihin yapısına sahiptir. Bir yandan içinde yer aldığı eğitim sisteminin ona yapıp ettikleri ve yükledikleri, öte yandan ise aile ve çevreden edindikleri ve özellikle lise üçüncü sınıftayken tanıdığı edebiyat öğretmeni Şevket Kutkan Bey'in telkinleri... Bütün bunlar arasında N. Hacıeminoğlu, işaret ettiğimiz gibi tam manasıyla istikametini bulmuş değildir. Bu son derece ilginç durumu, bir söyleşisinde şöyle anlatır:

"Okullar ise, lise üçüncü sınıfa gelinceye kadar, bunlara [aile ve çevreden edindiklerime] bir şey ilave etmedi. Ancak lisenin üçüncü sınıfında iken adını daima hürmetle andığım Şevket Kutkan Bey gibi değerli bir edebiyat hocasına rastladım. O bana bir yandan dil ve edebiyatı sevdirdi, bir yandan da milliyetçilik ülküsünü aşladı. Gerçi evimizde Mehmet Akif ile Yahya Kemal çok okunan ve sevilen şairlerdi. Ağabeylerimdeki bu temayül bana da geçmişti. Ama bu ilgi ve sevgi henüz şuurlu değildi. Hissiydi. İşte Şevket Kutkan bendeki bu duyguyu şuurlu hâle getirdi. O andan itibaren Ziya Gökalp'i, Ömer Seyfettin'i, Remzi Oğuz'u, Peyami Safa ve Nihal Atsız'ı okumaya başladım. Onların fikirlerini benimsedim. Ne var ki bir yandan bunlar olurken, bir yandan da Hasan Âli Yücel zihniyetinin çarkları dönüyordu. Bu yüzden aşırı bir batı hayranlığı, lüzumsuz bir Osmanlı düşmanlığı ve yobazlık derecesine varan inkılapçılık da beni kısıkaçları arasına almıştı. Tanzimat'tan beri yapılagelen şekli reform ve inkılapları birer mucize gözü ile görüyor ve Türkiye'nin kurtuluşunu bunlara mutlak suretle sadık kalmasına bağlıyordum. Çünkü okul, ta altı yaşından beri, bana bunları telkin etmişti. Ayrıca da o yıllarda neşredilmeye başlanan birtakım dergilerin tesiriyle, 'öz Türkçecilik' hastalığına tutulmuştum. Böylece tezatlar içinde yürüyordum. Öyle ki hem Gökalp'i ve Akif'i hem de Nurullah Ataç ile Falih Rıfky'yı seviyordum. Gökalp ile Akif'in neden tıpatıp Falih Rıfky yahut Ataç gibi düşünüp yazmadıklarına üzülüyordum. Remzi Oğuz, Peyami Safa ve Atsız'ın Behçet Kemal derecesinde birer inkılap softası olmayışlarını affedemiyordum." (Dağoğlu 1972: 28).

O andan itibaren
Ziya Gökalp'i,
Ömer Seyfettin'i,
Remzi Oğuz'u,
Peyami Safa
ve Nihal Atsız'ı
okumaya
başladım.
Onların fikirlerini
benimsedim.

N. Hacıeminoğlu, adını andığımız hocalarla tanıştıktan sonra gerek bunlar, gerekse fakülte dışındaki diğer entellektüeller ile temas içinde olur ve yukarıda belirttiğimiz gibi onlarla fikrî münakaşalara girer. İşte onun, önceki karmaşa ve çelişkilerden aydınlığa çıkması, asıl istikametini bulması da yine bu sıralarda temas hâlinde olduğu hocalardan birinin bir tavsiyesi ile vuku bulur.

1958 öncesine ilişkin bu küçük resim, bize açık olarak Hacıeminoğlu'nunbu sıralarda tam manasıyla istikamet bulamadığını ve tezatlar içerisinde yüzdüğünü göstermektedir. Bu karmaşa ve tezadın sebepleri üzerinde aslında uzun uzadıya durmaya gerek olmadığı kanaatindeyiz. Alıntılardaki anlatımlardan da anlaşılacağı üzere Hacıeminoğlu, köklü değişmelerin ve dönüşümlerin meydana geldiği bir devrin bireyidir. Doğum tarihine dikkat edilirse onun temel eğitiminin çok önemli bir bölümünü Millî Şef'in başta olduğu yıllarda gördüğü anlaşılır. Hatta liseden mezun olduğu tarih olan 1954 yılı dikkate alınırsa onun öğreniminin önemli kısmının Millî Şef'li yılların içine düştüğü vurgulanmalıdır. İfade etmeye gerek yok ki, bu yıllarda özellikle de Millî Şef Döneminde Türk eğitim sistemi kendi kültürüne, tarihine, değerlerine, klasiklerine kısaca bir bütün olarak geçmişine sırtını dönerek onları inkâr etmiş; buna mukabil Batıyı ve onun değerlerini merkeze koyarak yüceltmıştır. Başka bir ifadeyle gayrimillilik bu dönemin temel özelliği olarak belirlemiştir. Bu sistemin bir öğrencisi olan N. Hacıeminoğlu'nun söz konusu tesirlerden kaçabilmesi, kuşkusuz mümkün değildir. İster istemez bundan kendi hissesine düşen payı almıştır. Az önceki alıntı, bunu açık olarak göstermektedir.

N. Hacıeminoğlu'nun yazı ve söyleşilerine bakılırsa, bu zihinsel karmaşa ve ikili yapının, onun yakasını kolay kolay bırakmadığı görülür. Nitekim o, aynı söyleşide kendisinde gözlenen bu durumun üniversite öğrenciliğinin üçüncü sınıfına kadar devam ettiğini kaydeder. O kadar ki, bu sıralarda

eskiden getirdiği 'hastalıklı' yapı çerçevesinde hocalarıyla tartışmaya giriyor ve onları da inkılapçılığa ve öztürkçeciliğe davet ediyordu.

Ancak bu yeni ortam, kuşkusuz öncesine göre hemen her bakımdan farklıdır ve ona asıl istikametini bulması için yeni imkânlar yaratacaktır. Çünkü okumakta olduğu fakültede hem kendi, hem de diğer bölümlerde birbirinden değerli akademisyenlerle tanışma, onların derslerini takip etme ve onlarla tartışmalara girme imkânı elde eder. Özellikle burada tanıdığı hocaların onun üzerinde yeni

ve büyük tesirler yapmaya başladı ve zamanla asıl istikametini buldurduğu söylenmelidir. Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu, Faruk Kadri Timurtaş, Ahmet Caferoğlu, Muharrem Ergin, Mehmet Kaplan bunlardan sadece birkaçıdır. Bu isimlere aslında onun Yüksek Öğretmen Okulu'nda okurken tanıdığı birkaç ismi de eklememiz gerekir. Bunlar Türk edebiyatının yakından tanıdığı edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı ile önemli tarihçi Mükrimin Halil Yınanç'tır. Burada sadece birkaçını andığımız bu isimler, N. Hacıeminoğlu'nun berrak bir zihin dünyasına ve asıl fikriyatına kavuşmasında rolü ve katkısı olan fikir ve edebiyat adamlarıdır.

N. Hacıeminoğlu, adını andığımız hocalarla tanıştıktan sonra gerek bunlar, gerekse fakülte dışındaki diğer entellektüeller ile temas içinde olur ve yukarıda belirttiğimiz gibi onlarla fikrî münakaşalara girer. İşte onun, önceki karmaşa ve çelişkilerden aydınlığa çıkması, asıl istikametini bulması da yine bu sıralarda temas hâlinde olduğu hocalardan birinin bir tavsiyesi ile vuku bulur. Sembolik bakımdan da önemli olduğunu düşündüğümüz bu değişme hadisesini, N. Hacıeminoğlu söz konusu söyleşisinde şöyle anlatır:

“Fakülteadaki hocalarımla – Prof. Rahmeti Arat, Prof. Mehmet Kaplan, Nihat Sami Banarlı – münakaşalara giriyor, onları da öztürkçeciliğe ve “devrimbazlığa” zorluyordum. Birgün Prof. Mehmet Kaplan, bana rahmetli Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın *Kültür Değişmeleri* adlı kitabını okumamı, ondan sonra bazı meseleler üzerinde düşünmemi tavsiye etti. Ben de hemen oturup o kitabı dikkatle okudum. Önce bazı kısımlarını anlayamamıştım. Tekrar okudum. Ve o güne kadar inanıp bağlandığım birçok değerler bir anda yıkılıverdi. Taassubun yerini müsamaha, körü körüne inancın yerini de ilmî şüphe ve muhakeme almıştı. Artık Tanzimat'tan beri yapılagen ıslahat hareketlerinin tamamen yüzeyde kalmış birer şekli değişiklikten ibaret olduğunu ve milletimize faydadan ziyade zarar verdiğini anlamıştım. Yıl 1958'di. Ben işte o tarihten beri millî kültür ve töreye millî tarih şuuru

Anlaşıyor ki N. Hacıeminoğlu, Yüksek Öğretmen Okulu ve özellikle üniversite çevresi ve buradaki hocalarıyla temasa geçtikten sonra asıl istikametini bulmuştur. 1958 yılı onun için adeta yeni bir başlangıçtır. O, artık tam bir zihin ve fikir aydınlığına kavuşur ve bu tarihten sonra Ziya Gökalp'ten Peyami Safa'ya kadar bütün milliyetçi fikir adamlarını yeni baştan tetkik etmeye, onların fikirlerinden beslenmeye meyke oyuluyor ve sarsılmaz yeni bir düşünce sistemine erişiyordu.

Dağınık olduğu gibi derin ve sadece bir insanın yetemeyeceği ölçüde geniş malzeme yığınının sahip olduğunu bildiğimiz edebiyat bölümünde okuduğu hâlde o, aynı anda kendi bölüm dersleri ile beraber Farsça ve Felsefe kürsülerinden isteği doğrultusunda sürekli olarak dersler alıyor, bu derslerden etrafın dikkatini üzerine çekecek derecede başarılı oluyor, ayrıca bu kürsülerde görev yapan hocaların hayret dolu bakışlarına mazhar oluyordu.

ve geleneklere dönmemizin şart olduğuna inanırım. Ve tepeden inme yapılan bütün reformları da reddederim. Batı hayranlığı ile yabancı taklitçiliğine lanet okurum.” (Dağoğlu 1972: 28).

Anlaşıyor ki N. Hacıeminoğlu, Yüksek Öğretmen Okulu ve özellikle üniversite çevresi ve buradaki hocalarıyla temasa geçtikten sonra asıl istikametini bulmuştur. 1958 yılı onun için adeta yeni bir başlangıçtır. O, artık tam bir zihin ve fikir aydınlığına kavuşur ve bu tarihten sonra Ziya Gökalp’ten Peyami Safa’ya kadar bütün milliyetçi fikir adamlarını yeni baştan tetkik etmeye, onların fikirlerinden beslenmeyekoyuluyor ve sarsılmaz yeni bir düşünce sistemine erişiyordu.

Bu anlatımlar, N. Hacıeminoğlu’nun şahsiyetinin ve düşünce dünyasının teşekkülünde etkili olan merkez ve unsurları ana hatlarıyla göstermektedir. Dindar, millî ve manevi değerlere bağlı bir aile, yine benzer özelliklere sahip bir çevre ve kendini kaybetmesine, bocalamasına sebep olan ret ve inkâr üzerine kurulu Millî Şef Dönemi’nin Batıcı, taklitçi eğitim sistemi ve en nihayet asıl istikametini ve yönünü bulduran üniversitedeki milliyetçi hocaları ve çevresi... Bunlar, kuşkusuz N. Hacıeminoğlu’nun şahsiyetinin ve fikir dünyasının esas yapıcılarıdır. Ancak bu oluşa burada şu noktayı eklemesek önemli birunsuru ihmal etmiş oluruz: Bireysel zekâ, beceri, yetenek ve idealizm. Gerçekten de baştan beri üzerinde durarak izah etmeye çalıştığımız oluşun en önemli yapıcisıdır bunlar. Onu tanıyanlar veya hayatını az çok bilenler, bunu açık olarak bilirler. Onun bu yönü daha henüz yetim bir çocukken, ilkokul çağlarında belirir. Söz gelimi o, fakir bir ailenin evladı olarak öğrenim hayatına başlar ve ilkokulu bitirebilmek uğrunda her gün yedi kilometrelik yolu gidip gelir. Okuma arzusu onda beliren en kuvvetli duyguydu. Kendi yaşantısını merkeze koyduğu bir hikâyesinde

söylediği gibi “tahsili, varılabilecek son noktasına kadar götürmek, onun, Sultan dağlarının eteklerinde kuzu otlatırken kurduğu en tatlı hayal”iydi (Hacıeminoğlu

1995: 67). Yine okul sıralarında öğretmenlerinin, onun başarısı karşısında hayrette kalıp ailesine sürekli olarak onu okutmaları ve desteklemeleri yönündeki sayısız telkinleri ve nasihatleri... Aynı şekilde fakülte yıllarındaki azimli, gayretli ve sürekli öğrenmeye dönük çabaları... Dağınık olduğu gibi derin ve sadece bir insanın yetemeyeceği ölçüde geniş malzeme yığına sahip olduğunu bildiğimiz edebiyat bölümünde okuduğu hâlde o, aynı anda kendi bölüm dersleri ile beraber Farsça ve Felsefe kürsülerinden isteği doğrultusunda sürekli olarak dersler alıyor, bu derslerden etrafın dikkatini üzerine çekecek derecede başarılı oluyor, ayrıca bu kürsülerde görev yapan hocaların hayret dolu bakışlarına mazhar oluyordu. Hatta onun bu parlak başarısı, farklı bir bölümde okumasına rağmen Farsça ve Felsefe kürsülerinde görev yapan hocaları harekete geçirecek ve bölümdeki hocalarına 'Şayet siz bu öğrenciyi asistan olarak almazsanız, müsaadenizle onu biz alacağız.' dedirtecektir. Burada buna benzer sayısız örnek vermek mümkündür. Ancak yukarıda farklı noktalardan yapılan örneklemeler, söz konusu hususu gösterir mahiyettedir.

Bunlardan anlaşılıyor ki N. Hacıeminoğlu, söz konusu yapı ve merkezlerden geçerek asıl şahsiyetini, fikriyatını ve kimliği bulur. Peki ama bu nasıl bir kimliktir? Başka bir ifade ile bunların ortaya koyduğu N. Hacıeminoğlu nasıl bir fikir adamı veya aydındır? Bu sorular aslında başlı başına etraflı bir makale konusudur. Ancak biz burada baştan beri yaptığımız anlatımları toplamak ve bunları bir noktaya bağlamak adına buna kısa da şöyle bir cevap vereceğiz: Söz konusu tarihten sonra N. Hacıeminoğlu, büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp'in sistematize ettiği Türk milliyetçiliği fikrini benimser ve hayatı boyunca

bu fikrin mücadelesini ve savunuculuğunu yapar. Aynı zamanda Ziya Gökalp gibi Turan mefkûresine de sonuna kadar bağlıdır. Bu ülkü etrafında dünya Türklüğünün tek bayrak altında toplanması ve büyük bir siyasal güç olması onun en çok üzerinde

Söz konusu tarihten sonra N. Hacıeminoğlu, büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp'in sistematize ettiği Türk milliyetçiliği fikrini benimser ve hayatı boyunca bu fikrin mücadelesini ve savunuculuğunu yapar. Aynı zamanda Ziya Gökalp gibi Turan mefkûresine de sonuna kadar bağlıdır. Bu ülkü etrafında dünya Türklüğünün tek bayrak altında toplanması ve büyük bir siyasal güç olması onun en çok üzerinde düşündüğü, konuştuğu, yazdığı, özlemini çektiği ve hayalini kurduğu şeydi.

Nitekim o, yazı hayatı boyunca sadece başlığında “aydın” ifadesi bulunan on yedi müstakil makale kaleme almıştır. Buna dolaylı şekilde temas ettiği diğer makalelerini dâhil ettiğimizde onun konu üzerinde ne kadar durduğu, düşündüğü daha net anlaşılır.

düşündüğü, konuştuğu, yazdığı, özlemine çektiği ve hayalini kurduğu şeydi. Onun gazete ve dergi sayfalarında kalan yazıları, bunu fazlasıyla gösterir mahiyettedir.

Bunlarla birlikte N. Hacıeminoğlu Türk milletine iman etmiş, onun tarih boyunca yaratıp bugüne taşıdığı maddi ve manevi tüm değerlerine azami derecede bağlı, onu asla küçümsemeyen ve aşağılamayan, iradesine tam manasıyla saygılı, düşündüğünü hiçbir güçten çekinmeden, dolandırmadan doğrudan ve açıktansöyleyebilen hürriyetçi bir aydındır. İlerde Türk aydınına bakışını değerlendirirken biraz daha açık olarak görüleceği gibi onun kadar kendi milletine âşık ve onutaziz eden ve okur-yazar olmasına rağmen onunla çelişmemeye özen gösteren ve paralel yürümeye çalışan Türk aydını çok az bulunur. Tipik Türk aydınının aksine bu, kuşkusuz onun millet realitesini tanıdığını ve onu içselleştirdiğini gösterir.

2. Necmettin Hacıeminoğlu'nun Türk Aydını Üzerine Gözlemleri ve Düşünceleri

Asıl çalışma sahası olan dil bilimi dışında siyaset, sanat, edebiyat ve iyi bir dinleyici olarak musiki gibi pek çok alanla meşgul olan ve bunlar üzerinde hayli makale kaleme alan N. Hacıeminoğlu, aynı zamanda ülkenin hemen her bakımdan gelişmesi ve kalkınmasında öncü ve önemli işlevleri olduğuna inandığı ‘aydın’ kimliğine de eğilmiş ve ona dair düşüncelerini açıkça ifade etmiştir. Hatta diğer alanda yazdıklarıyla kıyaslandığında onun bu konuya ziyadesiyle eğildiği söylenebilir. Nitekim o, yazı hayatı boyunca sadece başlığında “aydın” ifadesi bulunan on yedi müstakil makale kaleme almıştır. Buna dolaylı şekilde temas ettiği diğer makalelerini dâhil ettiğimizde onun konu üzerinde ne kadar durduğu, düşündüğü daha net anlaşılır.

Aydın konusunu daha da özelleştirerek ele almaya başladığımızda da görüleceği gibi N. Hacıeminoğlu, söz konusu makalelerinde aydını daha çok güncelin, dönemin veya zamanın şartları içindeki tutumu, davranışı ile görmeye ve değerlendirmeye çalışır. Demek istediğimizin biraz daha somut olarak görülebilmesi için burada Hacıeminoğlu'nun da çok sevdiği ve baş tacı ettiği Akif'in toplum

karşısındaki tavrını hatırlatabiliriz. Bilindiği gibi Akif, yaptığı işi ifade ederken “Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim/İnan ki her ne demişsem görüpdesöylemişim.” diyerekonun’edebiyat’ıdeğil, toplumun içinde debelendiği ve kıvrandıği sorunu öncelediğini söylemiş ve sanatını bu çerçevede icra etmiştir. Tıpkı Akif gibi N. Hacıeminoğlu da aydının diğer yönleri ve boyutlarından ziyade işaret ettiğimiz noktaları üzerinde durmuş ve değerlendirmiştir. Yani o da konuyu daha çok an içindeki topluma faydası açısından ele almıştır. Bu husus, aydını değerlendirdiği makalelerinde kullandığı niteleme ve ifadelerinde de kendini göstermektedir. Söz gelimi “Atatürkçü aydınlar”, “CHP’li aydınlar” “günahkâr aydınlar”, “suçlu aydınlar”, “nemelazımcı aydınlar”, “sola açık aydınlar”, “müstemleke aydınları”, “hümanist aydınlar”, “öfkeli aydınlar”, “iki dilli aydınlar”, “kafasız aydınlar” gibi ifade ve kullanımlar bunlardan birkaçıdır. Bu ve benzeri hususlar, ilerde daha ayrıntılı olarak görülecektir. Burada Hacıeminoğlu’nun aydınlarını ele almaya ve incelemeye başlarken büyük ölçüde yine onun yapmış olduğu tasnifi veya nitelermeleri esas almanın, konunun daha vazih şekilde anlaşılması için faydalı olacağı kanaatindeyiz. Buna göre Hacıeminoğlu’nun aydınlarını ‘İki Asırlık Düşman: Halk ve Aydın’, ‘Ülke Sorunları Karşısında Aydın ve Tavrı’, ‘Sola Açık ve Hümanist Aydınlar’ gibi üçara başlık altında incelemek yerinde olacaktır.

2.1. İki Asırlık Düşman: Halk ve Aydın

Neredeyse yüz elli-iki yüz yıldır Türk aydını bahsi açıldığında mutlaka gündeme gelen ve üstüne basa basa söylenen bir husustur halk ve aydın mücadelesi ya da kopukluğu meselesi.

Sadece güncel hayatın içinde, ilmî kitaplardave makalelerde değil aynı zamanda pek çok romanın da konusu olmuş ve bu yönüyle yoğun şekilde işlenmiştir. Bu kapsamda kimi tepeden bakan, küçümseyici, halktan kopuk ve onun değerlerine

Bu konu, yakın dönem Türk siyasal ve sosyal hayatının sadece tanığı olmakla kalmamış, düşüncesi, siyasal tercihi ve ülke sorunları karşısındaki duyarlı tavrından dolayı bizzat içinde yer almış olan N. Hacıeminoğlu’nun da üzerinde yoğun olarak durduğu ve gerçekten de isabetli değerlendirmeler ve çıkarsamalarda bulunduğu bir konudur. Diğerleri gibi N. Hacıeminoğlu da yaklaşık yüz elli iki yüz yıldır bu ülkede devam edegelmekte olan derin bir halk-aydın ayrılığı, mücadelesi, kavgası, savaşı olduğuna inanmaktadır. Hatta o, konuyu ele aldığı makalesinin bir yerinde “Denilebilir ki, Türkiye’nin son 150 yıllık tarihi, bu iki zümrenin – halk ile aydının – açık veya gizli mücadelesinden ibarettir.” demektedir

Ona göre Türk aydını ile halkı arasındaki din, kültür, töre, dil, ölkü gibi onları birbirlerine yaklaştıracak ve bir arada tutacak olan tüm manevi bağlar kopmuştur. Bu iki “zümre arasında, aynı vatanda oturmaktan başka, onları birbirine kaynaştıracak manevi bağ kalmamıştır. [...]. Eğer fertler veya gruplar arasında bu ruhî bağlar kopmuşsa, o cemiyette artık tam manasıyla bir millet bütönlüğünden bahsedilemez. Bu yüzdendir ki Türkiye’de aydın ile halk yan yana fakat iki ayrı millete mensup zümrelermiş gibi yaşamaktadırlar.”

yabancı bularak onu yerden yere vurmuş ve suçlamış; kimi de geri, ilkel ve değişmesini şart koştuğu değerlerinden asla vazgeçmediğinden, direndiğinden dolayı halkı tutuculuk ve çağdışılıkla suçlamıştır. Kısaca Türk düşünce, edebiyat ve matbuat hayatında birbirine taban tabana zıt bu iki görüş öne çıkmış vekonun, genellikle bu karşıtlık üzerinde vazedilerek çözümlenmeye çalışılmıştır.

Bu konu, yakın dönem Türk siyasal ve sosyal hayatının sadece tanığı olmakla kalmamış, düşünce, siyasal tercihi ve ölkü sorunları karşısındaki duyarlı tavrından dolayı bizzat içinde yer almış olan N. Hacıeminoğlu’nun da üzerinde yoğun olarak durduğu ve gerçekten de isabetli değerlendirmeler ve çıkarsamalarda bulunduğu bir konudur. Diğerleri gibi N. Hacıeminoğlu da yaklaşık yüz elli iki yüz yıldır bu ölkede devam edegelmekte olan derin bir halk-aydın ayrılığı, mücadelesi, kavgası, savaşı olduğuna inanmaktadır. Hatta o, konuyu ele aldığı makalesinin bir yerinde “Denilebilir ki, Türkiye’nin son 150 yıllık tarihi, bu iki zümrenin – halk ile aydının – açık veya gizli mücadelesinden ibarettir.” demektedir (Hacıeminoğlu 1972a: 6). Aslında bu, bilinen bir gerçektir. Burada önemli olan, kuşkusuz bu mücadelenin veya yarılmanın arka planı ve onun çözümlenmesidir. O hâlde bu mücadelenin ana sebebi nedir? Nereden kaynaklanmış ve nelere yol açmıştır? İşte Hacıeminoğlu’nun o baştan beri altını çizmeye çalıştığımız mütecessis, mütefekkir ve tahlilci yönü bu sorular karşısında kendini gösterir.

N. Hacıeminoğlu halk ile aydın arasında neredeyse iki asırdır devam edegelen mücadelenin en önemli sebebini, gruplar arasındaki ‘büyük kopuklukta görür. Ona göre Türk aydını ile halkı arasındaki din, kültür, töre, dil, ölkü gibi onları birbirlerine yaklaştıracak ve bir arada tutacak olan tüm manevi bağlar kopmuştur. Bu iki “zümre arasında, aynı vatanda oturmaktan başka, onları

birbirine kaynaştırarak manevi bağ kalmamıştır. [...]. Eğer fertler veya gruplar arasında bu ruhî bağlar kopmuşsa, o cemiyette artık tam manasıyla bir millet bütünlüğünden bahsedilemez. Bu yüzdendir ki Türkiye’de aydın ile halk yan yana fakat iki ayrı millete mensup zümrelermiş gibi yaşamaktadırlar.” (Hacıeminoğlu 1972a: 6).

N. Hacıeminoğlu, iki ayrı zümre olarak tavsif ettiği halk ile aydın arasındaki temel çekişmenin veya mücadelenin mahiyeti üzerinde de durur. Ona göre iki asırdır devam eden bu “mücadele hangi isim ve kisve altında olursa olsun tek bir konu etrafında toplanmaktadır. Zaman zaman patlak veren bütün sosyal ve siyasî buhranların temelinde yatan asıl sebep de budur.” Hacıeminoğlu’nun tespitlerine göre iki asırdır Türk aydını halka “Millî kültürünü, töreni ve dinî inancını terk edip, batılılaşacaksınız!” demektedir. Buna mukabil halk ise vatandaşı olan aydına ise “Millî kültürümü, töremi ve dinî inancımı terk etmeyeceğim, ama çağdaşlaşacağım!” cevabını vermektedir (Hacıeminoğlu 1972a: 6-7). Bu teşhis, Türkiye’deki halk ile aydın arasındaki uzlaşmazlığın/yarılmanın/kopukluğun arka planını sarahatle göstermesi bakımından kayda değerdir. Dikkat edilirse burada aydın, halka yönelirken onu olduğu gibi değerleri ile kabul etmez. Bilakis sahip olduklarını, taşıya geldiklerini bırakmasını şart koşar. Bu, aslında tipik Türk aydını tavrıdır ve bunun adı, tepeden inmecilik veya dayatmacılıktır. Hacıeminoğlu, bunu, üzerinde durduğu aydının temel değişmezleri arasında sayar. Ona göre bu tip aydın, halk karşısında hep buyurgan, mütehakkim, ezici, dayatmacı, tepeden inmeci, değiştirici olmuştur. Hiçbir konuda halka danışma ihtiyacı duymamış; halk adına yaptığını ileri sürdüğü yenilikleri kendi düşüncesi ve anlayışına göre gerçekleştirmiştir. Bunlara bazen ıslahat, bazen inkılap, bazen de reform adını vermiştir. “Ama daima şekilde, dış görünüşte ve mücerrette kalmıştır. Kabul ettirmeye çalıştığı yabancı töreye bazen *batılılaşmak*, bazen

N. Hacıeminoğlu’na göre “yıllarca süren bu üstü kapalı mücadele, bir noktaya kadar geldikten sonra açığa vurulmuş ve cepheler teşekkül etmiştir. Bugün aydın ile halk artık her bakımdan karşı karşıyadır. Aydın yıllardan beri halka teklif edip de ret cevabı aldığı yabancı kültürü, yabancı töreyi tereddütsüz benimsemiştir. Millî olan, halka ait olan her şeyi de toptan bırakmış veya unutmuştur. Bu yüzden aydının artık halkıninkinden başka bir dünyası vardır. Değer ölçüleri, zevki, hayat görüşü, memleket yahut kendisi için kurduğu hayal, halkın tasavvur ettiğinden tamamıyla başkadır.”

asrileşmek, bazen de *medenîleşmek* etiketini yapıştırmıştır. Hâkimiyeti altına girmekte mahzur görmediği Avrupa kültürüne bazen *yenilik*, bazen *ümanizm*, bazen de *ilericilik* demiştir. Ama her defasında halkın tepkisine sebep olmuştur. Hâsılı, aydınların bütün 'teklif'leri Türk halkı tarafından reddedilmiştir." (Hacıeminoğlu, 1972a: 7). N. Hacıeminoğlu, bu reaksiyon ve direncin tabii olarak aydını öfkelenirdiğini, ancak bunun ona hatasını anlamak ve kendine çeki düzen vermek fırsatını yaratamadığını, bilakis başka yöntemlerle halkı biçimlendirme tavrını sürdürdüğünü söyler. Ne var ki halk, buna da aldırış etmez, asla teslim olmaz.

N. Hacıeminoğlu'na göre "yıllarca süren bu üstü kapalı mücadele, bir noktaya kadar geldikten sonra açığa vurulmuş ve cepheler teşekkül etmiştir. Bugün aydın ile halk artık her bakımdan karşı karşıyadır. Aydın yıllardan beri halka teklif edip de ret cevabı aldığı yabancı kültürü, yabancı töreyi tereddütsüz benimsemiştir. Millî olan, halka ait olan her şeyi de toptan bırakmış veya unutmuştur. Bu yüzden aydının artık halkıninkinden başka bir dünyası vardır. Değer ölçüleri, zevki, hayat görüşü, memleket yahut kendisi için kurduğu hayal, halkın tasavvur ettiğinden tamamıyla başkadır." (Hacıeminoğlu 1972a: 7). N. Hacıeminoğlu'nun bu anlatımlarından anlaşılıyor ki inkârın, tanımazlığın ve mücadelenin sonunda ülkede iki ayrı zümre ve tabii olarak birbirine benzemez iki ayrı dünya teşekkül etmiştir. Artık bu dünyalar aynı vatanda kurulmuş olmasına rağmen yan yana gelmez, birbirine benzemez, değerleri örtüşmezdir. Halk, kendine özgü olanı, tarih boyunca yaratıp getire geldiğini; aydın ise halkıninkinden tamamen ayrı, modernleşme adı altında edindiği gayri millî hayatı yaşar. N. Hacıeminoğlu, bu iki zümrenin yaşantısını, farklılaşma ve yarılma noktalarını temel değerler üzerinden de gösterir. Bunlar, gerçekten dikkate değer çarpıcı çözümlerlerdir. Burada bunlar üzerinde kısaca durmak yerinde olacaktır.

N. Hacıeminoğlu, halk ile aydın arasındaki büyük yarılmalardan, farklılaşmalardan ilkinin *inanç* veya *din* konusunda olduğunu düşünmektedir. Ona göre Türk halkı büyük ölçüde dindardır. Bu itibarla kendisini idare etmek konumunda olan aydınların da hiç değilse inanç planında, dine bağlı ve saygılı olmasını istemektedir. Ancak bu istek, aydın nezdinde hiçbir zaman itibar görmemiştir. Bunun yerine dine ve dindar insana karşı soğuk ve ilgisiz durmuştur. Aydında görülen bu uzaklık ve soğukluk, tabii olarak halkın ona yaklaşmasını, güven duymasını, aralarında ruhi beraberliğin kurulmasını önlemiştir. N. Hacıeminoğlu'na göre "Türk halkı, asırlarca, hükümdarı ile, komutanı ile, âlimi, sanatkârı ve idarecisi ile, hiç olmazsa haftada bir vakit yan yana namaz kılmıştır. Böylece, kendisini idare edenlerin de kendinden biri olduğunu görmüş ve anlamıştır. Bu sayede de onlara hem gönülden bağlanmış, hem de güvenmiştir. Şimdi ise, bu en sağlam bağ kopmuş bulunmaktadır. Aydınların bir kısmı dinî inancı lüzumsuz saydığı için, bir kısmı da açıkça ibadet etmenin din istismarı olacağını sandığı için, halk ile beraber camiye gitmemektedir. Bu tutum halkı aydından soğutmuştur. Üstelik de halk

bizim aydınların örnek aldıkları batı dünyasında en büyük âlimlerle en yüksek makam sahiplerinin sık sık kiliseye gittiklerini okuyup öğrenmektedir. (Hacıeminoğlu 1972a: 8).

Halk ile aydın arasındaki büyük yarılmalardan, farklılaşmalardan ikincisi, bayramlarda veya müşterek günlerde dikkati çeker. Bilindiği gibi bayramlar/müşterek günler, bir toplumun bireylerini birbirine yaklaştırır, onları birbirine bağlar. Bayramların en temel özelliğidir bu. Ne var ki onun bu özelliği, halk ile aydın arasındaki ayrışmadan dolayı ülkemizde görülmemektedir. Çünkü ülkemizde halkın bayramı ile aydının bayramı birbirinden ayrılmıştır. Hacıeminoğlu'nun ifadesiyle söyleyecek olursak "halk, hakiki bayram sevincini yalnız dinî bayramlarda duymakta, millî bayramları da sadece tatil günü olarak görmektedir. Aydın ve bürokrasi ise, millî bayramlarda giyinip kuşanarak resmî kutlama törenleri yaptığı halde, dinî bayramlara ancak tatil olarak bakmaktadır." (Hacıeminoğlu 1972a: 8-9). N. Hacıeminoğlu bu saptamayı yaklaşık otuz yıl kadar önce yapmıştı. Ancak ilki gibi bu da bugün hâlen toplumda karşılığı olan ve gözlenen bir realitedir. Onun gözlem ve analizlerine bakılırsa, sadece din ve bayramlarda değil, aynı şekilde ferdi davranışlarda, merasimlerde, eğlencelerde ve telakkilerde de halk ile aydın arasında büyük yarılmalar ve ayrılmalar vardır. Sözelimi halk, kendini mutlu eden veya sevindiren bir hadise karşısında ya kurban keser, ya mevlit okutur, ya da bir evliyanın türbesine mum diker. Aydın ise tam aksine meyhaneye giderek şampanya patlatır; kutlamasını öyle yapar. Aynı şekilde halk ile aydının düğün, dernek ve eğlencesi de birbirine benzemez. Halk geleneksel sazı, sözü ve oyunu ile düğününü yapar; eğlenir. Aydın ise Batı müziği ile çalınca dans eder. Bunun gibi halkın yaşam tarzı, telakkisi ile aydıninki uyuşmaz. Sözelimi halktan biri kapalı bir mekâna girdiğinde ayakkabısını, aydın ise şapkasını

Aydında görülen bu uzaklık ve soğukluk, tabii olarak halkın ona yaklaşmasını, güven duymasını, aralarında ruhi beraberliğin kurulmasını önlemiştir. N. Hacıeminoğlu'na göre "Türk halkı, asırlarca, hükümdarı ile, komutanı ile, âlimi, sanatkârı ve idarecisi ile, hiç olmazsa haftada bir vakit yan yana namaz kılmıştır. Böylece, kendisini idare edenlerin de kendinden biri olduğunu görmüş ve anlamıştır. Bu sayede de onlara hem gönülden bağlanmış, hem de güvenmiştir. Şimdi ise, bu en sağlam bağ kopmuş bulunmaktadır. Aydınların bir kısmı dinî inancı lüzumsuz saydığı için, bir kısmı da açıkça ibadet etmenin din istismarı olacağını sandığı için, halk ile beraber camiye gitmemektedir. Bu tutum halkı aydından soğutmuştur. Üstelik de halk bizim aydınların örnek aldıkları batı dünyasında en büyük âlimlerle en yüksek makam sahiplerinin sık sık kiliseye gittiklerini okuyup öğrenmektedir.

çıkartır. Aydın çevrelerde ayakkabı çıkarmak, halk arasında da şapka çıkarmak ayıp sayılır. Yine bu iki zümrenin cenaze merasimleri de birbirlerinden farklıdır. Halk, içinden biri öldüğünde ona dine uygun merasimini tertip eder. Aydından biri öldüğünde ise bundan tamamen farklı, cenaze marşı eşliğinde bir tören tertip edilir. N. Hacıeminoğlu, halk ile aydın arasındaki ayrılıkların bunlarla sınırlı olmadığını düşünmektedir. Ona göre yaklaşık iki asırdır 'daha çok duygu, inanç ve kültür planında görülen bu zıtlaşma artık ahlaki davranış sahasına' da uzanmıştır. Aydın, bu noktada da halkın uzağına düşmüştür.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, aynı vatanda yaşıyor ve aynı millete mensup olmalarına rağmen halk ile aydın arasında büyük bir mücadele ve bunun sonucunda zamanla ortaya çıkan ciddi bir uzlaşmazlık ve uçurum vardır. Peki ama bu iki asırlık düşman arasındaki barış nasıl sağlanacaktır? Aynı şekilde aralarındaki uçurum nasıl kapanacaktır? Halk mı aydına uyacak, ona uygun şekilde değişecek yoksa aydın mı halka giderek onun asırlar boyu benimseyip yaşattığı değerleri kabul edecek veya en azından ona saygı duyacaktır? Kısaca hangi taraf fedakârlık edecektir? N. Hacıeminoğlu'nun bu sorulara cevabı, baştan beri yapılan anlatımlardan da tahmin edileceği gibi açık, kısa ve nettir: "Elbette aydın halka yakın, halk gibi, halktan biri olacaktır. Yani aslına dönecektir. Çünkü milletten kopan, uzaklaşan, millete yabancılaşan ve 'ters düşen' odur." (Hacıeminoğlu 1972a: 10)

2.2. Ülke Sorunları Karşısında Aydın ve Tavrı

Bir aydın olarak N. Hacıeminoğlu'nun en temel özelliklerinden biri, onun Türk Devleti ve milletini aziz bildiği her tür değer ve varlığın üstünde tutması, onu canı pahasına korkusuzca yılmadan savunmasıdır. Kalemını bilenler ve onu bire bir tanıyanlar, onun bu konudaki hassasiyetini ve tavrını bilirler. Ülkenin en çalkantılı ve zor günleri olan yetmişli ve seksenli yıllarda dergi ve gazetelerde yazdığı cesaret timsali sayısız köşe yazıları bunun açık numuneleridir.

N. Hacıeminoğlu, bu karmaşık günlerde yazdığı makalelerinin bir kısmında bazı aydınların ülke karşısındaki tavırlarını beğenmez ve bunların ülke karşısındaki tutumlarını çeşitli açılardan değerlendirerek eleştirir. Dönemin milliyetçi gazeteleri ve dönem içinde yayımladığı kitaplarında yazdığı *Nemelazımcı Aydınlar*, *Günahkâr Aydınlar* gibi yazıları buna iyi örnektir. O, söz konusu yazılarında karmaşa ve anarşi içinde yuvarlanan ülke lehinde tutum belirlemeyen aydını eleştirir. Bu aydınlardan ilki, ülkenin en önemli kurumunda bulunan üniversite öğretim üyeleridir. N. Hacıeminoğlu, yetmişli yıllardan sonra ülkenin içine girdiği anarşi ortamında çoğu üniversite hocasının, devletin polisine, askerine, jandarmasına dışardan edindiği makineli tüfek, dürbünlü tüfek, dinamit gibi çeşitli savaş aletleriyle acımasızca saldıran sol anarşistlere karşı hiçbir reaksiyon göstermemesini, adeta bir köşeye çekilerek seyirci kalmasını kabul edemez. Ona göre "bunlar, Türk

devletinin yıkılışını akıl almaz bir soğukkanlılık ve vurdumduymazlıkla seyretmişlerdir. Bunlar, kendilerini bir Türk vatandaşı olduklarını hiçbir zaman hatırlamamışlardır. Komünist eşkıya ile devletin polisi ve jandarması silah silaha muharebe ettiği zaman, bu muhterem hocaların büyük çoğunluğu ‘tarafsızlıklarını’ ilan etmek suretiyle işin içinden sıyrılmışlardır. Eşküyaya boyun eğmeyen şahsiyet sahibi öğretim üyeleri derslerden yaka paça dışarı çıkarılırken, koridorlarda tartaklanırken, bu sayın ‘tarafsızlar’ bir heykel duygusuzluğu ile başlarını çevirmişlerdir. Milliyetçi halk çocuklarını, aylarca, azıllı militanları tarafından fakültelere sokulmadığı zaman, ‘insaniyetçi’ olduklarını söyleyen bu ‘tarafsızlar’ kulaklarını tıkamış, gözlerini kapamışlardır.” (Hacıeminoğlu 1993: 277). Bu öğretim üyeleri, eşkıyaya karşı hiçbir tavır almadığı gibi onlara devletin polisine, jandarmasına saldırmanın yanlış olduğunu söyle bile olsa söylememiş, ayrıca polise yardımcı olmamış ve mahkemelerde tanıklık etmemiştir. Öğretim üyelerinden bir kısmı sağır, dilsiz ve kör bir uyurgezer gibi dolaşmış, bir kısmı da adeta Birleşmiş Milletler gözlemcisi imiş gibi olayları uzaktan izlemiştir. N. Hacıeminoğlu, yangın yerine dönen böylesi bir ortamda tarafsızlığını ilan ederek bir kenara çekilen aydınların affedilemez olduğunu söyler ve onları *suçlu* ve *günahkâr* aydınlar olarak tavsif eder.

Bir aydın olarak N. Hacıeminoğlu'nun en temel özelliklerinden biri, onun Türk Devleti ve milletini aziz bildiği her tür değer ve varlığın üstünde tutması, onu canı pahasına korkusuzca yılmadan savunmasıdır. Kaleminden bilenler ve onu bire bir tanıyanlar, onun bu konudaki hassasiyetini ve tavrını bilirler.

Ülke sorunları karşısında kayıtsız ve duyarsız olan bu aydın tipine N. Hacıeminoğlu, yine ona çok benzer başka bir aydın tipini ekler: *Nemelazımcı aydın*. N. Hacıeminoğlu, bu aydın tipinin en belirgin özelliklerinden birinin kayıtsızlık, ilgisizlik, umarsızlık olduğunu söyler. Ona göre bu aydın, ülke ne durumda olursa olsun, anarşi ne boyuta varırsa varsın, ekonomik ve siyasi görünüm nasıl olursa olsun, bunları asla kendine dert edinmez. Onun temel felsefesi *bana dokunmayan yılan bin yaşasındır*. Doğduğu değil, karnının doyduğu yeri vatan telakki eder. *Ne sağcıyım, ne solcu* tekerlemesine bağlı kalarak eklemek partisinden olduğunu söyler. “Millî değer namına maddî-manevî, neyimiz varsa yıllar boyu hoyrat eller alıp götürmüştür. Dilimiz yıkılmış, musikimiz soysuzlaştırılmış, kültür ve sanatımız inkâr edilmiş, tarihimiz yok sayılıp unutturulmuş, yetişen nesillerin beyinleri zehirlenmiş, insanlarımız düşünemez hâle getirilmiştir.” Bunlar gibi ülke ve millet aleyhine daha nice olumsuz gelişmeler meydana gelmiştir. “İşte bütün bunlar olurken de, ‘nemelazımcı’ aydın, her şeyi görmezlikten gelerek susmuştur. Bu

Ülke sorunları karşısında kayıtsız ve duyarsız olan bu aydın tipine N. Hacıeminoğlu, yine ona çok benzer başka bir aydın tipini ekler: Nemelazımcı aydın. N. Hacıeminoğlu, bu aydın tipinin en belirgin özelliklerinden birinin kayıtsızlık, ilgisizlik, umarsızlık olduğunu söyler. Ona göre bu aydın, ülke ne durumda olursa olsun, anarşi ne boyuta varırsa varsın, ekonomik ve siyasi görünüm nasıl olursa olsun, bunları asla kendine dert edinmez. Onun temel felsefesi bana dokunmayan yılan bin yaşasındır.

susuş, bir bekleyiş, bir hazırlanış değildir. Sadece teslim oluşturmaktır. Boyun eğiştir.” (Hacıeminoğlu 1975: 2). N. Hacıeminoğlu, böylesi duyarsız, ilgisiz ve vurdumduymazlaşmış bu aydın ülke menfaati adına harekete geçirecek hiçbir şeyin kalmadığını söylerken sadece tek bir istisnasını zikreder. O da kendi şahsî menfaatidir. Eğer meydana gelen hadiselerde kendi çıkarına hanel getiriyorsa o zaman onun kımıldama ihtimali vardır.

N. Hacıeminoğlu, bu aydının veya nemelazımcılığın diğerk bir vasfının *dakorkaklık* ve *çekingenlik* olduğunu söyler. Ona göre “bu da umumiyetle sorumluluk mevkiinde oturan yüksek devlet erkânına musallat olmuş bir hastalıktır. Böyeleri, eğer etrafta da ‘nemelazımcılık’ hâkim ise, üzerlerine düşen vazifeyi asla yapamazlar. Umumi efkârda hüküm süren yaygın kanaat neyse, bu makam sahibi kişiler de onun arkasından sürüklenirler. Hadiselere seyirci kalırlar.” (Hacıeminoğlu 1975: 2).

2.3. Sola Açık ve Hümanist Aydınlar

N. Hacıeminoğlu, üzerinde durduğu konuları veya sorunları vazederken bazı ifadeler ve kavramsallaştırmalara başvurur. Dilin imkânlarından hareketle yeni bağdaştırmalar ve etkili anlatım kalıpları geliştirir. Onun kimi makale ve kitaplarında geçen *nemelazımcı aydın*, *günahkâr aydın*, *suçlu aydın* gibi kullanımlar bunun iyi örneklerindendir. N. Hacıeminoğlu, bunlar gibi ama öncekilere nazaran çok daha dikkat çekici başka bir ifadeyi/nitelemeyi, yine aydını ele aldığı – tespit edebildiğimiz kadarıyla – iki makalesinde kullanır: *Sola açık aydın*. Bu nitelemelerden ilki, siyasal ve toplumsal karmaşanın egemen olduğu yetmişli yıllarda yazdığı *Rus Notası ve Sola Açık Aydınlar* ve ikincisi ise yine aynı yıllarda yayımladığı bir kitabında yer alan *Sola Açık Aydınlar* başlıklı makalelerinde görülür. Bu makalelerde beliren sola açık aydın kimdir? Onun mahiyeti nedir? Solcu aydından bir farkı var mıdır?

N. Hacıeminoğlu, öncelikle sola açık aydın ile solcu veya komünist aydını birbirinden ayırır. Solcu ve sola açık aydın, birbirinden farklıdır. O kadar ki o, sola açık olmayı, solcu veya komünist olmaktan daha zararlı ve tehlikeli bulmaktadır. Çünkü onun gözlem ve analizlerine göre Türkiye'deki bir kısım gençleri anarşiye ve silahlı eylemlere hazırlayıp onları bu yönde teşvik ve himaye edenlerin yüzde sekseni komünist değil, sözünü ettiği *sola açık aydın*lardır. Bunlar, söz konusu gençlerin Marks'ı, Lenin'i, Mao ve Guevera'yı okumalarını tavsiye eden, fakülte ve yurtlarda teşkilatlanmalarına, forum ve konferanslar düzenleyerek komünizm propagandası yapmalarına ve bir süre sonra silahlı eylemlere girişmelerine imkân sağlayan aydınlardır. Aynı şekilde bu aydınlar, komünist anarşistleri, hükümete karşı kol kanat gererek korumuşlar; üniversite kantinlerinde, koridor ve dersliklerine ideolojilerine uygun her türlü afişi asmalarına, konuşmalar yapmalarına zemin hazırlamışlardır. Bunlardan bazıları da anarşist eylemcilerin önlerine düşüp yürümüşlerdir. Kısaca bu aydınlar, söz konusu gruba karmaşa günlerinde her türlü desteği vermiş, onları resmi organlara karşı koruyup kollamışlardır. N. Hacıeminoğlu, komünizmin zemin bulmasında soldan ziyade etkili olduğunu ileri sürdüğü bu aydınlardan bazılarını isim olarak da zikreder. Sözgelimi, zamanın Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin rektörü Kemal Kurdaş bunlardan biridir. Ona göre üniversitenin anarşistlerin yuvası hâline gelmesine imkân veren Kurdaş, "sadece *sola açık* ve *hümanist* bir aydıydı, iktisadî anlayış bakımından da sosyalizmden çok liberalizme yakındı. Ama silahlı eylemler başlayıncaya kadar, komünist gençleri devletin güvenlik kuvvetlerine ve çeşitli müdahale teşebbüslerine karşı canla başla korudu. Aynı üniversitenin ikinci şerefli rektörü Erdal İnönü de, kendi itirafına göre *sola açık* ve *hümanist* bir kişiydi. Gerçekten onun da Marksist veya komünist olduğunu gösteren herhangi bir sözü yahut yazısı yoktur." (Hacıeminoğlu 1993: 290-291).

N. Hacıeminoğlu, bu aydın tipini, davranışları ve bazı ortak özelliklerinden hareketle daha görünür ve anlaşılır kılmaya çalışır, onları tarif eder. Ona göre sola açık olmanın veya bu aydın tipinin üç ana belirteci /vasfı vardır. Bunlardan birincisi, "Türk milletinin tarihi, kültürü, sanatı, gelenekleri, töresi, ahlak anlayışı ve manevi inançları ile hiç alakası bulunmayıp, aramızda bir turist kayıtsızlığıyla yaşayacak şekilde 'Türklük'ten istifa etmiş ve millete yabancılaşmış olmak." N. Hacıeminoğlu, onlarda gözlemlediği bu vasfı, son derece ilginç bir anıştırma ile somutlaştırır. Ona göre bunlar, yaklaşık bir asır kadar önce Türkiye'den ayrılan Beyrutlu Ermeniler kadar Türk kültürüne yakın değillerdir. "Lübnan'da bir Ermeni evine misafir gitseniz, yabancılık çekmezsiniz. Ama *sola açık* bir diplomatın veya aydının evinde kendinizi rahat hissetmeniz mümkün değildir." İkincisi ise "Türkiye Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğüne ve siyasi istiklaline açıkça yönelmiş tehlike ve tecavüz dışında, millî değerlerimize, kültürümüze ve sanatımıza karşı yapılan saldırılara hiç aldırmamak. Ne Türkiye dışındaki 350 milyonluk Türk'e, ne de Cumhuriyet'ten önceki değerlere asla sahip çıkmamak." (Hacıeminoğlu 1993: 291-292). N. Hacıeminoğlu, söz konusu

aydının bu noktadaki şuursuzluğu ve kayıtsızlığını da Türkiye’de yaşayan azınlık bir vatandaşın tavrı ile özdeşlik kurarak somutlaştırır. Bu aydın tipinin üçüncü özelliği isedış kaynaklı her türlü inanca ve kültür unsuruna karşı sempati beslemesi, onlara müsamaha göstermesi, buna karşılık millî ve yerli olan her şeyi küçümseyip hor görmesi, geri ve çağ dışı saymasıdır. O, bütünüyle yabancı ve dış dünyaya dönük olup, Türk’e sadece kimlik kartı ile bağlıdır.

Sola açık aydın nitelemesi ve ona ilişkin dikkate değer çözümlenmeler, kabul etmek gerekir ki ancak N. Hacıeminoğlu gibi gözlemci ve analitik bakabilen bir aydın tarafından yapılabilir. Dikkat edilirse N. Hacıeminoğlu *sola açık aydın*, toplumda sıklıkla görülen ve bilinen batıcı ve solcu veya komünist aydın tipinden ayırır; onlardan farklı olduğunu söyler. Hatta yukarıda görüldüğü gibi onlardan daha tehlikeli görür. Diğerlerinden daha tehlikeli gördüğü bu aydın tipine çok yakın veya benzerine, onun *Hümanist Aydınlar* başlıklı makalesinde de rastlarız. Hacıeminoğlu’nun bu makaledeki anlatımları dikkatle okununca burada üzerinde durduğu ve tecessüm ettirmeye çalıştığı *hümanist aydın*ın özelliklerinin öncekinden farksız veya en azından benzer olduğu anlaşılır. Muhtelif eserlerinde de görüldüğü gibi N. Hacıeminoğlu, hümanizmi Türk’e ve Türklüğe son derece zararlı ve tehlikeli bulan bir Türk aydınıdır. Bilindiği gibi hümanist aydınlara göre dünyada en önemli şey insanları sevmek ve onlar arasında sağlam bir dostluk bağı kurmaktır. Bunu sağlamanın yolu ise aradaki engelleri birer birer ortadan kaldırmaktır. Sözelimi insanları birbirinden uzaklaştırdığını iddia ettikleri dini, ahlaki ve millî değerleri zayıflatmak, onlardan olabildiğince uzaklaşmak gerekir. Aynı şekilde bireylere sadece kendi sanat, kültür ve değerleri öğretilmemelidir. Beraberinde başta Eski Yunan ve Latin klasikleri olmak üzere diğer milletlerin de kıymetleri öğretilip aşılmalıdır. Kısaca her tür fikre, inanca, görüş ve davranışa açık olunmalıdır.

N. Hacıeminoğlu, kısaca özetlediğimiz bu anlayış ve düşüncelerin aslında millî varlığı ve değerleri başkalaştırmanın birer aracı ve aldatmacası olduğunu düşünmektedir. Çünkü ona göre “hümanizm Türk’ten başka herkesi sevmek; Türk kültüründen başka her kültürü benimsemek; Müslümanlıktan başka, her dine saygı ve müsamaha göstermek ve milliyetçilik hariç bütün fikirleri hoşgörü ile karşılamaktır.” Hatta “hümanistlerin bu engin müsamahası sadece sol ve yıkıcı fikirlere karşıdır. En geniş ufuklu ilim ve fikir adamlarının gözünde dahi, masum dinî inancın adı gerıcilik, milliyetçiliğin adı da faşizmdir.” (Hacıeminoğlu, 1993: 296, 297).

N. Hacıeminoğlu, onların gerçek yüzünü ve düşüncesini, bazı örnekler üzerinden somutlaştırır. Sözelimi bu anlayışa sahip olan hümanist aydın, Amerika’daki Zencilerin haklarını savunur, Vietnam’da kurşuna dizilen köylüleri düşünür ya da dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen hadiseyi takip eder ve bunları gündeme taşır. Ne var ki bu yumuşak kalplilik ve insancılık, hiçbir

zaman ne Türkistan'a, ne Kerkük'e, ne de Batı Trakya'ya ulaşır. Aynı şekilde komünizme her tür müsamahayı gösterir ve onun mensuplarını her tür platformda savunurken, diğer yanda karşıt görüşe yani milliyetçiliğe hiçbir müsamaha göstermediği gibi onun mensupları için de kılını kıpırdatmaz. Mesela bu hümanist aydınlar, 12 Mart'tan sonra verilen idam cezalarının infazını önlemek için harekete geçerek kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak aynı insanî duyarlılığı Yassıada mahkûmları için göstermemişler; onlar için ağızlarını bile açmamışlardır. Yine Nazım için kıyameti koparanlar, aynı duyarlılığı Necip Fazıl için göstermemişlerdir.

Sonuç

Küçük bir yerleşim yerinde dünyaya gelen ve güç şartlar içinde öğrenimini tamamlayan N. Hacıeminoğlu, bu süreçte bir yandan ailesi ve çevresinden edindiği dinî, millî ve manevî değerlerin etrafında biçimlenirken, öte yandan da özellikle dönemin batıcı ve gayrimillî eğitim sisteminin dayatma ve telkinleriyle zihni karmaşa ve buhranın içine düşmüş; ancak üniversite çevresinde tanıdığı milliyetçi hocaların telkin, tavsiye ve fikirleriyle asıl istikametini bulmuş ve bundan sonra da ölümüne kadar mücadelesini vereceği milliyetçi düşünce sistemini benimsemiştir. O, tıpkı Gökâlî gibi Türk milletine iman eden, onun iradesine, yaratmış olduğu ve yaşattığı tüm değerlerine azami derecede saygılı ve bağlı, halka tepeden bakmayan ve onu asla küçümsemeyen, devletine ve Türk'ün karakteri olan bağımsızlığa ve hürriyete tutkun milliyetçi ve Turancı bir Türk aydınıdır. Eserleri ve onu tanıyanlar, buna şeksiz ve şüphesiz şahadet eder.

Hayatı boyunca dünyaya ve Türkiye'ye Türk milliyetçiliği düşünce sisteminden bakan ve çözümlemelerde bulunan N. Hacıeminoğlu'nun Türk aydınına ilişkin düşünceleri genel olarak olumsuzdur. Ona göre Türk aydını,

N. Hacıeminoğlu, kısaca özetlediğimiz bu anlayış ve düşüncelerin aslında millî varlığı ve değerleri başkalaştırmanın birer aracı ve aldatmacası olduğunu düşünmektedir. Çünkü ona göre "hümanizm Türk'ten başka herkesi sevmek; Türk kültüründen başka her kültürü benimsemek; Müslümanlıktan başka, her dine saygı ve müsamaha göstermek ve milliyetçilik hariç bütün fikirleri hoşgörü ile karşılamaktır."

O, tıpkı Gökalp gibi Türk milletine iman eden, onun iradesine, yaratmış olduğu ve yaşattığı tüm değerlerine azami derecede saygılı ve bağlı, halka tepeden bakmayan ve onu asla küçümsemeyen, devletine ve Türk'ün karakteri olan bağımsızlığa ve hürriyete tutkun milliyetçi ve Turancı bir Türk aydınıdır. Eserleri ve onu tanıyanlar, buna şeksiz ve şüphesiz şahadet eder.

mensup olduğu halkına, tarihine, kültürüne, sanatına kısaca tüm değerlerine bütünüyle yabancıdır. O, yaklaşık iki yüzyıldır halk ile büyük bir mücadele içerisine girmiş ve bu çerçevede onun tüm değerlerine yabancılaşmıştır. Artık o, ne halkı gibi inanmakta ve hissetmekte, ne de onun gibi sade bir hayatı yaşamaktadır. Ayrıca ona daima tepeden bakmakta, onu ve değerlerini küçümsemekte ve bunlardan vazgeçmesini istemekte ve ısrarla beklemektedir. Halk ise kendinden görmediği için ona asla inanmamakta ve söylediklerine kulak tıkamaktadır. Kendinden ayrı yaşadığı, kendisi gibi duymadığı ve inanmadığı için onu bir yabancı olarak telakki etmektedir.

N. Hacıeminoğlu, halk ile aydın arasında dikkati çeken bu büyük uçurumun ancak aydının millî ve tarihî kökleri ile ciddi ilişki kurması, halka gitmesi, onun iradesine ve dünden bugüne taşıyarak hayata dönüştürdüğü tüm değerlerine saygı duyması, daha çok onun gibi olması ya da ona benzemesi ile kapanabileceğini düşünmektedir. Aksi takdirde halk ile aydın kaynaşması ve bütünleşmesi olmaz.

Bunlarla birlikte N. Hacıeminoğlu, Türk aydınlarının büyük bir kısmının ülke ve sorunları karşısında duyarsız ve ilgisiz olduklarını ileri sürmektedir. Ona göre bu tip aydınlar adeta birer yabancı gibi bu ülkede yaşamaktadırlar. Karmaşa ve anarşi döneminde devlete yönelen yıkıcı

ve tahrip edici hadiselerde hiçbir tavır almamaktadırlar. Aksine devletin polisi ve jandarmasını şehit eden anarşistlere arka çıkmaktadırlar. N. Hacıeminoğlu, makalelerinde bunları *sola açık aydın*, *nemelazımcı aydın*, *hümanist aydın*, *müstemleke aydını* gibi çeşitli sıfatlarla tasnif ederek ayrıntılı şekilde tahlil etmektedir.

Kaynaklar

DAĞOĞLU, Deniz (1972), "Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu ile Bir Konuşma" *Töre*, S. 14, (Temmuz): 28-33.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin. (1964), "Köy Gerçeği ve Aydınlar", *Türk Kültürü*, II/7, (Mart): 22-24.

----- (1967), "İki Dilli Aydınlar", *Türk Kültürü*, V/57, (Temmuz): 1-3.

----- (1972), *Milliyetçi Eğitim Sistemi*, İstanbul: Töre Devlet Yayınları.

----- (1972a), "Aydın ile Halkın Mücadelesi" *Töre*, S. 8, (Ocak): 5-10.

----- (1972), "Rus Notası ve Sola Açık Aydınlar", *Ortadoğu*, (8 Temmuz): 2.

----- (1975), "Nemelazımcı Aydınlar", *Babulide Sabah*, (Haziran): 2, 6.

----- (1978), "Atatürkçü Aydınlar", *Hergün*, (19 Mayıs): 1,7.

----- (1979), "Aydınlar Neden Yanılıyor", *Hergün*, (4 Ağustos): 1,7.

----- (1979), "CHP'li Aydınlar", *Hergün*, (28 Kasım): 7.

----- (1980), "Kafasız Aydınlar", *Hergün*, (21 Ocak): 1, 7.

----- (1982), "Peyami Safa'yı Anarken", *Türk Edebiyatı*, S. 104, (Haziran): 26-27.

----- (1983), "Gönüllerde Yaşayan Âkif", *Türk Edebiyatı*, S. 113, (Nisan): 13.

----- (1983), "Mütefekkir Erol Güngör", *Türk Edebiyatı*, S. 116, (Haziran): 20.

----- (1984), "Erol Güngör ve Türk Milliyetçiliği", *Türk Edebiyatı*, S. 128, (Haziran): 45-46.

----- (1993), *Milliyetçilik Ülkücülük Aydınlar*, İstanbul: Kamer Yayınları.

----- (1995), *Yeni Bir Dünya*. İstanbul: Kamer Yayınları, 3. Baskı.

----- (Tarihsiz), *Türkçenin Karanlık Günleri*, İstanbul: Polat Ofset Yayıncılık.

ÖZKAN, Mustafa (1998), "Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hayatı ve Eserleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXVIII, (İstanbul): 33-64.

TAMİR, Ferhat (2009), "Necmettin Hacıeminoğlu'nun Eserleri", *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, (Güz), 29-47.

TÜRK, Vahit. (2009), "Necmettin Hacıeminoğlu'nun Hayatı", *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, (Güz), 25-28.

N. Hacıeminoğlu, halk ile aydın arasında dikkati çeken bu büyük uçurumun ancak aydının millî ve tarihî kökleri ile ciddi ilişki kurması, halka gitmesi, onun iradesine ve dünden bugüne taşıyarak hayata dönüştürdüğü tüm değerlerine saygı duyması, daha çok onun gibi olması ya da ona benzemesi ile kapanabileceğini düşünmektedir. Aksi takdirde halk ile aydın kaynaşması ve bütünleşmesi olmaz.

YAŞAYAN TÜRKÇENİN BİR SEVDALISI: PROF. DR. FARUK KADRI TIMURTAŞ

PROF. DR. MUSTAFA ÖZKAN*

1. Doğumu

Faruk Kadri Timurtaş, 26 Şubat 1925'te Gaziantep'in Kilis ilçesinde (ilinde) doğdu. Babası Kara Timurtaş Paşa torunlarından Kadri Bey, annesi ise Münevver Hanım'dır. İrfan sahibi bir şahsiyet olan babası Kadri Bey, çevresinde çok sevilen ve hürmet edilen bir zattı. Bir müddet Gaziantep'te sorgu hâkimliği görevinde bulunmuş, daha sonra da Kilis'te avukatlık yapmıştır. Annesi Münevver Hanım ise ev kadınıdır. Timurtaş, üç kardeşin ortancası olarak dünyaya geldi. Kendinden 5 yaş büyük olan ağabeyi Haluk Timurtaş, 1954-1960 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Balıkesir milletvekili olarak bulunmuş ve Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyeliğinden emekli olmuştur. 1987 yılında vefat etmiştir.

Kendinden 5 yaş küçük olan kız kardeşi Mübeccel Hanım (Yavaşca) ise eşinin görevi dolayısıyla hâlen Amerika'da bulunmaktadır.

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı.

Paris'te bulunduğu süre içerisinde Timurtaş, Alliance Française'da Fransızca derslerine katıldı. Sorbonne Üniversitesi'nde genel dilbilim, karşılaştırmalı edebiyat, Fransız dili ve edebiyatı derslerine devam ettiği gibi, Şark Dilleri Okulu'nda da Türk dili derslerini takip etti. Ayrıca Fonetik Enstitüsü'nden "Fransızca telaffuz üzerinde pratik çalışmalar"dan sertifika aldı. Bu arada Bibliotheque-Nationale'deki Türkçe yazmalar üzerinde de incelemelerde bulundu.

2. Öğrenimi

İlkokulu Kilis'te Kemaliye İlk Okulu'nda, ortaokulu ise Kilis Orta Okulu'nda okudu. 1939 yılında, yatılı olarak İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'ne girdi ve 1942 yılında liseden "pek iyi" derece ile mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. Haziran 1946'da "XVII. Asır Şairlerinden Edirneli Güftî ve Teşrîat-ü-Şuarâ'sı" adlı mezuniyet tezini hazırlayarak "pek iyi" derece ile fakülteden mezun oldu.

Fakülteden mezun olduğu yılın ekim ayında doktora öğrencisi olarak yeniden fakülteye kaydolun Timurtaş, Prof. Dr. İsmail Hikmet Ertaylan'ın nezaretinde doktora çalışmalarına başladı. Bu çalışmaları sırasında Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'dan da büyük destek ve yardım gördü. Eski Türk edebiyatı sahasında yürüttüğü çalışmalarını 1950 yılında tamamladı ve "Şeyh'nin Husrev ü Şîrin'i" adını taşıyan doktora tezi "pek iyi" derece ile kabul edilerek "edebiyat doktoru" unvanını aldı.

3. Görevleri

Doktora tezini verir vermez, 28 Aralık 1950'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Filolojisi Kürsüsü'nde (bu günkü adı Yeni Türk Dili Anabilim Dalı), Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu'nun yanında asistan olarak üniversiteye intisap etti.

Mayıs 1954-Ekim 1956 yılları arasında, yabancı dilini geliştirmek, bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere fakülte tarafından Fransa'ya gönderildi. Paris'te bulunduğu süre içerisinde Timurtaş, Alliance Française'da Fransızca derslerine katıldı. Sorbonne Üniversitesi'nde genel dilbilim, karşılaştırmalı edebiyat, Fransız dili ve edebiyatı derslerine devam ettiği gibi, Şark Dilleri Okulu'nda da Türk dili derslerini takip etti. Ayrıca Fonetik Enstitüsü'nden "Fransızca telaffuz üzerinde pratik çalışmalar"dan sertifika aldı. Bu arada Bibliotheque Nationale'deki Türkçe yazmalar üzerinde de incelemelerde

bulundu.

Yurda döndükten sonra, Haziran 1957-Ekim 1958 tarihleri arasında Kars Sarıkamış'ta yedek subay olarak askerlik hizmetini yerine getirerek yeniden fakülteye döndü. Bu arada bir yandan da doçentlik çalışmalarına devam eden Timurtaş, "Şeyhî ve Çağdaşlarının Eserleri Üzerinde Gramer Araştırmaları" adlı çalışmasıyla doçentlik imtihanını vererek 1959 yılında doçent oldu.

9 Mart 1960'ta Birsen Yassıkaya ile evlendi. Düğünleri Profesörler Evi'nde yapıldı. Nikâh şahitliklerini Prof. Dr. Mükrimin Halil Yınanç ile Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat yaptılar.

Bu dönemden sonra Faruk Kadri Timurtaş, bir yandan fakültede Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Türkiye Türkçesi derslerini okuturken, bir yandan da çeşitli ilim ve sanat dergilerinde, gazetelerde özellikle dil ve edebiyat konularında yazdığı yazılarla yoğun bir çalışma devresine girdi.

Şubat 1965'te Londra Üniversitesi Şark Dilleri Okulu'nun davetlisi olarak İngiltere'ye gitti. 20 Şubat-15 Mart 1965 tarihleri arasında Londra'da kalan Timurtaş, burada Türk diliyle ilgili bir dizi konferans verdi.

1 Şubat-1 Ağustos 1966 tarihleri arasında ikinci bir lisan öğrenmesi için, üniversite tarafından yeniden İngiltere'ye gönderildi. Bu seyahate eşiyile birlikte çıkan Timurtaş, Londra'da üç ay lisan kurslarına katıldı. Diğer üç ay da Münih, Frankfurt, Amsterdam, Paris, Viyana, Roma Venedik gibi merkezlerde bazı incelemelerde bulundu.

Bu arada profesörlük için de çalışmalarını tamamlamış ve "Osmanlıca Grameri" adlı takdim tezi ve 200'e yakın inceleme, araştırma ve değişik konularda yazdığı makaleyle birlikte müracaatında bulunmuştu. Edebiyat Fakültesi Profesörler Kurulu'nca teşkil edilen Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. Sadettin Bulunç, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Prof. Abdülkadir Karahan'dan oluşan jüri, adayın müracaatını değerlendirerek Timurtaş'ın profesörlüğe yükseltilmesini oy birliği ile Fakülte Kurulu'na teklif etmiştir. Teklifi uygun bulan kurul, 17 Nisan 1967 tarihinde Timurtaş'ı profesörlüğe yükseltmiştir.

Profesör olduktan sonra daha yoğun bir çalışma temposu içinde bulunan Timurtaş, bir yandan fakültedeki derslerine devam ederken, bir taraftan da İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde (bu gün İletişim Fakültesi), Yüksek Öğretmen Okulu'nda, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nda görev alarak buralarda dil ve edebiyat dersleri okuttu. Ayrıca yetenekli öğrencileri teşvik ve himaye ederek onların yetişmelerine de gayret gösterdi. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde kürsüsünde en çok doktora öğrencisi çalıştıran öğretim üyesiydi. Yetiştirmiş olduğu öğrencileri bu gün çeşitli üniversite ve kuruluşlarda görev yapmaktadır.

1976 yılında Kıbrıs'ta ve Yugoslavya'da Türk dili ve edebiyatı konularında konuşmalar yapıp, çeşitli konferanslar verdi.

Yâ Rabbi bi-hakkı ism-i Mennân
 Fârûkunu eyle afvaşâyân
 Ahlâkı nümûne bir kişiydi
 Zâhirdi yüzünde nûr-ı îmân
 İncinmedi kimse kendisinden
 Sîrette melekti şekli insân
 İlmiyle amelde rehberiydi
 Yoldaş ola ahrette îmân
 Leyl-i Ramazanda rihlet etti
 Târîhi dedim leyâl-i gufrân
 Hicrî: 1402 (1982)

1977'de Bulgaristan ve Romanya'da, 1979'da Münih, Paris ve Londra'da meslekî araştırma ve incelemelerde bulundu.

Bu yoğun çalışma temposu, ancak 25 Ocak 1982 gününe kadar devam edebildi. Esasen son zamanlarda kalbinden rahatsızlanmış ve doktora gitmişti. Kendisine önerilenleri yerine getirmeye çalışıyor ve ilaçlarını düzenli olarak alıyordu. Ne var ki 25 Ocak 1982 günü kısmî bir felç geçirdi. Önce Haseki Hastanesi'ne getirilen Timurtaş, bir müddet burada yattıktan sonra Cerrahpaşa Tıp

Fakültesi Kardiyoloji Servisi'ne kaldırıldı. Bir ay kadar da burada kaldı. Sonra aynı hastanenin Nöroloji Servisi'ne nakledildi. Mayıs ayına kadar hastanede yattı. Uzun süre yazamadı ve konuşamadı. Ancak vefakâr eşinin olağan üstü bakım ve gayreti sonunda birazcık zihni açılır gibi oldu. Ziyarete gelen dostlarına, öğrencilerine, hüzünlü gülümsemelerle de olsa bir şeyler anlatabiliyordu. Artık iyileşmesi zamana ve gösterilecek ihtimama bağlıydı. Bu ümit ışığıyla hastaneden eve çıkarıldı. Fakat beklenenin aksine haziranın sonlarına doğru şiddetli bir ateşle komaya girdi. Bir hafta komada kaldı. Bu durumdan kurtulamayarak ramazan ayında 4 Temmuz Pazar günü Fatih Camii minarelerinden sabah ezanı okunurken saat 4.00'e doğru ruhunu teslim etti.

5 Temmuz 1982 günü Fatih Camii'nde öğleyin kılınan cenaze namazından sonra, Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği'nde toprağa verildi. Cenazesine parlamenterler, ilim adamları, talebeleri, sevenleri ve dostlarından oluşan büyük bir kalabalık iştirak etti. Vefatına Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu tarafından tarih düşürüldü. Manzumedeki "leyâl-i gufrân" terkibi onun vefat tarihini ihtiva etmektedir:

Yâ Rabbi bi-hakkı ism-i Mennân
 Fârûkunu eyle afvaşâyân
 Ahlâkı nümûne bir kişiydi
 Zâhirdi yüzünde nûr-ı îmân
 İncinmedi kimse kendisinden
 Sîrette melekti şekli insân
 İlmiyle amelde rehberiydi
 Yoldaş ola ahrette îmân
 Leyl-i Ramazanda rihlet etti
 Târîhi dedim **leyâl-i gufrân**
 Hicrî: 1402 (1982)

Dindar ve görgülü bir ailenin çocuğu olan Faruk Timurtaş'ın yetişmesinde, irfan sahibi bir kişi olan babası Kadri Bey'in büyük tesiri olmuştur. İlk feyzi ailesinden alan Timurtaş, daha orta okul sıralarında iken memleketinde bazı din âlimlerinin derslerine devam etmiş ve sohbetlerine katılmıştır. Kilis'te Şeyh Vâkîf Efendi'den Farsça okumuş, Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'nda Halep mebusu olarak bulunan Hoca Hacı Mustafa Efendi'den din ve tasavvuf dersleri almıştır.

4. Yetişmesi

Dindar ve görgülü bir ailenin çocuğu olan Faruk Timurtaş'ın yetişmesinde, irfan sahibi bir kişi olan babası Kadri Bey'in büyük tesiri olmuştur. İlk feyzi ailesinden alan Timurtaş, daha orta okul sıralarında iken memleketinde bazı din âlimlerinin derslerine devam etmiş ve sohbetlerine katılmıştır. Kilis'te Şeyh Vâkîf Efendi'den Farsça okumuş, Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'nda Halep mebusu olarak bulunan Hoca Hacı Mustafa Efendi'den din ve tasavvuf dersleri almıştır.

Lise sıralarında, o dönemin ünlü hocaları HatemiSenih'ten felsefe, mantık, sosyoloji; Hıfzı Tevfik Gönensay, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Nihat Sami Banarlı gibi hocalardan da edebiyat dersleri almıştır. Özellikle Faruk Nafiz Çamlıbel'in Timurtaş üzerinde derin tesiri olmuş ve onun edebiyata yönelmesinde büyük rol oynamıştır. Daha bu yıllarda fikir hareketlerine, kültür meselelerine ve edebiyata karşı büyük bir ilgi duymaya başlayan Faruk Timurtaş, okul harçlığının büyük bir kısmına kitap satın almakta, edebî mecmualar okuyup çeşitli toplantılara katılmakta ve her türlü aktüel meselelere ilgi duymaktaydı. Özellikle edebî konulara karşı büyük bir merakı vardı. Öyle ki daha lise sıralarında iken, sonradan arkadaşlıkları bir ömür boyu sürecek olan Kaya Bilgegil ile birlikte bir antoloji hazırlığına bile girişmişlerdi.

İyi bir ön hazırlık ve büyük bir arzu ile girdiği Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde de Kilisli Rifat, Ragıp Hulusi, Rıfki Melul Meriç, İsmail Hikmet Ertaylan, Ali Nihat Tarlan, Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Caferoğlu gibi her biri kendi sahasının aşılmamış otoritesi olan hocalardan okudu. Ayrıca üniversite yıllarında ve daha sonraları başta Mahmut Kemal İnal olmak üzere, İsmail Hami Danişmend, Mustafa Şekip

Tunç, Ali Fuat Başgil, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mükrimin Halil Yınanç, İsmail Saib Sencer, Nihal Atsız, Nurettin Topçu gibi devrin tanınmış ilim ve fikir adamlarının sohbet ve meclislerine katılarak feyiz aldı. Bu yüksek seviyeli muhitlerde bulunması, onun ihtisas alanının dışındaki meselelerde de derin bir vukuf kazanmasını sağladı. Böylece yetiştiği çevrenin imkân ve şartlarını iyi değerlendirerek hem ilim, hem de fikir ve kalem sahasında geniş bir ufka sahip oldu.

5. Sosyal Faaliyetleri

Faruk Timurtaş, sürekli çalışan, fevkalâde üstün gayretli bir insandı. Okuyup yazmadığı gün yoktu. Üniversiteden mezun olduğu yıl *Tasvir* gazetesinde yayımladığı “Mehmed Âkif’in İçtimaî Fikirleri” adlı yazısı ile başlayan yazı hayatını ömrünün sonuna kadar aralıksız devam ettirdi. Çeşitli gazete ve dergilerde dil, edebiyat, millî kültür ve ülke meseleleri üzerinde yazılar yazdı. Özellikle eski kültürümüzün genç nesillere tanıtılması ve aktarılması yolunda yıllarca durup dinlenmeden çalıştı.

Bu yolda çok faal bir sosyal hayatı vardı. Daha 1948-1949’da Türk Kültür Ocağı başkanlığı, Türkiye Muallimler Birliği başkanlığı, Kilis Kültür ve Dayanışma Derneği başkanlığını yaptı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü’nün kurucu üyeleri arasında yer aldı. Türkiyat Enstitüsü müdür yardımcılığı görevinde bulundu. Ayrıca kültür Bakanlığı’nın çeşitli yayın kollarında görev aldı. Özellikle “1000 Temel Eser” serisinin yayın yönetmeliğinin hazırlanmasında ve bu seriye girecek eserlerin tespitinde büyük emeği geçti.

Kısaca belirtmek gerekirse o, millî kültür varlığımızın korunması, gözetilmesi hususunda yıllarca durmadan çalıştı, eser verdi. Çağrıldığı her toplantıya katılıp aydınlatıcı değerlendirmeler yaparak ülke meseleleri ile ilgili çözüm yolları gösterdi. Dil edebiyat ve çeşitli kültür meselesinin ülke çapında canlı kalması yolunda aktif bir rol oynadı.

6. Fikirleri

Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş’ın en önemli yönlerinden biri, belki de en önde olan cephesi millî, dinî ve kültür değerlerimize bağlı oluşu idi. Bütün çalışma ve gayretini bu değerlerin yaşatılması yolunda göstermiştir. Bununla birlikte esas olarak dil,

Özellikle edebî konulara karşı büyük bir merakı vardı. Öyle ki daha lise sıralarında iken, sonradan arkadaşlıkları bir ömür boyu sürecek olan Kaya Bilgegil ile birlikte bir antoloji hazırlığına bile girişmişlerdi.

Faruk Timurtaş, sürekli çalışan, fevkalâde üstün gayretli bir insandı. Okuyup yazmadığı gün yoktu. Üniversiteden mezun olduğu yıl Tasvir gazetesinde yayımladığı “Mehmed Âkif’in İçtimaî Fikirleri” adlı yazısı ile başlayan yazı hayatını ömrünün sonuna kadar aralıksız devam ettirdi. Çeşitli gazete ve dergilerde dil, edebiyat, millî kültür ve ülke meseleleri üzerinde yazılar yazdı. Özellikle eski kültürümüzün genç nesillere tanıtılması ve aktarılması yolunda yıllarca durup dinlenmeden çalıştı.

edebiyat ve eğitim üzerinde yazdığı yazılarla pek çok insanın dikkatini bu konular üzerine çekmiş ve bu sahalarda düşünceyi yaygınlaştırmıştır.

Dile karşı ilgisi daha fazla idi ve Türkçe onun çalışmalarının odak noktasını oluşturmaktaydı. Dille ilgili düşüncelerini şöyle ifade ediyordu: “Dil meselesi bir millî müdafaa meselesidir. Dilimizi korumak, vatanı korumakla birdir. Çünkü dil de vatan kadar, tarih kadar, gelenek ve töre kadar azizdir. Dil de bayrak gibi, aile gibi mukaddesattandır. Belki de hepsinin ifadesi, aksi onda olduğu için hepsinden öndedir. Dil olmayınca millet olmaz, milliyet olmaz. Millî kültürün baş unsuru dildir. Dil sevgisi, ana sevgisi gibidir; sınırsızdır, her türlü fedakârlığı gerektirecek kadar engindir.”

Gerçekten de Timurtaş, bu konuda her türlü fedakârlığı yapmış, ömrünü, kültürümüzü tahribe çalışan “dil güveleri”yle mücadele ederek geçirmiştir. Türkçe’ye hayatını adamıştır:

“Türkçe benim hayatımdır. Bütün ömrümü ona bağlamışım. Dilimizi öğrenmek ve öğretmek hayatımın başlıca gayesini teşkil etmiştir. Üniversite öğretim üyesi ve yazar olarak üzerinde en çok durduğum konu dil olmuştur. Otuz yıla varan yazı hayatımda en fazla dil meselesini ele almış bulunuyorum. Yıllardır dilimizi bozanlara karşı mücadelemizi sürdürmekteyim.”

Timurtaş, dil konusunda ilim yolundan ayrılmadan, aşırılıklardan kaçınarak orta bir yol tutulması gerektiğine inanıyordu. Bazılarının zannettiği gibi o, dilde yenileşmenin ve yeni kelimelerin karşısında değildi: “Benim davam, güzel ve canlı Türkçe davasıdır. Özleştirmenin karşısında değilim. Fakat artık onun gerçekleştiğine inanıyorum. Osmanlıca’yı da istemiyorum, arı dil,

öz Türkçe denen uydurma dili de. Ben Türkçe'yi istiyorum. Bizim karşısında olduğumuz kelimeler dilin gramerine, estetiğine uygun; söyleniş, şekil ve kavram bakımından kusurlu olmayan kelimeler değil; gramer bakımından yanlış, anlam ve kavram bakımından noksan ve hatalı kelimelerdir" diyerek, uydurma kelimelerin karşısında olmuştur. Çünkü sadeleştirmede ölçü kaçınılarak bir tasfiyecilik hareketine gidilmiş, dilimize kazandırılacak ve dilden çıkarılacak kelimelerin belirlenmesi ve kelime türetme işi, dille alâkası olmayan keyfi tutum ve davranışlara kalmış ve böylece yaşayan dilden uzaklaşmıştı. İşte Timurtaş, dildeki bu keyfi davranışların karşısında olmuş ve onlarla ilmî ölçülerin dışına çıkmadan mücadele etmiştir. Dilin gramerine, estetiğine uygun, söyleniş, şekil ve kavram bakımlarından hatalı olmayan kelimelerin hiçbir zaman karşısında olmamıştır. O, bir Türkçeci ve üniversite dil hocası olarak, sadeleşme akımının içinde bulunurken daima ölçülü olarak hareket edilmesini, aşırılıktan kaçınılmasını ve ilmin yolundan sapılmamasını savunmuştur. *Uydurma Olan ve Olmayan Kelimeler Sözlüğü* (İstanbul 1979) adlı eserinde uydurma kelimelerle, Türkçe'nin kurallarına uygun yeni kelimeleri ilmî bir şekilde inceleyerek birbirinden ayırmış ve dildeki canlı kelimeleri atmanın düşünce sistemini bozduğunu belirterek, asırlarca kullana geldiğimiz bu kelimelerin bir kültür değerinin bulunduğunu ispat etmiştir.

Tasfiyecilere karşı verdiği mücadele asla yılmamış, aksine bu konuda yazdıkları Türkçe düşmanlarını yıldırmaştır. Uydurma kelimeleri ilmî yönden savunamayanlar, onun ilmî şahsiyetine saldırmaya yeltenmişler, fakat o kararlı tutumundan hiçbir zaman vazgeçmemiş ve nezaketini terk etmemiştir. Kültür değerlerimizin en başında yer alan dili, bir "millî müdafaa" meselesi olarak görmüş, onun daima ilmî usullerle incelenmesi ve geliştirilmesi için mücadele etmiştir. Bu mücadelede tek başına kaldığı, kurşunlara hedef olduğu zamanlarda bile bıkmadan usanmadan ilmin sesini duyurmaya çalışmıştır.

7. Edebî Yönü

Timurtaş, edebiyata karşı daha lise sıralarında büyük bir ilgi duymaya başlamıştı. Henüz lise öğrencisi iken Çınaraltı gibi edebî mecmualar okumakta, çeşitli anma toplantılarına katılmakta ve meşhur edebiyatçılarla tanışmakta idi.

Çağrıldığı her toplantıya katılıp aydınlatıcı değerlendirmeler yaparak ülke meseleleri ile ilgili çözüm yolları gösterdi. Dil edebiyat ve çeşitli kültür meselesinin ülke çapında canlı kalması yolunda aktif bir rol oynadı.

Dr. Faruk K. Timurtaş'ın en önemli yönlerinden biri, belki de en önde olan cephesi millî, dinî ve kültür değerlerimize bağlı oluşu idi. Bütün çalışma ve gayretini bu değerlerin yaşatılması yolunda göstermiştir

Edebiyata karşı duyduğu bu yakın ilgilinin sevgiyle İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. Özellikle eski edebiyata karşı büyük bir merakı vardı. Divan edebiyatının en seçme şiirlerini ezbere okurdu. Kendisi de gençlik yıllarında şiirle meşgul olmuş ve bir çok şiiri Çağrı, İstanbul gibi edebiyat dergilerinde yayımlanmıştı. Eski edebiyata olan tutkusu onu bu alana yöneltti. Mezuniyet tezi olan "XVI. Asır Şairlerinden Edirneli Güftî ve Teşrifat-üş-şuara'sı" adlı çalışması bir edebiyat çalışması olduğu gibi, "Şeyhî ve Husrev ü Şîrin'i" adlı doktora tezi de yine bir edebiyat çalışması idi. Daha sonra yaptığı çalışmaların büyük bir kısmı da yine edebî metinlere yönelik olarak yapılan çalışmalardır. Bununla birlikte dil sahasında da ince bir dikkati vardı. Esasen o Türkoloji sahasının dil ve edebiyat diye ayrılmasını doğru bulmuyordu. Dil ve edebiyatın birbirini destekleyen, tamamlayan ve açıklayan iki unsur

olduğuna inanmaktaydı. Bu yüzden çalışmalarını sınırlandırmamıştı. Bu açıdan bakıldığında onun çalışmalarında bir bütünlük olduğu görülür. Nitekim doktora çalışmasında edebiyat açısından değerlendirdiği Şeyhi ve Husrev ü Şîrin'i, doçentlik çalışmasında da dil açısından değerlendirmiştir. Türkolojinin her alanında çalışmıştır.

Eski şairlerimizden en çok Yunus Emre ve Mehmet Âkif'i sevirdi. Belki de Yunus'un ve Âkif'in şiirlerinde kendi inanç ve duygularının terennümlerini bulduğu için bu şahsiyetlere karşı derin bir sevgisi vardı. Özellikle *Safahat*'ı ezbere okurdu. Edebî ve fikrî şahsiyetinin teşekkülünde Mehmet Âkif'in büyük tesirinin olduğu söylenebilir. Mehmet Âkif ve İstiklâl Marşı hakkında pek çok makale yazmış ve konferans vermiştir. Nitekim ilk yazısı da Mehmet Âkif hakkındadır (bk. "Mehmet Âkif'in İçtimaî Fikirleri", *Tasvir*, 27 Aralık 1946). Cemiyetçi bir şair olan Âkif'in içtimaî fikirlerini, *Safahat* ile *Sıratımüstakim* ve *Sebilürreşad* dergilerindeki yazılarından hareket ederek ilk defa ortaya koyan Timurtaş olmuştur. *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz* (İstanbul 1962) adlı eserinde Âkif'in fikirlerini sistemli biçimde tasnif etmiş ve şairi bir fikir adamı olarak ele almıştır.

8. Kişiliği, Karakteri

Faruk Kadri Timurtaş'ın en hâkim niteliği, kibar ve nazik, ülkü sahibi, vatan

sever, sakin, efendi bir kişiliğe sahip olmasıydı. Genellikle az konuşurdu. Ancak dostları ve sevdikleriyle beraber olmaktan büyük bir mutluluk duyar, keyfi yerinde olduğu zaman ruh dünyasını aksettiren şiirler söylemekten hoşlanırdı. Her bakımdan cömert bir insandı; etrafındakilere ikramda bulunmaktan büyük bir zevk alırdı. Herkese karşı saygılı ve ilim sahibi bir insandı. Öğrencilerine bile selâm verirken saygıyla davranır, şapkasını çıkararak selamlardı. Talebesi, asistanı olarak uzun müddet çok yakınında bulundum, hiçbir zaman bir kızgınlık emaresi gösterdiğini hatırlamıyorum. Kızsa bile öfkesini ve kızgınlığını pek dışa vurmaz, öfkesini yenmesini bilirdi.

Sessiz ve efendi mizacının altında mücadeleci bir ruha sahipti. Bununla birlikte bir kavga adamı değil, dostluk ve sevgi adamıydı. İslamiyet'i ve millî değerlere son derece bağlı biriydi. İçindeki ruh güzelliği çehresine de yansımıştı. Kimseyi düşman bilmez, kimsenin aleyhinde konuşmaz, kırıcı ve kötü söylemez, çirkin ifade kullanmazdı. İffet sahibiydi. Bu iffet ve safiyetin temelinde Peygamber sevgisi vardı. Bu sevgiyi hiçbir zaman kaybetmedi. Bunun en güzel tezahürü yazdığı na't-i şerifidir.

Ağır başlılığı, olgunluğu ile tam bir ilim adamı idi. Mesleğini aşk derecesinde severdi. Bu sevgi onu günlük siyaset konularına girmekten, kariyerini politikaya alet etmekten korumuştur. Bir defasında ona Millî Eğitim Bakanlığı müsteşarlığını teklif etmişlerdi de o: "Bizim işimiz siyaset değil, ilim yapmaktır" diyerek kabul etmemişti.

Millî ve manevî değerlerimiz üzerinde çalışmayı ve millî meseleleri herkese anlatmayı kendine ülkü edinmişti. Bu konuda hiçbir fedakârlıktan da kaçınmamıştır. Bütün ömrü boyunca düşünce ve inançlarından bir an bile uzaklaşmaksızın, onların uğruna şerefli bir mücadele vererek yaşadı ve öylece hayata veda etti. Bu aziz ve değerli insanı rahmet ve saygıyla anıyorum.

"Türkçe benim hayatımdır. Bütün ömrümü ona bağlamışım. Dilimizi öğrenmek ve öğretmek hayatımın başlıca gayesini teşkil etmiştir. Üniversite öğretim üyesi ve yazar olarak üzerinde en çok durduğum konu dil olmuştur. Otuz yıla varan yazı hayatımda en fazla dil meselesini ele almış bulunuyorum. Yıllardır dilimizi bozanlara karşı mücadelemizi sürdürmekteyim."

ESERLERİ

1. Kitapları

Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş çok cepheli ender şahsiyetlerdendi. İlim ve fikir alanında geniş ufuklu, çok çalışkan bir ilim adamı ve verimli bir yazardı. Yetiştığı çevrenin şartlarını ve imkânlarını çok iyi değerlendirmiş ve hayatını dopdolu geçirmiştir. Yazdığı kitapların sayısı yirmi yediye bulmaktadır:

1. *Ali ŞirNevâî'nin Türk Diline Hizmetleri*, İstanbul 1962, (14 s.).
2. *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz*, İstanbul 1962, (136 s., 2.baskı: Ankara 1987)
3. *Osmanlıca I (Eski Yazı-Gramer-Metinler)*, İstanbul 1962, (112+VIII+272 s.).
4. *Şeyhi'nin Husrev ü Şirini (İnceleme-Metin)*, İstanbul 1963, (XXXI+273 s.; ikinci baskı 190).
5. *Osmanlıca Grameri (Eski Yazı ve İmlâ-Arapça, Farsça-Eski Anadolu Türkçesi, Aruz)*, İstanbul 1964 (XVI+408 s.).
6. *Dil Davası ve Ziya Gökalp*, İstanbul 1965, (40 s.)
7. *Şeyhî Hayatı ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, İstanbul 1968, (256 s.).
8. *İkinci Dil Kongresi ve Akademi, Türkiye Muallimler Birliği Yayınlarından*, İstanbul 1969.
9. *Süleyman Çelebi, Mevlid (Vesiletü'n-necât)*, İstanbul 1970 (2. Baskı 1972, 3.baskı 1980)
10. *Peyami Safa, Seçmeler* (Ergun Göze ile birlikte), İstanbul 1970, (XIV+345 s., 2. baskı 1976)
11. *Şeyhî'ninHarnâmesi*, İstanbul 1971 (106 s.; 2. Baskı 19819)
12. *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I, Yeni Osmanlıca Metinler*, İstanbul 1972, (VI+89+240 s.).

Eski şairlerimizden en çok Yunus Emre ve Mehmet Âkif'i sevirdi. Belki de Yunus'un ve Âkif'in şiirlerinde kendi inanç ve duygularının terennümlerini bulduğu için bu şahsiyetlere karşı derin bir sevgisi vardı. Özellikle Safahat'ı ezbere okurdu. Edebî ve fikrî şahsiyetinin teşekkülünde Mehmet Âkif'in büyük tesirinin olduğu söylenebilir.

13. *Millî Üniversite ve Reform*, İstanbul 1972, (175 s).
14. *Yunus Emre Divanı*, İstanbul 1972, (239 s., 2.baskı 1980, 345 s.).
15. *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları II, Klasik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri*, İstanbul 1974 (16+596+XIX s.).
16. *Türkçemiz ve Uydurmacılık*, İstanbul 1977, (408 s., 2. baskı 1980).
17. *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul 1977, (XXIII+322 s.; 2. baskı 1981, 3.baskı 1994).
18. *Türk Dili* (I.sınıf, Muharrem Ergin ve Mehmet Kaplan ile birlikte), Ankara 1977.
19. *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I, Osmanlı Türkçesine Giriş (Eski Yazı-Gramer-Aruz-Metinler)*, İstanbul 1977, (XIV+232+176+8 s.,*Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I, Yeni Osmanlıca Metinler* [İstanbul 1972] kitabına gramer kısmı ilâvesiyle yapılan yeni baskısı).
20. *Uydurma Olan ve Olmayan Kelimeler Sözlüğü*, İstanbul 1979, (155 s.).
21. *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları III, Osmanlı Türkçesi Grameri (Eski yazı ve İmlâ-Arapça Farsça, Eski Anadolu Türkçesi)*, İstanbul 1979, (X+460 s.).
22. *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul 1981, (XVI+262 s., 2.baskı 1990).
23. *Dil Davası (Mülâkat: Burhan Bozgeyik)*, İstanbul 1981, (57 s.9.
24. *Baki Divanından Seçmeler*, Ankara 1987, (1000 Temel Eser serisi için vefatından önce hazırladığı bu eser, ancak 1987'de basılabildiği.)
25. *Diller ve Türkçemiz*, Haz. Mustafa Özkan, Alfa Yayınları, İstanbul 1996.
26. *Sanat ve Edebiyat Dünyasından*, hzl. Mustafa Özkan, Alfa Yayınları, İstanbul 1997.
27. *Makaleler*, Haz. Mustafa Özkan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Kimseyi düşman bilmez, kimsenin aleyhinde konuşmaz, kırıcı ve kötü söylemez, çirkin ifade kullanmazdı. İffet sahibiydi. Bu iffet ve safiyetin temelinde Peygamber sevgisi vardı. Bu sevgiyi hiçbir zaman kaybetmedi. Bunun en güzel tezahürü yazdığı na't-i şerifidir.

2. Araştırma ve İnceleme Yazıları

A) Dil ve Gramer İncelemeleri

1. Şeyhî ve Çağdaşlarının Eserleri Üzerinde Gramer Araştırmaları I, Ses Bilgisi
(*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1960*, Ankara 1960, s. 95-144). 50 s.
2. Şeyhî ve Çağdaşlarının Eserleri Üzerinde Gramer Araştırmaları II, Şekil Bilgisi
(*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1961*, Ankara 1962, s. 53-136). 84 s.
3. Harnâme
(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III/3-4 [1949], s. 369-387). 19 s.
4. Şeyhî'nin Harnâmesi Üzerinde Dil Araştırmaları
(*Türk Kültürü Araştırmaları*, yıl 1, sy. 2 [1964], s. 254-281). 28 s.
5. Bâkî'nin Kanunî Mersiyesi'nin Dil Bakımından İzahı
(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XII [1963], s. 219-231). 13 s.
6. Yunus Emre'nin Dili Üzerine Notlar
(*II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1982, s. 405-412). 8 s.
7. Türkiye Türkçesi'nin Ana Hatları
(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIII [1981], s. 175-202). 28 s.
8. Tarih Boyunca Türkçecilik Cereyanı
(*Atsız Armağanı*, İstanbul 1976, s. 421-445). 25s.
9. Dil Davası ve Ziya Gökalp (İstanbul 1965). 40 s.
10. Nevai'nin Türk Diline Hizmetleri, Türkçeciliği
(*Türk Yurdu*, sy. 294 [Mart 1961], s. 41-43). 3 s.
11. Safahat'ın Türkçesi
(*Safahat'ın Dil ve Üslûbu*, İstanbul 1970, s. 73-78). 6 s.
12. Türkçe'de Kelime Yapımı ve Yanlış Türetilen Kelimeler (*SİSAV [Siyasî ve Sosyal Araştırmalar*

Millî ve manevî değerlerimiz üzerinde çalışmayı ve millî meseleleri herkese anlatmayı kendine ölkü edinmişti. Bu konuda hiçbir fedakârlıktan da kaçınmamıştır. Bütün ömrü boyunca düşünce ve inançlarından bir an bile uzaklaşmaksızın, onların uğruna şerefli bir mücadele vererek yaşadı ve öylece hayata veda etti.

Vakfı] *Türk Dili Semineri*, [İstanbul 26-27 Aralık 1980], İstanbul 1980, s. 33-43). 11 s.

13. Uydurmaçılık, Uydurma Kelimeler ve Türkçe'de Kelime Yapımı

(SİSAV [Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı] *Türk Dili Semineri* [İstanbul, 26-27 Aralık 1980],

İstanbul 1980, s. 64-85). 21 s.

14. Şemseddin Sami ve Kamus-ı Türkî

(Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul 1978, s. 5-17). 13 s.

15 Muallim Naci ve Lugatı

(*Muallim Naci, Lugat-ı Nâcî*, İstanbul 1978, s. 5-16). 12 s.

16. RedhouseLugatı

(*Sir James Redhouse, A Turkishand English Lexion, New Edition*, İstanbul 1978, s. 5-6). 2 s.

B) Edebiyat Tarihi ile İlgili İncelemeleri

1. XVII. Asır Şairlerinden Edirneli Güftû ve "Teşrifat-üş-Şuarâ" sı (*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, II

[1948], s. 193-221). 29 s.

2. Fâtih Devri Şairlerinden Cemâlî ve Eserleri

(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IV/3 [1951], s. 189-213). 25 s.

3. Şeyhî'nin Hayatı ve Şahsiyeti

(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, V [1954], s. 91-120). 30 s.

4. Şeyhî'nin Eserleri

(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XI [1961], s. 99-108). 10 s.

5. Şeyhî'nin Tıp Konusunda Eseri

(*Türk Dili*, IV/42 [1955], s. 340-343). 4 s.

6. Şeyhî'ninHusrev ü Şîrin'i

(*Jean Deny Armağanı*, Ankara 1958, s. 335-348).14 s.

7. Şeyhî'ninHusrev ve Şîrin'i Üzerine Notlar

(*Türk Dili*, III/25 [Ekim 1953], s. 18-21). 4 s.

8. Şeyhî'ninHusrev ü Şîrin'inin Konusu

(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IX [1959], 89-110).12 s.

9. Şeyhî'nin Şöhreti ve Tesiri

(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, VIII [1958], s. 84-89).6 s.

Onun bu kitaplarının ve araştırma yazılarının dışında, fikrî, edebî nitelikte yüzlerce makale, tenkit ve inceleme yazısı vardır. Bunlar ciltler dolduracak hacimde olup, hepsi de değerinden hiçbir şey kaybetmeyen, isabetli görüşler ihtiva eden, nesillere ışık tutan değerli yazılardır.

10. Türk Edebiyatında Husrev ü Şirin ve Ferhad u Şirin Hikâyesi (*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IX [1959], s. 65-89). 25 s.

11. Husrev u Şîrin ve Ferhad u Şîrin Yazan Şairlerimiz (*Türk Dili*, I/10 [1952], s. 567-573). 6 s.

12. İran Edebiyatında Husrev ü Şirin ve Ferhad u Şirin Yazan Şairler (*Şarkiyat Mecmuası*, IV [1961], s. 73-86). 13 s.

13. Şeyhî ve Nizamî'nin Husrev u Şirin'lerinin Konu Bakımından Mukayesesi (*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, X [1960], s. 25-34). 10 s.

14. Ahmed-i Dâî ve Eserlerinin Türk Dili ve Edebiyatındaki Yeri (*Türk Dili*, III/31 [Nisan 1954], s. 426-430). 5 s.

15. Muînî'nin Ma'nevîsi (Murâdiyye)- Mesnevî'nin İlk Manzum Çevirisi (*Bildiriler, Mevlânâ'nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslararası Mevlânâ Semineri* [Konya 15 Aralık 1973], Ankara 1973, s. 258-267). 10 s.

16. Türk Edebiyatı Tarihi Ana Kitabı Nasıl

Yazılabilir?

(*Türk Kültürü*, c. 1, sy. 7 [Mayıs 1963], s. 28-30). 3 s.

17. Türk Destanları

(*Türk Kültürü*, c.3, sy. 33 [Temmuz 1965], s. 577-582). 6 s.

18. Türk Edebiyatında Lirik Şiirin Timsali: Fuzûli

(*Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 10 [Kasım 1966], s. 54-62). 9 s.

19. Ali Nihat Tarlan ve Eserleri

(*Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XIII [1965], s. 1-6). 7 s.

20. Nihal Atsız ve Eserleri

(*Türk Kültürü*, c.14, sy. 158 [Aralık 1975], s. 48-50). 3 s.

21. Büyük Türkçü Necip Âsım Yazıksız

(*Türk Yurdu*, sy. 29 (Aralık 1960), s. 46-48). 3 s.

22. Türkiye Edebiyatı

(*Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara 1976, s.414-464).50

Onun bu kitaplarının ve araştırma yazılarının dışında, fikrî, edebî nitelikte yüzlerce makale, tenkit ve inceleme yazısı vardır. Bunlar ciltler dolduracak hacimde olup, hepsi de değerinden hiçbir şey kaybetmeyen, isabetli görüşler ihtiva eden, nesillere ışık tutan değerli yazılardır. Bu yazılar başlıca *Türkiyat Mecmuası*, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, *Şarkiyat Mecmuası*, *Türk Kültürü*, *Türk Kültürü Araştırmaları*, *Türk Dili*, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası*, *Türk Yurdu*, *Bilgi*, *Çağrı*, *İstanbul*, *Hisar*, *Türk Edebiyatı*, *Büyük Türkiye*, *Hayat Tarih Dergisi*, *Pınar*, *Ülkü Pınarı*, *Orkun*, *Altın Işık*, *Toprak*, *Yol*, *Genç Öğretmen*, *Millî Gençlik*, *Millî Birlik*, *Tanrıdağ*, *Türk Kadını*, *Belgelerle Türk Tarihi* gibi ilmî ve kültür ağırlıklı dergiler ile *Tasvir*, *Yeni Sabah*, *Dünya*, *Sabah*, *Ortadoğu*, *Son Havadis* ve *Tercüman* gazetelerinde yayımlanmıştır.

Timurtaş'ın çeşitli dergilerde ve gazetelerde yayımlanmış olan yazılarını, ilmî araştırma ve incelemelerini, çeşitli kongrelerde sunduğu tebliğlerini konularına göre tasnif ederek üç kitap hâlinde yayımladım (bk. *Diller ve Türkçemiz*, Haz. Mustafa Özkan, Alfa Yayınları, İstanbul 1996; *Sanat ve Edebiyat Dünyasından*, Haz. Mustafa Özkan, Alfa Yayınları, İstanbul 1997. *Makaleler*, hzl. Mustafa Özkan, *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara 1997).

Kaynaklar

- "Arkadaşları ve Öğrencilerinin Hisleri, Hatıraları, Timurtaş'ın Ardından", *Türk Edebiyatı*, S. 106, Ağustos 1982, s.8-10.
- ÇOKUM, Sevinç "Timurtaş Hoca", *Düşünce*, 16 Temmuz 1982, s. 16.
- ERGÜZEL, Mehdi "Türkçe Benim Hayatımdır", *Türk Edebiyatı*, S. 225, Temmuz 1992, s. 21-22.
- ERKAL, Mustafa "Timurtaş'ın Ardından", *Düşünce*, 16 Temmuz 1982, s. 17.
- "Eşi Birsen Hanımın Gözüyle Timurtaş", *Türk Edebiyatı*, S. 106, Ağustos 1982, s. 4.
- GÖZE, Ergun "Faruk Kadri Hoca İçin", *Tercüman*, 7 Temmuz 1982.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, "Hocam, Ağabeyim Timurtaş", *Türk Edebiyatı*, S. 106, Ağustos 1982, s. 13.
- HAS ER, Melin "Cami Avlusuna Saldıranlar", *Düşünce*, 16 Temmuz 1982, s. 23.
- KABAKLI, Ahmet "Arkadaşıma Ağıt", *Tercüman*, 6 Temmuz 1982.
- KABAKLI, Ahmet "Bir Âlim Göçer", *Türk Edebiyatı*, S. 106, Ağustos 1982, s. 2-3.
- KAHRAMAN, Âlim "Faruk K. Timurtaş'ın Topluca Yayınlanan Yazıları", *Yeni Hizmet*, Yıl 3, S.8, Mayıs-Ağustos 1997, s. 43-44.
- KAHRAMAN, Âlim "Kültürel Süreç İçinde Beliren Çehresiyle Faruk Kadri Timurtaş", *Yedi İklim*, S. 85, Nisan 1997, s. 26-27.
- KAYAALP, İsa "Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş Hocayı Anma Toplantısı '26 Şubat 1997'", *Yeni Hizmet*, Yıl 3, S. 8, Mayıs-Ağustos 19-987, s. 58-61.
- ÖZKAN, Mustafa "Ölümünün 10. Yılında Faruk Kadri Timurtaş", *Türkiye*, 4 Temmuz 1992.
- ÖZKAN, Mustafa " Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş [26 Şubat 1925 – 4 Temmuz 1982]", *Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, Sanat Edebiyat Dünyasından*, hzl., Mustafa Özkan, İstanbul 1997, s. IV –LXXII.
- ÖZKAN, Mustafa *Faruk Kadri Timurtaş Hayatı – Eserleri – Eserlerinden Seçmeler*, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 2000.
- ÖZKAN, Mustafa "Türkçemiz ve Uydurmacılık", *Türk Edebiyatı*, s 225, (Temmuz 1992), s. 18-19.
- "Prof. Dr. Mustafa Özkan'la Faruk K. Timurtaş Hakkında Bir Söyleşi, *Yeni Hizmet*, Yıl 3, s 8 (Mayıs-Ağustos 1997), s. 36-38.
- SONGAR, Ayhan "Faruk Timurtaş'a Mersiye", *Türk Edebiyatı*, s. 106, (Ağustos 1982), s. 12.
- TEKİN, Arslan "Prof. Dr. Faruk Timurtaş (26 Şubat 1925-4Temmuz 1982)", *Türk Dünyası Araştırmaları –Faruk Timurtaş'a Armağan*, s. 27, Aralık 1983, s. X-XXIV.
- TULUM, Mertol "Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın Hayatı ve Eserleri", *Türk Kültürü Araştırmaları- Prof. Dr. Faruk Timurtaş'ın Hatırasına Armağan*, Yıl XVII-XXI/1-2 (1979-1983) Ankara 1983, s. IX-XIX.
- YAVUZ, Kemal "Faruk Kadri Timurtaş", *Türkiye Gazetesi Yeni Rehber Ansiklopedisi*, c. VII (İstanbul 1993), s. 109-110.
- YELTEN, Muhammet "Örnek Hocam Timurtaş", *Türk Edebiyatı*, s. 225 (Temmuz 1992), s. 20.

TÜRK BİLİM VE KÜLTÜR ADAMI OLARAK MÜMTAZ TURHAN

PROF. DR. HÜSEYİN AKYÜZ*

Eğitimin toplumsal ve kültürel yönüne ağırlık vererek, yeni bir insan ve toplum modelinin oluşturulması çalışmalarında, anılması gereken önemli ve değerli bir isim de Mümtaz Turhan'dır. Mümtaz Turhan, 1908 yılında Erzurum'a bağlı Horasan İlçesinin Akçataş köyünde doğar. Orta halli bir köy ailesinin ilk çocuğudur. Rusların Birinci Dünya Savaşı'nda o bölgeyi işgal etmeleri üzerine, birçok Türk ailesi gibi, Turhan'ın ailesi de buradan göç ederek Kayseri'ye yerleşir.

İlk ve ortaokulu Kayseri'de okuyan Turhan, ailesinin Bursa'ya göç etmesi üzerine lise öğreniminin bir kısmını burada sürdürür ve 1927 yılında Ankara'da tamamlar. Lise Öğrenimini Türkiye'de tamamladıktan sonra, Almanya'ya gönderilir, lisans ve doktora öğrenimini bu ülkede yapar. Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'ne asistan olarak atanır. 1939'da doçent, 1950 yılında da profesör ünvanı alır. Ayrıca 1943 - 1948 yıllarında bulunduğu İngiltere'de, ikinci bir doktora çalışması da yapar.

Mümtaz Turhan'ın bilim alanı deneysel psikolojisi olmakla birlikte, sosyal psikoloji, sosyal antropoloji, toplum kalkınması, çağdaşlaşma gibi alanlarda ve sos-

* Öğretim Üyesi.

yal, kültürel, eğitimsel ve pedagojik perspektiflerle ilgili konularda da çalışmalar yapar ve bu konularla ilgili reformist bir anlayışla bazı öneriler geliştirmeye çalışır.

Mümtaz Turhan, bir sistem adamı olmaktan çok, bir yöntem adamı olarak bilinir. Onun bu özelliği, yani ülke sorunlarını belli bir bilim yöntemi ve bilimsel anlayışla çözmeye çalışması, Türk düşünce hareketleri içerisinde farklı bir yer ve kimlik kazanmasına neden olur. O, tarihsel/eleştirel toplumsal bilim yöntemiyle, deneysel psikolojinin objelere dayalı anlayışını birleştirerek, ülke sorunlarını mikro ve makro düzeyde irdelemek ister. Bu irdeleme sonunda, yorum ve öneri biçiminde algılanması olası bir teknik geliştirir. Önermeler sıralar, bu önermelerin tarihsel ve toplumsal olgulara uygun olup olmadıklarını tartışır ve sonu da önerilerini ortaya koymaya başlar.

Mümtaz Turhan Türk düşünce yaşamının önemli isimlerinden birisidir. O, toplumumuzun çeşitli sorunlarını deneysel ve sosyal psikolojinin verilerine dayanarak çözmeye çalışan, yalnızca çözüm aşamasında kalmayan, çeşitli önerileri parantez içinde değil, doğrudan ve zaman zaman da sertçe ortaya koyan bir insan olarak gözüktür. Başka bir anlatış biçimiyle onun en belirgin özelliklerinden birisi de, olaylar ve olgular arasındaki ilişkileri, genellikle deneyim ve gözlem yöntemleri kullanarak ortaya çıkarması ve bu ilişkilerin meydana getirdiği sorunsalı, aklın süzgecinden geçirerek çözmek istemesidir.

Bu anlayış içinde *Mümtaz Turhan'ın*, şu konuları ele alarak incelediğini ve bu incelemelerden çıkardığı sonuçları bilimsel verileri de kullanmak suretiyle evrensel genellemelere ulaşmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Onun üzerinde ısrarla durduğu konulardan bazıları şunlardır. İlk önce tıpkı Gökalp gibi, kültür, uygarlık ve bu iki kavrama bağlı olarak öne sürdüğü millileşmek, milletleşmek ve batılılaşmak/garplılaşmak kavramları üzerinde durur. Yine bunlarla ilintili olmak üzere geri kalmışlık, kalkınma, Atatürk İlkeleri, köy reformu, toprak reformu, üniversite sorunu, uzmanlık eğitimi, çeşitli eğitim ve öğretim sorunlarını ele alır. Özellikle ilk ve ortaöğretimin reforma tabi tutulması, birinci sınıf bilim insanı yetiştirilmesi, bilimin bir zihniyet hâline getirilmesi, uzman kurum oluşturulması ve uzman insan yetiştirilmesi, bu bağlamda Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi ve onların çalışacakları araştırma enstitülerinin kurulması, onun düşüncelerini yansıtan ana konulardan bazılarıdır. Batı ülkelerinden kendi alanlarında ün yapmış bilim adamı ve teknokratların geçici olarak getirilmesi de, üzerinde durduğu sonuç itibarıyla kalkınma ve gelişmeyi sağlar nitelikteki araştırma, inceleme ve öneriler içeren çalışmalarıdır. Bu gibi çalışmalar yanında *Mümtaz Turhan'ın*, bilimsel bağlamda yazdığı özgün nitelikli kitapları, makaleleri ve çevirileri de vardır.

Bu genel ifadelerden sonra, onun öne sürdüğü görüşleri ve sırladığı önerileri ele alınabilir. *Mümtaz Turhan*'da da tıpkı *Gökalp* gibi görüş ve düşüncelerini iki ana önerme, sav, ya da amaç üzerine kurmaya çalışır. Bunlardan birincisi kültür ve buna bağlı olarak geliştirdiği, millet ve milletleşmek, ikincisi ise, uygarlık/medeniyet ve buna bağlı olarak geliştirdiği Garplılaşmak/Batılılaşmak süreçleridir. Bu bağlamda bilim zihniyetine kavuşmak, Batı teknolojisinin dayanağı olan bilimsel verilere ulaşmak ve onları alışkanlık hâline getirecek kurumsal yapıları oluşturmak, Batılaşmanın sonucu olarak yaşanması gereken olaylardır.

M. Turhan, bu genel amacı gerçekleştirmeye yarayan alt düzeyde bazı önermeler geliştirir. Bunların dayanağı olan ana kavramları, çeşitli açılardan irdeler, çözümlerini yapar, yorumlar ve bunları saptadığı asıl amaca hizmet edecek biçime sokar. Burada bir çeşit kavramsal yararcılık/pragmatizm yöntemini devreye sokmak ister.

Bu anlayışa hizmet edebilir düşüncesiyle üzerinde durduğu önemli kavramların başında, kültür kavramı gelir. Bilindiği gibi düşünce yaşamımızda kültür kavramına bilimsel bağlamda yaklaşan ilk düşünürümüz *Ziya Gökalp*'tir. Gökalp'e göre kültür/hars, "bir cemiyetin bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani aralarında tesanüdü meydana getiren müesseseler harsi müesseselerdir. Bu müesseselerin mecmuu, o cemiyetin harsını teşkil eder."¹ Başka bir ifadesinde de *Gökalp*, kültürü bir toplumun vicdanında yaşayan değer yargılarının bütünü olarak tanımlar. Ona göre kültürü oluşturan öğeler, bireylerin zihinsel çabalarıyla oluşmamışlardır, aksine onlar bitki ve hayvanların oluşumu gibi doğal bir biçimde kendiliğinden meydana gelmişlerdir. Bu bağlamda kültür yapılmaz yaşanır, yapay değil, doğaldır, uluslararası değil, ulusaldır.

Birçok konuda Gökalp'in etkisinde kalan Mümtaz Turhan, düşüncesinin temeline koyduğu kavramların seçiminde bile ondan etkilendiğini gösterir. Ancak kültürün tanımında bazı bakımlardan ondan ayrıldığı görülür. O, kültürü şu şekilde tanımlamaya çalışır: Kültür bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki, toplum içinde mevcut her çeşit bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları, değer yargılarını, genel tavır, görüş, zihniyet ve her çeşit davranış biçimlerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o toplum mensuplarının çoğunda ortak olan ve onu diğer toplumlardan ayıran özel bir yaşam biçimi temin eder.

Genel anlamda kültür kavramını, bu arada Türk kültürünü, çeşitli açılardan inceleyerek, bunun değişim ve değiştirilme yollarını gösterir. Bunu toplumun dün ve bu gününde görülen olaylarla karşılaştırarak zenginleştirir ve kullanılacak duruma getirir. Onun bu konudaki en önemli eseri, “Kültür Değişmeleri” adını taşıyan kitabıdır. Bu kitapta kültürü yukarıdaki gibi tanımlayan Turhan, kültürün iki ana özelliğe sahip olduğunu öne sürer. Bunlardan biri, her çeşit bilgiyi içine alan biçimi, diğeri ise topluma özgü olan ve onu diğer toplumlardan ayıran özel bir yaşama sahip olmasıdır.

Birçok konuda *Gökalp*’in etkisinde kalan *Mümtaz Turhan*, düşüncesinin temeline koyduğu kavramların seçiminde bile ondan etkilendiğini gösterir. Ancak kültürün tanımında bazı bakımlardan ondan ayrıldığı görülür. O, kültürü şu şekilde tanımlamaya çalışır: Kültür bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan öyle bir bütündür ki, toplum içinde mevcut her çeşit bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları, değer yargılarını, genel tavır, görüş, zihniyet ve her çeşit davranış biçimlerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o toplum mensuplarının çoğunda ortak olan ve onu diğer toplumlardan ayıran özel bir yaşam biçimi temin eder.² Bu tanım genellikle günümüzün sosyal antropologlarınca kabul edilen bir tanımdır ve özellikle kültür kavramını çeşitli biçimlerde ele alan ve çeşitli toplumların kültürel dokularını inceleyen *Malinovski* de bu tanıma katılır. Görüldüğü gibi birçok noktada *Gökalp*’in tanımını destekleyen *Turhan*, *Gökalp*’in tanımı ile *MacIwer*’in yaptığı tanımın birleştiğini belirtir.³

Genel anlamda kültür kavramını, bu arada Türk kültürünü, çeşitli açılardan inceleyerek, bunun değişim ve değiştirilme yollarını gösterir. Bunu toplumun dün ve bu gününde görülen olaylarla karşılaştırarak zenginleştirir ve kullanılacak duruma getirir. Onun bu konudaki en önemli eseri, “Kültür Değişmeleri” adını taşıyan kitabıdır. Bu kitapta kültürü yukarıdaki gibi tanımlayan *Turhan*, kültürün iki ana özelliğe sahip olduğunu öne sürer. Bunlardan biri, her çeşit bilgiyi içine alan biçimi, diğeri ise topluma özgü olan ve onu diğer toplumlardan ayıran özel bir yaşama sahip olmasıdır.

Kültür ve uygarlık kavramları arasında bir fark görmeyen yazarları eleştiren *M. Turhan*, her toplumda maddi ve manevi gereksinimlerin karşılanması için, kaba ya da incelmış hâlde bulunan

bir tekniğin ve bilginin yanında, insanın ilişkilerini düzenleyen kurallar, gelenekler, inançlar ve düşüncelerin meydana getirdiği ve kültür olarak işleyen bir cihaz vardır. İşte insan toplumu *Malinowski*'nin dediği gibi, kültür denen bir cihaz sayesinde doğaya karşı, fakat kendisi için yapay bir çevre yaratır.⁴ İnsan için yapay bir çevre olan kültür, iradi çalışmalar aracılığıyla değiştirilebilir ve toplumun bütün gereksinimlerini kuşatan bir mekanizma hâline getirilebilir. Yani gereksinimleri karşılama sürecinde ortak bir tavır vücuda getirilebilir. Kültürü ortak olan, yani ortak bir tavır takman toplumlar “ulus” denen birliği oluştururlar. Görüldüğü gibi yazar, kültürün tanımı konusunda kullanılan bazı ögelerde Gökalp'e yaklaşırken, kültürün zihinsel, iradi ve yapay olarak geliştirilebileceği konusunda ondan ayrılır. Fakat kültürün bir toplumun malı olduğu ve ona özgü bir nitelik taşıdığı konusunda yine ona yaklaşır.

Kültürü bu biçimde ele alan *Mümtaz Turhan*, Türk kültürü ve ona bağlı olarak ortaya çıkması gereken militleşme konusunda da şunları söyler. Biz henüz bu niteliğe kavuşmuş değiliz. Çünkü kültürümüz ulus olma davasının ana ögesi haline gelmiş değildir. Toplumun ayakta durabilmesi, bağımsızlığını ve ulusal benliğini muhafaza edebilmesi kültüre bağlıdır. Türkiye'de ulusal kültür, henüz çeşitli organların bir araya gelmesiyle bir cihaz, bir mekanizma olamamıştır. Organlar arasındaki bağ çok zayıftır, onları bir araya getirecek güçten yoksundur. Ayrıca kültür organlarının bizzat kendisi de zayıftır. Bütün bunlar uluslaşmanın da zayıf olduğunu gösterir. Bundan dolayı uluslaşma süreci henüz tamamlanmış değildir, yani henüz biz ulus olamadık.⁵

Kültürün bireyleri, birbirine bağlayan bir cihaz, bir mekanizma, olabilmesi için, kültürü meydana getiren ana organların işlenerek geliştirilmesi gerekir. Kısaca ulusal bir toplum, bir ulus olabilmek için, kültürün çok yönlü işlenerek geliştirilmesi ve bireylerin ortaklaşa paylaştıkları bir değerler manzumesi olması gerekir. Bunu sağlayacak yegâne güç, millî bir eğitimidir.⁶

Kültürün bireyleri, birbirine bağlayan bir cihaz, bir mekanizma, olabilmesi için, kültürü meydana getiren ana organların işlenerek geliştirilmesi gerekir. Kısaca ulusal bir toplum, bir ulus olabilmek için, kültürün çok yönlü işlenerek geliştirilmesi ve bireylerin ortaklaşa paylaştıkları bir değerler manzumesi olması gerekir. Bunu sağlayacak yegâne güç, millî bir eğitimidir.

M. Turhan, kültür ve buna bağlı olarak oluştuğunu düşündüğü ulus olma, ulusallaşma ve ulusal eğitim şeklinde sıraladığı kavramları izah ederken kullandığı yöntemi, uygarlık, batılılaşma/garplılılaşma, teknikleşme, uzmanlık eğitimi, bilimin bir zihinselyeti hâline gelmesi (birinci sınıf bilim ve teknik adamları yetiştirilmesi) konusunda da olduğu gibi kullanır. İlkönce uygarlık kavramını inceleyerek buradan çıkardığı sonuçları, batılılaşma/garplılılaşma hareketinin dayandığı ana ilkeler şeklinde takdim eder. Bunların gerçekleşmesinin yolu olarak da eğitime müracaat eder ve bir eğitim reform planının zorunlu olduğunu belirtir.

M. Turhan, uygarlık kavramı konusunda şöyle der: “Eğer bir formülle ifade etmek gerekirse denilebilir ki kültür, takınılmış bir tavır (haltung), medeniyet ise bilme, yapabilmedir.”⁷ Bu tanıma göre kültür, çeşitli değer ve tutumların ördüğü bir tavır, uygarlık ise, bütünüyle iradeye dayanan bilme, yapma, kurma ve icat etme gibi zihinsel davranışların/verhalten vücuda getirdiği örgütsel bir biçimdir. “Medeniyetten biz, insanın yaşamı üzerinde etkili olan koşulları kontrol maksadıyla sarf etmiş olduğu çabalar neticesinde meydana getirdiği mekanizma ve teşkilatın umumi heyetini kastediyoruz. Bu itibarla medeniyet mevhumu, toplumsal teşkilatları, sistemleri, tekniği, maddî alet ve vasıtaları içine aldığı gibi, seçim sandıklarını, telefonu, ticaret odalarını, demiryollarını, kanunları, okulları, bankaları ve bankacılığı içine alır.”⁸ Böylece uygarlık, bir bilgi ve bu bilgiye dayanan bir örgütlenme tekniği olarak tanımlanabilir. Ayrıca yazar, bu konuda yabancı bir düşünürün görüşlerine yer verdikten sonra, *Z. Gökalp*'in uygarlık tanımı üzerinde durur. *Gökalp*'e göre, “bir medeniyet müteaddit milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyetin sahibi olan müteaddit milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vücuda gelmişlerdir. Bu bakımdan her medeniyet, mutlaka beynelmiledir.”⁹ Ama kültür ulusaldır.

Turhan'a göre dünyada yaşamış ve yaşamakta olan uygarlıkları, iki ana gruba ayırarak incelemek mümkündür. Bunlar “1) ilmin az veya çok bir nüve hâlinde olmasına rağmen, cemiyetin bütün ihtiyaçlarını empirik bilgi ve onun tatbikatı vasıtasıyla temin edilmesi esasına dayanan medeniyet tipi ve 2) tamamıyla ilme ve onun tatbikatına istinat eden medeniyet şeklidir. Sayısı bir hayli olan medeniyetlerin hemen hepsini birinci şekle, yalnızca Batı medeniyetini ikinci şikka sokmak doğru olur.”¹⁰

Batı uygarlığının dayandığı olan üç ana temel vardır. Bu temeller bilim, bilim zihinselyeti ve teknolojidir. Bu üç niteliğin bir ülkede sağlam bir değer olarak yerleşmesi çağdaş olmanın ölçüsüdür. O hâlde bilim nedir ve nasıl kazanılır? Bilim, gerçeğe sadakatle bağlı kalarak, olgu ve olaylar arasındaki ilişkiyi sistemli bir gözlem ve deneyim vasıtasıyla saptamaya çalışmaktır. Bu ifadeyle bilimin, nesnel olarak saptanması ve açıklanması anlatılmak istenir. Bilim, gerçekte bir yöntemden

çok, bir zihniyet sorunudur. Bu zihinselyeti dayandığı dört ana ilke vardır. Bunlar katılık, doğruluk, nesnellik, yani gerçeğe uygunluk ve kontrol edilebilirlik gibi ana ilkelerdir. Eğer bir yerde bu ilkelerin içerdiği anlama uygun bir tutum ve davranış gösterilmiyorsa, orada bilim, henüz bir zihinselyeti hâline gelmemiş demektir.¹¹

İnsanlığın gelişim tarihi incelenirse, genel anlamda üç ana zihniyetin var olduğu ve bu zihniyetlerin birbirleriyle kıyasıya mücadele ettikleri görülür. Bütün bunlar, aynı zamanda, insan zihninin gelişme düzeyini gösteren düşünce aşamalarıdır. Kısaca bu aşamalar ilkel, Ortaçağ ve çağdaş bilim zihniyeti olarak özetlenebilirler. İlkel zihniyette zihinsel eylemler kısır, kültürel içerik ve kültürel eylemler sığ, yaratma ve icat etme çok ender bir olaydır. Zihinsel eylemler bütünüyle bireyin günlük gereksinimlerini, temin etmeye yönelmiştir. İnsanlar arası ilişkilerde öznel ve nesnel tavırlar çoğunlukla birbirlerine karışmış hâlde bulunurlar. Ortaçağ zihniyetinin en belirgin özelliği de, gerçeği reddetmek, olgular ve bunların arasındaki ilişkilerin deneyim ve gözlemlerle saptanmasına ve ifade edilmesine fırsat vermemek, özgürlük tanımamak, bunların yerine büyük otoritelerin görüş ve düşüncelerine bağlanmaktır. Bu zihniyeti üç kavramla karakterize etmek olanaklıdır: dogmatiklik, hoşgörüsüzlük ve tutuculuk. Ayrıca onun karşı olduğu nitelikler de şunlardır: deney, gözlem, gerçeklik, nesnellik ve kontrol edilebilirlik. Her ne kadar bu zihniyet, belli bir dönemin ana özelliğini yansıtıyorsa da, belirgin bir zihinsel duruş ve buna bağlı olarak sergilenen eylemin ifadesi olması bakımından her devirde görülmesi olası bir zihniyettir.¹²

Bilim zihinsel yeti ise, anlatılan bu tutucu ve duygusal tavırlara karşı, bütünüyle gerçeğe bağlı bir hareket tarzıdır. Bilim zihniyeti, Ortaçağ zihniyetinin tam zıddıdır. Ortaçağ zihniyetinin otoriteye dayanan duygusal, öznel, dogmatik, tutucu ve hoşgörüsüz tutumuna karşılık bilim zihinsel yeti, mahiyeti icabı nesnel, olaylara hürmetkâr, şüpheci ve gerçeğe bağlıdır. O, olaylar, olgular ve bunların arasındaki ilişkilerin gerçekliğe ve kontrol edilebilir bir biçimde tespit edilmiş ifadelerine bağlıdır ve bunlardan başka bir otorite tanımaz.

Gerçekten kalkınmak ve gelişmek isteyen bir toplumun benimseyeceği zihniyet işte bu olmalıdır. Yani bu çeşit toplumsal süreçlerin toplumun yararına gelişmesi için, her şeyden önce bilim zihniyetine ulaşmak gerekir. Fakat bu da tek başına yeterli değildir. Bilim zihniyetiyle birlikte, teknolojinin de, toplumsal bağlamda ana tutum hâline getirilmesi şarttır. Gerçekte Türkiye'nin ana sorunlarından ikincisi burada aranmalıdır. Hedef Batı uygarlığıdır, bu uygarlığa ulaşmanın yolu bilim ve teknolojik zihniyete erişmektir. Burada kullanılması gereken araç ve gereçler de, eğitim ve öğretimden başkası değildir.

Tıpkı uluslaşma sürecinin yarattığı sorunların çözümünde olduğu gibi, bu sorunların çözümünde de en emin yol eğitimidir. Eğitimimiz, bir bütün olarak bu

sorunun çözümüne yönlendirilmeden önce, bir bütün olarak reforma tabi tutulmalıdır. İlk, orta, yüksek ve uzmanlık eğitimin amacı, bilimsel zihniyetin yerleşmesine hizmet etme olmalıdır. Bunun en belirgin yolu, araştırma enstitülerinin kurulması, Avrupa'ya öğrenci gönderme, temel bilimlerin cazip hale getirilmesi, iyi kaliteli öğretmen eğitiminin verilmesi, bu bağlamda "birinci sınıf ilim ve teknik elemanlar"ın yetiştirilmesidir.

Mümtaz Turhan'a göre kalkınma ve batılılaşma, insanla ilgili temel bir sorundur. Biz bugüne kadar bunu anlayamadık. Kalkınmanın bir fabrika ithali, geniş caddeler açma, garajlar, parklar yapma, batılı kanunlarla topluma düzen verme işi olduğunu zannettik. Kalkınma bir kültür, kurum ve teknoloji ithali değildir. Gerçekte kalkınma, bilim ve teknolojinin bir alışkanlık haline gelmesidir. Bunun en sağlam ve emin yolu da, "birinci sınıf ilim adamları ve teknisyenleri" yetiştirmektir.¹³

Birinci sınıf bilim adamları ve teknisyenlerin yetiştirilmesinde en etkili organ üniversitedir. Çünkü bilimsel gelişmelerin merkezi odur. Bu zihniyete erişmek için, herkesi üniversiteye almak, ya da üniversiteyi yurt sathına yaymaktan çok, her iki konuda da ayıklayıcı bir anlayış getirilmelidir. Her şeyden önce eğitimin uzmanlığa dayanması zorunludur. Burada en önemli sorun, kalite ve yetenek sorunudur. Birinci sınıf bilim adamları ve teknisyenler, bu vasıflarla "temayüz" etmiş insanlardır. Onlardan korkulmamalıdır. Hele onları, toplum içerisinde mutlu ve imtiyazlı bir azınlık olarak görmek son derece hatalıdır. Çünkü modern bir toplumda birinci sınıf bir bilim adamı, ne mutlu ve ne de özel bir azınlık oluşturur. Gerçek bir bilim adamı ve teknisyen, üniversitede, laboratuvar da, araştırma enstitüsünde, endüstride, fabrikada ve toplumun her yerinde bizzat ya da görüşleriyle sorumluluğu ağır ve işlevi önemli yer işgal eden bir kişidir.¹⁴

Her ne şekilde düşünülürse düşünülün, birinci sınıf bilim adamı ve teknisyen yetiştirmek zorunlu bir olaydır. Gerçekte bütün uygar ulusların gelişim tarihi, bu çeşit insanları geliştirme zorunluluğunu gösteren girişimlerle doludur.¹⁵ Türkiye'nin de bu yolda yürümesi gerekir. Türkiye'nin kalkınması ve aynı zamanda ulus olabilmesi, Batı bilim ve teknoloji zihniyetini kazanmış, birinci sınıf bilim adamlarını ve teknisyenlerini, en kısa zamanda yetiştirmesine bağlıdır. Bunun için, ilkokuldan uzmanlık eğitimine kadar bütün öğretim kademe ve kuruluşları, yeniden gözden geçirilmeli, insanımıza ulusal kimlik, kişilik ve bilimsel zihniyet aşıl原因 bir niteliğe kavuşturulmalıdır. Doğal olarak bunu diğer toplumsal ve ekonomik birimler takip etmelidir.

Kendisi ağırlıklı olarak deneysel psikoloji, sosyal psikoloji ve sosyal antropoloji konularına ağırlık veren bir bilim insanı olarak tanınan Mümtaz Turhan,

Türkiye'nin eğitim ve öğretimi ile ilgili sorunlarının çözümü konusunda ise, ehil bir eğitim sosyoloğu gibi bir tavır sergiler ve eğitim sosyolojisi bilim alanının çeşitli motif ve kavramlarını kullanmaya çalışır. Ona göre bir eğitim sistemi içinde en zor olan konular, amaç olarak verdiğimiz sosyal ve ulusal nitelik taşıyan konulardır. Ulusal, ya da toplumsal olarak nitelediğimiz konuların, eğitim ve öğretim programlarında eksiksiz olarak yer almasını sağlamak, bazı koşullara bağlıdır. Bu koşullar şunlardı: 1) Bireylere benimsetilmek istenen kültür, köklü, genel ve dayandığı öğeler itibariyle uyumlu olmalıdır. 2) Toplumun gerçekten ulusal bir eğitime ihtiyacının olup olmadığı ve bu konuda özveride bulunup bulunmadığı bilinmelidir. 3) Öğrencilerin yetenek ve diğer özelliklerinin bilinmesi gerekir. 4) En az bunların tümü kadar önemli olan diğer bir konu da, kaliteli öğretmen yetiştirilmesidir.¹⁶ Verilen bu konular, toplumun genel eğitiminin özünü oluşturan ana sorunlardır. Bu konuların reforma tabi tutularak çözülmesi, aynı zamanda eğitimin ulusal ve toplumsal amaçlarını da ortaya koyar. Bu yapıldıktan sonra, eğitim ve öğretimin diğer öğeleri reforma tabi tutulabilir.

Eğitimin amacı konusunu daha da açarak (günümüz diliyle) şöyle der: "Toplumsal ya da ulusal eğitiminden kastedilen amaç, bir toplumun bağımsızlığını, yaşamını sürdürdüğüne inandığı ülküleri, büyük anlaşmazlıklara meydan vermeden barış ve huzur içinde yaşamasını sağlayan, toplum düzenini yasal hâle getiren kuralları, değer yargularını ve topluluk inançlarını genç kuşaklara aşılması, benimsetmesi ve bütün bunları gerçekleştirip kendilerinde yaşatma azim ve iradesini uyardıracak bir biçimde yetiştirmek demektir."¹⁷ Böylece bir ülkedeki genel eğitiminin ulusal, ya da toplumsal bağlamdaki amacının, ulusal kültürü önemli bir değer olarak genç kuşaklara aşılması, geliştirmesi ve sürdürmesi biçiminde ortaya çıktığı görülür. Bu amaç bütün eğitim ve öğretim kademeleri için geçerlidir.

Reformcu bir anlayışla ilk ve ortaöğretimin üzerinde duran M. Turhan, ilköğretimin, gerçekten tüm eğitim ve öğretim kademelerinin temeli olabilmesi için, reforma tabi tutulması gerekir. İyi bir ilkokula sahip olmayan bir eğitim sisteminde, ortaokullar gibi, liseler de sakat kalmış demektir. İlkokul uygulamalı bir eğitime yönelmeli ve bu yolla ortaöğretimdeki yığılma azaltılmalıdır.

Ortaöğretimi, yükseköğretime öğrenci yetiştiren kurumlar olarak gören M. Turhan, bu konuda şöyle der: "1) Yüksek meslek mektepleriyle üniversite tahsiline temel teşkil edecek ve onu mümkün kılacak esas bilgileri temin etmek, 2) İnsanın ruhi teşekkülünün en had bir merhalesine rastlayan bu tahsil çağında zihni inkişaf ve formasyonu en müessir bir şekilde azami haddine erdirmektir."¹⁸ Burada iki çeşit bilgi içeriği söz konusudur. Bunlardan birisi meslek eğitimine zemin hazırlayan bilimsel bilgilerin kazandırılması, ikincisi de bireyin biyo/psikik özelliklerinin dikkate

Mümtaz Turhan, günümüze yakın bir dönem içindeki Türk düşünce adamları arasında toplumsal ve davranışçı bilimler yöntemini, Türkiye'nin sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitsel sorunlarının irdelenmesine ve çözüm önerilerine etkili bir biçimde uygulayanlardan birisi olarak tanınır.

alınmasıyla ortaya çıkan bireyin özüne yönelmiş bilgi içeriğidir. Her iki bilgi içeriğinde toplum değerlerinin bulunması doğal bir işlemdir. Turhan'a göre, yükseköğretime öğrenci yetiştiren ortaöğretim, bu üç bilgi çeşidini de, programlarına yerleştirmek zorundadır.

Yükseköğretim konusunda da şunları söyler. Uygur ülkelerin tümünde uygulama alanı bulan eğitim sistemleri, ilkokuldan üniversiteye kadar, birbirlerini tamamlamak üzeri ahenkli bir bütün oluştururlar. Her öğretim kademesi, bir üsttekinin gereksinimlerine ve taleplerine göre şekil alırlar ve eylemde bulunurlar. Üniversitenin ayrıcalıklı önemi, eğitim kademelerinin en üstünde bulunmasıdır. Yine onun çok önemli oluşu, diğer öğretim kademelerine öğretmen yetiştirmesi ve diğerlerine oranla biraz daha bağımsız denilebilecek bir yapıya ve işleve sahip olmasından ileri gelir.¹⁹

Mümtaz Turhan'a göre çağdaş bilim adamları, üniversitenin işlevlerini şu şekilde ortaya koyarlar: 1) Bilim adamı, bilimsel araştırmacı yetiştirmek

ve bilimsel araştırmalar yapmak, 2) üniversite de dahil olmak üzere, bütün eğitim kademeleri için öğretmen yetiştirmek ve 3) kaliteli yönetici ve iş adamı yetiştirmek.²⁰

Görüldüğü gibi o, üniversiteyi bilimi geliştiren, bilimi alışkanlık hâline getiren merkez olarak değerlendirir. Özellikle üniversite içinde yer alan fakülteler arasında fen ve edebiyat fakültelerine ayrıcalıklı bir değer atfeder. Ona göre bu fakültelerin güçlü olması, üniversitenin güçlü olması, bir bütün olarak da eğitim sisteminin güçlü olması anlamına gelir. Zaten kalkınma ve gelişme de, nereden bakılırsa bakılsın bir eğitim sorunu olarak vardır. Bunun yolu da, birinci sınıf bilim adamı yetiştirmek ve bilimi bir zihniyet hâline getirmektir.

Son bir söz olarak şunlar söylenebilir. Mümtaz Turhan, günümüze yakın bir dönem içindeki Türk düşünce adamları arasında toplumsal ve davranışçı bilimler yöntemini, Türkiye'nin sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitsel sorunlarının irdelenmesine ve çözüm önerilerine etkili bir biçimde uygulayanlardan birisi olarak tanınır. Onun, toplum kalkınması anlayışında insanı, yani onu yetiştiren eğitimi merkeze alması, değişik bir ifade ile insan odaklı kalkınma ve olgunlaşmayı öngörmesi, çok

önemli bir aşama olmalıdır. Türk düşüncesinde Mümtaz Turhan, yaptığı çalışma ve öne sürdüğü çeşitli görüşleriyle haklı bir yer edinmiştir ve bıraktığı boşluk da, henüz doldurulmuş değildir. Bu durum, eğitimin toplumsal içeriği ile ilgili olarak geliştirdiği düşünce, teklif ettiği öneri ve yaptığı çalışmalar için de geçerlidir. Ayrıca burada onun düşüncelerinden, eğitim sosyolojisi alanında çalışan bilim adamlarının yanında, eğitimcilerin de bazı ayıklamalar yaparak yararlanmaları ve bunları daha da ileri aşamalara götürmeleri de söz konusu edilebilir.

Türk düşüncesinde Mümtaz Turhan, yaptığı çalışma ve öne sürdüğü çeşitli görüşleriyle haklı bir yer edinmiştir ve bıraktığı boşluk da, henüz doldurulmuş değildir.

- 1 GÖKALP, Ziya (1964), Hars ve Medeniyet, Ankara: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları: 12, s. 5.
- 2 TURHAN, Mümtaz (1969), Kültür Değişmeleri, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 56.
- 3 TURHAN, Mümtaz, age., s. 42.
- 4 TURHAN, Mümtaz, age., s. 45.
- 5 TURHAN, Mümtaz (1965), Atatürk İlkeleri ve Kalkınma, İstanbul: Şehir Matbaası, s. 09.
- 6 TURHAN, Mümtaz (1954), Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hâl Çareleri, İstanbul: İstanbul Yayınevi, s. 37.
- 7 TURHAN, Mümtaz, Kültür Değişmeleri, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, s. 40.
- 8 TURHAN, Mümtaz, age., s. 40-41.
- 9 TURHAN, Mümtaz, age., s. 41.
- 10 TURHAN, Mümtaz (1954), Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul: İstanbul Yayınevi, s. 9.
- 11 TURHAN, Mümtaz (1965), Atatürk İlkeleri ve Kalkınma, İstanbul: Şehir Matbaası, s. 129.
- 12 TURHAN, Mümtaz, age., s. 72-73.
- 13 TURHAN, Mümtaz (1974), Garplılışmanın Neresindeyiz?, İstanbul: Yağmur Yayınevi, s. 70-71.
- 14 TURHAN, Mümtaz (1967), Üniversite Problemi, İstanbul: Yağmur Yayınevi, s. 32.
- 15 TURHAN, Mümtaz (1965), Atatürk İlkeleri ve Kalkınma, İstanbul: Şehir Matbaası, s. 31.
- 16 TURHAN, Mümtaz (1954), Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul: İstanbul Yayınevi Matbaası, s. 37.
- 17 TURHAN, Mümtaz, age., s. 37.
- 18 TURHAN, Mümtaz, age., s. 35.
- 19 TURHAN, Mümtaz (1967), Üniversite Problemi, İstanbul: Yağmur Yayınevi, s. 28.
- 20 TURHAN, Mümtaz, age., s. 28.

SANATKÂR TARİHÇİ: ALTAN DELİORMAN

İSA KOCAKAPLAN*

Özgeçmiş

Altan Deliorman, gazeteci ve milliyetçi bir babanın oğludur. M. Necmettin Deliorman (1897-1973), Bulgaristan'da gazetecilik yapmış ve Birinci Dünya Savaşı'nda Halife tarafından ilan edilen Cihad-ı Ekber'e gönüllü olarak katılmış bir iman ve mücadele adamıdır. 1934 yılında Deliorman'dan Türkiye'ye göç etmiş ve gazeteciliğini sürdürmüştür. Yazıları çoğunlukla Türklük ve Balkan Türklüğü üzerinedir. Altan Beyin annesi ise Mürüvvet Hanımdır.

Altan Deliorman böyle bir babanın oğlu olarak 22 Mart 1936 tarihinde İstanbul'da doğar.¹ 1947'de Ankara Garı'nı gördükten sonra yazdığı "Trenin Kalkışı" isimli yazısı, okuyucusu olduğu Çocuk Sesi dergisinin, 26 Ocak 1948 tarihli 36.

*Altan Deliorman,
gazeteci ve
milliyetçi bir
babanın oğludur.
M. Necmettin
Deliorman
(1897-1973),
Bulgaristan'da
gazetecilik yapmış
ve Birinci Dünya
Savaşı'nda Halife
tarafından ilan
edilen Cihad-ı
Ekber'e gönüllü
olarak katılmış bir
iman ve mücadele
adamıdır.*

* Araştırmacı - Yazar

O yıl, Hüseyin Nihal Atsız da edebiyat öğretmeni olarak Haydarpaşa Lisesi'nde göreve başlar. Altan Deliorman'ın hayatını ve fikrî yapısını derinden etkileyen üç kişiden biri olan Nihal Atsız -diğerleri İbrahim Kafesoğlu ve Kemal Ilıcak'tır

sayısında bu yazıyı yayınlanır. 1950'de Haydarpaşa Lisesi'ne kaydolar. O yıl, Hüseyin Nihal Atsız da edebiyat öğretmeni olarak Haydarpaşa Lisesi'nde göreve başlar. Altan Deliorman'ın hayatını ve fikrî yapısını derinden etkileyen üç kişiden biri olan Nihal Atsız -diğerleri İbrahim Kafesoğlu ve Kemal Ilıcak'tır- 1952'de Haydarpaşa Lisesindeki görevinden alınır ve Süleymaniye Kütüphanesi'ne memur olarak atanır. Altan Deliorman'ın hocası ile bağı bundan sonra da devam eder.

Deliorman 1952'de Haydarpaşa Lisesi'nin Edebiyat Kolunu kurar ve başkanlığını yapar. Güvendiği arkadaşlarıyla, 1953 yılında kutlanacak, İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü hazırlıklarına başlar. Fetih Yıllarını Aydınlatma Derneği'nde görev alır. *Kılıç* adını verdiği tek sayılık gazeteyi çıkarır. 1953'ten itibaren İstanbul'da 3 Mayıs Türkçülük Günü'nü organize etmeye başlar.

1954 yılında *Türk Sanatı* dergisinin açtığı hikâye yarışmasına "Bir Kapı Açık Kaldı" isimli eseriyle katılır ve birinci seçilir. Bunun üzerine Altan Deliorman da derginin yazı kadrosuna alınır. *Türk Sanatı*'nın değişik sayılarında yazıları yayınlanır.

1955'te liseyi bitirir. Çocuk Yayınları Şirketinde çalışmaya başlar. *Armağan* ve *Tomurcuk* dergilerine hikâyeler yazar. Babası ile birlikte *Türk Dünyası* dergisini çıkarmaya başlar. Dergi, maddî imkânsızlıklar yüzünden ancak iki sayı çıkarılabilir. Aynı yıl İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesine kayıt yaptırır. Bir yandan da *Ceylân* dergisinde ressamlık, *Tan* gazetesinde eğitim ve Kıbrıs muhabirliği, *Akşam* gazetesinde ise musahhahlik yapmaktadır.

1957'de, Fatma Alpagut'la evlenir. 1958 yılında *Akşam* gazetesinde tefrika edilen "Mustafa Kemal Balkanlarda" isimli yazı dizisi, ertesi yıl (1959) Türkiye Yayınevi tarafından kitap hâlinde yayınlanır.

1959 yılında askere gider. Askerî eğitimini tamamlayınca, Siverek 40. Süvari Alayına gönderilir. Altan Deliorman Siverek'te askerken, İstanbul'da oğlu Bozkurt doğar (1959). 30 Haziran 1960 tarihinde askerlik görevini bitirir. İstanbul'a döner ve *Akşam* gazetesindeki işine başlar. 1964'e kadar çalıştığı *Akşam*'da, servis şefliğine kadar yükselir. Daha sonra gazeteye Marksist kadroların hakim olunca, işten çıkarılır.

1961'de *Atatürk'ün Hayatındaki Kadınlar* isimli eserini yayınlar. 1962 yılında İsmet Tümtürk ile birlikte *Millî Yol* dergisini çıkarır. Aynı yıl Hukuk Fakültesi'nden

ayrılır, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölü-müne kaydolur. Başkanlığını Nihal Atsız'ın yaptığı Türkçüler Derneğinin kurucuları arasında yer alır.

1964'te *Ekonomi Gazetesi* yazı işleri müdürlüğüne getirilir. Aynı yıl, Üsküdar'da oturdukları ahşap ev yanar. Şahsî eşyaları, bütün kitap, dergi ve kupür koleksiyonları bu yangında yitirilir. 1965'te, mevcut işine ilâve olarak *Bahadır* ve *Karaoğlan* dergilerinin senaryolarını yazmayı, kaligrafi işlerini yapmayı üstlenir. Aynı yıl, kızı Işık doğar.

1966'da, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirir. "Câmiü't-tevârih'e Göre Oğuz Destânı" konulu doktora tezini hazırlamaya başlar. 1967 yılında *Millî Işık* dergisini çıkarır. Bu dergi, 1971'e kadar yayınlanır. 1967'de toplanan "Birinci Büyük Milliyetçiler Kurultayı"nı hazırlar, toplantıda faal olarak görev alır.1969'da, İbrâhim Kafesoğlu ile birlikte "Milliyetçiler İlmî Semineri"ni düzenler. Seminerdeki tebliğlerle sonuç bildirisi, kitap hâlinde yayınlanır.

1970 yılında Türk Aydınları Ocağının kuruluş hazırlıklarına katılır ve Ocağın ilk genel müdürü olur. Bu görevini 5 yıl sürdürür. 1971'de, Malazgirt Zaferi'nin 900. Yıldönümü kutlamalarına katılmak üzere, hocası İbrahim Kafesoğlu ile Van'a gider. Gevaş, Ahlat ve Erciş'deki Türk kümbetlerini yerinde görüp araştırmak imkânını bulur. 1972'de Bahtiyar Bengü müstear ismiyle *Bugün* Gazetesinde yazılar yazmaya başlar. O yıl kurulan Boğaziçi Yayınlarına genel müdür olur. Bu görevini 15 yıl sürdürür. 1973'de yayınladığı *Türklere Karşı* Ermeni Komitecileri kitabı, Türkiye Millî Kültür Vakfı Armağanı'nı kazanır.

1975 yılında *Ortadoğu* gazetesinde köşe yazıları yazmaya başlar. Bu yazılar, iki yıl kadar devam eder. Fevzi Tara'nun hatıralarından aldığı ilhamla yazdığı *Yugoslavya'da Müslüman Türk'e Büyük Darbe* adlı eseri, Boğaziçi Yayınları arasında çıkar.1976'da, *Tercüman* gazetesinin Avrupa baskısında köşe yazarlığına başlar. Avrupa'nun değişik ülkelerini dolaşarak oralardaki Türk işçileri ile görüşür,

Deliorman
1952'de
Haydarpaşa
Lisesi'nin
Edebiyat
Kolunu kurar
ve başkanlığını
yapar. Güvendiği
arkadaşlarıyla,
1953 yılında
kutlanacak,
İstanbul'un
Fethi'nin 500.
yıldönümü
hazırlıklarına
başlar. Fetih
Yıllarını
Aydınlatma
Derneği'nde
görev alır. Kılıç
adını verdiği
tek sayılık
gazeteyi çıkarır.
1953'ten itibaren
İstanbul'da 3
Mayıs Türkçülük
Günü'nü
organize etmeye
başlar.

1970 yılında Türk Aydınları Ocağının kuruluş hazırlıklarına katılır ve Ocağın ilk genel müdürü olur. Bu görevini 5 yıl sürdürür. 1971'de, Malazgirt Zaferi'nin 900. Yıldönümü kutlamalarına katılmak üzere, hocası İbrahim Kafesoğlu ile Van'a gider. Gevaş, Ahlat ve Erciş'deki Türk kümbetlerini yerinde görüp araştırmak imkânını bulur.

toplantılar düzenler. Milli Eğitim Bakanlığı'nın siparişi üzerine, hocası İbrahim Kafesoğlu ile birlikte, lise birinci ve ikinci sınıflarda okutulacak tarih kitaplarını yazar.1978'de, *Tanıdığım Atsız* isimli kitabını yayımlar. *Tercüman* gazetesinden 1985 yılında ayrılır. *Gurbette Bayrak* dergisini yayınlayarak yurt dışındaki Türklerle bağıını sürdürür.

1986'da, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım firmasını kurar. O yıl, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Yüksek Divanına üye seçilir.

1988'de, *Yeni Orkun* dergisini yayınlamaya başlar. Derginin yazı işleri ve teknik sorumluluğunu alır. Bu dergide çıkan üç uzun makalesini, *Üç Makale* ismiyle kitaplaştırır. Dergi bir süre sonra kapanır.

1998'de *Orkun* dergisini yeniden yanılamaya başlar. Düzenli olarak 101 sayı çıkan dergi, 2006 yılında, dağıtımındaki problemler yüzünden kapanır. Derginin yayımı bir süre internette devam eder. 2000 yılında, *Orkun* dergisinin yazı kurulundaki arkadaşlarıyla *Orkun Vakfını* kurar, mütevelli heyeti başkanlığını üstlenir.2001'de, Devlet Bakanlığı tarafından Türk Dünyasına Hizmet Ödülüne lâyık görülür.

2004 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi, NihadSâmi Banarlı ve Sâmiha Ayverdi'yi anlattığı *Işıkly Hayatlar* isimli eseriyle, Türkiye Yazarlar Birliğince, biyografi dalında yılın yazarı seçilir. 2007'de, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından,

Altan Deliorman'a Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü verilir.23 Ekim 2010 tarihinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü tarafından "Altan Deliorman'a Saygı Günü" düzenlenir.

22 Ağustos 2012 Çarşamba günü, saat 16.00 sularında, kaldırıldığı İstanbul Şişli Etfal Hastanesi'nde vefat eder.24 Ağustos Cuma günü de Fatih Câmîinden Cuma namazını müteakip ebediyete uğurlanır. Kabri İstanbul'da Ulus mezarlığındadır.

Üslup Sahibi Bir Tarihçi

Ben Altan Deliorman'ı, Türk Edebiyatı dergisinin ikinci yayın döneminde tanıdım. 1972 yılında yayına başlayan dergi 1975 yılında yayınına ara verdikten

sonra, Ocak 1977'de tekrar yayınlanmaya başladı. Benim dergiyi tanıyıp okumam bu devreye rastlar. Dergi o zaman, büyük kitap boyutlarında idi. Her ay Marmara Kıraathanesinin önünde bulunan Beyazıt otobüs durağındaki gazete bayiinden alırdım.

Dergide aralıklarla yayınlanan "Eski Albümden Silik Çehreler" başlığı altındaki yazıları merakla beklerdim. Bu yazılar, Altan Deliorman'ın kendi hatıraları ile karıştırarak yazdığı portrelerdi. Daha doğrusu, yazıda ele alınan kişi öne çıkan, herkesçe bilinen yönlerinin dışında, Altan Beyin sadece kendi bildiği ortak hatıralara dayalı olarak da tanıtılırdı. Herkesçe bilinen yönler ile hatıralarda gizli yönler karışınca ortaya efsunlu, bilinmezlik tülleri ile örtülü bir manzara çıkıyor ve anlatılan kişiyi, çok iyi tanıyanların dışındakilerin tahmin etmesi zorlaşıyordu.

Hattayazar, Tercüman'ın Almanyabaskısında köşe yazarlığı yaparken, bu yazılardan bazılarını gazetenin yurt dışı baskılarında da yayınlamış. Yazıda anlatılan kişiyi tanıyan okuyuculara kitap armağan edilmiş. Genelde anlatılan kişiyi tahmin edebilen okuyucu sayısı birkaç kişi ile sınırlı kalırken, bazen sayı 20'lere ulaşmış. Mesela Fethi Gemuhluoğlu'nu tanıyanlar 20 kişiyi aşmış. Altan Bey, "Tabii" diyor, "mecburen hepsine birer kitap gönderdik." Bu anekdotu kendisini ziyaretlerimden birinde anlatmıştı.

Ben de bu yazıları okuduğum zaman anlatılan kişiyi tanıyınca sevinir, tanımayınca üzülürdüm. Ve bu tanımadığım kişinin kim olduğunu araştırmaya koyulurdum. Ama itiraf edeyim, anlatılanların hepsini 2010 yılı başlarına kadar ben de tanımıyordum. 2010 yılının Mart ayında bir gün Altan Beyi Fatih'teki yayınevinde ziyaret ettim. Elimde *Sessiz Bir Ses* ve *Kırık Kanatlı Jön* Türk kitapları vardı. Bu kitaplarda onun daha önceki yıllarda yazdığı portreler toplanmıştı. Her iki kitabın da sayfalarını birer birer açtım ve tanımadığım portrelerin kimlere ait olduğunu sordum. Altan Bey bilmediklerimi birer birer söyledi ve ben de not aldım. Şimdi bu şahısların kim olduklarını ben de biliyorum.

2004 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi, NihadSâmi Banarlı ve Sâmiha Ayverdi'yi anlattığı Işıklı Hayatlar isimli eseriyle, Türkiye Yazarlar Birliğince, biyografi dalında yılın yazarı seçilir. 2007'de, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından, Altan Deliorman'a Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü verilir. 23 Ekim 2010 tarihinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü tarafından "Altan Deliorman'a Saygı Günü" düzenlenir.

Altan Bey tarihçidir. Ama edipliği de onunla at başı gider. Ben onun bu yazılarını okurken daima bir hikâyeden aldığım lezzeti almışımdır. Onun tatlı, sürprizlerle dolu bir tahkiye üslubu vardır. Usta bir ressamın fırça darbeleri ile tuval üzerinde beliriveren portreler gibi, Altan Beyin mahir kalem, birkaç cümle ile hafızalardan silinmeyecek bir çehreyi, kişiliği, portreyi kâğıt üzerinde inşa ediverir.

Bu sırada kendisine “Ağabey niçin bunların isimlerini vermiyordunuz?” diye sordum. Bazı tanınmış kişilerin isimlerini vermeyişinin altında, onları birer muammaya dönüştürmek arzusu yatıyordu. Ama hiç kimsenin zaten tanımadığı kişilerin adlarını vermenin de bir anlamı yoktu. Onlar, kendisinin meslek hayatı boyunca tanıdığı sıradan, ama kendilerine göre orijinal veya acayip tarafları bulunan kişilerdi. Hâl böyle olunca onların adlarını vermek de tanınmaları için yeterli olmazdı. Aldığım cevap bu idi. Ama dediğim gibi ben bu kişilerin isimlerini ilgili yazıların üzerine kaydettim. Yazının sonunda eserleri incelediğimiz bölümde bu isimleri okuyucu ile paylaşıyorum. Ancak bu isimler üzerinde yine de bir esrar perdesi bırakmak istediğimden, isimleri kitaptaki sıra ile değil, alfabetik sıra ile yazacağım.

Deliorman, 1977’de başlayan bu yazıları eli kalem tuttuğu sürece yazdı. Altan Bey Türk Edebiyatı’nın Nisan 2010 sayısında, 18 Ocak 2010 tarihinde kaybettiğimiz Reha Oğuz Türkan’ı anlatıyor. Reha Oğuz Beyle tanışıklıklarının eskiliği ve derinliği, derginin tek seferde yayınlatabileceğinden daha uzun bir yazı ortaya çıkarmış ki, yazının ikinci bölümü Mayıs sayısında okuyucuya görüldü. Bir konuşmamız sırasında Altan Bey, Ömer Lütfi Mete hakkında da bir yazının hazır olduğunu ama Reha Oğuz Bey vefat edince, Türk Edebiyatı’nın o yazıya öncelik verdiğini söyledi. Ayrıca bu yazı, aynı zamanda bir vasiyetin de yerine getirilmesiymiş. Reha Oğuz Bey de “Eski Albümden Silik/Tanıdık Çehreler” serisinin tiryakilerindenmiş. O kadar ki, bir gün Altan Beye:

“Ben ölünce de arkamdan bunlar gibi bir yazı yaz. Beni de sen yaz.” demiş. İşte son yazı, bu isteği yerine getirmek için de yazılmış.

Altan Bey tarihçidir. Ama edipliği de onunla at başı gider. Ben onun bu yazılarını okurken daima bir hikâyeden aldığım lezzeti almışımdır. Onun tatlı, sürprizlerle dolu bir tahkiye üslubu vardır. Usta bir ressamın fırça darbeleri ile tuval üzerinde beliriveren portreler gibi, Altan Beyin mahir kalem, birkaç cümle ile hafızalardan silinmeyecek bir çehreyi, kişiliği, portreyi kâğıt üzerinde inşa ediverir. Samet Ağaoğlu’nun *Babamın Arkadaşları*, *Aşına Çehreler* kitaplarındaki yazıları; Yusuf

Ziya Ortaç'ın *Portreler'i*, Hakkı Süha Gezgin'in *Edebî Portreler'i*, Mehmet Çınarlı'nın *Sanatçı Dostlarım'ı* ve Halil Soyuer'in *Şair Dostlarım'ı* benim ve pek çok edebiyat meraklısının zevkle okudukları kitaplar arasındadır.

Altan Beyin önce "Eski Albümden Silik Çehreler" başlığı altında yazdığı ve kahramanlarının isimlerini meçhul bıraktığı, daha sonra 1987'lerde Ahmet Kabaklı'nın "Altancığım, ben bile bu kişilerin bazılarını tanımakta zorlanıyorum. Sen yazılarında bu kişilerin isimlerini de versen iyi olur." diyerek, onların üzerinden bilinmezlik perdesini kaldırdığı ve başlığının "Eski Albümden Tanıdık Çehreler"e dönüşmesini sağladığı yazılar üslup, gözlem ve edebî değer açısından, biraz önce saydığımız edebiyatçıların eserleri ile boy ölçüşecek düzeyde ve lezzettedir.

Ancak bu yazıların toplandığı, *Sessiz Bir Ses* ve *Kırık Kanatlı Jön Türk* kitaplarının gerekli ilgiyi görmediğini düşünüyorum. Bu kitaplar daha bilinen bir yayınevi tarafından basılsa idi, reklamı ve dağıtımı daha iyi yapılırsa idi, bugün 10. baskılarını aşmış olurdu. Altan Beyin hatıraları da kasete alınmış, çözülüp, düzenlenip yayınlanmayı bekliyor. Bu hatıralar da fikir, kültür, basın ve edebiyat hayatımızın pek çok bilinmezini aydınlatacaktır.

Şimdi aklıma bu yazılardan birisi geliyor. Başlığı "Yedi Peçeli"... Dönemin çok okunan, komünizme karşı mücadelede ön saflarda bulunan köşe yazarı, Amerika'da 9 yıl kalmış ve kendini yetiştirmiş bir genci, "Erzincanlı Bir Genç" yazısı ile Türkiye'ye sitayişle takdim ediyor. Bir gazetede el yazısından karakter tahlili ile basın hayatına giren bu Erzincanlı gencin, kılıktan kılığa bürünüşünü ve Kürtçü-Bölücü "RojeNeve" dergisinin yayıncılığına soyunuşunu, sonraki yıllarda bu değişmelerin devam edişini, nihayet Kürtçülükte karar kılışını Altan Beyin bu yazısından öğrenecektim. O zamanlar kim olduğunu tahmin edemediğim köşe yazarının ve Erzincanlı gencin adını yine ondan öğrendim.

Onun bu iki seriden çıkan yazılarının her biri, bir film olmaya lâyıktır.

Çileli ve Çetrefilli Bir Yayıncılık Hayatı

Altan Beyin 1986 yılında Bayrak Yayınevini kurduğunu ve ders kitabı yayıncılığı yapmaya başladığını görüyoruz. Önce Haseki semtinde başladığı işini daha sonra Fatih'e taşıdı. 1996-97 yıllarında ben de ders kitaplarının redaksiyonu, tashihi hatta mizanpajın da ona yardımcı oldum. Gece gündüz demeden çalışıyordu. Talim Terbiye Kurulu'nun her geçen gün daha çoğalan nazlarına yüksünmeden katlanıyordu. Bir evvelki kontrolde % 30 oranında olan düzeltme listesi uygulandıktan sonra, kitap tekrar Ankara'ya gönderiliyor, ama bu defa %70'lik bir oranla geri çevriliyordu. Altan Bey bu kitapların geçmesi için kimseyle pazarlığa oturmadı. Onlar da daha önce her nasılsa kuruldan geçmiş ve 5 yıl ders kitabı olarak okutulmuş kitapları, bir daha asla kuruldan geçirmedi. Ama Altan Bey,

her seferinde komisyonun istediği düzeltmeleri yaptı ve kanuni harcını yatırıarak kitapları tekrar incelemeye gönderdi. Bir taraftan da tarih ve edebiyat öğretmenleri için *Tarih Gazetesi ve Edebiyat Gazetesi* isimli iki aylık gazete çıkarıyordu.

Orkun dergisinin yeniden yayınlanma düşüncesi de bu dönemde ortaya çıktı. Gençliğinden beri tanıştıkları Türkçü arkadaşları ile toplantılar yapıldı. Yazar kadrosu tespit edildi ve nihayet Orkun yeniden yayın hayatına başladı (1998). Altan Beyin nasıl bir idealist olduğunu ben bu sırada daha iyi gördüm. Gecesini gündüzüne kattıktan ve dergiyi tek başına yükledikten başka - çünkü önceki toplantılara katılanlar daha sonra bir bir uzaklaşmışlar ve yük onun omuzlarına kalmıştı-, işin maddî tarafını da o karşılıyordu. Yayınevinin gelir giderini en ince ayrıntısına kadar hesaplayan Altan Bey, Orkun'u yıllarca zararına çıkarmayı sürdürdü. Basılı derginin masrafları katlanılmaz raddelere gelince de, onu internet ortamına taşıdı.

Sanırım Orkun'un internet ortamına taşınmasında ders kitaplarının ücretsiz dağıtılmaya başlaması da etkili olmuştur. Öğrenci velilerini kitap parasından ve okulların açılış haftasında kitapçı önlerinde kuyrukta beklemekten kurtaran bu uygulama, görünüşte birçok sorunu ortadan kaldırdı. Ancak madalyonun diğer yüzüne kimse bakmadı. Eğer büyük yayınevleri ve yakın dostlara ait kurumlar rahatsız olsalardı, işin bu tarafına da bakılırdı. Millî Eğitim'in her yıl yaptığı tirajı milyonları bulan kitap alımı, büyük yayınevlerini ihya etti. Kendi yağı ile kavru lan ve ancak üç beş kitabı okutulan yayınevlerini ise batırdı. Böylece ders kitaplarındaki çeşitlilik de ortadan kalktı. Devlet kendi eliyle karteller yaratmış oldu.

İşte bu süreçte Altan Beyin kurduğu ve yaşatmaya çalıştığı Bayrak Yayınevine de büyük darbe vuruldu. Zira bu yayınevinin okutulan ders kitapları bir elin parmaklarını kadardı ve büyük yayınevleri ile mücadeleye de gücü yoktu. Okutulan kitaplar da süreleri dolduktan sonra, bir daha Talim Terbiye Kurulu'ndan geçemediler.

Bunun üzerine Altan Bey de kendi kitaplarını tekrar ele alıp, yayınlama yolunu seçti. Çünkü bu onurlu insan kapı kapı dolaşp merhamet dilenemezdi. Yayınevine gittiğimde yeni baskılarını yaptığı kitaplarını gördüm: *Türk Kültüründe Bozkurt, Mustafa Kemal Balkanlarda, Tarih Boyunca Türkçülük, Sessiz Bir Ses, Kırık Kanatlı Jöntürk, Tanıdığım Atsız, Üç Makale, Türklere Karşı Ermeni Komitecileri, Atatürk'ün Hayatındaki Kadınlar* bu eserlerden bazılarıdır. Altan Deliorman'ın bir zamanlar *Bugün* gazetesinde yazdığı tarih yazıları da meraklısına çok şeyler öğretecek ve zevkle okunacaktır kanaatindeyim. Dolayısıyla bu yazılar da kitap hâline gelmelidir.

Türk Yurdunun Bilgeleri

Altan Beyin portre yazılarından oluşan çok değerli bir eseri daha vardır. O bu eserinde Türk ilim, fikir ve kültür hayatınayön veren büyük değerlerimizi

ele alır. Eserin sayfalarını çeviriyorum. Yağmur Atsız'ın Türk Edebiyatı dergisini eline aldığı 2002 yılında söylediği gibi, Tayflar Geçidi, gözümün önünden geçmeye başlıyor. Bu kitapta yer alan 12 isimden dördü hariç, diğerlerini şahsen tanıdım. Şahsen tanımadığım bu dört kişi Zeki Velidi Togan, Sadi Irmak, İzzeddin Şadan ve Muammer Kemal Özergin... Zeki Velidi Beyi tarih alanındaki şöhretinden tanıyorum. Vefat ettiği 1970 Temmuzunda ben henüz öğretmen okulu birinci sınıfta idim. Elbette onu tanımam imkânsızdı. Ama daha sonraki yıllarda İstanbul Edebiyat Fakültesine öğrenci olarak geldiğimde, onun tarih bölümünde bir oda üzerinde asılı duran ismini göreceğim ve *Umumi Türk Tarihine Giriş* isimli kitabını, tarih bölümünde okuyan arkadaşlarıma özenerek ben de temin edecektim.

Sadi Irmak elbette isim olarak tanıdığımız bir kişi idi. 1974 yılında Ecevit- Erbakan hükümetinin istifasından sonra, tarafsız başbakan olarak güvenoyu alamadan bir süre ülkeyi yönetmişti.

Dr. İzzeddin Şadan'ı tanımadım ama Mehmet Niyazi Beyin sohbetlerinden biliyorum. Freud'un tek Türk öğrencisi olan bu nev-i şahsına münhasır doktorun, bastırıldığı ve kitapçılara bıraktığı bir kitabını bir hafta sonra raflardan topladığını, Mehmet Niyazi Beyden dinlemiştim. Sebep tam İzzeddin Beye göre idi: " Bir hafta içinde kitabın meraklısı onu almıştır. Bundan sonra beyhude yere raflarda beklemesine ve sahaf sergilerine düşmesine gerek yoktur."

Dr. İzzeddin Şadan Beyin isminin tek "z"li yazılmasının sebebini ve milliyetçi yönünü de Altan Beyin bu eserinden öğrendim. Freud bu tek Türk öğrencisinin ismini, tek z'li olarak telaffuz ediyormuş, o da hocasına hürmeten ismini bu imla ile yazmış. İzzeddin Şadan aynı zamanda "Marmaratör"lerdendir. Beyazıt'taki Marmara Kiraathanesinde yaptığı sohbetleri dinleyenler

Genellikle Türk Edebiyatı dergisinde yayınlanmış bu kitaptaki yazı başlıklarına bir göz atalım:
 "Erken Düşen Yıldız", henüz kırk beş yaşında ilminin ve yöneticiliğinin zirvesinde iken ecele yakalanan ilim, fikir ve kültür adamı Erol Güngör'dür. Erol Güngör'ün kişiliğini, bilim adamlığını, mütefekkirliğini bu kadar muhtasar ve bu kadar güzel anlatan yazı az bulunur. Onun, ordudaki tayin ve terfilerle yakından ilgilendiğini ve bunları tam isabetle tahmin ettiğini bize bu yazı öğretiyor.
 "Bayrağı Yüksekçe Kaldıran Adam", Ahmet Kabaklı'dır. Onun yolda yürürken üzerinde bayrak resmi bulunan bir gazete kâğıdını kaldırıp, yüksek bir yere koyuşundan hareketle yazılan bu yazıda, söz konusu olay tam da bir hikâyeci bakışı ile Kabaklı'nın bütün ömrü boyunca yürüdüğü yolun bir özeti, bir sembolü olarak ele alınmış ve Kabaklı'nın kişiliğini ortaya koyan bir anahtar olarak değerlendirilmiştir.

arasında Mükrimin Halil Yınanç, Nuri Karahöyükü, Mehmet Şevket Eygi, Sezai Karakoç, Nevzat Yalçıntaş, Cevat Rifat Atilhan, Ziya Nur Aksun ve Osman Yüksel Serdengeçti gibi efsane isimlerin bulunması, ona verilen önemi gösterir. Ömrünün son yıllarını Darülaceze’de geçiren doktorun ölümünden kimse haberdar olmaması, tarihin nisyan bulutları arasında kaybolup gitmiştir.

Muammer Kemal Özergin’i ise hiç tanımadım.

Altan Beyin bu isimlerle yakın bir muarefesi var. Ortak hatıralara sahip. Milliyetçiler Derneğinde, Aydınlar Ocağında hep faal olarak bulunması, onun pek çok ileri gelen isimle dost olmasını ve onları yakından tanıyabilmesini sağlamıştır.

Altan Bey, ele aldığı isimleri en karakteristik yönleri ile öne çıkarmasını bilir. Ama yazılar onların sadece bu yönlerinden ibaret kalmaz. Bu yazıları okurken, hiç bilmediğiniz çarpıcı noktaları da öğrenirsiniz. Yazıların başlıkları bile orijinal mesajlarla yüklüdür.

Genellikle Türk Edebiyatı dergisinde yayınlanmış bu kitaptaki yazı başlıklarına bir göz atalım:

“Erken Düşen Yıldız”, henüz kırk beş yaşında ilminin ve yöneticiliğinin zirvesinde iken ecele yakalanan ilim, fikir ve kültür adamı Erol Güngör’dür. Erol Güngör’ün kişiliğini, bilim adamlığını, mütefekkirliğini bu kadar muhtasar ve bu kadar güzel anlatan yazı az bulunur. Onun, ordudaki tayin ve terfilerle yakından ilgilendiğini ve bunları tam isabetle tahmin ettiğini bize bu yazı öğretiyor.

“Bayrağı Yüksekçe Kaldıran Adam”, Ahmet Kabaklı’dır. Onun yolda yürürken üzerinde bayrak resmi bulunan bir gazete kâğıdını kaldırıp, yüksek bir yere koyuşundan hareketle yazılan bu yazıda, söz konusu olay tam da bir hikâyeci bakışı ile Kabaklı’nın bütün ömrü boyunca yürüdüğü yolun bir özeti, bir sembolü olarak ele alınmış ve Kabaklı’nın kişiliğini ortaya koyan bir anahtar olarak değerlendirilmiştir.

Hiçbir zaman milliyetçi kimliğini saklamaya lüzum duymayan, Marksistlerle mücadelesini her alanda sürdüren, bu sebeple üniversite senatosunda profesörlüğü iki defa reddedilen yalınkılıç bir mücadele adamı Necmettin Hacıeminoğlu’nun, son yıllarındaki yalnızlığı da Altan Deliorman’ı çok etkilemiştir. Hayatı sürekli kalabalıklar içinde ve mücadele ile geçen bu ilim ve aksiyon adamını “Yalnız Alperen” başlıklı bir yazı ile anmıştır.

Kitap okunduğunda, Altan Deliorman’ın diğer yazı başlıklarının da mazruflarını en isabetli noktalarından yakaladığı görülecektir. Muharrem Ergin, dil dilberine vurgun bir yiğittir. Sabahattin Zaim, memleketin geleceğini aydınlatmak için durmadan fidan yetiştiren bir bahçivandır. Sadi Irmak, önce kendisi yanlışlıkla bakan olmuş, daha sonra bir başkasını yanlışlıkla bakan yapmış, iki siyasi yanlışlık parantezinde meşhur olmuş bir devletlü’dür. Ayhan Songar, iyi bir psikiyatrist, iyi

bir müzisyen, iyi bir fotoğrafçı, iyi bir Türkçe müdafii, ateşli bir milliyetçi, Necip Fazıl ve Peyami Safa'dan başlayarak, meşhur edebiyatçılarla dost olabilmeyi başarmış iyi bir insanî ilişkiler uzmanı ve nihayet iyi bir köşe yazarıdır. Elbette böyle vasıfları haiz birisi için yazılan yazının başlığı da "Hezarfen" olacaktır. Cemal Kutay'ı anlatan yazının başlığı tek kelime ile "Tarihçi"dir. İzzeddinŞadan çevresinde meşhur olmuş yanıyla "Deli Doktoru"dur. İkinci Dünya savaşında binlerce esir Türk'ü Rus zulmünden ve ölümden kurtaran unutulmaz mücadele ve millet düşmanları ile yaptığı eşsiz mücahedelerin sahibi Ziyad Ebuzziya için yazılan yazı ise "Zarif Mücahit" başlığını taşır. Evet hayatı sürekli mücadele içinde geçen, metin, ısrarlı, kararlı ve istikamet sahibi bu insan, hayatı boyunca zarafetini bir an bile kaybetmemiştir.

Ve biz bu değerli insanların bilmediğimiz yönlerini, kültür, fikir ve ilim hayatımız için ifade ettikleri değerleri Altan Deliorman'ın eserlerinden öğreniyoruz. Bu bakımdan bizden öncekilerin ortaya koydukları eserler kültür ve medeniyetimizin aktarımını ve güncellemesini de yapan önemli kaynaklardır. Bu noktada Altan Deliorman'ın bir ömür boyu çalışarak ortaya koyduğu eserlerine de kuşbakışı göz atmalıyız.

Eserleri

Altan Deliorman çok erken yaşlarda yazmaya başlamasının sonucu olarak, çok sayıda eser vermiştir. Bir yandan da hayatını kazanmak için bir çok işte birden çalışmak zorunda olmasa, verdiği eserlerin sayısı yüzü aşabilirdi.

Onun eserlerini 2 grupta toplamak mümkündür:

A. Ders Kitapları

Altan Deliorman'ın başlangıçta İbrahim Kafesoğlu ile birlikte girdiği bir alandır. Daha sonra ders kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birkaç büyük kartelet siparişi ile ücretsiz dağıtımın başlamasına kadar, ders kitabı yazımı ve yayını ile meşgul olmuştur. Yazdığı tarih kitaplarında vukufa ve belgeye dayanan objektif tarihçilik yo-

Yazdığı tarih kitaplarında vukufa ve belgeye dayanan objektif tarihçilik yolunu benimsemiştir. Hiçbir zaman abartma ya da küçümseme yoluna gitmemiş, Türk çocuklarına sahih Türk tarihini sıcak bir üslupla anlatma yolunu seçmiştir. Tarih kitaplarına koyduğu serbest okuma parçaları, daima o zamana kadar bilinmeyen veya az duyulmuş olay ve kişilerin etrafında dönmektedir.

lunu benimsemiştir. Hiçbir zaman abartma ya da küçümseme yoluna gitmemiş, Türk çocuklarına sahih Türk tarihini sıcak bir üslupla anlatma yolunu seçmiştir. Tarih kitaplarına koyduğu serbest okuma parçaları, daima o zamana kadar bilinmeyen veya az duyulmuş olay ve kişilerin etrafında dönmektedir.

Altan Deliorman'ın ders kitaplarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Lise Tarih I (Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu ile birlikte, 1976-1977)
2. Lise Tarih II (Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu ile birlikte, 1976-1977)

1976'da, Millî Eğitim Bakanlığı, lise tarih kitaplarının yazımını İbrahim Kafesoğlu, Altan Deliorman ve Yılmaz Öztuna'ya sipariş etmişti. Altan Deliorman ve İbrahim Kafesoğlu Tarih Lise I ve II kitaplarını yazdılar. Bu kitaplarda; Türk tarihi, ilk devirlerden başlayarak Türk çocuğunun bilmesi gereken yönleriyle ele alınıyordu.

Bir kısım ideolojik çevreler tarafından hazımsızlıkla karşılanan yeni tarih ders kitapları, 1978 yılı başında, kurulan Ecevit Hükümeti'nin hışmına uğradı. Tarih ders kitapları uygulamadan kaldırıldı. Kitapların depolarda bulunan kısmı, hurda kâğıt olarak Seka'ya gönderildi.

3. Lise Tarih I (1990-1998)
4. Lise Tarih II (1990-1998)
5. Lise Tarih III (1990-1992)
6. Genel Türk Tarihi I (1996-2002)
7. Genel Türk Tarihi II (1996-2002)
8. Genel Türk Tarihi III (1998-2005)
9. Osmanlı Tarihi I (1996-2001)
10. Osmanlı Tarihi I (1996-2001)
11. Millî Tarih I (1998)
12. Millî Tarih II (1998)

B. Kültür ve Tarih Eserleri

Altan Deliorman'ın eser verdiği diğer alan kültür ve tarihtir. Bu alanda Altan Deliorman'ın 19 eseri vardır. Bu eserler ve içeriklerine aşağıda kısaca değinıyoruz:

1. Mustafa Kemal Balkanlarda (1959, 2009)

Kitapta Mustafa Kemal'in Sofya askeri ataşeliğinden başlayarak, onun Balkanlardaki faaliyetleri bir roman üslubu ile ele alınır. Vidinli bir ailenin kızı olan Nazmiye Hanıma yaptığı evlenme teklifi ile Mustafa Kemal Paşanın bazı gönül ilişkilerinin de yer alması, eseri ilgi çekici hale getirmektedir.

Kitap 35 bölümden oluşmaktadır. Sonunda zengin bir bibliyografya bulunmasının yanında, Atatürk'ü o dönemde yakından tanıyan Şakir Zümre ve Hüsrev Gerede ile yapılan mülakatlara dayalı bilgiler, eserin değerini daha da arttırmaktadır.

2. Atatürk'ün Hayatındaki Kadınlar (1961, 2000, 2009)

Bu eser de üslup bakımından Altan Deliorman'ın sanatkâr yönünün izlerini taşır. Âdetâ bir roman gibi okunabilir. Atatürk'ün annesi, kızkardeşi, eşi ve evlat edindiği kızları ile hayatı boyunca ilgi duyduğu kadınlar ve bunların Atatürk'le ilişkileri kitapta ele alınmıştır. Ayrıca devrin Atatürk'e yakın asker, siyasetçi ve bürokrat gibi simaları da kitapta yer bulur. Atatürk'ün normal insan yönünü ağırlıkla yansıtan bu eser, okuyucuya dönemin siyasi atmosferi hakkında da bilgi verir.

3. Türklere Karşı Ermeni Komitecileri (1973, 1978, 1980, 2011)

Ermeni ırkçılığının ve bunun sonucundaki Ermeni komitelerinin 19. yüzyıl ortalarından itibaren etkili olmaya başlaması ve daha ileriki safhalar bu eserde yer almaktadır. Kitap 31 bölümden oluşmaktadır. Ermeni

Ermeni ırkçılığının ve bunun sonucundaki Ermeni komitelerinin 19. Yüzyıl ortalarından itibaren etkili olmaya başlaması ve daha ileriki safhalar bu eserde yer almaktadır. Kitap 31 bölümden oluşmaktadır. Ermeni komitecilerinin Osmanlı Devleti sınırları içinde ve daha sonra Avrupa ve Amerika'da yaptıkları katliam ve terör eylemleri bu eserde bütün açıklığı ile ele alınır. Eserin hazin ve dokunaklı üslubu, yaşanan olayların acı ve dehşet verici oluşundan ileri gelir. Altan Deliorman'ın bu eseri Ermeni meselesi hakkında Türk milletinin mazlumluğunu belgelerle ortaya koyan önemli bir yayındır.

komitecilerinin Osmanlı Devleti sınırları içinde ve daha sonra Avrupa ve Amerika'da yaptıkları katliam ve terör eylemleri bu eserde bütün açıklığı ile ele alınır. Eserin hazin ve dokunaklı üslubu, yaşanan olayların acı ve dehşet verici oluşundan ileri gelir. Altan Deliorman'ın bu eseri Ermeni meselesi hakkında Türk milletinin mazlumluğunu belgelerle ortaya koyan önemli bir yayındır. Yazık ki Ermeni meselesine onların açısından bakarak, Türklüğe hakaret son zamanlarda yaygın bir hâle gelmiştir. Bu yanlış bakışı değiştirmek için *Türklere Karşı Ermeni Komitecileri*, en etkili eserlerden birisidir.

İlk baskısı 1973 yılında yapılan kitabın 1980 yılına kadar üç baskı yapması, meseleye ilginin o yıllarda canlı olduğunu gösterir. Yıllar geçtikçe Ermeni meselesine ciddi eğilim kamuoyunda tedrici olarak zayıflamış, bunun sonucunda da Türk nüfus cüzdanına sahip olan bir takım aydınlar arasında, Ermeni taraftarlığı almış yürümüştür. Kitabın son baskısı üçüncü baskısından tam 30 yıl sonra yapılmıştır. Türk milliyetçilerinin bu kitap üzerinde önemle durmaları ve yayılmasını sağlamaları elzemdir.

4. **Yugoslavya'da Müslüman Türk'e Büyük Darbe (1975, 2010)**

1975 yılında *Ortadoğu* gazetesinde yayınlanmaya başlayarak, iki yıl kadar süren köşe yazıları bu eserin temelini oluşturur. Deliorman'ın, Fevzi Tara'nın hatıralarından aldığı ilhamla yazdığı *Yugoslavya'da Müslüman Türk'e Büyük Darbe* adlı eseri, ilk defa Boğaziçi Yayınları tarafından kitap olarak yayımlandı. Bu kitapta, İkinci Dünya Savaşı'nda insanlığa karşı işlenen soykırımların, faciaların tarihî kökleri, sebepleri ve oluşumu, belgelere ve hatıralara dayanarak açıklanmaktadır. Türk'ten ve Müslümanlardan temizlenmiş bir Yugoslavya oluşturma çabasının İkinci Dünya Savaşı yıllarında başladığı ve 1990'lı yıllarda iyice azgınlaşan Sırp zulmünün bunun bir devamı olduğu gerçeği, eseri okuyunca daha iyi anlaşılıyor. Kitap, bu kanlı fırtınanın unutulmaması, ibret belgesi olarak gelecek nesillere aktarılması amacıyla kaleme alınmıştır.

5. **Tanıdığım Atsız (1978, 2000)**

Eser daha önce *Ortadoğu* gazetesinde tefrika edilen anıların toplanması ile oluşmuştur. Yazar 2000 yılında yaptığı ikinci baskıda eseri genişletmiştir. Kitabın sonunda Atsız'ın manevi kızı Kâniye Hanım ve avukatı Enver Yakuboğlu ile yapılmış iki mülakat bulunmaktadır. Ayrıca Atsız ile öğrenci ve arkadaşlarının buldukları fotoğraflardan oluşan bir albüm, eserin belgesel değerini daha da arttırmaktadır.

Altan Deliorman 1950 yılında Haydarpaşa Lisesinde tanıdığı edebiyat hocası Atsız ile bağını 1964 yılına kadar aralıksız sürdürmüştür. Eserde hatıra yönü ağır basan bir anlatım vardır. Bu bakımdan kitapta, Atsız'ın yanında Altan

Deliorman hakkında da hayli zengin bilgi vardır.

6. Padişahlar Ansiklopedisi (1980)

Eser, 1980’de, Tercüman Gençlik Yayınları içinde fasiküller hâlinde yayınlanmıştır. Ardından iki ciltlik hacimli kitaba dönüşmüştür. Her yaştan ve seviyeden tarih meraklısının güvenle faydalanabileceği bir ansiklopedidir.

7. Küp Kafalı Çocuk (1979)

1979 yılında, Tercüman Gençlik Yayınları arasında yayınlanmıştır. Altan Deliorman’ın, Evliya Çelebi Seyahatnamesinden çocuklar için derlediği ve günümüz diline uyarladığı anlatılardan oluşmaktadır.

8. Üç Makale (1988)

1988 yılında, *Yeni Orkun*’da yayınladığı makalelerden oluşan bir broşür-kitaptır.

“Türk-İslâm Sentezi ve Türkçülük”, “Homeros Kimin Atası?”, “Bugünkü Mânâsı ile Bozkurt” isimli makalelerden oluşur.

Türk-İslâm Sentezi ve Türkçülük makalesi, 2010 yılında yayınlanan *Tarih Boyunca Türkçülük* kitabının tasarımı olma özelliğini taşır.

“Homeros Kimin Atası?” simli makale, Turgut Özal’ın başbakanlığı döneminde Türkiye’nin siparişi üzerine Fransa’da Plon Yayınevi tarafından Fransızca yayınlanan, *Avrupa’daki Türkiye* kitabı hakkındadır. Bu yazı, Türksüz bir “Anadolu Kültürü” projesininardındaki emperyalist düşünceyi açığa çıkarılmaktadır.

Son makale Altan Deliorman’ın 2009 yılında kitaplaştırdığı *Türk Kültüründe Bozkurt* isimli eserinin bir ön çalışması olarak değerlendirilebilir.

9. Türklük Mücahidi İsa Yusuf (1991)

1991 yılında, Türk Edebiyatı Vakfı’nın öncülüğünde, İsa Yusuf’u ve mücadelesini anlatan etkinlikler arasında, bir de kitap düşünülmüştü. *Türklük Mücahidi İsa Yusuf* adlı eser, bu fikir ve niyetle kaleme alınmıştı. Altan Deliorman’ın, Prof. Dr. Abdülkadir Donuk ve İsa Kocakaplan’la birlikte yazdığı bu eser, Doğu Türkistan davasına adanmış bir ömrün hikâyesini ölümsüzleştirmektedir.

10. Kırık Kanatlı Jön Türk (1997, 2009)

Altan Deliorman’ın önceleri Eski Albümden Silik Çehreler, daha sonraları Eski Albümden Tanıdık Çehreler üst başlığı altında yazdığı portreler ona üç kitap kazandırmıştır. Türk ilim, siyaset, fikir, edebiyat, basın ve sanat hayatında isim yapmış kişilerin yanında, hiç tanımayan kişilerin de yer aldığı bu yazılar, okuyanda hatıra tadı karışık bir hikâye metni etkisi bırakır.

Altan Deliorman'ın 1977 yılından itibaren büyük ölçüde Türk Edebiyatı dergisinde yazdığı bu portrelere konu olan kişilerin başlangıçta isimleri verilmiyordu. Bu sebeple yazıların üst başlığı Eski Albümden Silik Çehreler'di. 1987 yılından sonra Ahmet Kabaklı'nın teklifi ile portrelerde kişilerin isimleri verilmeye başlandı ve üst başlık da Eski Albümden Tanıdık Çehreler'e dönüştü. Altan Deliorman 1997 yılında bu yazılarından seçmeler yaparak iki kitap çıkardı: *Kırık Kanatlı Jön Türk* ve *Sessiz Bir Ses...* Portrelerin oluşturduğu üçüncü kitap ise 2009 yılında *Türk Yurduunun Bilgeleri* adıyla yayımlandı. Bu kitapta ismi verilmeyen portre bulunmaktadır.

Kırık Kanatlı Jön Türk isimli eserde şu kişiler yer alır:

İsa Yusuf Alptekin, Halit Aracık, Ethem Ruhi Balkan, Hasan Ferit Cansever, İlhan Darendelioğlu, Nuri Demirağ, Fethi Gemuhluoğlu, Tefvik İleri, Nejdet Sançar, Tahsin Onbaşının Annesi, Fevzi Tara, Fethi Tevetoğlu, Doğan Kılıç Şihhasanlı.

11. *Sessiz Bir Ses* (1997, 2009)

Altan Deliorman'ın portre yazılarından oluşturduğu ikinci eseridir. Bu eserde şu isimler yer alır:

Yesari Asım Arsoy, Lemi Atlı, Ekrem Hakkı Ayverdi, Nihad Sami Banarlı, Tahsin Banguoğlu, Muzaffer Batur, Tarık Buğra, İsmail Hami Danişmend, Cemal Refik Delibaş, Münir Hayri Egeli, Reşit Halit Gönç, İbrahim Kafesoğlu, Hikmet Katran, Peyami Safa, Sadi Tek, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Enver Trablusi.

12. *Işıklı Hayatlar: Nihad Sami Banarlı, Ekrem Hakkı Ayverdi, Samiha Ayverdi* (2004)

Türk kültür hayatının bu üç önemli ismi üzerinde Altan Deliorman'ın yazdığı roman tadındaki üç uzun biyografi Kubbealtı Neşriyatı tarafından ya-

1991 yılında, Türk Edebiyatı Vakfı'nın öncülüğünde, İsa Yusuf'u ve mücadelesini anlatan etkinlikler arasında, bir de kitap düşünülmüştü. Türklük Mücahidi İsa Yusuf adlı eser, bu fikir ve niyetle kaleme alınmıştı. Altan Deliorman'ın, Prof. Dr. Abdülkadir Donuk ve İsa Kocakaplan'la birlikte yazdığı bu eser, Doğu Türkistan davasına adanmış bir ömrün hikâyesini ölümsüzleştirmektedir.

yımlanmıştır.

13. Türk Yurdunun Bilgeleri (2009)

Altan Deliorman'ın portre yazılarından oluşan üçüncü eseridir. Yazarın bu üç eserine girmeyen portre yazıları da vardır. Kemal Ilıcak, Ömer Lütfi Mete ve Reha Oğuz Türkkkan hakkında yazdığı portre yazıları bunlardan bazılarıdır.

Bu eserde şu isimler hakkında yazılmış yazılar yer alır:

Erol Güngör, Ahmet Kabaklı, Necmeddin Hacıeminoğlu, Muharrem Ergin, Sabahaddin Zaim, Muammer Kemal Özergin, Zeki Velidi Togan, Sadi ırmak, Ayhan Songar, Cemal Kutay, İzeddinŞadan, ZiyadEbuzziya.

14. Türk Kültüründe Bozkurt (2009)

Eser 20 bölümden oluşmaktadır. Kurtun özellikleri, Türk destanlarında bozkurtun yeri, destanlardaki kurt motifi ile gerçeklerin karşılaştırılması, arkeolojik buluntularda bozkurt motifleri, tarihi yazıtlarda bozkurtun yeri, Türk klasik eserlerinde bozkurtun yer alışı, kurt başlı bayraklar, astronomide bozkurt gibi bölümlerin ardından, Cumhuriyet döneminde bozkurt sembolünün macerası kitapta yer bulur. Eserin sonunda, bozkurtla ilgili eserlerden oluşan zengin bir bibliyografya ve dizin vardır.

15. Bulgaristan'da Türkçe Basın: 1865-2009 (2010)

Bulgaristan'da Türkçe Basın kitabı, 23 Ekim 2010 Cumartesi günü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen "Altan Deliorman'a Saygı Günü" anısayayımlanmış ve programa katılanlaradağıtılmıştır.

Eserde 1865 yılından 2009 yılına kadar geçen 144 yıllık sürede, Bulgaristan'da Türkler tarafından veya Türklere yönelik olarak yayımlanan periyodikler hakkında bilgi bulunmaktadır. Eserde gazete ve dergileri yayımlayan kişilerin biyografileri hakkında bilgi bulmak da mümkündür. Eserin sonunda kişi, yer ve eser adlarından oluşan dizin bulunmaktadır.

16. Tarih Boyunca Türkçülük (2010)

Eser destanlar devrinden başlayarak 1923 yılına kadar Türkçülüğün bir icmalini yapmaktadır. Yazarın 2 cilt olarak tasarladığı eserinin birinci kitabıdır. Türkçülüğün kaynağını teşkil eden fikir, duygu ve davranışlar, Türkçenin devlet dili haline gelişi, edebiyatta Türkçecilik, Ali ŞirNevai'nin Türkçülüğü, Türkoloji ve Türkçülük ilişkisi, Türkçülüğe hizmet eden ilim, fikir, edebiyat ve sanat adamları, Türkçülüğe hizmet eden yayın organları ve kuruluşlar, bu eserde değerlendirilmektedir. Türkçülük hakkında bilgi sahibi olmak ve bi-

rikimini geliştirmek isteyen herkese hitabeden, kolay okunabilecek bir üslupla kaleme alınmış kitap Altan Deliorman'ın hayatını adadığı Türkçülük fikrine önemli katkılar yapmaktadır.

Sonraki dönem eserin II. kitabını oluşturacaktı. Ne yazık ki bunu tamamlamaya yazarın ömrü vefa etmedi.

17. Osmanlılardan Önce Türkler (2010)

Türklerin Orta Asya'dan başlayan uzun ve heyecan verici tarihî macerasını Osmanlı döneminin başlangıcına kadar anlatan bir eserdir. Uzun tarihleri boyunca Türk topluluklarının Asya'da, Afrika'da ve Avrupa'da kurdukları devletler bu eserde ele alınmaktadır. Hunlar, Kök Türkler, Uygurlar, Hazarlar, Avarlar, Akhunlar, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Harzemşahlar dönemleri, Altan Deliorman'ın vukufu gözü ve etkileyici üslubu ile bu eserde anlatılır. Türklerin cihangirliğive medeniyet kuruculuğu kitapta yer bulur.Eser bütün Türk tarihini anlatma düşüncesinin ilk kitabıdır.

18. Osmanlı Çağı (2010)

Altan Deliorman'ın Türk tarihine bütüncü bakışını sürdüren bir eserdir. *Osmanlılardan Önce Türkler* isimli eserin devamıdır. Kitapta bütün yönleri ile Türk tarihinin Osmanlı dönemiele alınmaktadır.

19. Atsız Hayatı Şahsiyeti Eserleri(2013)

Altan Deliorman'a Türk Dil Kurumu tarafından sipariş edilen, ancak daha sonra yayınlanmasından vazgeçilen bu kitap, yazarın pek çok eseri gibi kendi kurduğu Bayrak yayınları tarafından yayımlandı. Yazar bu son eserinin yayımlandığını göremedi. Eserde Atsız'ı yakından tanıyan ve uzun yıllar birlikte çalıştığı öğrencisinin gözüyle bu önem-

Türkçülüğün kaynağını teşkil eden fikir, duygu ve davranışlar, Türkçenin devlet dili hâline gelişi, edebiyatta Türkçecilik, Ali ŞirNevai'nin Türkçülüğü, Türkoloji ve Türkçülük ilişkisi, Türkçülüğe hizmet eden ilim, fikir, edebiyat ve sanat adamları, Türkçülüğe hizmet eden yayın organları ve kuruluşlar, bu eserde değerlendirilmektedir. Türkçülük hakkında bilgi sahibi olmak ve birikimini geliştirmek isteyen herkese hitabeden, kolay okunabilecek bir üslupla kaleme alınmış kitap Altan Deliorman'ın hayatını adadığı Türkçülük fikrine önemli katkılar yapmaktadır.

li tarihçi, edebiyatçı, ilim ve fikir adamının hayatı, kişiliği ve eserleri ele alınmaktadır.

Veda

1954 yılında Türk Sanatı dergisinin açtığı hikâye yarışmasında birincilik kazanan Altan Deliorman, o tarihten itibaren basın yayınla sürekli haşırneşir oldu. Hiçbir zorluk onu çalışmaktan alıkoyamadı. Sürekli kendi kozasını ördü ve ürettiklerini okuyucularla paylaştı. Türkçülük ülküsüne ömrünü verdi ve bu yolda asla bıkkınlık ve yılgınlık göstermedi. Yalnız başına bile olsa, yürümeye devam etti. Bu kararlı mesaisini hayatının sonuna kadar sürdürdü. Son nefesine kadar milleti için, onun kültürüne bir şeyler katmak ve Türk gençlerini millî değerlerine bağlamak için çalıştı.

Çalışmayı hastane sedyesine düştüğü gün bıraktı. Ve o gün dünyayı da terk etti.

Altan Deliorman, eserleri ile sonsuza kadar yaşayacak güzel insanlardandır. Necmeddin Hacıminoğlu için kullandığı “Yalnız Alperen” deyimini bence kendisine de çok yakışıyor.

Bu yalnız alpereni saygıyla selamlıyor ve ruhuna Fatihalar gönderiyorum.

**Türkçülük
ülküsüne ömrünü
verdi ve bu yolda
asla bıkkınlık
ve yılgınlık
göstermedi.
Yalnız başına bile
olsa, yürümeye
devam etti. Bu
kararlı mesaisini
hayatının
sonuna kadar
sürdüdü. Son
nefesine kadar
milleti için, onun
kültürüne bir
şeyler katmak ve
Türk gençlerini
millî değerlerine
bağlamak için
çalıştı.
Çalışmayı
hastane
sedyesine
düştüğü gün
bıraktı. Ve o gün
dunyayı da terk
etti.**

1 Altan Deliorman'ın doğum tarihi hakkında, kendi adına açılan web sitesinde, yazarımızın yayımlanmayan hatıralarına atfen şu bilgiler bulunmaktadır:

“ALTAN DELİORMAN (25.06.1935-22.08.2012): İş Bankası'nın sermaye desteğiyle çıkarılan Milliyet gazetesi, büyük merkezlere temsilciler gönderme kararı almış. Babamı da, merkezi Bulgaristan olmak üzere Balkanlar temsilcisi olarak Sofya'ya göndermişler. Babam annemi de beraberinde götürmüştü. Ben de ister istemez onlarla beraber gitmiştim. Çünkü doğuşuma iki ay varmış.

Altan Deliorman, babası Mahmud Necmeddin Deliorman'ın gazetecilik görevi ile bulunduğu Sofya'da, 25 Haziran 1935 günü doğdu.1936 yılında Milliyet Gazetesi'nin malî durumu bozuldu ve Necmeddin Beyle ailesi, İstanbul'a döndüler. Altan'ın nüfus cüzdanı ancak o zaman (22 Mart 1936) alındı. Esas doğum yeri ile yılı, bürokrasi engeline takılıp resmîyete dökülemedi.”

Altan Deliorman'ın biyografisini kronolojik ve ayrıntılı bilgiler içeren www.altandeliorman.com sitesinden özetliyoruz.(<http://www.altandeliorman.com/Icerik.aspx?id=1/25.08.2014>) (Erişim: 01.09.2014)

Bu sitedeki yazı büyük ihtimalle Turgut Güler'in kaleminden çıkmadır.

ARIF NİHAT'TA MİLLİYETÇİ TAVIR

PROF. DR. SAADETTİN YILDIZ*

Türk milliyetçiliğinin en önemli beslenme kaynaklarından birisi, hiç şüphesiz, edebiyattır. Sözlü gelenekten günümüze kadar süregelen şiire yatkınlığımız, şiiri diğer türlerden daha öne çıkarmış ve genç nesillerin kültür dokusunun örülmesinde şiirin yeri hep önde olmuştur. Özellikle Tanzimat'tan sonra kaleme alınan hikâye, roman ve tiyatro eserlerinin duygu ve düşünce dünyamızın gelişmesine katkıda bulunduğu ortada olmakla beraber, şiir daha geniş kitleleri etkilemiştir. Âkif'in Çanakkale Şehitleri için söylediği büyük şiir, Mehmet Emin'in Cenge Giderken'i, Yahya Kemal'in Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiiri, Orhan Şaik'in Bu Vatan Kimin'i, Necmeddin Halil'in Bir Yolcuya'sı, Necip Fazıl'ın Sakarya Türküsü gibi milliyetçi tavrı adeta tarif eden şiirlerin ruh dünyamızı şekillendirdiği inkâr edilemez. Bunun yanında, Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor romanlarını defalarca okuyan ve her okuyuşunda orada kurgulanan hayatı hayalinde yaşayan, hayata bakışı da büyük ölçüde bu çerçevede şekillenen Türkçü / milliyetçi aydınların sayısı az olmadığı gibi, M.Turhan Tan (1886-1939), Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966), Feridun Fazıl Tülbentçi (1912-1982), Bahaeddin Özkişi (1928-1975),

* Lefke Avrupa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Özellikle 1950'li yıllardan itibaren gençliğin milliyetçi duygu ve düşünceleri benimsemiş olarak yetişmesinde rolü olan sanatçılar arasında Arif Nihat'ın da önemli bir yeri vardır. "Bayrak" başta olmak üzere, "Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor", "Fetih Marşı", "Ağıt", "Kalk Yiğidim", "Beyaz Atlı", "Onlar", "Devler", "Destan" gibi şiirleri, gençliğin millî duygularını uyandıran, besleyen ve diri tutan metinlerdir.

M. Necati Sepetçioğlu (1932-2006) gibi tarihî roman yazarlarından beslenenler de çok sayıdadır.

Özellikle 1950'li yıllardan itibaren gençliğin milliyetçi duygu ve düşünceleri benimsemiş olarak yetişmesinde rolü olan sanatçılar arasında Arif Nihat'ın da önemli bir yeri vardır.¹ "Bayrak" başta olmak üzere, "Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor", "Fetih Marşı", "Ağıt", "Kalk Yiğidim", "Beyaz Atlı", "Onlar", "Devler", "Destan" gibi şiirleri, gençliğin millî duygularını uyandıran, besleyen ve diri tutan metinlerdir.

Çocukluk ve gençlik döneminin önemli bir kısmını savaşın bunaltıcı havasında yaşamış olan Arif Nihat, kimliğini belaların tam ortasında keşfetmek zorunda kalan Türk milletinin günlük hayatı içinde kendi kimliğini de keşfetmiş oldu. Yıllarca sürecek bir savaş dönemine (1911-1922) girdiğimizde daha on yaşına bile gelmemişti ve Balkan bozgununun bütün acısını yerinden yurdundan olarak yaşayan bir bölgenin çocuğuydu. Zor zaman -çoğu zaman- insanı diriltir. Arif Nihat, "İngiliz'in boşuna gitti her işi / Türk'e mermi menzili oldu gemisi."² mısralarını söylediği zaman on yaşını yeni yeni geçmişti.

İyi şair, söyleyiş tarzıyla sanata, dile getirdiği önemli meselelerle de fikre / ideolojiye hizmet eder. Sanatını önemsemeyen de hizmet edebileceğini sanan sanatçı başarılı olamaz; milletin yaşadıklarını dert edinmeden yazanın da geniş kitlelere mal

olması çok zordur. Bunun için, "güzellik" ile "fayda"yı dikiş yerleri belli olmayacak şekilde yan yana getirebilmek gerekir. Cumhuriyet dönemi şiirimizin en önemli temsilcilerinden biri olan Arif Nihat -sadece "Bayrak" şiiriyle bile- bu dengeyi kurabilmiştir. Onun şiirlerinin önemli bir kısmı, millî duyuş/duruş ile edebiyat arasındaki derin alâkayı gözler önüne serecek niteliktedir.

Arif Nihat, edebiyatın sosyal görevini şu mısralarla özetlemiştir:

Her kim ki bu halk için yazar, halkın olur;

Aydınlatılabildiye eğer, aydın olur...

Muhtâc değildir eli, altın kaleme:

Kullandığı her kalem onun altın olur!³

Bu ifade, şairin konuyla ilgili görüşleri tam olarak irdelenmezse, yanlış anlaşılabilir. Aslında Arif Nihat, sanatın gayesi konusunda çok katı bir tutum içine girmemiş; sanata sadece sosyal görev yüklemeye çabalarına itibar etmemiştir. Güzelliği ihmal etmemek kaydıyla çeşitli millî ve manevi değerleri öne çıkardığı şiirleri az değildir. Onun şiirdeki ana tutumu, “estetik değer ile sosyal faydayı barıştırmak, kaynaştırmak” olarak belirlenebilir.⁴

*Bana göre önemli olan, şiirde bizim duygumuzu, bizim ruhumuzu, bizim kültürümüzü, bizim medeniyetimizi ortaya koymaktır. Muhtevâda millî olmaktır.*⁵

*Kendisini bir aktör gibi, sık sık başkalarınâmına konuşmaya salâhiyetli, hattâ mecbur kabul etmezsek şair, cemiyetin adamı olmaktan çıkar.*⁶

*Birçok eserlerde tez sanat zevkından önce geliyor. Yani sanatı eşek yapıyorlar, tezi onun sırtına bindiriyorlar. Sanat bir semer hayvanı değildir. (...) kozası içinde reklâmsız çalışan bazı sanatkârlardan yarına gerçek sanat örneği romanlar, hikâyeler, hatta piyesler kalacaktır.*⁷

Arif Nihat'ın sanatı, gelenek ile gelecek arasında kurduğu sağlam bağlantı sayesinde millî değerlere eklenir ve bu sayede geçmişin değerleri günümüz değerleri ile kaynaşır. Geçmişten günümüze gelen ve bizi biz yapan tarih ve mazî bilinci, Türk coğrafyasına (en geniş anlamıyla) bağlılık, Türkçe sevgisi, dinî hassasiyet ve tasavvufî duyuş, bayrak sevgisi, millî sanata itibar gibi ana kavramlar onun şiirinin mayası olarak değerlendirilmelidir. Malatya Lisesinden öğrencisi Gökhan Evliyaoğlu onun milliyetçi tutumu konusunda şöyle diyor: “Atatürk çizgisinde başlayan ve devam eden milliyetçiliği, büyük düşünürlerimizden Ziya

Her kim ki bu halk için yazar, halkın olur;
Aydınlatılabildiye eğer, aydın olur...
Muhtâc değildir eli, altın kaleme:
Kullandığı her kalem onun altın olur!

Arif Nihat'ın sanatı, gelenek ile gelecek arasında kurduğu sağlam bağlantı sayesinde millî değerlere eklenir ve bu sayede geçmişin değerleri günümüz değerleri ile kaynaşır.

Gökalp kültürü ile zenginleşmiş olarak, bütün dünya Türklüğünü kucaklayan bir 'Kızılelma' ideali hâlinde onu heyecanlandırmıştır."⁸

Onda, milliyet fikri ile hürriyet-istiklâl-bayrak; milliyetçi tavır ile dinî hassasiyet kaynaşmış ve kuvvetli bir terkip meydana getirmiş durumdadır.

Çocukluk ve gençlik döneminin önemli bir kısmını savaş yıllarında yaşamış olan Arif Nihat, kimliğini belâların tam ortasında keşfetmek zorunda kalan Türk milletinin günlük hayatı içinde kendi kimliğini de keşfetmiş oldu. Yıllarca sürececek bir savaş dönemine (1911-1922) girdiğimizde daha on yaşına bile gelmemişti ve Balkan bozgununun bütün acısını yerinden yurdundan olarak yaşayan bir bölgenin çocuğuydu. Zor zaman -çoğu zaman-

insanı diriltir. Arif Nihat, "İngiliz'in boşuna gitti her işi / Türk'e mermi menzili oldu gemisi."⁹ mısralarını söylediği zaman on yaşını henüz geçmişti.

Arif Nihat, Türk milletine mensup olmakla övünmüş, ideolojik, sosyal politik kanaatlerinde bu mensubiyeti belirleyici/ayırıcı bir unsur olarak kullanmıştır.

Yıllardır çarpışmadayım ben, böyle

Mefkûreme engel çıkaran her şeyle..

Biz, birbirinin aynı ikizler gibiyiz:

Birdir adımın Ebc'd'i "Mefkûre"yle.¹⁰

mısralarında *mefkûre* ile kastedilen *Türkçülük idealidir*. İdeallerinin gerçekleşmesini engelleyen her şeyle yürüttüğü mücadeleyi "*çarpışma*" olarak nitelemesi ve ideolojisiyle aynileştiği anlamına gelen "birbirlerinin aynı ikizler gibiyiz" ifadesi, şairin Türkçülük idealine ne kadar samimiyetle bağlandığını göstermektedir.

Yıllardır çarpışmadayım ben, böyle
Mefkûreme engel çıkaran her şeyle..
Biz, birbirinin aynı ikizler gibiyiz:
Birdir adımın Ebc'd'i "Mefkûre"yle.

Şair, Türklüğü reddeden, kökü dışarıda her türlü düşünceye sert bir tavır takınmış; bunu, gerek yazı ve konuşmalarında, gerek politik faaliyetlerinde açıkça ortaya koymuştur. Zaman zaman güçlü bir ironi ile süsleyerek kaleme aldığı bazı şiir, kısa nesir ve gazete yazılarında millî varlığımıza ve değerlerimize aykırı gördüğü her tavır ve düşünceyi eleştirmekten geri durmamıştır. Kıbrıs meselesinde gösterdiğimiz çekişen tavır eleştirdiği, 14 Nisan 1964 tarihini taşıyan "Eşik" başlıklı yazısı bunun güzel örneklerinden biridir: "Temsilcimiz Oğuz Aran, Avrupa Konseyi'nde Kıbrıs'tan söz ederken, cesaret ve belâgatle 'iki defa harbin eşğine geldik.' demiş. İşimiz -galiba- önümüzdeki oturumda dört, sonrakinde beş, daha sonraki oturumlarda altı, yedi, on, on beş defa harbin eşğine geldiğimizi söylemekten ibaret kalacak ve bu, gerek Yunanlı dostlarımıza, gerek dostlarımızın dostlarına, eşik atlamak niyetinde olmadığımızın teminatı gibi görünecek."¹¹

Millî değerlerimizi, vatanı, bayrağı, Türk dünyasının herhangi bir bölgesini tehlikede gördüğü zamanlarda bu hassasiyet daha da artar. Ondaki "vatan sevgisinin temelinde -çocukluk ve gençlik yıllarında, vatan toprağını paramparça eden kaç tane savaşı arka arkaya yaşamış olmasının da tesiriyle- "kaybetme endişesi" vardır.¹²

Arif Nihat'ın nazarında vatan, "ekmeği katık istemeyecek kadar tatlı olan birtoprak"tır. Vatan toprağı, gökyüzü (Yahya Kemal'in "kendi gök kubbemiz" dediği gökyüzü) ve bayrak aynı soydandır: "Kopardılar ayı gökten, / Bir ipek dala astılar... / Yurt dediler, gölgesine / Ayaklarını bastılar."¹³ mısralarına göre, vatan toprağı ile bayrağın bir araya gelmesi, hürriyet ve istiklâlin de hayat bulması demektir. Bayrak da toprak da merasimsiz, tantanasız sevilir!

O, bütün Türk dünyasıyla sürekli ve çok yakından ilgilenmiştir. Kerkük'ten Uygur diyarına, Balkanlardan Kıbrıs'a uzanan geniş Türk kültür coğrafyası, güzel ve huzurlu haberleriyle onu sevindirmiş, sıkıntılarıyla da derinden üzümüştür. Geniş Türk kültür coğrafyasına gönülden bağlanmanın ideolojik karşılığı "Turancılık"tır. Bu konuda görüşleri çok nettir:

Millî değerlerimizi, vatanı, bayrağı, Türk dünyasının herhangi bir bölgesini tehlikede gördüğü zamanlarda bu hassasiyet daha da artar. Ondaki "vatan sevgisinin temelinde -çocukluk ve gençlik yıllarında, vatan toprağını paramparça eden kaç tane savaşı arka arkaya yaşamış olmasının da tesiriyle- "kaybetme endişesi" vardır.

“Bizim gibi konuşan, bizim soyumuzdan, kanımızdan, canımızdan kopan soydaşlarımıza neden taş kesilelim?”

Atalarımız demişler ki “aslını yitiren haramzade!” Ben aslımı, neslimi bilen bir kimseyim. Ve işte tekrar söylüyorum: Önce Anadolu! Anadolu! Anadolu! İşte ben, bir milyon kere Anadolucuyum! Beşyüzbin defa da Turancıyım. Yani işte ben, bal gibi Turancıyım!”¹⁴ Onun Turancılığı, yakından uzağa bütün tarihî coğrafyamızı, kültür coğrafyamızın tamamını kapsar: “Bize ‘Turancı’ diyenler, ‘turan’ kelimesinin bir gün Hatay’ı, bir gün Kıbrıs’ı kastettiğimizin ve bir gün elbette başka yerler kastedebileceğimizin farkına varamayanlardır.”¹⁵

Onun bakış tarzına göre, “misak-ı millî” devletin sınırlarıyla ilgilidir. Millet, sınırlanmaktan hoşlanmaz. Sınırlarımızın iki yanına serpilmiş olan kardeşlerin, siyasal sınırları vicdanen kabullenmeleri kolay değildir. Bu duygu, “Ağıt” şiirinde şöyle dile getirilmiştir:

Caber yok, Tiyânşan yok, Aral yok....

Ben nasıl varım?

Şu yakın suların

Kolu neden bükülmez?

Fırat niçin, Dicle niçin, Aras niçin

Benden doğar, bana dökülmez?¹⁶

Arif Nihat’ın vatan coğrafyasında Kıbrıs’ın ayrı bir yeri vardır. İki yıla yakın öğretmenlik de yaptığı Kıbrıs, bu süre içinde tanıdığı insanlarıyla, tabiat güzellikleriyle, yıllarca ve yığıtçe sürdürülen var olmak kavgasıyla onun şiirinde önemli bir yer tutar. Kulağı hep orada olmuştur. 1960 yılında Türk Alayı’nın Kıbrıs’a ayak basışı onu ağlatmıştır; 1974 harekâtı ise daha çok ağlatır: “...Babamı böyle, bundan da daha fazla ağlarken, bir kez daha gördüm. Aradan on dört yıl geçtikten sonra harekâtı radyodan öğrendikten sonra hüngür hüngür ağladı. Ben babamı hiç böyle ağlarken görmemiştim. Hem böyle bir ağlamayı gördüm, hem de sevinçten nasıl ağlanırmış, onu öğrendim.”¹⁷

Geniş Türk coğrafyasının herhangi bir yerinde meydana gelen türlü olaylar onu yakından ilgilendirir. Bingöl depreminde hayatını kaybedenlere, çöplükten kömür toplarken göçük altında kalan fukara kızlarına, sussun diye kış gecesinde kapıya bırakılıp kurtlar tarafından yenen kız çocuğuna (Cahide’ye) ağlarken, Hazer’in sularının çekildiği haberine de -aynı zamanda tarihî perspektifini de

düşünerek- ağlamıştır:

“Hazer’in sularının çekilmekte olduğunu haber verdiler. Demek ki bir kıtanın dudakları, bir kıtanın dili kurumaktaydı. Demek ki bir köpük denizi yerinde yarın bir kum denizi kalacaktı. İbrahim Peygamber’in ilk vatanı Hazer, asırlar sonra çöl olacaktı.

Kuru Hazer’im kuru, yan Hazer’im yan!

Rüzgâr savursun dört bir yana kumlarını..havaya bulut gönder, bulutlara yıldırım yükle; gökte orduların bulunsun!

Kayıkların, gemilerin geçtiği yollarda bir kıyıda bir kıyıya kervanlar geçsin artık..yeşil baharların göcsün artık. Dizi dizi kervanlar tespihin olsun!

Kuru Hazer’im kuru, yan Hazer’im yan!

Köpüklerinin yerinde çakıllar kalsın, yosunlarının yerinde kumlar. Hazer’in türbesini beklesin gökte yıldızlar, kıyılarda mumlar.

Senden büyük bir ana vatan gölü daha, vaktiyle böyle kurumuştu.

Kuşların çığlık çığlık uçsun dört bir yana..yerlere serilsin yelkenler. Kumlara sıza sıza, havaya dağıla dağıla; emile emile, sömürüle sömürüle kuru Hazer’im kuru..yanHazer’im yan!”¹⁸

Arif Nihat’ın adını ananlar, hemen arkasından “bayrak şairi” de derler. Bu niteleme büyük ölçüde “Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...” mısrayla başlayan “Bayrak” şiirinden kaynaklanır. Bayrağın millet için ne demek olduğunu en güzel anlattığı şiirlerinden biri de “Olamam” şiiridir. “Bir çocuksam / kucaksız, / Oyuncaksız; / Bir delikanlıysam / Atsız, / Pusatsız / Olabilirim... / Bayraksız olamam!” mısralarıyla başlayan bu şiirdeki “gemi yelkensiz, rüzgârsız olabilir”, “gelin telsiz-duvaksız olabilir”, “ölü taşsız-yazısız olabilir”, “Ulubatlı Hasan kolsuz-kanatsız olabilir”; “fakat hiçbirimiz bayraksız olamayız.” şeklindeki vurgulamalar, bayrağı merkez değerlerin başında saydığını göstermektedir.

“Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim” dediği bayrak, hem atalara bağlılığın hem geleceğe güvenin hem de bağımsızlığın sembolüdür. Âkif “milletimin yıldızı” demişti; Arif Nihat da hemen tamamen aynı anlama gelmek üzere “bütün yıldızlar sönse bile parlamaya devam edecek olan bir yıldız” dan bahsediyor: “Benim, dedemle yanyana / Yazılı kalacak adım... / Yıldızların söneceği / Güne yıldızlar sakladım.”¹⁹

Millî sembollerimize karşı hassastır: “Yerde Bozkurt neyse gökte boz kartal, odur. Bu, ikisini anlatan kelimelerdeki çok sıkı benzerlikle de anlaşılmaktadır. Zaten ‘kurt’ kurtarıcılıkla yakından ilgiliydi; ‘kartal’ da öyle.”²⁰ Bu hassasiyetin zaman zaman çok sert tepkilere dönüştüğü de olur: “Bugün şurdaburda görülen kiralık eller; ırkçılık, gericilik, Turancılık, daha bilmem necilik diye kurda atıp ulaştıramadıkları taşı kartala atmayı denemediler: akıllarına gelmediği için değil, attıkları takdirde başlarına düşeceğini bildikleri için.”²¹

Arif Nihat, maziye bugüne ışık tutan bir kaynak, bir meşale olarak görür: “Boynu bükük sınır şehri, geceleyin, aydınlanmak için ay bekliyordu. Dokuz asır geriden ışık tutanların meşalesi olmasa, Kars geceleri daha da derin olacaktı.”²²

Onda mazi, hem gurur, hem de hüznün kaynağıdır. “Tarihin muazzam takı altından / Ağır ve şahane geçti Selim’ler, / Bellerde palalar altın kabızlı / İri kavuklarda iri dilimler.” (Selim’ler, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor) mısraları göğüsler dolusu bir gururu ifade ederken; meşhur “Ağıt” şiiri eski ihtişamdandan uzak olmanın hüznünü, hayal kırıklığını ortaya koymaktadır: “Meraga göklerinden Meraga’ya bakıp ağlayacak olan yıldızlar”, şanlı bir geçmişi hatırlamanın hüznü içindedirler. Geçmişin kadrosu müthiştir: Kürşatlar, Akülke, Sütgölü, Semerkant, Caber, Aral, Tanrı Dağları, Fırat, Dicle, Aras, İtil, Tuna, Nil, Sakarya, Konya... ne var ki bu zengin tarihî dekor artık yoktur. “Ağıt” şiiri, işte bu dekora, şanlı maziye, ihtişama, güce, Turan’a ağıttır aslında. Aynı ağıt havası, “Hisarlar” şiirinin de dokusuna işlemiştir:

Issız kuleler, bükük boyunlar;
Öksüz kapılar, kırık duvarlar...

Taşlardan örülme saksılardı:
Gül, lüle ve yâsemin kokarlar.

Mâziyi arar derin sulara
Öksüz öksüz bakan nazarlar;

Târîhime kök salan Hisar’lar
Târîhimi isterim- susarlar!²³

Mazi ile ilgili duygu ve düşüncelerin “mazi hasreti”ne dönüşmesi bizim sanatçılarımızda hayli yaygındır. Uzun ve renkli tarihinde akla hayale gelmez

belalarla karşılaşan bir millet için neredeyse kaçınılmaz olan bu durumun özellikle şiirimizi zenginleştirdiği muhakkaktır. Arif Nihat'ın şiirlerinde bu görüşümüzü destekleyen çok sayıda örnek var:

“Nerde kaldı o çağlar ki /Analar kurt doğururdu. / Hilkat insan çamurunu / Destanlarla yoğururdu?”²⁴ mısraları, Türk milletinin destanlar yarattığı devirlere duyulan hasreti ifade ediyor. Fakat zaman değişmiş, destanlar masala dönmüş; köprüleri sarsarak geçen Türk devlerinin ayak izleri kalmıştır artık: “Fırtınalara armağan olsun / Göğüsler dolusu Hun / Türküleri”²⁵

Görkemli günlerden uzak düşmenin acısını yüreğinde duyan şairin zaman zaman ümitsizliğe kapıldığına da şahit oluruz: “Ağlasın taşlara kapanıp tarih: / Selim’ler gelir de neden Yavuz’lar gelmez. / Kağanlar, hakanlar, başbuğlar doğar / Cengiz’ler, Gazi’ler, Oğuz’lar gelmez!”²⁶

Tarihi yapanları unutarak tarihe bağlanmak olmaz: “Yoksa şu yaprakta Yavuz / Yoksa şu toprakta Oğuz / Biz de yoğuz, biz de yoğuz!”²⁷ mısraları, mazi yoksa bugün de yoktur; bugünün de “mazi” olacak kalitede yaşanması gerekir gerçeğini çok güzel ifade ediyor. Bundan da anlaşıldığı gibi, Arif Nihat'ın milliyetçi tavrında, Türk tarihinin önemli şahsiyetleriyle ilgili duygu ve düşünceler de kurucu unsur olarak yer alır. O, Türk büyüklerini farklı bir bakışla değerlendirir:

“Arif Nihat Asya, Yahya Kemal gibi, şiirlerinde tarih kültürünü, millî bir perspektiften yansıttı. Mesela, Gazi Mustafa Kemal Atatürk için yazılan şiirler genellikle O'nun kaşını, göz rengini belirtirken; O, şöyle yazmıştı:

Kalk yiğidim, yine dağ başını duman aldı...

Parçalandı bir kıt'anın toprakları,

Aslan payını, aslan olmayan aldı...

Kalk yiğidim, yine dağ başını duman aldı.”²⁸

Onu böyle çağırın şair, bazı insanların varlık ve değerlerimiz karşısında gösterdikleri gaflete çok kızmış ve -Atatürk'ün ağzından- onları şöyle paylamıştır:

Kalk yiğidim, yine dağ başını duman aldı...
Parçalandı bir kıt'anın toprakları,
Aslan payını, aslan olmayan aldı...
Kalk yiğidim, yine dağ başını duman aldı.”

Arif Nihat, Türk millî kültürünün bütün unsurlarına büyük bir aşkla bağlıydı. Türk milletinin millî zevkinden süzülerek ortaya çıkmış mimarlık, müzik, folklor eserlerini "millî miras" olarak kabul ediyordu. Bu mirası sanatına konu edinme hususunda her zaman özel bir gayret göstermiştir. Üç binden fazla şiiri ve çok sayıdaki nesir yazısını okuyanlar bunu rahatlıkla göreceklerdir.

Yine yokuşları -Kocatepe'ye
Tırmanırcasına- tırmanacağım;

Âbidelerimde olduğu gibi,
Atımla birlikte, şahlanacağım;

Ve peyk cumhuriyet düşünenlere
Karşı nasıl, nasıl davranacağım!

Şerle savaşmaktan zannetmeyiniz
Yorulacak yâhut usanacağım!

Haberiniz olsun: Cumhuriyet'in
Ellinci yılında uyanacağım!²⁹

Bu tür serzenişler, gide gide, nostaljiye dönüşür ve şairde "geçmiş zamanda yaşama arzusu" uyanmasına sebep olur:

Tarihlere, destanlara yol bulabilsem
Hiç durmadan, düşünmeden geri giderim...
Buna şaşma, ki geçmişte yaşamayı ben
Gelecekte yaşamaya tercih ederim!³⁰

Arif Nihat, Türk millî kültürünün bütün unsurlarına büyük bir aşkla bağlıydı. Türk milletinin millî zevkinden süzülerek ortaya çıkmış mimarlık, müzik, folklor eserlerini "millî miras" olarak kabul ediyordu. Bu mirası sanatına konu edinme hususunda her zaman özel bir gayret göstermiştir. Üç binden fazla şiiri ve çok sayıdaki nesir yazısını okuyanlar bunu rahatlıkla göreceklerdir. Millî kültürümüzün en önemli "taşıyıcı unsuru", dil ve edebiyattır.

Biz, "Türk edebiyatı" kavramı hakkında özetle şöyle düşünüyoruz: Türk edebiyatı, hiçbir zaman Türkiye ile sınırlı olmamıştır. Muhtelif coğrafyalarda, farklı şive ve lehçelerle meydana gelmiş edebiyatlar daireleri³¹ vardır; bunların her biri,

ayrı derelerden gelip ırmakları besleyen sular gibi, "büyük, Türk edebiyatı"nı oluşturuyor. Edebiyat ve dil sahasında çalışan bilim adamları, bu ırmağın tekevvün macerasını bütün teferruatıyla inceleyip farklılıkların kattığı çeşniyi ve ortaklıkların kazandırdığı tarihî perspektif ile etik ve estetik kuvvetitesbit etmelidir.³² Edebiyat bilimi, siyasetten daha önde ve daha geniş ufuklu olmak zorundadır. Aksi halde, yıllardan beri yaptığımız gibi, " dar saha" çalışmasında kalırız. "Türk Edebiyatı" tabiri, Türk diliyle ibda edilmiş bütün eserleri içine alacak şekilde anlaşılmalı, öyle kullanılmalıdır. Bu, Türk edebiyatının en önemli kavram sorunlarından birisidir. Bugün bile konuyu gerçek mecrasında düşünmekten çok uzakta kalan edebiyat bilimi uzmanlarının bulunması hem üzücü, hem de şaşırtıcıdır.

Arif Nihat'ın Türklük kavramını en geniş anlamıyla kullanırken Türk edebiyatını da bu kavram genişliğine uygun bir değerlendirmeye "Türk dünyası edebiyatı" olarak düşündüğünü görüyoruz. Bu geniş çerçeveli tutumu, onun düşünce selametini göstermektedir: "Hoca Türk edebiyatını yalnız Osmanlı devri edebiyatıyla sınırlı tutmamıştır. Türk dünyası içindeki bilhassa Azerbaycan, Kırım, Kazan'daki Türkçülük hareketlerini, Türk dili ve edebiyatıyla ilgili hareketleri bize yakinen intikal ettirmiştir. Kırımlı İsmail Bey'in 'dilde, fikirde, işte birlik' hareketini ben ilk defa rahmetli hocadan öğrendim. Keza Yusuf Akçura'yı, Hüseyinzade Ali Beyi, Azerbaycan edebiyatından Ağaoglu Ahmet Beyi, bunların Türkiye'deki Ziya Gökalp ile beraber devam eden Türkçülük çalışmalarıyla paralel çalışmalarını hep hocadan öğrendik. Hoca bunlara çok önem verirdi."³³

Biz, "Türk edebiyatı" kavramı hakkında özetle şöyle düşünüyoruz: Türk edebiyatı, hiçbir zaman Türkiye ile sınırlı olmamıştır. Muhtelif coğrafyalarda, farklı şive ve lehçelerle meydana gelmiş edebiyatlar daireleri vardır; bunların her biri, ayrı derelerden gelip ırmakları besleyen sular gibi, "büyük, Türk edebiyatı"nı oluşturuyor.

Millî sanat eserlerine duyulan ilgi, sanatçının milliyetçi tavrını ifade eden önemli bir göstergedir. Arif Nihat, mimarî eserlerimize, ülkenin çeşitli yerlerindeki tarihî yerlere, özellikle de camilerimize karşı derin bir ilgi duymuştur. Camiye olan

Bayrağa, vatana,
millete; vatanın
taşına toprağına;
geçmişe, her
türli millî mirasa
büyük bir aşkla
bağlanmış ve
bu aşkın şiirini
söylemiştir. "Gök
mavi, başak
sarışın... / Tadı
ne güzel barışın!
/ Fakat senin
on savaşa /
Değer, ey yurt,
bir karışın!"
mısraları, bu
aşkın en sade
fakat en etkili
ifadelerinden
birdir.

ilgi, bir yandan inanca, bir yandan da millî sanat anlayışına uzanır. Edebiyatımızda Süleymaniye Camisi için yazılmış olan en güzel şiirlerden biri, şüphesiz, Arif Nihat'ın "Süleymaniye" şiiridir. "Âbidesi hesaplardan taşarken / Mimarı, kendini çekmiş ortadan... / Başarı burdadır, tevazu burda: / Eser ululuktan, imza noktadan!"³⁴ mısraları, böyle bir mabedin sadece hendese ile yapılamayacağını, eserin bir yandan hesaba, bir yandan da mahviyyete dayandığını ifade ediyor. "Eski Edirne'yi ben adım adım, / Ararken Edirne sokaklarında / Anladım, bildim ki şahdamarlarım, / Vurur senin mermer şakaklarında."³⁵ mısralarında ise, şairin mabetle özdeşleştiğini görüyoruz.

Selimiye olsun Süleymaniye olsun, sadece mimarî zevk ve zekânın ürünü olmaktan ibaret değildir. Mükemmel bir mimarî eser meydana getirip gelecek nesillere bırakmak, aynı zamanda, "muhteşem miras", "şanlı hediye", "kuvvetin turası", "sanatın mührü"dür ve elbette bu hâliyle de bir gurur kaynağıdır:

Selim'lerden kalma muhteşem mîras,

Sinan'lardan kalma şanlı hediye;

Kuvvetin turası, sanatın mührü,

Kubbeler kubbesi bir Selimiye.

İşte târih, işte batıyla doğu...

Görenler gösterebilir böyle bir kuğu!³⁶

Özetle denilebilir ki, Arif Nihat, Türkçü-Turancı duyuş ve düşünüşümüzün önemli temsilcilerindendir. Çocukluk yıllarından itibaren milletin karşı karşıya geldiği harplerin, yoksulluğun, dış tehditlerin acısı, onda esaslı bir "millî varlığı koruma" duygusunun doğup yerleşmesine yol açmıştır. Bu duygunun özü/temeli,

milletini-vatanını-bayrağını sınırsız ve tavizsiz sevmektir. Mensubiyet meselesini halletmeden, geçmişi kavramadan, geleceği içinde yeşertmeden bu sevgi tamamlanmaz. Arif Nihat, yazdıklarıyla bu gerçeği net bir şekilde ortaya koymuştur. Bayrağa, vatana, millete; vatanın taşına toprağına; geçmişe, her türlü millî mirasa büyük bir aşkla bağlanmış ve bu aşkın şiirini söylemiştir. "Gök mavi, başak sarışın... / Tadı ne güzel barışın! / Fakat senin on savaşa / Değer, ey yurt, bir karışın!"³⁷ mısraları, bu aşkın en sade fakat en etkili ifadelerinden biridir.

Türk milletine mensup olmak, onun nazarında bir gurur kaynağıdır. Bütün dünya Türklüğünü esas alan bu bakış tarzında vatan da bütün Türk dünyasıdır. Kıbrıs ve Kerkük başta olmak üzere, bu geniş coğrafyada meydana gelen olumlu-olumsuz her türlü olayla yakından ilgilenmiştir.

Maziye bugüne ışık tutan bir kaynak, bir meşale olarak gördüğü gibi, bazen da bir hüznün kaynağıdır. Bugünü dünle kıyasladığı bazı zamanlarda, eski gücümüzde olmadığımızı, eski ihtişamımızı kaybettiğimizi düşünür ve üzülür.

Onun eserlerinin dokusunu ören ana unsur, Türk millî kültürünün çeşitli damarlarından süzülerek gelmiş esaslı bir millî zevktir. Bu çerçevede mimarlık, müzik, folklor eserlerini "millî miras" olarak kabul etmiş ve başatıyla da işlemiştir.

Onun eserlerinin dokusunu ören ana unsur, Türk millî kültürünün çeşitli damarlarından süzülerek gelmiş esaslı bir millî zevktir. Bu çerçevede mimarlık, müzik, folklor eserlerini "millî miras" olarak kabul etmiş ve başatıyla da işlemiştir.

1Arif Nihat Asya, 1904'te Çatalca'ya bağlı İnceğiz köyünde doğdu. Tokat'ın Kapusuz köyünden İstanbul'a göçen ve Kapusuzlar lakabıyla tanınan bir aileye mensuptur. Babası Ziver Efendi, annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Babası Ziver Efendi'nin daha yedi günlükken ölmesi üzerine, baba tarafından dedesi İbrahim Tevfik Efendi'nin, daha sonra halasının yanında büyüdü. İstanbul'da Gülşen-i Maarif Rüşdiyesinden

sonra Bolu Sultanisinin orta kısmına girdi; liseyi Kastamonu Sultanisinde bitirdi. Bolu ve Kastamonu'da yatılı okudu. Yine yatılı olarak İstanbul Yüksek Muallim Mektebine kaydoldu. 1927'de edebiyat öğretmeni olarak mezun oldu. 1928 Eylülünde Adana Erkek Muallim Mektebi edebiyat öğretmenliğine başladı. Adana'da değişik okullarda öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 15 Mayıs 1934- 31 Ekim 1935 arasında ilk askerliğini; 15 Ağustos 1943'ten 15 Ekim 1943'e kadar da ikinci askerliğini yaptı. 1942 Eylülünde Malatya Lisesi müdürlüğüne atandı. Müdürlüğü uzun sürmedi. Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'le aralarında geçen bir tartışma sonucu müdürlükten alındı ve bir buçuk ay kadar açıkta kaldıktan sonra aynı okulda öğretmen olarak bırakıldı. Üç yıl kadar Malatya'da çalıştıktan sonra tekrar Adana'ya döndü. Ekim 1948'de, devrin iktidarının siyasi görüşlerine muhalefet ettiği gerekçesiyle Edirne Lisesi edebiyat öğretmenliğine gönderildi. 1950 seçimlerinde Seyhan Milletvekilliğine seçildi. Bir dönem DP milletvekilliğinden sonra 27 Mayıs 1954'te Eskişehir Lisesi edebiyat öğretmeni olarak asıl mesleğine döndü. Bir öğretim yılı kaldığı Eskişehir'den Ankara Gazi Lisesine geçti. 1959-1961 arasında Kıbrıs'a gönderildi; Lefkoşa Erkek Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Gazi Lisesindeki görevine döndükten sonra 1962'de Emekli oldu. Gazetecilik yaptı. 5 Ocak 1975 tarihinde Ankara'da öldü. Kabri Karşıyaka Mezarlığındadır.

Şiir kitapları: Heykeltraş (1340/1924), Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor (1946), Kubbe-i Hadrâ (1956), Rubâiyyât-ı Ârif I (1956), Rubâiyyât-ı Ârif II (Kıbrıs Rubailer, 1964), Rubâiyyât-ı Ârif III (Nisan, 1964), Kökler ve Dallar (1964), Emzikler (1964), Rubâiyyât-ı Ârif IV (Kova Burcu, 1967), Duâlar ve Âminler (1967), Yürek (1968), Köprü (1969), Kundaklar (1969), Rubâiyyât-ı Ârif V (Avrupa'dan Rubailer, 1969), Aynalarda Kalan (1969), Divançe-i Ârif (1971), Basamaklar (1971), Şiirler (Seçmeler, Haz: Ahmet Kabaklı, 1971), Büyüyün Kızlar Büyüyün (1976), Fatihler Ölmez (1976), Rubâiyyât-ı Ârif VI (Yerden Gökten, 1976), Ses ve Toprak (1976), Takvimler (1976).

Mensur şiirleri:Yastığının Rüyası (1930), Âyetler (1936, üçüncü baskısı Kanatlarını Arayanlar adıyla, 1976).

Nesir kitapları: Kanatlar ve Gagalar (1945), Enikli Kapı (1964, ikinci baskısı Top Sesleri adıyla, 1976), Terazî Kendini Tartamaz (1967), Tehdit Mektupları (1967), Onlar Bu Dilden Anlar (1970), Aramak ve Söyleyememek (1976), Ayın Aynasında (1976), Kubbeler (1976), Sevgi Mektupları (Haz. Yavuz Bülent Bakiler, 2001)

2 Metin Nuri Samancı, "Arif Nihat Asya'ya 10 Soru Arif Nihat Asya'dan 10 Cevap", Defne, S.62, Şubat-1969

3 "Altın", Yerden Gökten, Şiirler:7, 1976, s.295 (Arif Nihat'ın eserlerinden yapılan alıntılardaki sayfa numaraları, ÖtügenNeşriyat'ın Arif Nihat Asya Bütün Eserleri serisine göreler.)

4 Saadettin Yıldız, Arif Nihat Asya, Kaynak Yayınları, 2006, s.139

5 Yavuz Bülent Bakiler, "Arif Nihat Asya'dan Dinlediklerim", Töre., S 69, Şubat-1977

6 "Açık Mektup", Kanatlarını Arayanlar, Nesirler:3 s.224

7 Mustafa Karapınar, "Arif Nihat Asya ile Bir Konuşma", Töre D., S.17, Ekim-1972

8 "Öğrencisi Gökhan Evliyaoğlu Arif Nihat Asya'yı Anlatıyor", Arif Nihat Asya (Ed.: Nevzat Kösoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2006, s.231

9 Metin Nuri Samancı, "Arif Nihat Asya'ya 10 Soru Arif Nihat Asya'dan 10 Cevap", Defne, S.62, Şubat-1969

10 "Mefkûre", Takvimler, Şiirler: 5, s.140 (Hem "Arif", hem de "mefkûre" kelimelerinin Ebced'deki sayı değerlerininin 351 oluşuna işaret edilmiştir.)

11 Aramak ve Söyleyememek, Çekirdek:2, 1976, s.344

12 Saadettin Yıldız., "Arif Nihat Asya'nın Hayatı ve Şahsiyeti", Arif Nihat Asya (Editör: Nevzat Kösoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Anma ve Armağan Kitapları Dizisi:3, Ankara, 2006, s.42

13 "Onlar", Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler:1, 1975, s.11

14 "İşte Ben Bal Gibi Turancıyım, Var mı Bir Diyeceğiniz?", Yavuz Bülent Bakiler, Arif Nihat Asya İhtişamı, Size Dergisi Yayınları: 14, İstanbul, 2007, s.379)

15 "Gerici", Onlar Bu Dilden Anlar, Çekirdek:1, İstanbul, 1975, s.248

16 Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler:1, 1975, s.13

17 Mehmet Özdemir "Fırat Asya'nın Hatırladıkları", Arif Nihat Asya Kıbrıs'ta, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2003, s.110

18 "Hazer", Top Sesleri, Çekirdek:1, 1975, s.16

19"Onlar", Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler:1, 1975, s.11

20 "Kartal", Top Sesleri, Çekirdek:1, 1975, s.12

21 "Kartal", Top Sesleri, Çekirdek:1, 1975, s.13

22 "Kars Geceleri I", Onlar Bu Dilden Anlar, Çekirdek:1, , 1975, s.280

23Köprü, , Şiirler:1, 1975, s.179

24"Onlar", Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler:1,1975, s.11

25"Devler", Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler:1,1975, s.9

26"Selim'ler, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler:1,1975, s.15

27 "Destan", Kökler ve Dallar, Şiirler: 3, s.45

28 İbrahim Metin, «Millî Şairimiz Arif Nihat Asya ve 5 Ocak», Arif Nihat Asya (Ed.: Nevzat Kösoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2006, s.184

29 "Uyanacağım!", Ses ve Toprak, Şiirler:4, 1976, s.134

30"Gerici", Emzikler, Şiirler: 3, s.191

31 Edebiyat dairesi ile, değişik coğrafyalarda (hattâ değişik vatanlarda) yaşayan ve bu uzaklaşmaların kaçınılmaz sonucu olarak şive/lehçe farklılıklarıyla edebî faaliyetler gösteren Türk boy ve topluluklarının edebiyatlarını kastediyoruz. Türkiye edebiyatı, Azerbaycan edebiyatı, Türkmen, Kazak, Kırgız, Özbek edebiyatları, Balkanlarda gelişen Türk edebiyatı, Kıbrıs Türk edebiyatı geniş Türk edebiyatını meydana getiren edebiyat daireleridir. Bunların birbiriyle irtibatlarının sağlanmasıyla tarifini bulacak olan "Türk Edebiyatı" ANA DAİREDİR. Öyleyse, edebiyat daireleri arasında yapılacak karşılaştırmalar, ırmakların aynı denizde toplanması gibi, bizi ana dairenin temel karakterine götürecektir. Bu amaçla Türkiye-Azerbaycan, Türkiye-Türkmenistan, Türkmenistan-Azerbaycan, Balkanlar-Kıbrıs edebiyat daireleri karşılaştırılmalıdır. Tam ve büyük Türk edebiyatı tarihi ancak bu suretle ortaya çıkarılabilir.

32 Saadettin Yıldız., "Türk Dünyası Açısından Mukayeseli Edebiyat", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu-II, Çanakkale, 16-18 Mayıs 1996

33 İbrahim Altay «Öğrencisi Zeki Sofuoğlu ile Söyleşi», Arif Nihat Asya (Ed.: Nevzat Kösoğlu), Kültür

ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Anma ve Armağan Kitapları Dizisi, Ankara, 2006, s.144

34 "Süleymaniye", Duâlar ve Âminler, Şiirler:2, 1976, s.20

35 "Selimiye", Duâlar ve Âminler, Şiirler:2, 1976, s.14

36 "Selimiye", Duâlar ve Âminler, Şiirler:2, s.14

37 "Marş", Bir bayrak Rüzgâr Bekliyor, Şiirler: 1, s.93

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BALKANLARDA TÜRK VARLIĞI VE TÜRKÇE İLE TÜRKLÜĞÜN SAVUNMASI

DOÇ. DR. ERGİN JABLE:
REFKİ TAÇ - YRD. DOÇ. DR. CEVDET ŞANLI*

Özet

İnsanlığın menfaati adına yapıldığı iddia edilen küreselleşme, Batı tarafından sürekli insanlığın maddi ve manevi değerlerine karşı her alanda sömürgeci sonucuyla dünyanın karşısına çıkmıştır. Kosova'da da kendisini gösteren sömürgeci Batı, 900'ün üzerinde misyoner kurumuyla karşımıza çıkmaktadır. Batılılar, kendi dil ve kültürlerini diğer milletlere empoze ederek, Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman nüfusunun dillerini, kültürlerini asimile ederek kendine benzetme ya da Batılılaştırma aracı haline getirmeye çalışmaktadırlar. Dil ve kültür farklılıklarını ayırım olarak ortaya çıkarıp yükseltmek Batının yapımıdır. Ezdiği ve ezmeyi hedeflediği halklara kendi uygarlığını kabul ettirmek için "Helen Kültürü, Roma Medeniyeti, Karanlık Avrupa, "Aydınlık" Avrupa" biçiminde oluşturulan bu zincirin dışında kalan bölümler doğal halleriyle "gerici" olarak gösterilmiştir. Batı, tarihi savaşlarla donatarak, toplumu anlayışsızlaştırmakta, Doğuyu muhatap alarak tüm çatışmaların nedenlerini Şark'a yükleyerek kavga ve kargaşadan aldığı

* Piriştina Üniversitesi Kosova.

** Hukukçu Kosova.

*** Yıldız Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Öğretim Üyesi.

besiyi garantilemek için, medeniyetler çatışmasını kaçınılmaz göstermektedir. Farklı toplulukları içinde barındıran dünyamızın ikili kutuplaşmasının hiçbir gerçek nedeni yoktu. İdeolojilere dayalı oluşumlardan çok, siyasi rejimlerin yaratabileceği ayırımların bile çok daha ötesinden gelmektedir. Başta dil olmak üzere, dini inançlar farklılığında da durdurulamayan, değerler adına, değerleri çürütmeyi de göze alanlar bencilliğin son perdesine dayanır. Sözü edilen bu suni açık, kendilerinden başkalarını göremeyenlerin yaptırımıdır. Değersizliklere değer biçerek, değerlendirme sistemini alt üst eden kelime değişiklikleri ile kültürleştirme girişimi, emperyalizmin küreselleşmesinde yeni bir sistemin belirtisidir. Her zaman değer Batıdadır, değerler Batılıdır, değerlendirme de Batılının hakkıdır. Üretilen yapay değerlerin yaşamı, insani değerlerin karalanmalarına bağlıdır. Başkaları tarafından betimlenmiş şekilde kendimizi görmemiz, kendimizi kendimizden uzaklaştırmamız demektir. Kendilerini başkalarının gözlerinden gören, kendi benliğini, haysiyetini, kimliğini kaybetmiş olup, kendini ne kendinde, ne başkalarının içinde bulabilir. Bazı unsurları destekleyerek, kendilerine benzemeyenleri tamamen ötekileştirmek ve farklı olduklarını ilan ederek, onları dünyaya şikâyet ederek, ettirerek, iterek düşmanlaştırmak ya da amaçları düşman ilan etmektir. Bunların karşısında Balkanlarda Türkler, Arnavutlar, Boşnaklar, Gorahılar kendi dil ve kültür değerlerini koruyabilmeleri için emperyalist baskılara direnerek, bağımsız bir ortamda olmasa bile, olumsuz etkileri görülse de, fert veya toplumsal olarak bağımsız yaşamaları şarttır. Çünkü birilerine göre, "bitti" demiş olsalar bile Türkler (Osmanlı) bitmemiştir. Türkler (Osmanlılar) eserleri nerdeyse, sınırları oradadır. Eserlerinin tamamını yok etmeden Türkleri (Osmanlıları) yok edemeyiz anlayışı Batıda halen devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Balkanlar, Batı, Türkler

Giriş

“Kültür değerlerinin belirlenmesinde Batı kültürü hâline gelmişse, maddiyat ön plana çıkmış demektir. Manevi değerler ise art edilerek unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda para en büyük, belki de tek değer olmuşsa aldatmanın, kandırmanın, yüzüzlüğün, hırsızlığın önüne ne çıkar?”¹

Küreselleşme, üzerinde henüz fikir birliğine varılmış bir kavram (değildir) olmamasına rağmen, dar çıkarlar üzerinde maddiyat unsuru ile varlıkların manalarına gölge düşürerek, emperyalizmin genişlemesini ve gelişmesininanımsayan bir sürecin adı olduğu tespit edilebilir. Yine de, küreselleşmenin, sözünü çok ettiğimiz ama yeterince ele alınmamış çok kapsamlı bir tanımı var olduğu inkar edilmez. Asıl amacı her tür boyutlarda sınırları aşmaktır. Sınırların aşılması sürecinde zaman ve mekân boyutunu aşan yeni ağlar ortaya çıkmaktadır. Yeni bir dünya düzeni kurma arayışları içindeki sürece, yeni bir girişimle dünyayı bir merkez tarafından yönlendirme çabalarına bu kez “globalleşme” adı verilir. İdeolojik ayrılıklar ortadan kalkınca yeni yem arayışında olan emperyalistler demir perdenin yerine farklılıkları ön plana çıkararak, dil, kültür ve medeniyet farklılıklarını muhatap seçtiler. Dil ve kültür engeli dışında emperyalistlerin yolunu kesecek başka bir güç olmayınca, tüm dil ve kültür farklılıklarını ortadan kaldırmakla amaçlarına savaşırsız, ölümsüz ve hiçbir çeşit kayıp vermeden kaleyi içinden fethetmek çabasındalar. Buna göre küreselleşmenin muhatabı dil ve kültürdür. Küreselleşmeyi dil ve kültürle ilişkilendirmekle emperyalizmin iç yüzünü görme olanağı yaratılabilir.²

Bu hassas değerleri içeren kültürel (toplumsal) yapıyı küreselleşmeyle (başını çeken /ellerine en büyük koz hâline getiren/ emperyalist güçler) karşılaştırdığımızda, emperyalistlerin menfaati açısından, yerel kültür (ü) değerlerininigloballeştirme içine sokarak, küreselleşme süreci içinde ulusallığını hafifletirerek ortadan kaldırmakla, emperyalistmenfatlarını (çıkarlarını) gerçekleştirmek için uygun yolu bulduklarına hiç şüphe yoktur. Fakat bilimin doğal kanunlarına uygun, mantığa dayalı sonuçlar verecek bir hâli var. Siz onu nasıl algıyorsanız algılayın, ne kadar saptırırsanız

“Kültür değerlerinin belirlenmesinde Batı kültürü hâline gelmişse, maddiyat ön plana çıkmış demektir. Manevi değerler ise art edilerek unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda para en büyük, belki de tek değer olmuşsa aldatmanın, kandırmanın, yüzüzlüğün, hırsızlığın önüne ne çıkar?”

İdeolojik ayrılıklar ortadan kalkınca yeni yem arayışında olan emperyalistler demir perdenin yerine farklılıkları ön plana çıkararak, dil, kültür ve medeniyet farklılıklarını muhatap seçtiler. Dil ve kültür engeli dışında emperyalistlerin yolunu kesecek başka bir güç olmayınca, tüm dil ve kültür farklılıklarını ortadan kaldırmakla amaçlarına savaşızsız, ölümsüz ve hiçbir çeşit kayıp vermeden kaleyi içinden fethetmek çabasıındalar. Buna göre küreselleşmenin muhatabı dil ve kültürdür.

saptırın, sonuçta gerçekler kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Oysa globalleşme kavramı, toplumsal yaşam içinde “yeni bir durumu” simgeler; yani küreselleşme ve yerelleşme süreçleri birbirleriyle etkileşme durumuna gelebilir. Bu durum Ronald Robertson’un deyimiyle globalin yerelleşmesi” ve yerelin globalleşmesi” ne götürebilir. Bu arada yeni bir süreç ortaya çıkabilir. Bu süreç yerelliği bir tarafa itmeden, (global ve local’in birleştirilmesiyle türetilmiş) “glocal/küreyerel” boyutunda (denir) gerçekleşebilir. Kısacası emperyalist güçler küreselleşmeyi gündemde tutarak küreyerelleşmeyi (glocali) uygulamak peşindedirler. Doğrusu Batı, Yugoslavya gibi ülkeleri parçalayıp, küçük ülkelere ayırarak, küçük ülkeleri de şehirler, köyler hatta mahallelere, bununla yetinmeyip insanları ayırıştırarak veya kutuplaştırarak daha kolay yönetmeye muktedir olmaktadır.³ Hem de tüm toplumlara ve insanlığa karşı dil, kültür asimilasyonunu uygulamaktadır. Küreselleşme, dünyanın küçülmesi, bu oluşumla ilgilenenlerin çoğunun dediği gibi, dünyayı bir “köy” hâline getirme imkanlarını yaratmışsa da, insanın iç dünyasını daraltmış, onu bir makine haline getirerek, mutsuz, bencil ve manevi değerler dışında bir hayata hapsetmiştir. Küreselleşmenin ikinci iki yüzlülüğü, globalleşmiş zenginler ile yerelleşmiş fakirler arasında tabakalaşmayı doğurduğu bir gerçektir. Dünya hiçbir devirde böylesine değişim ve farklılaşma temposu içine girmemiştir (Kissinger).

Kendi kültürüne olan inancını yitirdikçe bir başka kültürün bakış açlarına ve ölçülerine sahip olamayınca, içi boşalır ve hayat zenginliği kurur. Dünyanın bu şekilde kutuplaşması yetmezmiş gibi, yerel kültür değerlerinin korunmasını sağlamak amacıyla ulus-devlete taraf olan bu değerleri yi-

tirme pahasına küreselleşme yanlıları arasında da yeni kutuplaşmalar ortaya çıkmaktadır. Aynı kültüre sahip, aynı dine mensup, aynı devleti paylaşan vatandaşlar, ikiye bölünerek, mevcut olan beraber yaşamı ciddi bir şekilde zedelemektedirler. Bu sürüşmeler vatandaşlar açısından çözülemez hâle gelince, anlaşmazlıklar devlet sınırlarını aşılıyor, aşınca da emperyalist güçler o devletin kapılarından içeri giriyor. Demek ki “emperyalizm” yerine “globalleşme” geçmiştir. Yerel kültürler bir bütün olmaktan çıkmış, kültür küreselleşmesi ile Batı kendi kültürünü tüm dünyaya empoze etme durumuna gelmiştir. Küreselleşme süreci dünyanın tek kültürü olma amacıyla, dünyaya birçok sorun daha açacaktır. Çünkü dünyada tek kültür oluşturmaya çalışanlar, karşılarında benliğinden, dilinden, kimliğinden, bir halkı halk kılan kültüründen, dininden asla kopamayınları bulmaktadırlar.⁴

Batı her nereye göz dikse, nereyi işgal etmek için adım atmaya karar verse, elli veya yüz seneden önce bunun alt yapısını hazırlar ve tahmin edilemeyen titizlikle *step by step* metoduyla ilerler. Bunu görmek, yaşamak Balkanlarda yaşayanların şansı veya şanssızlığı desek doğru olur. Osmanlı Balkanları terk ederken, sadece nüfus olarak terk etmemiş, kendi içinde değişikliği zor kavrayan Türkiye Cumhuriyeti 100 yıllık bir ara ile Balkanlara gereken önemi göstermemiştir (verememiştir). Osmanlı, yatırımının en büyük kısmını Balkanlara yapmış olsa da, “elveda Rumeli” dedikten sonra ilgi ve alakası pek görülmemiştir, büyük bir zincirin halkaları birer birer sökülüştür. Bilakis Batı gittikçe güçlenerek Balkanlarda konuşulan dillerden hangisi kendi dillerine en yakınsa o dili konuşanlara önem vererek, destekleyerek, önce kendi kelimelerini yerleştirmiştir (dillerini etkileyerek, kendi kelimelerini kelimeleri dillerine ekleyerek). Kelimelerini destek verdiği toplumlara yerleştirerek, bu toplumların kültürlerini de değiştirmeye başlamıştır. Dil ve kültür değişiklikleri meydana geldikten sonra Batının sürekli kargaşa üretmek istediği ve bu kargaşalarla kontrolü elinde tutmak için önce desteklediği toplumların dinlerini etkilemiş, ardından etkilediği toplumlara Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslümanların dinini hedef göstererek fitne tohumları ekmiştir.

Dil ve kültür değişiklikleri meydana geldikten sonra Batının sürekli kargaşa üretmek istediği ve bu kargaşalarla kontrolü elinde tutmak için önce desteklediği toplumların dinlerini etkilemiş, ardından etkilediği toplumlara Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslümanların dinini hedef göstererek fitne tohumları ekmiştir.

Özellikle 1830 yıllarından sonra Balkanlar Türk ve Müslüman insanı mezbahası hâline gelmiş, Türk şehirleri yakılıp yıkılmış, Türk ve Müslüman mal varlığı yağmalanmıştır.

19. yüzyılda Osmanlı zayıflamaya başlaması ile Balkanların yavaş yavaş yitirilmesi ve 1830 yılında Yunanistan'ın, 1878 Berlin Anlaşması ile Sırbistan, Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlığının kabulü, 1909 yılında yapılan Petersburg anlaşması ile Bulgaristan'ın, 1911-12 Balkan Savaşı esnasında Arnavutluğun bağımsızlığını kazanması sonucu Balkanlar Türkhakimiyetinden çıkmıştır. Özellikle 1830 yıllarından sonra Balkanlar Türk ve Müslüman insanı mezbahası hâline gelmiş, Türk şehirleri yakılıp yıkılmış, Türk ve Müslüman mal varlığı yağmalanmıştır. Bütün bunların sonucu Osmanlı (Türkler) Balkanlarda kimliklerini muhafaza etmeye çalışan toplum ve Türk'ten hiç beklenmeyeceği kadar

azınlık değil, topluluk hâline gelmiştir.

19. yüzyılda yaşanan Balkan savaşları bir yandan Türk ve Müslüman toplumları göçe zorlarken, bu toplumların yerine yerleştirilen gayri Müslimlerin çoğulcu baskısıyla Türk Dili büyük hasara uğramıştır, (ile birlikte) kelime değişiklikleri dil kültürü yanı sıra, Osmanlı'nın yaptırdığı saray, cami, çeşme, köprü, mektepler, medreseler, bedestenler, hanlar, çarşılar, hamamlar gibi eserler yıkıma uğramıştır. Bu eserleri bir taarruz gibi yıkma görevi gayri Müslimlere Batı tarafından verilmişti. Osmanlı (Türkler) bir yandan göç ediyor, bir yandan dönüş için eserlerine de sahip çıkamıyordu.

20. yüzyılın başlarından 2. Dünya savaşına kadar meydana gelen olayları isimlendirebileceğimiz "siyah sayfalarla dolu tarih" döneminde olup bitenlerden pek fazla belge bulamıyoruz. Yerine planlanmış, uydurulmuş bir tarihi dönemle karşı karşıya kalıyoruz. Yakmakla, yıkmakla görevlendirilen Slavlar evrak ve buna benzer ne varsa ortadan kaldırdığı kadar yok etmişlerdir. Bugünkü Bosna, Sank, Kosova, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan'da izlerine rastlıyoruz.

Eski Yugoslavya'da 4400'ün üzerinde bulunan Osmanlı eserlerinden 50 yılda yaklaşık 1600 eser kaldığı ortada. Batı, hiçe saydığı kültürlerle yoğun ilgi göstererek kendi üniversitelerinde Şarkiyat bölümlerine çok özel bir yer vermektedir. Bunların başında Doğu'dan kendisine en büyük tehlikenin gelebileceği başta Türkler ve Türk Dili gelir.

Halbuki, Sırpçaya ve Hırvatçaya geçen Türkçe kelimeleri, dikkat çekicidir ki/ele alan,/(onları bilimsel bir metodoloji ile inceleyen ilk bilim adamlarından biri

Abdullah Şkalyiç'tir. Eserin orijinal ismi "Turcizmi u Srpskohrvatskom jeziku"(Sırpça-Hırvatçada Türkçe daha doğrusu Türkler vasıtasıyla bu dillere giren kelimeler)dir. 662 sayfadan oluşan bu sözlüğün baş tarafında bir önsöz (s.7-9),Türkçe kelimeler hakkında (s.11-45) bilgiler, sözlükte kullanılan Arap harflerinin Sırpça, Türkçe, Arapça,Farsça Latin alfabesiyle transkripsiyon alfabesi (s.47-48) ve (s.49-62) kısaltmalar,devamında da bir bibliyografya yer almaktadır. Önsözünde yazar, Türkçe kelimelerin günlük hayatta çok kullanıldığı Doğu Bosna'nın Rogatic'a kasabasında doğmuş olduğunu ve daha genç yaşta,tahsili esnasında ana dillerinde yani Boşnakçada, Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri hakkında ilgilendiğini ileri sürmektedir.Fakat sistematik ve daha ciddi çalışmaya ise 1950 yılında Sarayevo'da (Saray Bosna'da)Folklor Araştırma Enstitüsünde (şimdiki Bosna ve Hersek Bölge Müzesi Manevi Kültür Şubesi) görev alması ile başlamış. Bilhassa halk edebiyatından elde edilen folklor malzemesindeki Türkçe kelimeleri dikkatli bir şekilde inceleyip,çalışmalarına başlamış,gerek halk dilinde, gerekse yazılı edebi eserlerde bulunan Türkçeden (Doğu dillerinden)alınmış, bir çok kelimenin bulunmadığına veya kafi derecede ve doğru bir şekilde sözlüklerde ve ilgili edebiyat sahalarında açıklanmamış olduğunu görmüş,ayrıca

etimolojik yorumların çok kez yanlış ve farklı,bazı kelimelerin izahının ise Sırpça ve Hırvatçadaki anlamları ile hiçbir ilgisi bulunmadığını saptamış ve hâlen mevcut sözlüklerde ve diğer edebi eserlerde ciddi hataların bulunduğunu görmüştür. Bu hususu da millî edebiyatlarını tetkik edenlerin çalışmalarını güçleştirdiğini kaydettikten sonra,bu sahadaki ilk çalışması olan "Bosna ve Hersek'in Halk Dili ve Edebiyatında Türkçe Kelimeler" adlı eserinin 1957 yılında litografya (teksir) biçimiyle "Sarayevo Folklor Araştırmaları Enstitüsü" tarafından neşredilmiş olduğunu kaydediyor ve ilim aleminde bu çalışması hakkında gösterilen ilgi ve bazı eleştirilerin kısa özetlerini de veriyor.Önsözden sonraki umumi olarak Türkçe kelimeler hakkında I. bölümde (s.11-23) yazar, Bosna ve Hersek'te,Türkçe kelimeleri incelemenin millî tarihi araştırma, millî edebiyat ve kendi dillerini

Eski Yugoslav-ya'da 4400'ün üzerinde bulunan Osmanlı eserlerinden 50 yılda yaklaşık 1600 eser kaldığı ortada. Batı, hiçe saydığı kültürlerle yoğun ilgi göstererek kendi üniversitelerinde Şarkiyat bölümlerine çok özel bir yer vermektedir. Bunların başında Doğu'dan kendisine en büyük tehlikenin gelebileceği başta Türkler ve Türk Dili gelir.

Kosovalı Türkler, Türkçe eğitim sürecinde, öğretmen sayılarının ve ders kitaplarının yetersizliği, ekonomik sıkıntılar nedeniyle fiziki koşulların elverişli olmaması gibi bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Balkan savaşları, birinci ve ikinci dünya savaşları gibi yıkım simgesi olan acıları yaşamış olan Kosova Türk toplumu; dilini, kimliğini ve kültürünü yaşatmak için çok ciddi mücadeleler vermek zorunda kalmıştır.

incelemek için haklı ve özel bir ehemmiyeti bulunduğunu ve yeterince büyük sayı tutan doğulu kelimelerin Türkçeden alınıp halk diline girdiğini, bunlardan bazılarının ise edebi dillerinin malı olduğunu, halk dili ve edebiyatlarındaki yabancı unsurların fazlaca bulduklarından Türkçe yoluyla girmiş bu kelimelerin çok iyi ve doğru bir şekilde açıklamaları yapılmadan, halk türküleri, hikaye ve masallarının, halk deyim ve atasözlerinin doğru dürüst anlaşılması mümkün olmayacağını, Türkçeden gelen kelimelerin ilmi bir şekilde incelenmiş, işe yarayan bir sözlük olmaksızın kendi edebiyatlarını anlamının mümkün olmayacağını, bu sebepten de bu kelimelerin sadece asıllarını ve anlamlarını değil, belki kelimelerin ilk şekillerini, daha sonraki gelişme ve değişmelerin araştırılması ile de meşgul olunmanın gereğine işaret etmektedir. Yabancı kelimelerin, bir milletin mazisi ile ilgili unsurlar olduğunu, bazen bunların bir anıt, tarihi bir belge ve kaynak olarak hizmet edebileceğini, bu kelimelerin tarihçilere hizmet edebilmesi için de çok iyi analiz edilip, doğru ve tam açıklaması gerektiğini, bu sebepten de yabancı kelimelerin incelenmesi için çok büyük bir değer taşıdığını kaydettikten sonra Türkçe kelimelerin ne zaman ve nasıl Balkan dillerine girdiğine temas edilmektedir. Bu arada (s.11-12) Türkçe kelimelerin eskiden, Avar'ların Balkanlar'da Panon ovasında görünmesi ile veya Balkanlar'a gelmezden önce Asya'daki eski bölgelerinde yaşarlarken başladığını, fakat büyük derecedeki tesirin ve bugünkü durumun Osmanlı Türklerinin

Balkanları fethetmesi ile meydana geldiğini işaret etmekte ve Türkçe kelimelerin zorla veya sistemli bir plan ile kendi dillerine girmediğini, bunların dillerinde bulunmaları da kendi insanların dil hislerinin rencide etmemiş olduğunu, bunlardan çoğunun basın ve edebiyat dilinde de hâlen kullanıldığını zikrettikten sonra, basın ve edebiyattan örnekler verilmekte ve kendi dillerinde yerlerine, bulunamayan Türkçe kelimelerin bulunduğunu, karşılıkları bulunabilen fakat

aranmayan veya karşılıkları mevcut olan, fakat umumi kabul edilmeyen kelimeler, bazı kelimelerin az veya çok muhtelif bölgelerde kullanılış derece ve ehemmiyetlerinin tasnifi yapılmaktadır.(s.15-17). Daha sonra (s.17-23) da Türkçe kelimeler hakkında eski Yugoslavya'da ve diğer memleketlerde yapılmış çalışmalar ve bunların eleştirileri yapılmaktadır. 8742 Sırp-Hırvatçaya geçmiş Türkçe kelimeyi ve 6878 deyim ve tamlamayı içinde bulunduran bu eser içindeki Türkçe kelimelerin farklı anlamlarda kullanıldıklarını açıklamıştır.⁵

Arnavutça'ya giren Türkçe kelimelerin durumundan ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar dan ise şimdiye kadar yapılan araştırmalara göre Arnavutça'da aşağı yukarı Türkçeden giren 10.000 kelime bulunmakta. Arnavutların farklı Türk boyları ile ilk temasları Arnavutçayı, bu dilin temel özelliklerini ve edebiyatını derinden etkilemiştir. Macar dilbilimci İstvanSchüts tarafından ilk temaslar araştırılmış ve X-XIV. Yüzyılları arası Türkçenin Arnavutçayı etkileme yıllarına dahil edilmiştir. Bu vesile ile İ.Schüts iki kelimeyi örnek gösterir: katund ve dushman (düşman). Ona göre bugün de bazı Arnavutların köye katund demelerinin ana sebebi Türkçe katun kadın kelimesidir. Bu ilginç adlandırma katun kelimesinin orta Türkçe döneminde bu arkaik şekliyle artık kullanılmadığını göz önüne alındığında daha da önem kazanmaktadır. Prof.dr.EqeremÇabej,"Hyrya ne historine e gjuheshqipe (Arnavut Dili Tarihine Giriş) (1960) adlı eserinde, Arnavutların 15.y.y.ın ikinci yarısında Güney İtalya ve Sicilya'ya taşınmış olan Arnavutların dilindeki Türkçe kelimelere bakmakla daha sonra Osmanlı hakimiyeti altındayken yoğun olarak maruz kalacakları Türkçeden önce dillerine girmiş olan kelimelerin tespitinde iyi bir sağlama yolu olacağı görüşündedir.Çünkü İtalya'daki Arberesh adlı Arnavutların 1702 yılına ait F.M.D Lecce sözlüğündeki 1700 kelimedenden 350' sinin Türkçe olduğu görülmektedir.(jelek,dushek,boze,kaftan vs.)Katolik olan kuzey Arnavutlarından Gjon Buzuku'nun "Meshari" (1555) adlı eserinde de Türkçe olanbirkaç kelimeye rastlanmıştır.Bu eser Arnavut dilinde yazılmış olan ilk dini eser olmasıyla da büyük önem taşımaktadır.Fakat Türkçe kelimelerin Arnavutçaya girdiği en yoğun dönem 17-18 y.y.olarak bilinmektedir. Arnavutluk bu sırada Osmanlı İmparatorluğuna bağlıdır ve politik ideolojik,dini ve kültürel konularda Osmanlının güçlü tesiri günlük hayatı da içine almış bulunmaktadır.

Türkiye ile Balkan Türkleri arasında başta dil araştırmalarını yapacak gönüllü akademisyenler bulunmalı. Balkanlarda Türk Dili araştırmalarına sahada kayıtlar yaparak ciddi araştırmalara yönelmelidirler.

Sadece günlük kullanım değil, medreselerde okutulan dilin Türkçe oluşu, Arnavut edebiyatının da divan edebiyatı etrafında eserler vermesine vesile olmuş, Arnavut Divan Edebiyatının önemli isimlerinden Nezim Frakula ve Hasan Zyko Kamberi gibi şahsiyetler neredeyse yüzde 70 Türkçe kelimelerle örülü eserler vermişlerdir.⁶

ThimiMitko'nun (1878) Yunanca ve Arnavut-ça hazırladığı "BletaShqiptare" adlı eserinde 1000 kelimedenden 500'ü Türkçedir.

GustavMajerFjaloriEtimologjik (Etimolojik Sözlüğüne) eklediği "Vezhgimembiturqishten (Türkçe çalışmalar, 1893) adlı eserinde 5140 kelimedenden 1180 tanesinin Türkçe kökenli olduğunu söyler.

Tahir Dizdari'nin 2005 yılında Tiranda yayınlanan "Turqizmat ne gjuhenshqipe" (Arnavut dilinde Türk kelimeleri) sözlüğünde 4406 kelime bulunmaktadır. Tahir Dizdari, Osmanlı döneminde Arnavutlar arasında kullanılan tüm Türkçe kelimeleri bir araya getirmeye uğraşmış ama ne yazık ki bunu başaramamıştır. Sözlükte, Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere tüm kelimeler ayrı ayrı sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Tahir Dizdarininorizentalizmalar sözlüğünde aşağı yukarı 1732 Türk, 1460 Arap ve 505 kelimenin Fars kökenli kelime olduğunu ileri sürmektedir. Buna benzer bir hesaplamayı AndrokliKostallari de yapmıştır. Diğer taraftan AntonKrajni 1954 yılında yayımlanan "Arnavut Dili Sözlüğünde" 1500 kelimenin Türkçeden gelen kelime olduğunu ve on altı kelimedenden birinin Türkçe olduğunu, daha önce Bashkimi derneği tarafından basılan sözlükte bu oranın sekizde bir olduğunu ekliyor. Ne var ki bugün konuşulan Arnavut dilinde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin sayısının kaç olduğu belli değildir. Türkoloji ile uğraşan genç nesillerin bu konuya önümüzdeki dönemde daha çok önem vermeleri kaçınılmazdır.⁷

Bugün Balkanlarda dil araştırmalarıyla ilgili pek uğraşmadığı kanısına varan Prof. Dr. İrfan Morina Türk Dilinin balkan dillerine etkisi konusunda birçok makale yazmıştır. Fakat bugün bizi fazlasıyla ilgilendiren yüzyıllarca kullanılan Türk Dilinin etkilediği Balkan dillerinden Türkçe kelimelerin kaldırılmasıdır. Üniversitelerden medyaya (televizyon, gazetelere), halk dili hariç Türkçe kelimeler sanki bir merkezden görevlendirilmiş gibi Balkan dillerinde yavaş yavaş kendisini kaybetmektedir. Türkçenin yerine İngilizce, Fransızca, Almanca kelimeler yer almaktadır.

Küreselleşmenin getirdiği ekonomi güç dil ile başlayarak, bununla birlikte kültür, sanat, edebiyat, sosyolojide kendini göstermektedir. Kosova'nın Arnavut dilinde yayınlanan "Tribuna" isimli bir gazetenin baş sayfasındaki siyaset ile ilgili haberde kullanılan cümlelerde yer alan Batı dillerinin kelimelerinden örnekler görelim.

Örneğin: deklarasyon/ifadeler; seance/oturum; konstitütif/kurucu; proses/süreç; opinion/görüş; transparent/şeffaf; suaza/içinde; implementim/uygulama; rezultat/sonuç; konsültat/istişare; konsolidim/sağlamlaştırma; presion/basınç/baskı; reagim/tepki; koment/yorum; obligim/yükümlülük; publik/kamu; debat/tartışma; konfirm/teyit; nominim/nominacija/adaylık; kidnap/kaçırmak; mandatar/zorunlu; respekt/saygı; argument/belge; rikuperoj/iyileşme; konsiderohet/kabul; minister/bakan; deputet/milletvekili; informim/bilgilendirme; korrupsion/rüşvet; materijal/malzeme; sigurt/sigurno/kesin; masaker/katliam; investim/yatırım; real/gerçek; serioz/ciddi; administrat/yönetim; aktivist/eylemci; verbal/sözlü; agjenda/gündem; prioritet/öncelik gibi...

Bu kelimeler sadece gazetelerde değil, şair, yazar, bilim kitaplarında, televizyonlarda, afişlerde, siyasette, ekonomide, ticarete, sanatta ve diğer alanlarda kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Bununla yetinmeyen Batı dilleri, mahalle isimlerinde de etkisini göstermektedir. Önceleri Priştine mahallelerinden “Türk mahallesi” isimlendirdikleri mahallenin ismini değiştirerek “BajramKelmendi” “kurrizi/omurga” mahallesine “Klinton (Bill Clinton) mahallesi” gibi değişiklikleri getirmiştir. 70’li yılların her evde, her mahallede, her sokakta, her dükkanda hatta her araçta en çok dinlenen ve takip edilen Türk müziğinin sanatçıları Zeki Müren, Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur 90’lı yıllarda yerini Batının pop sanatçılarına bırakmışlardır. Her şehirde/kasabada bulunan çayhaneler yerlerini kafeteryalara bırakırken, çayhanelerin azalmasıyla birlikte kültür değişiklikleri meydana gelmiştir. Türk çayı ile Türk kahvesi sadece evlerde bulunur hâle gelmiş, Türk çayı yerine bitkili veya meyveli poşet çayları, Türk kahvesi yerini de günümüzde en çok kullanılan espresso/makyato/kapuçino almıştır. En belirgin kültür değişikliklerinden biri de kuşkusuz zanaatların yok denecek kadar azalması. Kısa yoldan para kazanmaya özen gösterenler küreselleşme rüzgarına kapılarak kendi zanaatlarını terk ederek, ticaret dünyasına atılarak yeni bir dünya düzeninin enstrümanlarına uymuşlardır. 300’ün üzerinde zanaatla zengin olan Balkan Türkleri ve Müslümanları gümüşçülük, kuyumculuk, tüfekçilik, nalbant, saraç, halıcılık, nakış gibi zanaatları bir yana bırakıp ticaret dünyasına atılanlar, şirket kurup, kendi şirket isimlerini Batı dillerine ait kelimelerle isimlendirmişlerdir. Kalifornia, Tiffany, Boston, Apply, Morgan, Maxi, İnterex gibi... Yani Batı dilleri kendi kelimelerini kabul ettirirken, kendi kültürünü de yavaş yavaş uygulatmaya başlamıştır.

Öte yandan siyasi kargaşaların ve savaşların her zaman yaşandığı, Doğu’yu kendinden bilen Balkanlardaki Türk ve Müslümanlar Doğu ile Batı arasında adeta iki arada bir derede kalmıştır.⁸

1980'li yılların sonunda Yugoslavya'da Sırbistan Cumhuriyeti'nin başına oturan Bosna ve Kosova'da yaptığı katliamlarla anılan Miloşević Yugoslavya'nın parçalanmasına sebep olmuş, toplumların tamamını birbirlerine düşürerek nifak tohumları ekmış, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk gibi komşu ülkeler seyirci olarak kalmış, her yönüyle olumsuz da olsa dünyanın dikkatini Balkanlara çekmeyi başarmıştır. Bununla yetinmeyip kendi iktidarından sonra küreselleşmenin liderliğini sürdüren Batı ülkelerine kapılarını açmıştır.

1995 yılında Bosna'ya yerleşen NATO başta olmak üzere AGİT, UN ve buna benzer kuruluşların hepsi 1999 yılının Haziran ayı ortalarında Kosova'ya yerleşmişlerdir. Buna göre küreselleşme güçleri adıyla anılan Batı askeri gücüyle, polis teşkilatlarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla Balkanların içindedir.

Yeni kurulan devletlerin anayasalarını yeniden yapılandırmaya başlayan Batı, kendine uygun şekilleriyle perde arkasından devletleri yönetmeye başlamıştır. Bosna ile Kosova'da yaşananlardan sonra kendi ülkelerinde aynı kaderin yaşanmasını istemeyen komşu ülkelerden Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Romanya ikili anlaşmalarla yukarıda saydığımız Batının kurumlarını ülkelerinin içinde olmasını kabul etmişlerdir.

Batı her bu ülkelerin içinde yer almadan yıllar öncesine dayalı yaptığı araştırmalarıyla, göreve getirdiği her temsilci sistematik bir şekilde görevini başarıyla yapmaya devam etmektedir. 1999 yılında Bernard Kouchner'in Kosova'da (1974 anayasasında Arnavutça ve Sırpçanın yanında Türk Dili resmi dildir) resmîyetten kaldırdığı Türk Dili, bununla birlikte kurucu unsur olmaktan çıkardıkları Türkler var olan haklarının çoğunu kaybetmişlerdir. Türkiye tarafından Kosovalı Türklerin haklarını savunma mekanizması olarak emanet edilen KDTP (Kosova Demokratik Türk Partisi) ile TC Dış İşleri Bakanlığı ile bürokratları maalesef her zamanki gibi sessiz kalmışlardı.

İletişim aracı olan "TAN" gazetesi kapatılmıştı. Radyo ve Televizyon Türkçe yayınlarında çalışanların sayısı en aza indirilmiş, Kosovalı Türklerin birbirleriyle haberleşme araçları, sesleri kesilmişti. Yani Batı, Osmanlı (Türk) eserlerinin tamamının savunmasını yapamaz hale gelmesi için Kosova ve Makedonya Türklerinin dillerini resmîyetten kaldırarak en belirgin ve birinci somut adımını atmıştı. Makedonya'da "Birlik" gazetesi kapatılarak, Radyo ve Televizyonlarda gazeteci sayısı en aza indirilmiş bulunmaktadır. "TAN" gazetesiyle birlikte "Kuş", "Çevren", "Sesler" gibi dergilerin hepsi 1999'dan sonra durduruldu/yayınlanmadı. Kosovalı Türkler kendi ayakları üzerinde durmak için "Hüdavendigâr", "Sofra" adlı dergileri, "Yeni Dönem" isimli gazeteyi çıkarmış olsalar bile uzun süreli çıkaramamış, bu gazete

ve dergiler kısa ömürlü olmuşlardır. Eğitimde de en çok yara alan yine Türklerdir. Eğitimden aldığımız örnekleri de kısaca görelim.⁹

Kosovalı Türklerin Yugoslavya yönetimi tarafından 1951 yılında millî azınlık olarak tanınması, Türklerin çoğunlukta oldukları bölgelerde kendi okullarını kurma ve anadillerinde eğitim öğretim görme hakkını kazanmasıyla ilk ve orta dereceli okullarda Türkçe eğitimi ve öğretimi süreci başlamıştır (Şanlı 2004). Bugün Kosova'da, Priştine, Prizren, Gilan, Mamuşa, Dobırçan ve Mitroviça şehirlerinde Türkçe eğitim yapılmaktadır. Prizren'de bulunan Türk Eğitim Derneği yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucunda Türkçe eğitim sürecindeki öğrenci ve sınıf sayılarına ilişkin aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır. Başkent Priştine'de okul öncesi eğitimde 1 sınıf, 9 öğrenci; ilköğretim düzeyinde (1-9. sınıf), 153 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde (10-12. sınıf) 3 sınıf, 109 öğrenci bulunmaktadır. Türk nüfusunun yaygın olduğu şehirlerden biri olan Prizren şehrinde, okul öncesi eğitimde 3 sınıf, 73 öğrenci; ilkokul düzeyinde 56 sınıf 1033 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde 19 sınıf, 521 öğrenci bulunmaktadır. Mamuşa şehrinde, okul öncesi eğitimde 2 sınıf, 49 öğrenci; ilkokul düzeyinde 27 sınıf, 821 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde 7 sınıf, 159 öğrenci bulunmaktadır. Gilan şehrinde, okul öncesi eğitimde açılan sınıf yoktur. İlkokul düzeyinde 7 sınıf, 36 öğrenci; ortaöğretim düzeyinde 3 sınıf, 34 öğrenci bulunmaktadır. Dobırçan şehrinde, okul öncesi eğitimde sınıf açılmamıştır. İlkokul düzeyinde 8 sınıf, 40 öğrenci vardır; ortaöğretim düzeyinde ise sınıf açılmamıştır. Mitroviça şehrinde, okul öncesi eğitimde 1 sınıf, 15 öğrenci vardır. İlkokul düzeyinde ve ortaöğretim düzeyinde ise açılan sınıf yoktur.¹⁰

Kosovalı Türkler, Türkçe eğitim sürecinde, öğretmen sayılarının ve ders kitaplarının yetersizliği, ekonomik sıkıntılar nedeniyle fiziki koşulların elverişli olmaması gibi bazı sorunlarla karşılaşmaktadır (Topsakal ve Koro 2007). Balkan savaşları, birinci ve ikinci dünya savaşları gibi yıkım simgesi olan acıları yaşamış olan Kosova Türk toplumu; dilini, kimliğini ve kültürünü yaşatmak için çok ciddi mücadeleler vermek zorunda kalmıştır. Bu mücadele hâlâ devam etmektedir. Anadilin ve kültürün genç nesillere aktarılması özellikle bir başka dilin hâkim olduğu ortamlarda hiç kolay olmamıştır. Kosova'da Arnavutça yaygın olarak kullanılan toplum dilidir. Türkçenin durumu ve konumu o dili anadili olarak öğrenen ve genç nesillere öğretme kararı alan kuşaklara bağlıdır. Araştırmada hem genç nesillerin hem de orta yaş ve üstü nesillerin millî benlik duygularını korudukları sonucuna ulaşılmıştır, ancak öncelikle ailelerin çocuklarının gelecekte sosyal ve ekonomik süreçte zorluk yaşayacakları kaygısını taşıdıkları için, Kosova'daki Türkçe eğitim sürecindeki yetersizliklerden dolayı, çocuklarını farklı dillerde eğitimin verildiği okullara yönlendirme çabasında olduğu gözlenmiştir. Kosova genelinde Türkçe

eğitim sürecindeki sorunlar giderilmediği takdirde dil, kültür ve kimlik bilincinin genç nesillere aktarımının zorlaşacağı düşünülmektedir.¹¹

Sonuç olarak Batı küreselleşmeyi öne sürerek sadece Kosova gibi yaklaşık 2 milyonluk bir ülkeye 900'ün üzerinde sivil toplum kuruluşu yerleştirip hedefine adım adım ilerlemektedir. Farklılıkları bir zenginlik bilen ecdadın nesli olarak, çeşitlikleri tamamlayıcı gözüyle seyreden bir zihniyetin evlatları olarak, küreselleşmeyi bir kaynaşma fırsatı gibi algılayarak, insanların birbirine yönelmeleri gereğini yerine getirecek ve onları mozaik kolajını bozmaksızın iç içe getiren bir sürece amenna dersek, küreselleşme sürecine karşı değil *küreselleştirmeye* büyük itirazımızı dile getirmekteyiz. Dolayısı ile de, buna karşı alınacak tedbirler başta Türkiye ile birlikte Balkan Türk ve Müslümanlarının görevi şöyle olmalı:

1. Türkiye ile Balkan Türkleri arasında başta dil araştırmalarını yapacak gönüllü akademisyenler bulunmalı. Balkanlarda Türk Dili araştırmalarına sahada kayıtlar yaparak ciddi araştırmalara yönelmelidirler. Balkanlarda Türklerin, Arnavutların, Boşnakların, Goralıların, Bulgarların, Yunanların, Sırpın, Hırvatların, Karadağlıların konuştukları ağızları kaydedilerek dil araştırmaları yapılmalı, yapılanların devamı sağlanmalıdır.
2. Elde edilecek olan kayıt malzemeleri tarih, sosyoloji, hukuk, halk bilimi, siyasi bilimler, eğitim bilimleri tarafından incelenip, yetkili bilim kurumlarına sunulmalı, onunla da kalmayarak devlet mekanizmalarına teslim edilmeli.
3. Bu malzemelerden elde edilecek bilgiler ışığında bilim insanları, yetkili devletorganlarınınharekete geçirerek, Balkan Türkleri ile Türkiye (Türkiye ile anlaşabilecek şahıslar) arasında kalıcı birstrateji oluşturarak onun yolları belirlenmeli/ uygulanmalıdır.
4. Balkan Türklerini ve Türk devletini temsil edecek sadece iki yetkili kurumveya sivil toplum kuruluşu ile birlikte özel olarak, karma kurumların yanında yer almalıdır.
5. Kurulması gereken bu iki kurumun görevi, Balkanlarda anlayışı ne olursa olsun Türk ve Müslüman derneklerini, partilerini, sivil toplum kuruluşlarını, eğitimcileriyle birlikte bir araya getirerekve onların görüşlerini alarak (birbirleriyle tartışarak) değerlerimizi savunmalı.
6. Unutulmamalıdır ki, 11. yy. Küçük Asya'ya yerleşen, üç kıt'ada adaletleriyle hükmeden atalarımızın Türkçesi başka kavimlerin ortak dili hâline geldiği için, zamanın Cenovalı, Venedikli gibi dünya tüccarları, alış- verişlerini sağlama almak için Türk dilini öğrenmeyi teşvik etmişlerdir. Balkanlara gelince, Türkçe 500 yılı aşan uzun bir tarih diliminde, tüm halkların ortak dili rolünü oynamıştır.

Onun için, “küreselleşme” bizim açımızdan değerlendirilmeli, “gaye, insan, ufuk, peygamber” çizgisi ile hayatlarını tanzim eden ve “nizam-ı alem” ülküsü ile hayatlarını pekiştiren atalarımızın ufku ile seküleştirilmiş toplumlarımızın yeniden kendi değerleri ile buluşmanın sinerjisi ile ortaya koyacağı azim ile “küreselleşme” negatif bir durumdan pozitif bir duruma, bizim lehimize çevrilmesi, bu asrın yeniden dirilişin, birleşmenin bizden yana olması işten bile değildir.

- 1 Daha geniş bilgi için bkz. R. Taç " Kültürel Değerlerin Savunması" PENA Yayınları 2013, s. ...
- 2 Daha geniş bilgi için bkz. R. Taç " Kültürel Değerlerin Savunması" PENA Yayınları 2013, s. ...
- 3 Son Bosna olaylarında gözükken hile ve kalleşlik tüm çıplaklıklarıyla, birçok açıdan boy göstermiştir. Bu savaşta yer alan komşu devletlerin, bu topraklarda genişleyip büyük devlet oluşumlarına izin verilmemiştir; bu topraklarda kalan halkların da ana devletleriyle düşünülen bağ kesintileri gerçekleşmemiştir (BH çizdiği sınırlardan fazla, kanton ve diğer bölünmelerle oluşan duvarların daha yüksek oldukları görülmektedir. Binaenaleyh, Bosna Sırplarının Sırbistana, Hersegovina Hırvatların Hırvatistan ile ve Boşnak Müslümanların Türkiye ile bağlılıkları, içindeki sınırlardan çok daha açık oldukları görülür). Bu ilişkiler savaş öncesinde sinelerini vermiş, savaş esnasında belirlenmiş ve bu tutum savaş sonrası da kendini göstermiştir. Olaya daha geniş bir perde açıldığında, yerleri olmayan Batı devletleri şemsiyesi altına girmeyi kabul eden, iki komşu ve Balkan devleti olan Yunanistan ve Türkiye, NATO çatısı altında, Bosna' da savaşın belirtisinin başında, taraftarlıklarını açık saçık bir üslupla belirlemişlerdir. Müslümanlara uygulanan soykırım ve bütün bilinen zulümlere rağmen, Yunanistan zalimlere karşı gereken tavır göstermemiştir. Bunun aksine, aynı askeri birliğin üyesi olan Türkiye ise, Batı ülkelerin bu katliama karşı sergiledikleri suskunluk karşısında ve olan bitenlere göz yummalarına asla tahammül göstermemiştir. Konuyla ilgili bkz. R. Taç, „Avrupa Bütünü İçinde Balkan Özellikleri,“ Mevlana Üniversitesi- Konya, kongresi için hazırlanmış, yayınlanmamış bildiri.
- 4 R. Taç, a.g. e. bakınız
- 5 "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" Prof. Dr. İrfan Morina 2012
- 6 "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" Prof. Dr. İrfan Mona 2012
- 7 "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" Prof. Dr. İrfan Morina 2012
- 8 Ne var ki Avrupa eski harita ve kitaplarında Balkan Yarımadası 'Turqied'Europe' olarak geçer. Daha fazla bilgi için bkz. İslam Ansiklopedisi. Halbuki coğrafya bölgesi anlamında 'Balkan' sözcüğünün: sarp, ormanlık sıradağ veya sık ormanla kaplı dağ, sazlık, bataklık, ya da çalıklarla kapalı engebeli arazi gibi anlamlarla, diğer (Doğu) dillere Türkçe'den geçtiği bir gerçektir. Bkz. Şemseddin Sami, Kamus- i Türkî, yeniden basım, 1998, İstanbul. Coğrafya nitelikleriyle betimlenen Balkan bölgesine tarih olaylarını ekleyerek, onun siyasi- kültürel boyutunu tasvir ederken, Osmanlı hükümrânlığının bitişinden itibaren, Balkanlar'ın paylaşılmasına göz diken emperyalist güçlerin, Avrupa' nın bu bölgesini Türk kültüründen kurtarmayı bahane göstererek, Balkanlara hakim olma niyetleri belirginleşmiştir. Ona biçtikleri anlam veya anlamlar itibarıyla ve sergiledikleri tavırlarıyla, emperyalistiklerini tasdik etmiş ve etmektedirler. Binaenaleyh, bu yarımadanın sınırlarını belirleyen toprakların bir kısmında yer almakla Balkan ülkesi sayılan devletler (Türkiye gibi) karşısında, diğer devletler bu yarımada da yer almalarına rağmen (İtalya örneği) Balkan ülkesi sayılmazlar. Konuya açıklık getirmek açısından, R. Taç' ın sözü edilen „Avrupa Bütünü İçinde Balkan Özellikleri,“ tebliğinden dip not alınmıştır.
- 9 "Kosova'da Türkçenin Resmîyeti Meselesi" E.Jable/C.Şanlı/R.Taç. 1. Uluslar arası Türk Dünyası Sempozyumu" Niğde 2014.
- 10 "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri" Nursel Elmas bilig Yaz2014/sayı 70
- 11 "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri" Nursel Elmas bilig Yaz2014/sayı 70

Kaynaklar

- ÇABEJ, E "Per njeshtresimkronologjik te huazimeveturke ne gjuhenshqipe", StudimeFilologjike, 4, (1975).
- DİZDARİ, T "Disavezhgimembiturqizmat ne shqipe", Konferenca e Pare e StudimeveAlbanologjike, Tiran, 407-409, (1965).
- DİZDARİ, T "Disavezhgimembiturqizmat ne shqipe", Konferenca e Pare e StudimeveAlbanologjike, Tiran, 407-409, (1965).
- ELMAS, N "Kosovalı Türkler: Dilleri ve Kültürleri" bilig Yaz2014/sayı 70
- JABLE, E/ŞANLİC/TAÇ.R "Kosova'da Türkçenin Resmîyeti Meselesi"
1. Uluslar arası Türk Dünyası Sempozyumu" Niğde 2014.
- KOSTALLARİ, Androkli, "Rrethdepertimit te turqizmave ne gjuhenshqipegateshekuje XVII-XVIII" Gjurmimealbanologjike VII- 1977,Prishtine, 39-51.
- KRAJNİ, Anton "Hymja e Turqizmave ne ShqipedePerpjekjetperZevendesimin e Tyre" Studime Filologjike,1965, nr.1. 150.
- MEJER, G "EtymologischesWörterbuch der AlbanischenSprache" Strassburg,1891.
- MORİNA, İrfan "Arnavutça'da Türkçe Kelimeler" ÇEVREN, No: 46, 47, 48,1985, Priştine.
- MORİNA, İ "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü" İstanbul/ 2012
- ŞKALJİÇ, Abdulah, "Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskomjeziku" Svjelost, Sarajevo,73.
- TAÇ, R "Kültürel Değerlerin Savunması" PENA Yayınları 2013
- TOPSAKAL. C/KORO.B "Kosova'da Yaşayan Türkçe Eğitim" Priştine/2007

Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi Yayın İlkeler

Düşünce Dünyasında Türkiz dergisi, sosyal bilimler alanında iki ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Her yılın son sayısında derginin yıllık dizini yayımlanır.

Makalenin yazarı; adını, soyadını, unvanını, belirtmeli, ayrıca iletişim sağlanacak açık adres, telefon numarası ve e-posta adresini vermelidir.

Dergiye gönderilen yazılar, bilgisayarla hazırlanarak PC uyumlu disket (CD veya DVD) üzerinde veya e-posta adresine gönderilmelidir.

Gönderilen yazılar, daha önce yayımlanmamış olmalıdır. Herhangi bir sempozyum, kongre vb. bilimsel toplantıda sunulmuş olan bildirimler veya diğer bilimsel yazılar; etkinliğin adı, yeri ve tarihi belirtmek koşuluyla yayımlanabilir.

Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir

Yayımlanmaları amacıyla dergiye gönderilen yazılar; Yayın Kurulunca yayın ilkeleri açısından incelenir ve değerlendirilmek üzere alanında uzman iki hakeme gönderilir. Ancak, hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yazı Kurulunca yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Yayın Kurulu, hakemlerin eleştiri ve önerilerini dikkate alarak yazılar üzerinde anlatım açısından gerekli düzeltmeleri yapabilir.

Yayımlanması uygun görülmeyen yazılar, bir örneği saklanmak kaydıyla, yazarın isteği üzerine iade edilir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

1. Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
2. **Başlık:** İçerikle uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten ibaret, tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto koyu yazılmalıdır.
3. **Yazar adı ve adresi:** Makale yazarı, adını, soyadını ve unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnotta gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.
4. **Ana metin:** Yazılar, Times New Roman tipi ile 16 punto büyüklüğünde ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

5. Yazılara bilgisayarla sayfa numarası verilmelidir (Gerekirse çıktılar üzerinde kalemle verilebilir).

6. **Kaynak gösterme:** Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir:

(Özbay 2010), (Özbyay 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010 a Altın 2010 b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve “vd” kısaltması kullanılmalıdır: (Yakıcı vd. 2005)

Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde buadresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir:

(<http://www.Guntulu.com.tr/22.03.2010>).

7. **Kaynaklar:** Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda “Kaynaklar” bölümünde, 10 punto alfabetik olarak verilmelidir. Makalelerde Türkçe kaynaklara öncelikle yer verilmelidir.

Örnek olarak:

Tek Yazarlı Makale:

ÖZÖNDER Cihat (1984), “Kültür Bültenleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler”

Türk Kültür Araştırmalar, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 132: 136-139.

Tek Yazarlı Kitap:

ÖZBAY, Hüseyin (2010), *Kelimeler Kuşatması*,

Ankara: Berikan Yayınevi Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), *30 Dakikada Rapor Yazma* çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi Yayınları.

İki Yazarlı Kitap:

KIRAN, Zeynel ve KIRAN Ezgiler. (2001), *Dil Bilimine Giriş*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap:

KORKMAZ, Zeynel vd. (2001), *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara: Yargı Yayınları.

Yayımlanmamış Tez:

KARA, E. (1996), *Öğretmenlerin Statü Düzeyleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yazarı Aynı Yayımlanmış Birden çok Makale veya Kitabı Varsa:

KORKMAZ, Zeynep (2005 a), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2005 b), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 2*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

THE PUBLICATION PRINCIPLES OF THE JOURNAL OF OPINIONS WORLD (DÜŞÜNCE DÜNYASI'NDA TÜRKİZ)

The Journal of Opinions World is a peer viewed journal devoted to the social fields published on bi-monthly period. The annual index is given in the last issue of the year

The author(s) are supposed to clearly state their names, titles, institution and give a Corresponding address or an email.

The manuscript must be submitted a PC compliant CD or through email

The papers must be original and not published previously in any other journal. The papers submitted to a conference, congress or symposium can be published provided that the name, the place and the time of the activity are clearly stated.

All the opinions and the ideas published in the journal entirely belong to the authors and do not bind the journal in any way.

The papers submitted to the journal are first checked regarding to the publication rules of the journal by the editorial board and then sent to two referees for the through reviewing process. The manuscripts sent to the referees do not contain the names of the authors.

Similarly the names of the referees are not revealed to the authors. In the case of one positive one negative view of the referees the manuscript is sent to a third referee for the final decision.

The editorial board reserves the right to make syntaxual changes on the papers based on the recommendations of the referees.

The rejected papers are returned to the authors upon request. A copy of each paper is achieved by the journal

Writing rules and formatting

1. The papers sent to the journal must be in compliance with Turk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu (including the abbreviations)
2. **Title:** The title must be in good compliance with the content, contain maximum 10-15 words, written in bold 12 fond capital letters. The sub titles should be 11 fond bold letter in title case
3. **The name and the title of the author** should be written under the title with. * This should give in the footnote indicating the institution and the title of the author.

The authors which are not working in any institution should use titles which describe them such as researcher, author etc

4. **Main text:** The main text should be written 11 fonts Times New Roman with single spacing. The quotations should be italic and given within." The quotations

longer than five lines should be given by 1 cm indentation from the both end of the page with single spacing.

5. The papers should not contain page numbers (The authors may indicate the pages with a pencil on the hard copy if necessary)
6. **Referencing:** The references in the text should be given by the surname of the author and the publication year of the source in parenthesis (Özbay 2010). The related page can be quoted if necessary (Özbay 2010: 163). More than one documents of the same author published in the same year are referenced as (Altın 2010 a, Altın 2010 b); Referencing more than one source should be made as (Erkin 2008, Canbel 2009).

The sources with more than one author should be given by the surname of the first author followed by et.al and the publication year: (Yakıcı et.al. 2005)

The footnotes should only be employed for the explanations and numbered according to the order given in the page. The quotations from an internet address should be given in the references by stating the downloading date:

(<http://www.guntulu.com.tr/22.03.2010>).

7. **References:** All the sources used in the study should be given in the "References" section in 10 fonts alphabetical order . The Turkish sources should be given priority.

Followin gare the examples of giving various references

Paper with a single author:

ÖZÖNDER, Cihat (1984), "Kultur Bultenleşmesi ve Alt Kultur Grupları Hakkında Duşunceler." **Türk Kultur Araştırmaları**, Ankara: Turk Kulturu Araştırma Enstitusu Yayınları, 132: 136-139.

Book with a single author:

ÖZBAY, Huseyin (2010), **Kelimeler Kuşatması**, Ankara: Berikan Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), **30 Dakikada Rapor Yazma** çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi.

Book with two authors: KIRAN, Zeynel ve KIRAN, Ezgiler (2001), **Dil Bilimine Giriş**. Ankara: Seçkin Yayınlan.

Book with multiple authors: YAKICI, Ali vd. (2008), **Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

Unpublished thesis: KARA, E. (1996), **Öğretmenlerin Statu Düzeyleri** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Multiple papers or the book written by the same author and published in the same year: KORKMAZ, Zeynep (2005 a), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1**, Ankara: Turk Dil Kurumu Yayınları. KORKMAZ, Zeynep (2005 b), **Türk**